

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ПОЛЩЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Підручник

Колектив авторів

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора,
Заслуженого діяча науки і техніки України
О. С. Юніна

Дніпро
2022

УДК 342.95 + 354
П 50

*Рекомендовано Вченою радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 25.11.2021)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ольга Безпалова – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування Харківського національного університету внутрішніх справ;

Андрій Коваленко – доктор юридичних наук, доцент, заступник начальника Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції в Київській області.

П 50 Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., Засл. діяча науки і техніки України О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 432 с.

ISBN 978-617-8032-74-6

Метою підручника є комплексний виклад положень, понять, сутності, видів та ключових напрямків діяльності поліції на сучасному етапі формування та реалізації в Україні людиноцентристської правоохоронної моделі з урахуванням передових світових практик.

Видання підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Поліцейська діяльність», викладання якої здійснюється в межах підготовки майбутніх правоохоронців та підвищення кваліфікації працівників поліції в закладах освіти МВС зі специфічними умовами навчання.

ISBN 978-617-8032-74-6

© Автори, 2021
© ДДУВС, 2022

З М І С Т

Автори	5
ПЕРЕДМОВА	8

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ 1. ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	11
Розділ 2. СВІТОВІ СТАНДАРТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТАН ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	43
Розділ 3. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ ТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	61
Розділ 4. ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ВИДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	102
Розділ 5. ПРЕВЕНТИВНА, АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ТА СЕРВІСНО-ОБСЛУГОВУЮЧА ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ	134

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Розділ 6. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ	172
Розділ 7. ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	223
Розділ 8. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В МЕЖАХ ОКРЕМИХ ДІЛЬНИЦЬ ТА ГРОМАД	253

Розділ 9. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ	285
Розділ 10. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	316
Розділ 11. ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ	351
Розділ 12. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	376
<i>Список використаних та рекомендованих джерел</i>	<i>407</i>

АВТОРИ

Фоменко Андрій Євгенович – доктор юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України, ректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Юнін Олександр Сергійович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, перший проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Наливайко Лариса Романівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Бахчев Костянтин Вікторович – кандидат юридичних наук, декан факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Собакарь Андрій Олексійович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Миронюк Роман Вікторович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Логвиненко Борис Олексійович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кобзар Олександр Федорович – доктор юридичних наук, професор, начальник факультету правоохоронної діяльності Київського інституту Національної гвардії України

Опацький Роман Миколайович – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Мороз Віта Петрівна – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Блінова Ганна Олександрівна – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Шаблистий Володимир Вікторович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Молчанов Ростислав Юрійович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Гаркуша Вячеслав Вікторович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Шевченко Сергій Іванович – кандидат юридичних наук, доцент, директор Навчально–наукового інституту заочного навчання та підвищення кваліфікації Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кучеренко Олексій Миколайович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Бобрішова Лілія Володимирівна – доктор філософії (право), заступник начальника навчально–методичного відділу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Нестерцова-Собакарь Олександра Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно–правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Сукмановська Лідія Михайлівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ

Онищенко Богдан Петрович – кандидат юридичних наук, заступник керівника апарату Кіровського районного суду м. Кіровограда

Репело Володимир Вікторович – доктор філософії (право), інспектор з реагування патрульної поліції Кропивницького районного управління поліції ГУНП в Кіровоградській області

Шевяков Максим Олександрович – старший викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Рижкова Світлана Анатоліївна – старший викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Мамчій Олексій Іванович – завідувач відділення первинної професійної підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації Навчально–наукового інституту заочного навчання та підвищення кваліфікації Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Свердлов Дмитро Вікторович – викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Удалова Неждана Миколаївна – викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Захарченко Олександр Валерійович – старший викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Пісоцька Каріна Олександрівна – викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Репан Микола Іванович – старший викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ігнатов Сергій Олександрович – старший викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПЕРЕДМОВА

Законом України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) від 2 липня 2015 року визначено, що основною метою діяльності Національної поліції України є «служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Основоположними засадами (принципами) діяльності поліції з поміж інших визначено відкритість та прозорість, а також взаємодію з населенням на засадах партнерства, що в свою чергу закладає основи для повернення довіри до цього правоохоронного органу та його законної діяльності, направленої в першу чергу на обслуговування громадян в правоохоронній сфері»¹.

Національна поліція має формуватись з урахуванням міжнародних стандартів, а саме Рекомендації Комітету Міністрів державам–учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухваленої Комітетом міністрів 19 вересня 2001 р. на 765-му засіданні заступників міністрів, відповідно до якої цілями поліції визначено: «Підтримка публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві; захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції про права людини; запобігання та подолання злочинності; надання допомоги і послуг суспільству»². Органи Національної поліції України відіграють важливу роль у реалізації функцій демократичної, соціальної, правової держави. Особам, що перебувають на службі в цих органах, надаються владні повноваження, здійснюючи які, вони представляють державу, а тому тільки відповідальне їх ставлення до виконання наданих повноважень забезпечує нормальну реалізацію поставлених перед органами поліції завдань.

Поліцейська (адміністративна) діяльність – це урегульована нормами адміністративного права виконавчовладна діяльність підрозділів та посадових осіб Національної поліції, спрямована на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів фізичних і юридичних осіб, надання публічних

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

² Декларація про поліцію : резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи від 08.05.1979, № 690. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_803.

адміністративних (поліцейських) послуг, захист публічного порядку і безпеки та протидії правопорушенням.

У підручнику з урахуванням змін і доповнень до законодавства, зумовлених необхідністю вдосконалення діяльності Національної поліції, розглянуто теоретико–правові основи поліцейської діяльності. Підручник складається із загальної та особливої частин. В межах загальної частини наведено поняття поліцейської діяльності, виокремлено її ознаки, визначено принципи та стандарти поліцейської діяльності, наведено функції, поліцейської діяльності, розкрито форми та методи поліцейської діяльності, наведено законодавче забезпечення поліцейської діяльності; виокремлено світові стандарти поліцейської діяльності та стан їх реалізації в діяльності національної поліції; з'ясовано та розкрито адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні та в зарубіжних країнах; виокремлено та розкрито сутність превентивної, адміністративно–юрисдикційної та сервісно–обслуговуючої видів поліцейської діяльності. В межах особливої частини підручника розкрито сутність та зміст процедур реалізації різновидів поліцейської діяльності, зокрема: у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки, у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, у сфері обслуговування населення в межах окремих дільниць та громад, у сфері забезпечення та захисту прав дітей, у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, у сфері забезпечення об'єктів дозвільної системи, у сфері забезпечення прав і свобод людей під час надзвичайних ситуацій, у сфері надання адміністративних послуг.

Підручник розроблено в межах програми навчальної дисципліни «Поліцейська діяльність» та спрямовано на підготовку висококваліфікованих кадрів для Національної поліції та МВС України. Також підручник має стати допоміжним наочним навчальним засобом для працівників Національної поліції в цілому та працівників підрозділів поліції превентивної діяльності, зокрема.

Підручник «Поліцейська діяльність» підготовлений за ініціативи авторського колективу кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності ДДУВС з метою викладення основних положень поняття, сутності, видів та ключових напрямків діяльності поліції на сучасному етапі формування та реалізації людиноцентристської моделі діяльності поліції з урахуванням передових світових практик діяльності даного правоохоронного органу.

Метою підручника «Поліцейська діяльність» є:

– *навчальна*: сприяти становленню сучасного всебічно

розвинутого висококваліфікованого фахівця юриста для Національної поліції, здатного на достатньому рівні представляти Національну поліцію у відносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та громадянами; набути та поглибити знання щодо правових основ, сутності та особливостей суспільних відносин у процесі здійснення адміністративної діяльності; сформувати правові знання курсантів та слухачів, уміння аналізувати нормативно-правові акти та інші документи;

– *розвиваюча*: виробляти навички самостійного аналізу адміністративно-правових явищ, умінь застосовувати отримані знання при оцінці конкретної ситуації; виробляти настанови для оволодіння професійними вміннями та навичками;

– *виховна*: формувати ціннісні орієнтири курсантів та слухачів відповідно до ідеалів гуманізму, демократії, соціальної справедливості, поваги до особистості; виховувати активну громадянську позицію; сприяти усвідомленню ролі та значення юридичної діяльності в розбудові та зміцненні української держави; формувати в майбутніх поліцейських високий рівень правової свідомості та правової культури, професійних та особистісних якостей.

Основними *завданнями* підручника «Поліцейська діяльність» є формування у поліцейських знань, вмінь та навичок, які відповідають професійно–кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників Міністерства внутрішніх справ України та завданням, які ставляться перед поліцією на конкретному етапі розвитку українського суспільства.

Підручник укладено згідно з вимогами кредитно–модульної системи організації навчального процесу у закладах вищої освіти та відповідно до структури і змісту навчального курсу, рекомендованих Європейською кредитно-трансферною системою (ECTS).

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ 1

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поліцейська діяльність: поняття та зміст

1.2. Принципи та стандарти поліцейської діяльності

1.3. Функції поліцейської діяльності

1.4. Законодавче забезпечення поліцейської діяльності

1.1. Поліцейська діяльність: поняття та зміст

Сфера регулювання поліцейської діяльності постійно перебуває у стані динамічної трансформації та удосконалення і певною мірою відображає напрями реалізації правової політики держави. Незважаючи на зміни, система правоохоронних органів залишається недостатньо ефективною та закритою від суспільства. Україна обрала свій шлях формування правопорядку, необхідність зміни якого обумовлюється інтересами держави та суспільства. Розуміння проблеми регулювання та забезпечення поліцейської діяльності обумовлює розробку нової, якісної й ефективної стратегії організації та діяльності поліцейських органів.

Еволюційний розвиток держави обумовив виокремлення поліцейського аспекту її діяльності, що спричинено прагненням до упорядкування суспільних відносин з метою забезпечення правопорядку та безпеки громадян, створення належних умов для реалізації кожним суб'єктивних прав і свобод. Одним із найважливіших завдань держави донині залишається розбудова ефективної правоохоронної системи, суб'єкти якої наділені повноваженнями застосування легітимного примусу при охороні суспільного блага та протидії існуючим загрозам (небезпекам). «Поліцейська діяльність є однією з основоположних категорій у поліцейському праві, яка, власне, і уособлює ті складові, що направлені на реалізацію мети сучасної

держави в правоохоронній сфері життєдіяльності суспільства»¹.

Сама ж дефініція поліцейської діяльності є складним та багатограним теоретико-правовим явищем, яке складалося історично разом із розвитком держави та інших державно-правових інститутів. Основні концептуальні засади дослідження сутності поліцейської діяльності були закладені впродовж другої пол. XVIII — поч. XX ст. у роботах низки зарубіжних і вітчизняних поліцейців. Однак, на сьогоднішній час тематика поліцейської діяльності також складає чималий інтерес серед наукових досліджень та відображена у наукових працях таких відомих іноземних та українських вчених–поліцейців сучасності і минулого – І. Андрієвського, К. Бельського, Ж. Веделя, І. Горшенєвої, В. Гессена, В. Дерюжинського, Є. Додіна, В. Іванівського, Д. Калаянова, А. Коваленка, М. Лошицького, В. Лешкова, П. Михайленка, І. Мушкета, Ю. Римаренка, Ю. Соловєя, Ю. Старилова, І. Тарасова, Г. Туманова, В. Шадріна, М. Шпилевського, І. Шопіної, О. Юніна та ін.

Правова дефініція «поліція» має свою багатовікову історію, що вплинуло на розуміння її сутності та змісту. Сьогодні під поліцією, як правило, розуміється апарат державної влади, який представляє собою універсальний інструмент примусу, що направлений на охорону публічного порядку, публічної безпеки, життя, здоров'я, майна громадян у всіх країнах світу. Поняття «поліція» «об'єднує в одну систему всі наглядово-примусові органи, як мілітаризовані, так і цивільні, які застосовують адміністративний примус та адміністративну юрисдикцію з метою охорони публічного порядку, тобто здійснюють поліцейську діяльність. Окрім того, позитивним вбачається ще й те, що термін «поліція» достатньо чітко розмежовує управлінську та поліцейську діяльність як окремі напрямки функціонування державного апарату»².

Формування та виокремлення особливої галузі поліцейського права ґрунтувалося на необхідності підвищення рівня правового регулювання сфери суспільних відносин, на які може поширюватися застосування державного примусу. А саме, до предмета поліцейського права було віднесено: «1) поліцейську функцію держави; 2) поліцейську діяльність; 3) систему державних інституцій, які мають особливе

¹ Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 350.

² Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. посібник / Братель С. Г., Константінов С. Ф., Лошицький М. В. та ін. ; за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ, 2014. С. 77.

завдання з реалізації поліцейської функції та діяльності; 4) нормативно-правову базу, яка стосується функціонування поліцейських інституцій»¹.

В більшості країн Європи (кінець XIX – початок XX ст.) підвищувалася роль поліції в системі центральних органів державного управління, що виникла в результаті поширення концепції «поліцейської держави». Така концепція передбачала можливість втручання держави в особисте життя людини, чітку регламентацію будь-якої сфери життєдіяльності населення, поширення набував всеосяжний контроль і нагляд, а поліцейський примус проявлявся у найжорсткішій формі. На основі таких положень значно розширювалася компетенція поліції, включаючи діяльність з реалізації адміністративної функції держави.

Також у розуміння «поліції та її діяльності того часу закладалась концепція соціального регулювання суспільних відносин»², під якою розумілось, що «діяльність поліції представляє собою процес, який направлений на врегулювання суспільних відносин шляхом дотримання положень норм права, що в результаті покликаний забезпечити баланс між членами суспільства та усунути будь-які прояви непокори встановленим правилам поведінки»³. Таке соціальне регулювання суспільних відносин в процесі поліцейської діяльності може мати або загальний характер, тобто поширювати свою сферу впливу на більшу або всю частину громадян, або ж може носити індивідуальний характер – направлене на корекцію поведінки конкретно визначеного суб'єкта правовідносин.

При цьому, поліція під час своєї діяльності може використовувати як «позитивні» методи соціального регулювання (наприклад, метод заохочення), так і «негативні» (наприклад, накладення адміністративних стягнень у вигляді штрафних санкцій). Зазначимо, що поліцією більш широко використовується саме другий метод, який обумовлюється специфікою поліцейської діяльності.

Поліція під час застосування санкцій здійснює правозастосовчу діяльність через внутрішню та зовнішню форми соціального регулювання. Так, «негативний» метод соціального регулювання, що виражається у внутрішній формі, полягає у самовихованні громадян, у рівні їх правової культури та правосвідомості, фундаментом яких виступає на підсвідомому рівні переконання діяти відповідно до

¹ Там само.

² Grand dictionnaire universel du XIXe siècle, pp. 1866–1890. P. 179-180.

³ Waddington P.A. J. The Strong Arm of the Law Clarendon Press. Oxford, 1991.

встановлених норм. Така розумова діяльність впливає на внутрішній контроль та дисципліну індивіда, що стимулює правомірну поведінку та виключає вчинення правопорушення, а в разі вчинення останнього особа піддає себе самокритиці та самоосуду.

На відміну від внутрішньої форми регулювання, зовнішнє соціальне регулювання передбачає застосування нагляду та контролю за виконанням нормативних приписів інших учасників суспільства як фактор зовнішнього соціального тиску.

Для більш точної характеристики поліцейської діяльності слід зупинитися на розгляді її засобів, що виступають формами зовнішнього непрямого (опосередкованого) контролю.

Так органи поліції, діючи від імені суспільства, під час реалізації своїх правозахисних функцій можуть використовувати заходи примусового характеру. Проте не слід обмежувати поліцейську діяльність виключно застосуванням сили, так як поліція може використовувати й інші заходи впливу. Хоча застосування примусу є тією характерною рисою, що відрізняє поліцейську діяльність від інших видів діяльності, які можуть здійснюватися іншими органами державної влади. При цьому, слід відмітити, що заходи примусу, які використовуються поліцією, мають свою специфіку, визначення якої допомагає відрізнити поліцейську діяльність від діяльності органів державної влади, що також можуть використовувати примус (наприклад, збройні сили країни можуть застосовувати силу задля відвернення зовнішнього втручання). Зокрема, така специфіка полягає у тому, що метою застосування примусу органами поліції є реалізацією внутрішніх функцій держави стосовно правого регулювання, які направлені на додержання членами суспільства встановлених нормативних приписів, відвернення вчинення протиправних дій та відновлення громадського спокою та безпеки».

Поліцейська діяльність «направлена на задоволення потреб суспільства, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних відносин. А також даний вид державної діяльності доповнює інші сфери державного впливу. Це пов'язано з тим, що поліція виникла в межах функціонування держави як суспільної організації людей, де всі сфери життєдіяльності забезпечуються органами державної влади, що діють від імені та в інтересах суспільства та здійснюють свій вплив на правове регулювання суспільних відносин. Таке соціальне регулювання може бути здійснено в разі крайньої необхідності шляхом застосування

примусу, про що вказувалося раніше»¹.

В цілому ж існування поліції та здійснення нею діяльності нерозривно пов'язане з існуванням держави, які співвідносяться як частина і ціле. Обґрунтовуючи дане положення, варто відмітити, що під час функціонування механізму держави важливим є забезпечення реалізації норм права всіма членами суспільства, при цьому неабияку роль відіграють заходи примусу, тому в даному випадку взаємозв'язок держави та поліції є необхідним та логічним. Тут застосування примусу розглядається як правова форма публічної влади, що направлена на захист встановленого та санкціонованого державою правопорядку. Звернемо увагу, що власне в межах даної форми відбувається реалізація поліцейської діяльності. Тому можна стверджувати, що поліцейська функція не може існувати поза межами держави, в результаті чого поліцейські органи та політична система суспільства є єдиним цілим та не можуть існувати один без одного.

Органи поліції є частиною механізму держави, у зв'язку з чим держава наділяє дані органи можливістю застосовувати примус в межах, визначених законом. Це дає можливість поліції застосовувати законні заходи впливу з метою виконання громадянами рішень влади та положень нормативно-правових актів, що сприяє закріпленню та втіленню принципу верховенства права в країні.

Таким чином, регулятивний вплив держави на соціальні процеси здійснюється також у межах реалізації поліцейської функції, що є напрямом державної діяльності, в межах якої відбувається захист законних прав та інтересів громадян від протиправних діянь. Така діяльність пов'язана із забезпеченням правопорядку всередині держави, що покладається на спеціально уповноважені озброєні органи державної виконавчої влади (наприклад, поліцію), які мають у своєму розпорядженні санкціоновані державою заходи державного примусу. Сферою застосування таких заходів може бути «свідомість, воля, поведінка суб'єктів суспільних відносин з метою приведення соціальної поведінки у відповідність до державної волі. Такі органи представляють собою елемент державного механізму, функціонування яких спрямоване на реалізацію державою регулятивноохоронної діяльності»².

Також слід розмежовувати поняття «поліцейська функція держави» і «функції поліції». Адже поліцейська функція держави включає в себе здійснення сукупності взаємопов'язаних заходів впливу

¹ Політологія. Курс лекцій : навч. посібник / Дзюбка І. С., Панібудьласка В. Ф., Шемшученко Ю. С. та ін. ; за заг. ред. І. С. Дзюбка. Київ, 1993. С.45.

² Проневич О. С. Знач. твір. С. 352.

держави, які впливають на правове регулювання суспільних відносин. На противагу цьому під функціями поліції слід розуміти систему напрямів діяльності поліцейських органів, реалізація яких направлена на досягнення цілей та завдань, що покладаються на дану спеціалізовану інституцію виконавчорозпорядчої влади.

Реалізація поліцейської функції держави здійснюється переважно в межах адміністративної діяльності держави, у зв'язку з чим поліцейська діяльність може бути визначена одним із її видів.

Пріоритетним змістом поліцейської діяльності є надання публічних поліцейських послуг, контроль за додержанням правопорядку та вжиття превентивних заходів для зниження показників злочинності. Тому такий зміст знаходить своє відображення в основних завданнях, що стоять перед поліцією, яким притаманні такі риси: визначення напрямків діяльності членами соціуму, направленість на виконання нормативних актів органів як державної, так і місцевої влади, вдосконалення правової та організаційної основи функціонування структурних підрозділів поліції, направленість на досягнення загальносоціального блага.

Для кожної держави притаманні свої особливості взаємодії з поліцією, однак, є й загальні риси, що визначають основний вектор розвитку поліцейських систем світу сучасності, серед яких можна виділити такі:

- поліція виступає сервісною службою, що надає низку послуг населенню;
- тісний взаємозв'язок з громадськістю;
- підвищення соціальної місії поліцейських структур, яка полягає насамперед у «служінні населенню»;
- направленість на забезпечення реалізації та захисту основних прав та свобод людини і громадянина.

Характеризуючи поліцейську діяльність, необхідно, окрім її засобів, визначити також мету, об'єкт і суб'єкт такої діяльності.

Так, **метою поліцейської діяльності** є реалізація поліцейської функції держави з метою охорони правопорядку і забезпечення внутрішньої безпеки.

Суб'єктами поліцейської діяльності виступають наділені особливою компетенцією спеціальні органи, уповноважені державою застосовувати заходи примусу¹.

Об'єктом поліцейської діяльності у вузькому розумінні є

¹ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монограф. Київ, 2013. С. 81.

поведінка суб'єктів суспільних відносин, на які спрямовані заходи державного примусу. У широкому ж аспекті до *об'єкта поліцейської діяльності* відносять нормативно врегульовані суспільні відносини, до складу яких входять правовідносини, що направлені на реалізацію суб'єктами конституційних політичних прав та свобод, а також правовідносини, що відновлюють вказані права та свободи в разі їх порушення¹. Таким чином, об'єктом поліцейської діяльності виступає специфічна сфера суспільних відносин, що врегульована нормами поліцейського права. Саме поліцейські правовідносини свідчать про перетворення повинності в акт конкретної поведінки. У цих правовідносинах правила і принципи поліцейського права отримують своє реальне відображення в поведінці громадян, діяльності організацій, органів держави і посадових осіб. Поліцейські правовідносини є різновидом адміністративно-правових (управлінських) відносин.

Поліцейські правовідносини – «це двосторонній зв'язок. Якщо норма поліцейського права надає одному суб'єкту правовідносин певне суб'єктивне право, то на іншого суб'єкта покладає юридичний обов'язок. Цей обов'язок відповідає суб'єктивному праву іншого суб'єкта, і навпаки, кожному юридичному обов'язку кореспондується суб'єктивне право іншого суб'єкта. У поліцейських правовідносинах, як і в будь-яких інших, уповноваженій завжди протистоїть особа зобов'язана, наприклад, громадянин, організація, підприємство, державний орган, тощо. Ці права і обов'язки утворюють у поліцейських правовідносинах єдність»².

Підсумовуючи, слід зазначити, що поліцейська діяльність як правова категорія та власне діяльність спеціалізованих органів виконавчої влади пройшла довгу історію та увібрала в себе найкращі здобутки людства в правоохоронній сфері життєдіяльності суспільства. Сьогодні важко уявити будь-яку державу без органів поліції, які не здійснюють свій вплив на забезпечення публічного порядку та безпеки, застосовуючи притаманні їй специфічні засоби та методи діяльності. Варто відмітити, що в сучасних умовах поліцейська діяльність виступає тим інструментом державного апарату, який направлений на забезпечення реалізації та захисту законних прав та свобод людини і

¹ Калянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2010. С. 39-40.

² Когут Я. М. Визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 175.

громадянина. Шляхом здійснення поліцейської діяльності відбувається реалізація «людиноцентристського принципу» побудови взаємовідносин між державою та людиною, за якого остання виступає найбільшою цінністю та вся діяльність держави направлена на задоволення її потреб та інтересів. Саме такий підхід покладений в основу сучасної соціалізації поліції, діяльність якої полягає у служінні своїм громадянам, а не навпаки¹.

В теорії поліцейського права вироблені різні підходів до визначення дефініції «поліцейська діяльність», проте, можна виокремити такі два основні: по-перше, поліцейська діяльність розглядається як вид державно-управлінської діяльності спеціалізованих органів виконавчої влади; по-друге, поліцейська діяльність уявляється однією із форм реалізації поліцейської функції держави, при здійсненні якої може бути використаний метод примусу. Ці підходи є обґрунтованими, оскільки, дійсно, така специфічна діяльність як поліцейська може здійснюватись виключно вповноваженими на те спеціальними державними інституціями, зокрема, поліцією, водночас використовуючи всі можливі заходи впливу, включаючи примус як метод соціального управління, з метою забезпечення законності, правопорядку та безпеки в суспільстві.

У зв'язку з тим, що в галузі поліцейської відсутнє уніфіковане визначення поняття «поліцейська діяльність», ми вважаємо за доцільне надати своє авторське визначення даної категорії. А саме: під **поліцейською діяльністю** слід розуміти особливу форму державновладної діяльності управлінського характеру, яка здійснюється уповноваженими органами державної влади, із застосуванням поліцейських заходів, включаючи примус, з метою здійснення адміністративного нагляду у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а також забезпечення реалізації та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина.

Поліцейська діяльність доповнює інші сфери державного впливу. Пріоритетним змістом поліцейської діяльності є контроль за додержанням правопорядку та вжиття превентивних заходів для зниження показників злочинності, а також вона направлена на задоволення потреб суспільства, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних відносин. Тим часом такий вид державної діяльності повинен базуватись на фундаментальних принципах правої держави, в тому числі: принципах законності,

¹ Юнін О.С. Зарубіжний досвід організації діяльності підрозділів поліції і можливості його застосування в Україні: монографія. Харків: Панов, 2015. С. 125.

гуманізму, верховенства права, забезпечення прав і свобод людини, тощо.

Правоохоронну діяльність можна визначити як зумовлений потребами людини особливий вид соціальної діяльності держави, що встановлена нормативно-правовими актами, визначена об'єктивною необхідністю впливу на суспільні відносини та знаходить своє практичне втілення в процесі функціонування правоохоронних органів, які повинні попереджувати, запобігати правопорушенням і застосовувати державний примус або громадський вплив на осіб, які порушили встановлений законом порядок в суспільстві.

Поліцейська діяльність та правоохоронна діяльність є досить близькими категоріями за своєю функціональною складовою, але все ж ототожнювати їх не слід. Поліцейська діяльність природно виступає складовою частиною правоохоронної діяльності у її широкому розумінні, в результаті чого їх співвідношення можна визначити як частини та цілого.

1.2. Принципи та стандарти поліцейської діяльності

Поліцейська діяльність, як і будь-яка інша діяльність, будується на основі принципів. Принцип є однією з основних категорій, яка використовується для характеристики діяльності у будь-якій сфері. Не є виключенням і сфера діяльності поліції.

Під загальним поняттям «принцип» слід розуміти «об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які висуваються до учасників суспільних відносин з метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. У принципах зосереджено світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації»¹.

Під правовими принципами поліцейської діяльності слід розуміти «не лише офіційно закріплені у законодавстві основоположні ідеї (правові норми), але й об'єктивно існуючі закономірності, суспільно визнані керівні ідеї правосвідомості, традиції та етичні правила, які сформувалися у сфері поліцейської діяльності та сприяють підвищенню ефективності функціонування інституту поліції»². Так, до

¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Харків, 2006. С. 221.

² Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. С. 14.

основоположних засад поліцейської діяльності слід віднести такі: справедливість і невідкупність, сміливість і мужність у складних і небезпечних ситуаціях, професіоналізм, виховна поліцейська діяльність, відповідальність, гуманізм, оперативність, повага людської гідності, законність. Даний перелік принципів не є вичерпним та може доповнюватися в залежності від часу та місця здійснення поліцейської діяльності. В умовах реформування органів внутрішніх справ України вбачається за доцільне проаналізувати фундаментальні засади функціонування новоствореної української поліції, що визначають вектор розвитку поліцейської діяльності нашої країни.

Так, відповідно до Розділу II Закону України «Про Національну поліцію», поліцейські під час здійснення своєї діяльності «повинні неухильно дотримуватися принципів верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства та безперервності»¹. Тож більш детально зупинимося на характеристиці цих **принципів**.

Принцип верховенства права. Відповідно до статті 6 Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закону), поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Слід відзначити, що поява самого поняття «верховенство права» у внутрішньому законодавстві України обумовлена ратифікацією Україною Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, в результаті якої наша держава взяла на себе зобов'язання привести своє внутрішнє законодавство у відповідність до цієї конвенції. У результаті цього Конституція України 1996 року стала першим нормативно-правовим актом, що прямо закріплює принцип верховенства права в нашій державі.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Основного Закону, в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовчу діяльність, зокрема, в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, особливо, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи.

Принцип верховенства права визначає «умови життєдіяльності всього соціального організму, тобто утворення, існування та функціонування державних органів і громадських організацій, соціальних спільностей, ставлення до них, а також взаємовідносин окремих громадян. Саме завдяки цьому він модифікується у різних сферах функціонування держави та права, наприклад, у правоутворенні, правореалізації, правоохороні»¹.

Зміст принципу верховенства права розкрито також у офіційних джерелах права: «в рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини (наприклад, у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України положень статті 69 Кримінального кодексу України)»². Крім того, ч. 2 ст. 6 Закону прямо прописує положення, відповідно до якого принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Змістовне наповнення конституційного принципу верховенства права в аспекті діяльності Національної поліції України фактично враховує: 1) досягнення національної правової доктрини; 2) здобутки юридичної науки тих держав, які відстоюють ідею панування права та визнання людини найвищою соціальною цінністю; 3) практику Європейського суду з прав людини.

Внаслідок реформування системи МВС України «поліція повинна стати якісно новим органом, основною метою якого є захист прав і свобод громадян, правопорядку та законності. Поліцейський, керуючись у своїй діяльності принципом верховенства права, не повинен асоціюватися у громадян з представником карального апарату. Виконуючи у суспільстві сервісну функцію, поліція повинна сприймати громадян як клієнтів і партнерів, водночас, працівник поліції повинен

¹ Колодій А. М. Принципи права України : монограф. Київ, 1998. С. 128.

² Рішення Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) : від 02.11.2004, Справа № 133/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

асоціюватись у громадянина з помічником і захисником»¹.

Принцип дотримання прав і свобод людини встановлено у статті 7 Закону. Відповідно до ч. 1 цієї норми, поліція під час виконання своїх завдань забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і сприяє їх реалізації.

Частина 2 ст. 3 Конституції України закріплює положення про те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави². Проте Основний Закон закріплює лише основні права і свободи людини, а також фундаментальні засади діяльності органів держави, які мають створювати гарантії таких прав і свобод. У зв'язку з цим, права і свободи людини, гарантії їх дотримання при здійсненні правоохоронної діяльності отримують більш детальний виклад в законах України та в міжнародних нормативно-правових актах. Серед основних міжнародних нормативно-правових актів, які застосовуються у діяльності Національної поліції України, слід відзначити такі: Загальну декларацію прав людини ООН від 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р., Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживань владою (прийнята на сороковій сесії Генеральної Асамблеї ООН 29 листопада 1985 р.), Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (ратифікована Указом Президії ВР № 3484ХІ від 26 січня 1987 р.), Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку 1990 р.

Стаття 7 Закону містить окреме положення і щодо обмеження прав і свобод людини. Відповідно до частини 2 цієї статті, обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції; а частина 3 встановлює положення, відповідно до якого здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене,

¹ Кривицький Ю. Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 11.

² Конституція України : прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Київ, 1997. 80 с.

якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Частина 4 статті 7 Закону встановлює заборону поліцейським за будь-яких обставин сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування, а у разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (далі — Конвенція), яка ратифікована Україною, містить низку важливих положень, якими повинні керуватися поліцейські у своїй діяльності¹.

Останнім положенням принципу дотримання прав і свобод людини, закріпленим у частині 5 статті 7 Закону, є заборона будь-яких привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками під час здійснення поліцейської діяльності.

Під час виконання своїх професійних обов'язків поліцейські «змушені піддавати правомірному обмеженню окремі особисті права і свободи людини і громадянина (наприклад, право на недоторканність особи, житла, приватного життя, тощо). Проте, не повинно бути жодного втручання з боку державних органів у користування цим правом, за винятком втручання, передбаченого законом, та необхідності у демократичному суспільстві в інтересах державної та суспільної безпеки чи економічного добробуту країни, для охорони здоров'я чи моралі населення або захисту прав та свобод інших осіб»².

Принцип законності. У сучасній юридичній науці законність розглядається як комплексне соціальноправове явище (принцип, метод, режим), що характеризує організацію та функціонування суспільства і

¹ Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1987. № 13. Ст. 108.

² Декларація про поліцію.

держави на правових началах¹. В аспекті існування Національної поліції законність необхідно розглядати як режим правомірної поведінки суб'єктів правових відносин, що знаходить свій вияв у прийнятті законів і підзаконних нормативно-правових актів, ратифікації міжнародних договорів з питань утворення та функціонування цих органів публічної влади, офіційному роз'ясненні та правильному застосуванні правових норм уповноваженими органами публічної влади (їх посадовими і службовими особами), а також безпосередній реалізації закріплених у джерелах права правових норм у формі використання суб'єктивних прав, виконання суб'єктивних юридичних обов'язків та дотримання заборон тими суб'єктами права, які не мають державновладних повноважень та виступають контрагентами стосовно працівників поліції.

Законність є необхідною передумовою правопорядку і, відповідно до статті 8 Закону, діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази. Принцип законності означає, що поліція виконує свої завдання у точній відповідності до чинного законодавства, ніякі накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України. Оцінюючи діяльність Національної поліції України, громадяни самі можуть визначити, наскільки держава забезпечує їх законні права та свободи, адже чим менше буде зафіксовано порушень чинного законодавства під час здійснення поліцейськими своїх функцій, тим ефективнішою буде сама поліцейська діяльність.

Принцип відкритості та прозорості. Створення системи соціального партнерства між Національною поліцією та громадськістю передбачає функціонування органів поліції на засадах принципів відкритості та прозорості. Відповідно до цього принципу, поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України. Поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. Законодавче закріплення цього принципу в Законі стало важливою гарантією відкритості та

¹ Скакун О. Ф. Зазнач. твір. С. 446.

прозорості діяльності поліції, які, в свою чергу, є основними складовими механізми становлення інституту демократії.

Оскільки відкритість та прозорість є стратегічним елементом формування якісної взаємодії між громадськістю та Національною поліцією, принциповим питанням у контексті тлумачення ст. 9 Закону є чітке розуміння понять «відкритості» та «прозорості». Міжнародний досвід свідчить, що відкритість держави передбачає прозорість функціонування поліції, можливість суспільства контролювати виконання нею важливих рішень. Відкритість діяльності Національної поліції дозволяє громадянам отримати адекватне уявлення та сформулювати критичне судження про її функціонування на засадах демократичності. Прозорість діяльності передбачає можливість взаємодії громадян, їхніх об'єднань, юридичних осіб з поліцією при реалізації державної політики, впливу на рішення та діяльність цих органів, доступ до повної, об'єктивної, достовірної інформації про їх діяльність.

Відповідно до європейських стандартів, прозорість у діяльності поліції насамперед передбачає можливість будь-якої зацікавленої особи отримати у визначеному законодавством порядку від поліції (або окремого її представника) інформацію про її діяльність та рішення, за винятком інформації, доступ до якої відповідно до закону є обмеженим. У рамках цього принципу поліцейському забороняється обмежувати доступ осіб до інформації, яка не є таємною чи конфіденційною, з метою приховування певних дій чи відомостей, що підривають його службовий авторитет і можуть зашкодити репутації Національної поліції загалом, а також подавати завідомо неповну або недостовірну інформацію. Відповідно до частини 4 статті 9 Закону, поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом¹.

На сьогодні в Україні існує необхідність формування системи забезпечення повного, достовірного і постійного інформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та населення про роботу поліції. Предметом інформування є відомості про ті чи інші аспекти правозастосовчої діяльності поліції, нормотворчої діяльності Міністерства внутрішніх справ України, тощо. Публічна інформаційна діяльність поліції спрямована на створення між ними та громадянами довірчих відносин і формування об'єктивної оцінки її діяльності за допомогою повного й достовірного інформування про результати правоохоронної роботи.

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

Принцип політичної нейтральності поліції є одним з найпоширеніших у країнах Європи, його реалізація в Україні сприятиме комплексному реформуванню правоохоронної системи та створенню у державі професійної та ефективної Національної поліції. Відповідно до цього принципу, поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності, у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань і має керуватися виключно законодавством України. В органах і підрозділах поліції заборонено провадити політичну діяльність. Крім того, поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

Поліцейські не можуть діяти в інтересах окремих осіб чи політичної партії. Національна поліція має бути аполітичною, оскільки її функцією є надання поліцейських послуг населенню на професійній основі, незалежно від особистого ставлення до політичної еліти, яка перебуває при владі.

Політична нейтральність поліцейських є необхідною передумовою для гарантування того, що громадяни незалежно від їх політичних поглядів та переконань отримають якісні поліцейські послуги. Політизація Національної поліції перешкоджає створенню високопрофесійного кадрового потенціалу.

Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства є чи не основним в діяльності поліції, тому що для ефективної діяльності поліції її зв'язок з населенням повинен бути двостороннім: населення повинно довіряти поліції та бути впевненим, що може покластися на неї в будь-який момент, а поліція, в свою чергу, безперешкодно взаємодіє та співпрацює з населенням в тих випадках, коли вона не в стані вирішити те чи інше завдання самотійно.

Відповідно до цього принципу, діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Принцип безперервності закріплено у статті 12 Закону. Відповідно до цього принципу, поліція забезпечує безперервне та цілодобове

виконання своїх завдань, кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиленням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

Принцип безперервного та цілодобового виконання своїх завдань спрямовує діяльність поліції на вжиття комплексу передбачених заходів для постійної і системної роботи з попередження та розкриття злочинів, охорони суспільства і громадян від будь-яких протиправних посягань.

Сучасний процес управління поліцейської діяльності ґрунтується на основних принципах: законності; справедливості і непідкупності; оперативності; професіоналізмі; повазі до людської гідності; відповідальності; сміливості і мужності у складних і небезпечних ситуаціях; виховної поліцейської діяльності (за моделлю виховного навчання).

Принципи права ж являють собою «певні ідеї, закономірності, положення, тенденції, які закріплені в нормах права, відображають зміст права, його суттєві положення та взаємодію з іншими суспільними явищами (мораль, політика, культура, економіка)»¹.

Отже, принципи поліцейської діяльності – це основоположні загальновизнані норми, що виражають головний зміст поліцейської діяльності, якими керуються відповідні органи, посадові особи при забезпеченні виконання значного обсягу роботи, яка пов'язана з охороною, захистом і виконанням функцій, покладених на них.

Таким чином, враховуючи різні точки зору щодо визначення принципів правоохоронної діяльності, ми вважаємо, що під принципами поліцейської діяльності слід розуміти закріплені в Конституції та інших нормативно-правових актах України основоположні, керівні засади (відправні начала), на яких ґрунтується діяльність підрозділів поліції.

Діяльність поліції має велике значення не лише для суспільства в цілому, а й для окремої людини зокрема, адже впевненість у власній безпеці та відчуття захищеності з боку органів державної влади є головною вимогою, яку висуває сучасне суспільство до держави.

Реформування органів внутрішніх справ в Україні є невід'ємною частиною демократизації суспільного життя та побудови правової держави, а тому дотримання та реалізація основних засад діяльності Національної поліції України, закріплених у розділі II Закону України

¹ Міжнародна поліцейська енциклопедія ; відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Шемшученко. Київ, 2003. Т. 1.

«Про Національну поліцію», прискорить процес формування та ефективного функціонування інституту поліції в Україні відповідно до міжнародних стандартів забезпечення прав і свобод у різних сферах життєдіяльності людини.

1.3. Функції поліцейської діяльності

Процес розвитку держави зумовив виділення поліцейського аспекту її діяльності, саме цим було викликано прагнення до впорядкування суспільних відносин, основна мета полягала в забезпеченні правопорядку та безпеки громадян, створенні належних умов для реалізації кожним з них суб'єктивних прав і свобод. На сьогодні одним із найважливіших завдань держави залишається процес розбудови ефективної правоохоронної системи, суб'єкти якої наділені повноваженнями застосування правомірного примусу при охороні суспільного блага та протидії небезпекам.

Поліцейську діяльність у загальному значенні слід розглядати як особливий вид державно-управлінської діяльності, який передбачає сувору юридичну заданість, лінгвістичну чіткість і формально документальну виразність, орієнтовану на охорону публічного порядку, забезпечення публічної (і будь-якої іншої) безпеки, пов'язаної із застосуванням державного примусу. Розглядаючи поліцейську діяльність, слід зупинитися на властивих їй ознаках. В першу чергу поліцейська діяльність спрямована на управління спеціальними структурами виконавчої влади (поліція, гвардія, митні органи, тощо), діяльність яких спрямована на охорону публічного порядку, забезпечення публічної, державної, економічної і будь-якої іншої безпеки. В цьому контексті наголос ставиться на організації поведінки громадян у громадських місцях (вулиці, проспекти, сквери, парки, вокзали, стадіони та інші місця скупчення людей, тощо), де ця поведінка безсумнівно повинна бути організованою. Так, поведінка пішоходів і водіїв автотранспорту має бути підпорядкована правилам дорожнього руху й не може не піддаватися організуючим впливам з боку працівників що забезпечують безпеку дорожнього руху.

Виходячи з вищезазначеного, «поліцейській діяльності притаманні в основному всі риси управлінської діяльності, а саме: організуюча, контролююча, державновладна, безперервна (цілодобова) діяльність, яка, в свою чергу, відповідає перед компетентними органами. З іншого боку, поліцейську діяльність слід відносити до особливого виду

державного управління, такої точки зору дотримуються вчені-поліцейсти XIX ст., зокрема, було використано поняття «поліцейське управління»¹. Розкриваючи специфічний характер поліцейської діяльності, необхідно зупинитися на двох моментах.

По-перше, у сфері поліцейської діяльності основні сторони, що беруть участь у ній (органи поліції – громадяни, організації), не зв'язані службовим підпорядкуванням і, як у всіх горизонтальних правовідносинах, однаково підпорядковані закону. Підпорядкованість (вертикальність) та застосування адміністративного примусу органом поліції настають тоді, коли громадянин скоює правопорушення чи виникає ситуація загрози публічній безпеці (аварія, природне нещастя, епідемія тощо).

По-друге, через поняття «охорона» розкривається особливий характер поліцейської діяльності, що входить у її зміст і становить основу цієї діяльності. «Охорона» означає обмеження, захист когонебудь або чогонебудь від нападів, посягань, захист від небезпеки соціального, природного, біологічного або техногенного характеру.

Якість, ефективність та результативність виконання покладених завдань залежать від способів (методів), які використовуються при охороні об'єктів, а саме спеціальних методів поліцейської діяльності. Серед основних методів важливе місце посідають такі: адміністративний нагляд, адміністративний примус, державна реєстрація, ліцензування, збір поліцейської інформації тощо.

Враховуючи викладене, *під поліцейською діяльністю слід розуміти державну правомірну діяльність, що полягає у впливі на поведінку людини або групи людей з боку вповноваженої державою посадової особи шляхом охорони права, відновлення порушеного права, припинення або розгляду порушення права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням установлених у законі процедур для цієї діяльності, а саме які мають у своєму розпорядженні власний апарат для застосування державного примусу*². Відповідно до пункту 1 Декларації про поліцію, прийнятої Парламентською Асамблеєю Ради Європи 8 травня 1979 р.: «Поліцейський повинен виконувати покладені на нього законом обов'язки щодо захисту своїх

¹ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2014. С. 32-34.

² Юнін О.С. Поліція в системі державних органів та забезпечення громадської безпеки. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2013. № 1 (39). С. 59-63; Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монограф. Харків ; Дніпропетровськ, 2015. С. 33.

співгромадян і суспільства від насильства, пограбувань й інших суспільно небезпечних дій, як це встановлено законом». Виходячи саме з цього визначення прослідковується правоохоронний характер поліцейської діяльності.

Характеризуючи поліцейську діяльність, слід зазначити, що адміністративний нагляд та адміністративний примус є більш вагомими із способів охорони. В сукупності ці способи створюють одну з найхарактерніших рис, оскільки поліцейську діяльність можна розглядати як наглядовопримусову діяльність.

У загальному вигляді адміністративний нагляд є гласним або негласним спостереженням органів поліції за ким-небудь або чим-небудь. Слід зазначити, що за допомогою нагляду, як способу охорони, органи поліції (поліція, пожежні та митні органи) попереджають величезну кількість адміністративних і кримінальних правопорушень.

Органи поліції наділені примусовими повноваженнями, які застосовуються за необхідності негайного припинення протиправних дій, ліквідації природної або техногенної небезпеки, попередження поведінки громадян, що порушують публічний порядок. Наприклад, працівники поліції після футбольного матчу силою стримують уболівальників, які намагаються у стані ейфорії вийти на футбольне поле і привітати з перемогою улюблених гравців. За наявності зазначених законом обставин поліцейські органи вживають примусових дій безпосередньо, не очікуючи ні прохання, ні участі або згоди зацікавленої особи, ні рішення суду. Наприклад, в Україні згідно з Розділом V Закону України від 2 липня 2015 р. «Про Національну поліцію», поліція має право застосовувати необхідні заходи, які передбачені цим законом. Таким чином, державний примус при здійсненні поліцейської діяльності в більшості випадків носить жорсткий характер, в деяких випадках поєднаний із застосуванням зброї та спеціальних засобів.

Розглядаючи поліцейську діяльність як професію, необхідно звернути увагу на основну ознаку цієї діяльності, а саме *професійність*. Професійність полягає в тому, що людина, яка володіє спеціальними знаннями й навичками в будь-якій галузі, яка має спеціальність, яка добре знає будь-що є майстром своєї справи. Виходячи з витоків вітчизняної історії за радянського часу, в 1920–30-х рр. відбувалися спроби перейти від професійного принципу побудови поліції на міліцейську систему із залученням громадян із робітників і селян до роботи в міліції, згідно із громадського обов'язку, але ці спроби не увінчалися успіхом.

Працівники поліції, застосовуючи примусові засоби, повинні добре знати свою справу, застосовувати примус лише у встановлених законодавством випадках, оскільки нелегалізоване використання примусових заходів може розглядатися як зловживання владою. Відповідно, правоохоронну професійну діяльність здійснюють спеціально підготовлені службовці, які працюють в поліцейських органах. Отже, зазначені структури покликані гарантувати безпеку громадян, їхні права і свободи, інтереси держави. Декларація про поліцію, відзначаючи професійний характер поліцейської діяльності, зазначає: «Поліцейський повинен пройти в повному обсязі загальну, професійну і службову підготовку, а також одержати відповідний інструктаж із соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, з Європейської конвенції про права людини»¹.

Наступною ознакою поліцейської діяльності є *публічність*, це виражається в тому, що вона здійснюється всезагально та безособово, що означає звернення до всіх громадян від імені всього суспільства за допомогою права, тобто в інтересах «усіх і кожного».

Отже, органи поліції при здійсненні охорони публічного порядку, забезпеченні публічної, державної, екологічної й економічної безпеки діють задля інтересів і потреб суспільства.

Загалом поліцейська діяльність покликана захищати суспільство та діяти в інтересах громадян. Таким чином, «на поліцейські органи покладається обов'язок надавати допомогу громадянам у забезпеченні особистої безпеки та у вільному користуванні своїми правами і свободами. Згідно із Законом України «Про Національну поліцію», працівник поліції зобов'язаний у разі звернення до нього громадянина із заявою про загрозу його особистій безпеці вжити відповідних заходів, що запобігають або попереджають цю загрозу»².

Діяльність поліції регламентується нормативно-правовими актами, а саме: Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативними актами, більшість яких складають норми адміністративного права. Залежно від предмета регулювання норми адміністративного права поділяються на матеріальні і процесуальні. В

¹ Декларація про поліцію.

² Про Національну поліцію : Закон України.

діяльності поліції важливу роль відіграють саме процесуальні норми, у зв'язку з чим діяльність поліції характеризується процедурно-процесуальною регламентацією.

Як відомо, «матеріальноправові та адміністративно-процесуальні норми визначають обов'язки, права і відповідальність органів поліції, їхні взаємини з громадянами, містять вичерпний перелік адміністративних проступків, адміністративних стягнень та органів, уповноважених їх застосовувати, ретельно регулюють порядок застосування заходів прямого примусу, а також порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення, і в сукупності утворюють поліцейське право. Чинне в Україні поліцейське право – зібрання правових норм, що містяться у різних нормативних актах, найважливіше місце серед яких належить органічним законам та підзаконним процедурним нормативним актам»¹.

Загалом ознаки поділяються на обов'язкові (основні) і факультативні (додаткові). Зазначені вище ознаки поліцейської діяльності слід віднести до обов'язкових, в той же час необхідно звернути увагу і на факультативні. Факультативною є ознака, яка визначає поліцейську діяльність як оперативнорозшукову, тобто це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативнотехнічних засобів.

Поліцейська діяльність орієнтована на громаду, а саме публічний порядок та особисті немайнові та майнові права. Мета поліцейської діяльності полягає в охороні публічного порядку, спрямована на протидію правопорушенням в громадських місцях.

Юридична наука повинна сприяти розвитку нових, заснованих на гуманістичних принципах, суспільних відносин; виробленню чітких правових механізмів переходу від командноадміністративної моделі керівництва соціальноекономічними та політичними процесами до демократичної; становленню ринкової саморегульованої економіки. Дуже важливим кроком по визначеному шляху стало прийняття демократичної за змістом Конституції України.

Державний апарат є центральною частиною механізму держави, юридично оформленою системою всіх державних органів, які здійснюють управління суспільством, виконують завдання та функції держави, направлені на охорону публічного порядку, в більшості країн світу його називають «поліцією». Саме поліція є тим органом

¹ Лошицький М. В. Концептуальні підходи до діяльності поліції. *Вісник Запорізького національного університету. Серія : Юридичні науки.* 2014. № 1. С. 19-23.

виконавчої влади, який охороняє публічний порядок, публічну безпеку. Поліція складається з наглядовоконтрольних органів, які здійснюють поліцейську діяльність, а саме здійснюють адміністративну юрисдикцію та застосовують адміністративний примус. Поліцейська діяльність виступає однією із форм управлінської діяльності, тобто виконавча влада реалізується не тільки у формі державного управління, а й в різноманітних інших формах державної діяльності, які також підлягають регулюванню адміністративним правом, а саме діяльність органів виконавчої влади щодо застосування до громадян заходів адміністративного примусу, в тому числі адміністративних стягнень, так звана «поліцейська» діяльність.

Здійснення адміністративних правопорушень та злочинів є негативним явищем, у деяких випадках вони сприяють масштабним, кризовим та навіть революційним ситуаціям. Так, наприклад, спровоковані влітку 1978 року в великих кінотеатрах Ірану пожежі з сотнями і тисячами загиблих людей, призвели до масових заворушень в громадських місцях і сприяли виникненню глибокої кризи режиму шаха Реза Пехлеві, який закінчився перемогою ісламських фундаменталістів. Поліцейська діяльність держави з'явилась з необхідності постійно охороняти публічний порядок»¹.

В кожній державі світу поліцейська діяльність є важливою, так як виконує наглядову та примусову функцію, а також спрямована на наведення правопорядку в громадських місцях. Держава, незалежно від своєї форми правління, релігійної направленості, постає як наглядовопримусова організація, її поліцейські органи виконавчої влади зобов'язані охороняти публічний порядок та в цілому здійснювати захист кожного громадянина окремо від хуліганів, грабіжників, насильників та інших правопорушників.

Необхідно зауважити, що поліцейська діяльність, яким би наглядовим органом вона не здійснювалася, має **три складові**:

- адміністративний нагляд;
- адміністративний примус;
- адміністративна юрисдикція.

Адміністративний нагляд поділяється на загальний і спеціальний.

Загальний адміністративний нагляд містить нагляд за дотриманням загальнообов'язкових та інших правил. До них належать: правила перебування іноземців, правила дозвільної системи; правила паспортної системи, тощо.

¹ Олефір В. І. Адміністративно-правове регулювання протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми : монограф. Київ, 2004. С. 56.

Адміністративний нагляд – це «здійснення спеціальними компетентними органами виконавчої влади цільового спостереження за дотриманням виконавчорозпорядчими органами, підприємствами, установами і організаціями та громадянами правил, передбачених нормативними актами. Його суб'єктами є спеціально створені з цією метою державні структури: а) інспекції; б) поліція»¹.

Іншими словами, адміністративний нагляд є поліцейським наглядом, сутність якого полягає у спостереженні за функціонуванням відповідного підконтрольного об'єкта, а також своєчасному вжитті заходів щодо запобігання й усунення порушень законності. Таким чином, огляд, що полягає в перевірці ручної поклажі, багажу, а також в перевірці пасажирів цивільних повітряних суден внутрішніх і міжнародних ліній, який здійснюють посадові особи цивільної авіації, поліція, фіскальні органи та службовці Державної прикордонної служби, є стандартним заходом, який в своїй сутності поєднує нагляд з примусом.

Далі слід відзначити, що серед органів виконавчої влади, які здійснюють адміністративний нагляд, основне навантаження покладається на органи поліції. Адміністративний нагляд необхідно віднести до спеціального виду державного управління, якому притаманні свої особливості.

По-перше, у відносинах, які виникають при реалізації наглядово-контрольних повноважень між органом поліції і піднаглядним об'єктом, відсутні відносини субординації між вищими і нижчими ланками системи управління. В цьому випадку характерні відносини між суб'єктом і об'єктом управління, які знаходяться в різних галузях управлінської системи, тобто відбувається спостереження за непідлеглим по службовій лінії громадянином (установою) та застосування до нього в передбачених законом випадках заходів адміністративного примусу. Таким чином, такі відносини є діагональними, а не вертикальними.

По-друге, органам поліції притаманні функції державного управління, такі як наглядова і контрольна. Поліцейський нагляд здійснюється, безпосередньо не втручаючись в оперативну діяльність піднаглядного органу, лише ставить перед останнім питання про усунення порушень законності, а також вимогу повідомити про результати виправлення зазначених недоліків. Поліцейський нагляд відрізняється від контролю в державному управлінні тим, що в ньому відсутні елементи поспішного застосування примусових засобів. Примусові засоби застосовуються в тому випадку, коли об'єкт

¹ Колпаков В. К. Адміністративне право України : підруч. Київ, 1999. С. 120.

спостереження порушує правові норми або своїми діями створює загрозу для публічного порядку.

По-третє, органи поліції, на відміну від контрольних структур, що функціонують в системі державного управління, розповсюджують своє спостереження (нагляд) не тільки на діяльність міністерств, відомств, установ та організацій, але й на громадян як суб'єктів правовідносин у сфері публічного порядку.

Важливе значення під час характеристики будь-якої діяльності має означення методів правового регулювання, які притаманні виключно конкретній галузі. Виключенням не є і адміністративна діяльність органів внутрішніх справ, до її методів належать здійснення адміністративного нагляду та вжиття заходів адміністративного примусу. Згідно із Законом України «Про Національну поліцію», право поліції полягає у вжитті заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; вжитті заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; вжитті заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях.

Адміністративний нагляд поліції – це «систематичне спостереження за точним виконанням посадовими особами і громадянами правил, які регулюють суспільні відносини у сфері публічного порядку, з метою попередження їх порушення, виявлення і притягнення порушників до відповідальності чи вжиття до них заходів громадського впливу¹. Розглядаючи норми і правила, яких дотримуються органи поліції при здійсненні адміністративного нагляду, необхідно зупинитися на їх класифікації, а саме їх можна поділити за видами адміністративної діяльності та конкретними суб'єктами:

1. Правила, відповідно до яких відбувається правове регулювання поведінки громадян в громадських місцях, а також здійснення юридично значущих дій і матеріальнотехнічних дій на підтримку публічного порядку.

2. Правила, які складають паспортну систему, встановлюють порядок обліку та регулюють пересування громадян введенням єдиного документа (паспорта), що посвідчує особу, її прописку, реєстрацію та

¹ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2014. С. 131.

виписку. Цими самими правилами регулюється адреснодовідкова робота. Адміністративнореєстраційна система є засобом обліку населення, регулятором процесів внутрішньої міграції, сприяє виконанню громадянами своїх прав і обов'язків перед державою, а також зміцненню законності та правопорядку.

3. Правила, що регламентують режим проживання в Україні іноземців та осіб без громадянства.

4. Правила, які забезпечують безпеку руху транспорту та пішоходів, а також технічні вимоги, визначені до транспортних засобів для забезпечення безпеки дорожнього руху.

5. Правила, що складають дозвільну систему, регулюючи порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, використання та знищення предметів і речовин, на які встановлений особливий режим користування.

6. Правила нагляду за особами, звільненими від відбування покарання»¹.

Зважаючи на вищезазначене, органам поліції притаманні такі основні способи здійснення адміністративного нагляду:

– безпосереднє повсякденне спостереження в публічних місцях силами патрульної служби, дільничними інспекторами і т.д. за дотриманням громадянами і посадовими особами встановлених правил;

– періодичні планові перевірки на підприємствах, в установах, організаціях та на інших об'єктах дотримання посадовими особами і громадянами встановлених норм і правил;

– виявлення в ході перевірки повідомлень, скарг і заяв допущених порушень та вжиття відповідних заходів.

При здійсненні основних засад адміністративного нагляду працівники поліції, згідно з чинним законодавством, наділені правом:

а) спостерігати за точним виконанням посадовими особами і громадянами відповідних норм і правил;

б) попереджати та припиняти виявлені порушення суспільних відносин у сфері публічного порядку;

в) вживати до правопорушників заходи адміністративного стягнення.

Відтак, за логікою речей адміністративний нагляд полягає не лише в пасивному спостереженні, але й в здійсненні активних дій поліції, направлених на організацію та здійснення охорони публічного порядку,

¹ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посібник для підгот. до іспиту / Калюк О. М., Константінов С. Ф., Куліков В. А. та ін. ; за ред. В. А. Кулікова Київ, 2016. С. 230.

забезпечення публічної безпеки, попередження й припинення злочинів та інших правопорушень.

Такий виклад свідчить про те, що відповідне здійснення адміністративного нагляду в сукупності заходів щодо забезпечення публічного порядку відіграє важливе значення, а також є необхідним засобом. Тому в Україні дедалі більшої популярності набуває механізм наглядової діяльності поліції. У повсякденному житті органами поліції застосовується велика кількість заходів, спрямованих на належне здійснення наглядової діяльності, а саме створення мобільних поліцейських груп, організація патрулювання поліцією в нічний час, організація служби по єдиній дислокації по патрульних дільницях, зміна організації діяльності чергових служб, створення громадських пунктів охорони порядку, тощо.

Загальновідомо, що будь-яка діяльність, в тому числі і поліцейська, має не лише права, а й обов'язки, які встановлені законодавством. Враховуючи це, державою надано органам поліції встановлені для підрозділів і служб необхідні повноваження стосовно застосування заходів примусу.

Не менш важливим елементом при характеристиці особливостей поліцейської діяльності, як наглядовоконтрольного органу, є застосування адміністративного примусу. Адміністративне затримання громадянина працівником поліції з метою припинення протиправних дій, заборона інспектором патрульної поліції експлуатації несправного транспорту, призупинення роботи кафе санітарним лікарем, накладення штрафу залізничним контролером на громадянина за безквитковий проїзд в електричці являють собою заходи адміністративного примусу, які доповнюють адміністративне спостереження у випадках, передбачених законом. Отже, поліцейським заходом є здійснення примусових дій по відношенню до не підлеглого по службовій лінії.

У такий спосіб поліцейська діяльність доповнює інші сфери державного впливу. Пріоритетним змістом поліцейської діяльності є надання адміністративних правоохоронних послуг населенню та забезпечення контролю за додержанням правопорядку та вжиття превентивних заходів для зниження показників злочинності, а також вона направлена на задоволення потреб суспільства, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних відносин. Водночас такий вид державної діяльності повинен базуватись на фундаментальних принципах правої держави, а саме: принципах законності, гуманізму, верховенства права, забезпечення прав і свобод людини тощо.

1.4. Правові засади поліцейської діяльності

Правовою основою діяльності поліції насамперед є *Конституція України*, закони, які визначають компетенцію та основні засади її діяльності, а також підзаконні нормативно-правові акти, які деталізують положення законодавства та регламентують організацію роботи окремих служб та підрозділів поліції з різних напрямів оперативнослужбової діяльності.

В Законі України «Про Національну поліцію» (ст. 3) прямо визначено, що «правовою основою діяльності поліції є Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про Національну поліцію», інші закони України, акти Президента України та постанови Верховної Ради України, прийняті відповідно до Конституції та законів України, акти Кабінету Міністрів України, а також видані відповідно до них акти Міністерства внутрішніх справ України, інші нормативно-правові акти»¹.

Стаття 3 Конституції України проголошує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Відповідно до цього поліція як державний орган виконавчої влади також зобов'язана охороняти і забезпечувати права і свободи людини в повсякденній діяльності.

Конституційно визначено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади, в тому числі і органи Національної поліції, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Це положення є фундаментальним, особливо в контексті дотримання прав людини при застосування поліцією адміністративного примусу.

Правовою основою діяльності поліції в цілому та адміністративної діяльності є також Закони України «Про Національну поліцію», «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України», «Про оперативнорозшукову діяльність», «Про дорожній рух», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

волі», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про звернення громадян» та ряд інших, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс, інші нормативні документи, визначають межі компетенції поліції в усіх сферах суспільного життя.

В Законі України «Про Національну поліцію» міститься визначення Національної поліції України: «це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Цим законом також встановлені основні завдання, принципи діяльності, система та повноваження поліції, статус поліцейського, види та порядок застосування поліцейських заходів, загальні засади проходження служби в поліції, соціальний захист та фінансовоматеріальне забезпечення поліції»¹.

Закон України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» визначає сутність службової дисципліни, обов'язки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України стосовно її дотримання, види заохочень та дисциплінарних стягнень, порядок і права начальників щодо їх застосування, а також порядок оскарження дисциплінарних стягнень.

Кодекс України про адміністративні правопорушення закріплює поняття адміністративного правопорушення та порядок застосування адміністративного примусу і притягнення до адміністративної відповідальності, містить положення про адміністративну відповідальність загальних та спеціальних суб'єктів, в тому числі посадових осіб органів поліції, встановлює склади адміністративних правопорушень в різних сферах життя та адміністративні стягнення.

Закони не можуть повністю врегулювати всі різноманітні відносини, які виникають в ході адміністративної діяльності поліції. Тому велике значення має нормотворча діяльність МВС України як головного органу у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку і надання поліцейських послуг, безпеки дорожнього руху.

¹ Там само.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке поліцейська діяльність?
2. Які ознаки відмінності поліцейської діяльності від адміністративної діяльності поліції?
3. Вкажіть відмінні ознаки поліцейської діяльності від інших видів діяльності.
4. Назвіть принципи поліцейської діяльності.
5. Виокреміть, на основі яких міжнародних стандартів здійснюється поліцейська діяльність в Україні.
6. Назвіть основні функції поліцейської діяльності.
7. Виокреміть форми поліцейської діяльності.
8. Які методи покладені в основу поліцейської діяльності?
9. Назвіть вичерпний перелік різновидів поліцейської діяльності.
10. Визначте основні законодавчі засади поліцейської діяльності.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 1

1. *Якого виду адміністративної юрисдикції не існує:*
 - а) адміністративно-регулятивна;
 - б) адміністративно-прецедентна;
 - в) адміністративно-судочинна;
 - г) адміністративно-деліктна.
2. *Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції не охоплює:*
 - а) провадження в справах про адміністративні правопорушення;
 - б) провадження в справах про скарги громадян;
 - в) провадження в справах про дисциплінарні проступки;
 - г) провадження в справах про кримінальні правопорушення.
3. *Адміністративно-деліктна юрисдикція Національної поліції включає:*
 - а) провадження в справах про адміністративні правопорушення;
 - б) провадження в справах про скарги громадян;
 - в) провадження в справах про кримінальні злочини;
 - г) провадження в справах про кримінальні проступки.
4. *Визначте особливі риси адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції:*
 - а) підзаконність, караність, відкритість;
 - б) офіційність, караність, превентивність;
 - в) підзаконність, офіційність, одноособовість;

г) правильно а) та б).

5. *Визначте функції адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції:*

- а) охоронна, виховна, регулятивна, превентивна;
- б) превентивна, правозастосовна, регулятивна, каральна;
- в) правозастосовна, правовиховна, примусова;
- г) процесуальна, правовиховна, каральна.

6. *Функції адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції застосовуються за допомогою:*

- а) методів;
- б) форм поліцейської діяльності;
- в) поліцейських заходів;
- г) адміністративних стягнень.

7. *До методів адміністративно-юрисдикційної діяльності належать:*

- а) переконання, заохочення, примус;
- б) переконання, примус, відповідальність;
- в) профілактика, заходи забезпечення провадження, стягнення;
- г) превенція, примус, відповідальність.

8. *Адміністративний примус це:*

- а) метод державного управління;
- б) форма поліцейської діяльності;
- в) поліцейський захід;
- г) вид адміністративного стягнення.

9. *Визначте, які види примусових заходів входять до змісту адміністративного примусу:*

- а) запобігання, припинення, відповідальності;
- б) превенції, процесуальні, стягнення;
- в) спеціальні, процесуальні;
- г) превентивні, примусові.

10. *До адміністративної юрисдикції Національної поліції не належить:*

- а) розгляд звернень громадян;
- б) накладення дисциплінарних стягнень;
- в) можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- г) можливість звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення.

11. Група примусових заходів запобігання застосовуються Національною поліцією з метою:

- а) запобігання вчинення адміністративних правопорушень;
- б) здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- в) забезпечення виконання винесеної постанови в адміністративній справі;
- г) покарання винної особи.

12. Визначте процесуальну складову адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції:

- а) провадження;
- б) адміністративно-деліктні провадження;
- в) процедури;
- г) правильно а) та в).

13. Визначте, до якої групи належить адміністративно-деліктне провадження:

- а) конфліктне;
- б) юрисдикційне;
- в) примусове;
- г) вірно а) та б).

14. Провадження складається з:

- а) стадій, етапів, дій;
- б) частин, стадій, функцій;
- в) методів та засобів;
- г) процедур, стадій, процесуальних дій.

15. Визначте, яка стадія в провадженні є факультативною:

- а) порушення;
- б) розгляд;
- в) виконання;
- г) оскарження.

Розділ 2

СВІТОВІ СТАНДАРТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТАН ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

2.1 Міжнародні стандарти прав людини та їх забезпечення в поліцейській діяльності

2.2. Світові стандарти поліцейської діяльності за окремими напрямками

2.3. Міжнародні стандарти етичної поведінки поліцейських

2.1. Міжнародні стандарти прав людини та їх забезпечення в поліцейській діяльності

Відповідно до Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України. Міжнародноправові документи заклали фундамент внутрішнього забезпечення всеохоплюючої діяльності з приведення правового поля України до норм і стандартів міжнародного співтовариства. Завдяки цьому практично створено таку систему в контексті правотворчості в Україні, яка забезпечує розроблення і прийняття всіх без винятку нормативно-правових актів у відповідності з міжнародними стандартами права, наголошує¹.

Україна є учасником понад 4 тисяч міжнародно-правових документів з різних галузей міжнаціонального співробітництва. Серед цих угод і Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р., положення якої імплементовані у Законі України «Про міжнародні договори України» 2004 року. Інтегровані в національне законодавство міжнародні норми, що визначають стандарти прав людини, роблять Україну суб'єктом глобального процесу стандартизації цієї галузі міждержавних відносин. Головними «виконавцями» міжнародно-правових стандартів прав особи на національному рівні

¹ Касараба Ю. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України : дис. ... канд. юрид наук : 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2009. 190 с.

постають органи публічної влади, змістом та сенсом діяльності яких є забезпечення прав людини та громадянина¹, а у правоохоронній сфері це завдання покладається на поліцію.

Як член Ради Європи, Україна взяла на себе зобов'язання приєднатися до міжнародних стандартів у галузі прав людини, створити внутрішньодержавні гарантії їх здійснення, що ґрунтуються на загально визнаних міжнародно-правових гарантіях, закріплених у відповідних міжнародно-правових нормах. Необхідність запровадження єдиних міжнародних стандартів у діяльність поліції зумовлена зростанням рівня транснаціональної організованої злочинності, значними темпами міграції населення у світі, суттєвими відмінностями в національних системах підготовки поліцейських кадрів, а також проблемою забезпечення прав людини в діяльності поліції².

Підписання міжнародних угод також обумовлює неухильне дотримання стандартів у сфері забезпечення публічного порядку у діяльності поліції. Тому постає нагальна потреба погодити засади діяльності правоохоронних органів України зі світовими стандартами. На думку цього вченого ідеться про перехід від карального до соціально-сервісного змісту її діяльності. Нагальним завданням є перетворення поліції з карального органу на правоохоронну інституцію європейського зразка, що має надавати правоохоронні послуги громадянам. В цьому випадку використання міжнародного досвіду поліцейської діяльності у сфері забезпечення публічної безпеки не уникнути³.

У кожній країні світу існує одна або декілька поліцейських служб, робота яких у загальному і цілому в будь-якій державі пов'язана з охороною порядку, а також з попередженням та розкриттям злочинів. Таким чином, поліція, виконуючи численні функції щодо охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю, забезпечення безпеки дорожнього руху, захисту прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, застосовує запобіжні та примусові заходи, обмежує окремі права людини.

На шляху до задекларованої євроатлантичної інтеграції Україна намагається привести у відповідність до міжнародних стандартів вітчизняне законодавство, забезпечити права і свободи людини за

¹ Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини : навч. посібник. Дніпро, 2019. 184 с.

² Касараба Ю. Я. Зазнач. твір.

³ Солоненко О. М. Сучасні міжнародні стандарти забезпечення прав і свобод людини в діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 6. С. 95-103;

допомогою правоохоронних органів. Необхідність запровадження єдиних міжнародних стандартів у діяльність органів поліції України на європейському рівні зумовлена зростанням транснаціональної організованої злочинності, великими темпами міграції населення в Європі, суттєвими відмінностями в національних системах підготовки поліцейських кадрів, а також проблемою дотримання прав людини в діяльності міліції¹. У своїй діяльності працівники поліції керуються не тільки внутрішнім законодавством, але й активно звертаються до міжнародних актів. Бажаючи стати повноправним членом світового співтовариства, Україна приєдналася до відповідних міжнародних конвенцій, що спричиняє необхідність імплементації їх у національне законодавство². Ця тенденція характерна для всіх демократичних держав, що проявляється у підготовці методичних посібників для працівників поліції щодо дотримання ними міжнародних стандартів правоохоронної діяльності.

Згідно із Законом України «Про стандартизацію» стандарт – це нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері. Національний стандарт – це стандарт, прийнятий національним органом стандартизації та доступний для широкого кола користувачів, а міжнародний стандарт – це стандарт, прийнятий міжнародною організацією із стандартизації і доступний для широкого кола користувачів³.

Найвідомішими міжнародними організаціями у сфері стандартизації є Міжнародна організація зі стандартизації (ISO – International Organization for Standardization) та Економічна комісія ООН для Європи (UNECE – United Nations Economic Commission for Europe), які дають таке визначення стандарту: «Технічні вимоги чи інший вільний для громадського ознайомлення документ, вироблений спільними зусиллями та на основі принципу консенсусу або загальним схваленням усіх зацікавлених сторін, заснований на консолідованих результатах діяльності у сфері науки, технології та людського досвіду, спрямований на розвиток оптимальних суспільних вигод, і ухвалений органом,

¹ Касараба Ю. Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2009. С. 34.

² Там само.

³ Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014. *Голос України* від 03.07.2014. № 124.

визнаним на національному, регіональному та міжнародному рівні»¹.

Міжнародні стандарти прав людини – це закріплені у міжнародних актах і документах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні (для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, які за посередництвом вельми абстрактних, здебільшого оціночних, термінопонять фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони й захисту та передбачають за їх порушення санкції політикоюридичного чи політичного характеру.

Основними міжнародними стандартами захисту прав людини, що визначають засади діяльності поліції в усіх демократичних країнах є такі:

1) стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошує: «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню»²;

2) стаття 7 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права забороняє «катування та жорстоке нелюдське або принижуюче гідність поводження чи покарання»³;

3) статтею 5 Загальної декларації прав людини передбачено, що «ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання»⁴.

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання була прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1984 року. Складена із 33 статей, Конвенція набрала чинності 26 червня 1987 року⁵.

У резолюції 34/169 від 17 грудня 1979 року Генеральна Асамблея

¹ Касараба Ю. Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2009. 190 с.

² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

³ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966. Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148VIII від 19.10.73. URL : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

⁴ Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

⁵ Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1987. № 13. Ст. 8.

прийняла Кодекс поведінки посадових осіб, що підтримують правопорядок, та постановила передати його урядам з рекомендацією позитивно розглянути питання про його використання у межах національного законодавства або практики як звід принципів, яких повинні дотримуватись посадові особи, що підтримують правопорядок. Стаття 5 Кодексу наголошує: «Жодна посадова особа, що підтримує правопорядок, не може здійснювати, підбурювати або поблажливо ставитися до будь-якої дії, що являє собою катування чи інші жорстокі, нелюдські або принижуючі гідність види поводження і покарання, і жодна посадова особа, що підтримує правопорядок, не може посилатися на розпорядження вищих осіб або на такі інші виключні обставини, як стан війни або загроза війни, загроза національній безпеці, внутрішню політичну нестабільність або будь-який інший надзвичайний стан, для виправдання катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання»¹.

Міжнародна судова практика відстоює зазначені стандарти прав людини, прикладом цього є рішення у справі «Томаси проти Франції» (Tomasí v. France) в якому Європейський суд з прав людини зазначає, що «потреби слідства не можуть вести до обмеження захисту фізичного стану людини» (заява № 12850/87, рішення від 27 серпня 1992 року)²³.

¹ Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17.12.1979 : Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_282.

² Case of Tomasi v. France, 12850/87 Council of Europe: European Court of Human Rights, 27 August 1992. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=00157796>.

³ Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності : навч. посібник. 2-е вид. перероб. і доп. / Кол. авт.; за ред. д.ю.н., доц. В. О. Боняк. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 62.

2.2. Світові стандарти поліцейської діяльності за окремими напрямками

Більшість світових стандартів поліцейської діяльності мають характер так званого «м'якого права», оскільки ці принципи і декларації носять рекомендаційний характер, але імplementовані у національне законодавство стають обов'язковими для працівників поліції.

Основні норми ООН, що мають пряме відношення до роботи поліції, закріплені у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку¹, Звід принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню в якій би то не було формі², а також Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї³.

У грудні 1998 році (Pol. 30/04/98) «Міжнародною Амністією» у Лондоні були розроблені *«Десять правозахисних стандартів для правоохоронних органів»*. «Ці стандарти засновані на стандартах ООН до правоохоронних органів, кримінальних процедур та правах людини, зазначає Ю.Я. Касараба»⁴.

Десять правозахисних стандартів для правоохоронних органів полягають у такому:

«1) кожна людина має право на рівний захист закону, без дискримінації за будь-якими ознаками, особливо від насильства або погрози. Особливу увагу приділяйте захисту потенційно вразливих груп населення дітей, літніх, жінок, біженців, переселенців і представників меншин;

2) до всіх жертв злочинів проявляйте співчуття і повагу, і особливо охороняйте їх безпеку і приватне життя;

3) не застосовуйте силу, за винятком тих випадків, коли це строго необхідно й у мінімально необхідному обсязі;

4) уникайте застосування сили проти незаконних, але мирних зборів. Розганяючи збори із застосуванням насильства, силу застосовуйте в мінімально необхідному обсязі;

5) смертоносну силу застосовуйте тільки там, де це абсолютно

¹ Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку.

² Резолюція 43/173 Генеральної Ассамблеї ООН от 9 декабря 1988 года «Свод принципів защиты всех лиц, подвергаемых задержанию или заключению в какой бы то ни было форме». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_206#Text.

³ Права людини і професійні стандарти для працівників міліції та пенітенціарних установ» в документах міжнародних організацій. Українсько-американське бюро захисту прав людини. Амстердам – Київ, 1996.

⁴ Касараба Ю. Я. Ззнач. твір.

неминуче, щоб спасти ваше життя або життя інших людей;

6) арешт проводьте тільки на достатніх підставах і відповідно до законних процедур арешту;

7) простежте, щоб усі затримані незабаром після арешту одержали можливість зв'язатися з родичами і юристом, а також одержали необхідну медичну допомогу;

8) поведіться з усіма затриманими гуманно. Ні при яких обставинах не робіть, не підбивайте до вчинення і не потурайте катуванням або жорстокостям. Накази до вчинення таких актів не підлягають виконанню;

9) не виконуйте, не наказуйте і не приховуйте позасудові страти або "зникнення". Накази до вчинення таких дій не підлягають виконанню;

10) про всі порушення цих основних стандартів повідомляйте начальнику та в прокуратуру. Робіть усе, що у ваших силах, щоб забезпечити розслідування подібних порушень»¹.

Поліція наділена широкими повноваженнями, які можуть надавати істотний вплив на життя людей, а у разі неправомірного застосуванні привести до грубих порушень прав людини, тому міжнародні стандарти передбачають обмеження цих повноважень. Робота поліції, орієнтована на права людини, передбачає дотримання міжнародних норм.

Спираючись на методичні розробки фахівців з різних країн необхідно виокремити такі **«світові стандарти роботи поліції за такими напрямками:** 1) відсутність дискримінації при підтримці правопорядку; 2) поліцейське розслідування; 3) арешт; 4) утримання під вартою; 5) використання сили; 6) звітність по використанню сили і вогнепальної зброї; 7) обставини, що дозволяють використання вогнепальної зброї; 8) порядок використання вогнепальної зброї; 9) після застосування вогнепальної зброї; 9) громадські заворушення; 10) надзвичайний стан; 11) збройні конфлікти; 12) захист неповнолітніх; 11) права жінок; 12) біженці; 13) не громадяни; 14) жертви; 15) командування і керівництво поліції; 16) діяльність поліції і місцеве населення»². Розглянемо детальніше міжнародні стандарти за окремими напрямками поліцейської діяльності.

За першим напрямом, тобто *для забезпечення відсутності*

¹ 10 основних правозахисних стандартів правильної поведінки для правоохоронних органів. Міжнародна Амністія, (Грудень 1998). POL 30/04/98, Лондон URL : http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=4777&id_book=0&id_parent=0&id_vid_res=17.

² Там само.

дискримінації при підтримці правопорядку діють такі стандарти діяльності поліції: 1) посадові особи з підтримання правопорядку постійно виконують покладені на них законом обов'язки, служачи спільноті й захищаючи всіх осіб від протиправних актів»; 2) посадові особи з підтримання правопорядку поважають і захищають людську гідність і підтримують і захищають права людини по відношенню до всіх осіб»; «3) всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом; 4) при захисті і служінні спільноті поліція не проводить незаконної відмінності на основі раси, статі, релігії, мови, кольору шкіри, політичних переконань, національного походження, майнового, станового або іншого положення»; «5) не вважається дискримінаційним, якщо поліція проводить певні спеціальні заходи, спрямовані на забезпечення особливого положення і потреб жінок (в тому числі вагітних і годуючих жінок), неповнолітніх, хворих, людей похилого віку та інших осіб, які потребують особливої звернення відповідно до міжнародних стандартів з прав людини.

За напрямом проведення поліцейських розслідувань, допитів свідків, жертв і підозрюваних, особистому обшуку, обшуку автомобілів і приміщень, а також перехоплення кореспонденції та повідомлень застосовуються такі стандарти: 1) кожен має право на особисту недоторканість; 2) кожен має право на неупереджений суд; 3) кожен має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена неупередженим судом; 4) ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, житло або кореспонденцію; 5) ніхто не може зазнавати незаконних посягань на його честь і репутацію; 6) забороняється чинити тиск, фізичне або моральне, на підозрюваних, свідків або жертв з метою отримання інформації; 7) катування та інше жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження абсолютно забороняються; 8) до жертв і свідків слід ставитися із співчуттям і повагою до їх гідності; 9) конфіденційність і обережність відносно секретної інформації повинна дотримуватися незмінно; 10) ніхто не може бути примушений до визнання себе винним або до дачі показань проти самого себе; 11) діяльність з розслідування проводиться тільки відповідно до закону і на законних підставах; 12) у діяльності з розслідування забороняється довільне або незаконне втручання в особисте життя; 13) розслідування проводиться компетентно, ретельно, оперативно і неупереджено; 14) розслідування проводиться з метою встановлення жертв, збору доказів, знаходження свідків, встановлення причини, характеру та часу вчинення злочину, знаходження та затримання порушників; 15) місце

злочину ретельно обстежується, докази ретельно збираються і зберігаються.

За напрямом *використання сили поліцейські повинні пам'ятати про такі стандарти їх діяльності*: 1) спочатку повинні використовуватися ненасильницькі заходи; 2) сила використовується тільки в разі абсолютної необхідності; 3) сила використовується тільки в законних цілях охорони правопорядку; 4) винятки або інші приводи не можуть служити виправданням незаконного використання сили; 5) використання сили повинно завжди бути пропорційним законним цілям; 6) при застосуванні сили необхідно проявляти стриманість; 7) заподіяння шкоди та нанесення поранень повинні бути зведені до мінімуму; 8) необхідно забезпечити широкий діапазон засобів для диференційованого застосування сили; 9) всі посадові особи повинні пройти підготовку по використанню різних засобів при диференційованому застосуванні сили; 10) всі посадові особи повинні пройти підготовку по використанню ненасильницьких засобів.

Щодо напрямку *використання зброї, то застосовуються такі стандарти*: 1) вогнепальна зброя використовується тільки в крайніх випадках; 2) вогнепальна зброя застосовується тільки у випадках самооборони або захисту інших осіб від неминучої загрози смерті або серйозного поранення або для запобігання особливо небезпечного злочину, що тягне за собою серйозну загрозу життю або з метою арешту або для запобігання втечі особи, яка подає таку небезпека, і яке чинить опір спробам зупинити угрозу або у будь-якому випадку тільки тоді, коли менш радикальні засоби виявляються неефективними. Навмисне застосування сили зі смертельними наслідками може мати місце лише тоді, коли воно абсолютно неминуче для захисту людського життя. 3) для використання зброї працівник повинен представитися як посадова особа поліції, а також працівник зобов'язаний дати чітке попередження, а також працівник зобов'язаний надати достатній час для підпорядкування попередженню, але ця вимога не дотримується, якщо затримка може призвести до смерті або серйозного поранення посадовій особі або іншим особам або якщо ця вимога була б явно недоречною або непотрібною при умовах, що склалися; 4) після застосування зброї всім пораненим особам надається медична допомога; повідомляються родичі або друзі всіх потерпілих; при необхідності або на вимогу проводиться розслідування; видається повний і детальний рапорт про інцидент; 5) про всі випадки використання сили або вогнепальної зброї необхідно доповідати вищестоящому керівництву для розбору ситуації. Старші посадові особи несуть відповідальність за дії поліцейських в їх

підпорядкуванні, якщо їм відомо або мало бути відомо про порушення і вони не вжили конкретних заходів. Посадові особи, які відмовилися виконувати протизаконні накази вищого начальства, звільняються від відповідальності. Посадові особи, які порушили ці правила, не звільняються від відповідальності на тій підставі, що вони виконували наказ вищого керівництва.

Під час громадських заворушень, виконуючи свої обов'язки працівники поліції повинні пам'ятати про необхідність дотримання таких стандартів: 1) всі заходи по відновленню порядку проводяться з дотриманням прав людини; 2) відновлення порядку проводиться при відсутності дискримінації; 3) права піддаються лише таким обмеженням, які встановлені законом; 4) будь-які їхні дії, обмеження на здійснення прав необхідні лише з метою забезпечення прав і свобод інших і задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту; 5) будь-які їхні дії та будь-які обмеження прав повинні бути сумісними з вимогами демократичного суспільства; 6) забороняються будь-які винятки щодо права на життя, права на свободу від тортур, заборони рабства, заборони тюремного ув'язнення за невиконання контрактних зобов'язань, заборони вторинного покарання, визнання кожної людини як особистості, або права на свободу думки, совісті і релігії; 7) перед використанням сили повинні робитися спроби використовувати ненасильницькі заходи; 8) сила використовується тільки в разі абсолютної необхідності; 9) сила використовується тільки в законних цілях охорони правопорядку; 10) використання сили повинно завжди бути пропорційним законним цілям підтримання правопорядку; 11) необхідно робити все можливе для зведення до мінімуму шкоди і нанесення поранень; 12) необхідно забезпечити широкий діапазон засобів для диференційованого застосування сили; 13) ніяких обмежень не повинно накладатися на право на свободу слова, зібрань, асоціацій або пересування; 14) ніяких обмежень не повинно накладатися на свободу переконань; 15) забезпечується незалежна діяльність судових органів; 16) всім пораненим і травмованим надається негайна допомога¹.

При поводженні із жертвами правопорушень та злочинів необхідно дотримуватись таких стандартів: 1) з жертвами злочинів, зловживання влади або порушень прав людини необхідно звертатися з співчуттям і повагою; 2) жертви повинні мати доступ до механізмів

¹ Юнін О.С. Робота підрозділів поліції з населенням під час забезпечення охорони громадського порядку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. №1. С.46-52.

правосуддя і якнайшвидшої компенсації за завдану їм шкоду; 3) процедури отримання компенсації повинні бути оперативними, справедливими, недорогими і доступними; 4) жертв, які прагнуть отримати компенсацію і захист, слід інформувати про їх права; 5) жертвам слід надавати інформацію про їх роль і про обсяг, терміни проведення та хід судового розгляду та результати розгляду їх справ; 6) жертвам повинна забезпечуватися можливість викладу думок і побажань по усіх питань, коли зачіпаються їхні особисті інтереси; 7) жертвам слід надавати необхідну юридичну, матеріальну, медичну, психологічну та соціальну допомогу, а також інформувати про її наявність; 8) при розгляді справи, незручності для жертв повинні бути зведені до мінімуму; 9) особисте життя і безпеку жертв повинні захищатися; 10) необхідно уникати невинуватих затримок у розгляді справи жертви; 11) порушники, де це можливо, повинні забезпечувати реституцію; 12) у разі порушення законів державними посадовими особами, реституція надається державою; 13) працівникам поліції слід проходити підготовку, що дозволяє забезпечити потреби жертв, і надати керівні принципи надання належної оперативної допомоги.

2.3. Міжнародні стандарти етичної поведінки поліцейських

Загальні етичні засади діяльності поліції закріплені в різних нормативно-правових актах полягають у такому: 1) права людини впливають з вродженого людської гідності; 2) посадові особи з підтримання правопорядку постійно поважають і дотримуються закону; 3) посадові особи з підтримання правопорядку постійно виконують покладені на них законом обов'язки, служачи спільноті й захищаючи всіх осіб від протиправних актів відповідно до високого ступеня відповідальності, необхідної їх професії; 4) посадові особи з підтримання правопорядку не здійснюють будь-які акти корупції. Вони також всіляко перешкоджають будь-яким таким актам і борються з ними; 5) посадові особи з підтримання правопорядку поважають і захищають людську гідність і підтримують і захищають права людини по відношенню до всіх осіб; 6) посадові особи з підтримання правопорядку доповідають про порушення законів, кодексів і принципів, які підтримують і захищають права людини; 7) всі дії поліції відповідають принципам законності, необхідності,

відсутність дискримінації, пропорційності і гуманності¹.

Ці засади знайшли своє закріплення у *Європейському кодексі поліцейської етики*, ухваленому Комітетом Ради Європи 19 вересня 2001 року². Цей кодекс застосовується до традиційних публічних сил поліції або поліцейських служб, або інших владно уповноважених та/або контрольованих органів з основними завданнями забезпечення правопорядку в громадянському суспільстві, і уповноважених державою застосовувати силу та/або спеціальні повноваження для цих цілей. У цьому документі визначено, що «основними цілями поліції в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, є: 1) підтримання публічного спокою, забезпечення правопорядку в суспільстві; 2) захист і дотримання основоположних прав і свобод людини, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини; 3) запобігання та протидія злочинності; 4) виявлення злочинів; 5) надання допомоги і послуг громадянам»³.

Європейський кодекс поліцейської етики визначив керівні принципи діяльності / операцій поліції. До першої групи були віднесені *загальні принципи діяльності*: 1) поліція при проведенні всіх своїх операцій має поважати право будь-якої людини на життя; 2) поліція не повинна за будь-яких обставин здійснювати, заохочувати або допускати будь-які тортури, випадки нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; 3) поліція може застосовувати силу лише у випадках абсолютної необхідності і лише для досягнення законних цілей; 4) поліція має систематично перевіряти законність своїх запланованих дій; 5) співробітники поліції повинні виконувати накази, правомірно видані їхніми начальниками, але зобов'язані утримуватися від виконання тих наказів, які є явно протиправними, і доповідати про такі накази без страху покарання; 6) поліція має виконувати свої завдання справедливо, керуючись, зокрема, принципами неупередженості та недискримінаційного підходу; 7) поліція не повинна порушувати прав кожної людини на повагу до її приватного життя, за винятком випадків абсолютної необхідності і лише для досягнення законних цілей; 8) збір, зберігання і використання поліцією даних

¹ Міжнародні стандарти для органів підтримання правопорядку. Кишеньковий посібник з прав людини для поліцейських. Організація Об'єднаних Націй. Нью-Йорк, Женева, 1996. URL : <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add1ru.pdf>.

² Європейський кодекс поліцейської етики : ухвалений Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні Уповноважених представників міністрів. Рекомендація Rec(2001)10. URL : https://hrea.org/wpcontent/uploads/2021/02/RecommendationRec200110_EuropeanCodeofPoliceEthics_Ukrainian.pdf.

³ Там само.

особистого характеру мають відповідати міжнародним принципам захисту даних і, зокрема, обмежуватися тим, що необхідно для досягнення законних, справедливих і конкретних цілей; 9) при виконанні своїх функцій поліція завжди має пам'ятати про основоположні права кожної людини, такі як свобода думки, совісті, релігії, висловлення поглядів, мирні зібрання, пересування і безперешкодне користування своїм майном; 10) співробітники поліції мають діяти чесно і з повагою до суспільства і з особливою увагою до становища осіб, які належать до найбільш уразливих груп; 11) співробітники поліції під час проведення своїх операцій, як правило, повинні мати можливість довести свою приналежність до складу поліції і свій професійний статус; 12) співробітники поліції мають боротися з будь-якими проявами корупції в поліції; 13) вони мають інформувати своїх керівників та інші компетентні органи про будь-які випадки корупції в поліції»¹.

Другу групу склали *принципи, що застосовуються при особливих ситуаціях для поліцейських розслідувань*: «1) поліцейські розслідування мають бути засновані як мінімум на розумній підозрі про фактичне вчинення або можливе вчинення правопорушення чи злочину; 2) поліція має дотримуватися тих принципів, що кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим, доки його вина не буде визнана судом, і що кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має певні права, зокрема право бути невідкладно повідомленим про обвинувачення проти нього/неї, і підготувати свій захист або особисто, або за сприяння правової допомоги за своїм власним вибором; 3) поліцейські розслідування мають бути об'єктивними і справедливими. Вони мають бути чутливими і гнучкими до особливих потреб осіб, таких як дітей, підлітків, жінок, меншин, включаючи етнічні меншини і вразливих осіб; 4) керівні принципи належного проведення і неупередженості допитів у поліції мають встановлюватися з урахуванням статті 48. Зокрема, слід упевнитися, що ці допити проводяться на справедливій основі, тобто допитувані особи проінформовані про причини допиту і про інші відповідні факти. Зміст поліцейських допитів має систематично записуватися і зберігатися; 5) поліція має усвідомлювати специфічні потреби свідків і дотримуватися деяких правил, які стосуються захисту свідків і допомоги їм протягом розслідування, особливо коли існує ризик залякування свідків; 6) поліція має забезпечувати необхідну

¹ Там само.

підтримку, допомогу та інформацію для жертв злочинів без будь-якої дискримінації; 7) поліція має забезпечувати усний чи письмовий переклад протягом усього поліцейського розслідування»¹.

При арешті чи позбавленні волі поліцейські повинні дотримуватись таких принципів як: «1) термін позбавлення волі має бути максимально обмеженим, і при затриманні мають враховуватися гідність, вразливість й особисті потреби кожного затриманого; 2) щодо кожного затриманого має вестися систематичний облік затримання; 3) поліція повинна, наскільки це можливо згідно з національним законодавством, негайно інформувати осіб, позбавлених волі, про причини позбавлення їх волі і про будь-яке обвинувачення проти них, а також негайно інформувати таких осіб про процедуру, що стосується їхньої справи; 4) поліція має забезпечувати безпеку, охорону здоров'я, гігієну та належне харчування людей протягом періоду тримання їх під вартою. Камери для утримання під вартою в поліції мають бути розумного розміру, мати відповідне освітлення і вентиляцію і бути обладнані так, щоб давати можливість для відпочинку; 5) затримані поліцією особи повинні мати право на те, щоб про їх затримання було повідомлено третій особі за їх вибором, на доступ до правової допомоги та на медичне обстеження у лікаря за їх вибором, коли це можливо; 6) поліція повинна, за можливості, відокремлювати осіб, позбавлених волі за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, від осіб, позбавлених волі з інших причин. Зазвичай має проводитися розділення чоловіків та жінок, а також дорослих та неповнолітніх»².

Ці та інші принципи етичної поведінки поліцейських закріплені у Європейському кодексі поліцейської етики знайшли своє відображення у Законі України «Про Національну поліцію» та **Правилах етичної поведінки поліцейських**, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України 09.11.2016 № 1179^{3 4}.

¹ Там само.

² Там само.

³ Про Національну поліцію : Закон України

⁴ Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС України 09.11.2016 № 1179. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z157616#Text>.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Назвіть міжнародні документи, що мають пряме відношення до роботи поліції.
2. Перелічіть Десять правозахисних стандартів для правоохоронних органів, визначених «Міжнародною Амністією» у Лондоні у 1998 році.
3. Які міжнародні документи закріплюють заборону тортур, жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує гідність, поводження із людиною?
4. Який міжнародний документ встановлює принципи поліцейської етики?
5. Які Ви знаєте керівні принцип поліцейської етики, визначені міжнародним документом?
6. Назвіть принципи, що застосовуються при проведенні поліцейських розслідувань та при арешті, передбачені міжнародним законодавством.
7. Які за напрямом проведення поліцейських розслідувань, допитів свідків, жертв і підозрюваних, особистому обшуку, обшуку автомобілів і приміщень, а також перехоплення кореспонденції та повідомлень існують міжнародні стандарти поліцейської діяльності?
8. Які стандарти існують при використанні сили поліцейськими?
9. Які міжнародні стандарти визначають діяльність пов'язану із використанням зброї поліцейськими?
10. Яких міжнародних стандартів слід дотримуватись при поводженні із жертвами правопорушень та злочинів?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 2

1. *Оберіть правильне визначення: «Поліцейським є: ...»*
 - а) громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції, і якому присвоєно спеціальне звання поліції;
 - б) громадянин України;
 - в) громадянин України, який склав Присягу поліцейського;
 - г) будь який громадянин країни.
2. *Зазначте, що поліцейський має крім службового посвідчення:*
 - а) рацію;
 - б) спеціальне звання;
 - в) спеціальну освіту;
 - г) спеціальний жетон.
3. *Оберіть правильний варіант: «Вимоги до поліцейського: ...»*
 - а) на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком

від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою;

б) на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту;

в) на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України ;

г) на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 20 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою.

4. Яке міністерство затверджує вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліції:

а) Міністерство юстиції України;

б) Міністерство внутрішніх справ України;

в) Міністерство молоді та спорту;

г) Міністерство оборони України.

5. Визначте, який різновид дисципліни включає в себе дані положення: дотримання поліцейським Конституції і законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Національної поліції України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, присяги поліцейського, наказів керівників:

а) службова дисципліна;

б) громадська дисципліна;

в) військова дисципліна;

г) навчальна дисципліна.

6. Визначте, чи дозволяється втручання в службову діяльність поліцейських особами, які не є їхніми прямими керівниками, крім випадків, визначених Конституцією та законами України:

а) дозволяється за підтримки громадської організації;

б) дозволяється;

в) забороняється;

г) жодної правильної відповіді;

7. Правила етичної поведінки поліцейських затверджені наказом МВС України №1179 від:

а) 9 листопада 2016 р;

б) 3 листопада 2015;

- в) 9 листопада 2014;
- г) 1 жовтня 2016.

8. *Визначте чи дозволяється поліцейському виконувати злочинний або явно незаконний наказ:*

- а) дозволяється та прямо визначено в Законі України «Про Національну поліцію»;
- б) забороняється;
- в) дозволяється;
- г) частково забороняється.

9. *Що повинен дотримуватися поліцейський у стосунках з колегами:*

- а) естетики;
- б) етики;
- в) моральних засад;
- г) субординації.

10. *Під яке покарання не може бути піддано поліцейського, який відмовляється виконувати протизаконне розпорядження?*

- а) господарське;
- б) дисциплінарне;
- в) адміністративним;
- г) кримінальним.

11. *Зазначте, що не відноситься до міжнародних стандартів професійної діяльності поліції, які входять до складу стандартів ООН:*

- а) «Загальна декларація прав людини» (1948 р.);
- б) «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права» (1966 р.);
- в) «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» (1979 р.);
- г) «Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї» (2000 р.).

12. *Оберіть неправильну відповідь «Керівник органу (підрозділу) поліції повинен: ...»:*

- а) бути прикладом дотримання Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, професійноетичних вимог, основних принципів професійної діяльності та правил поведінки поліцейських, визначених цими Правилами, а також вимагати їх дотримання від підлеглих;
- б) відповідати за віддані (видані) розпорядження (доручення) і накази, наслідки їх реалізації, відповідність їх законодавству України;
- в) об'єктивно оцінювати виконання службових обов'язків підлеглими, а в разі порушення норм законодавства України або недотримання вимог цих

Правил ініціювати притягнення їх до відповідальності згідно із законодавством України;

г) не заохочувати етичну поведінку.

13. Оберіть правильну відповідь «Під час виконання службових обов'язків поліцейському заборонено:...»:

а) контролювати свою поведінку, почуття та емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, неприязні, недоброму настрою або дружнім почуттям;

б) впливати на прийняття рішень та службову поведінку;

в) мати охайний зовнішній вигляд, бути у встановленій формі одягу;

г) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

14. Оберіть правильну відповідь «Під час виконання службових обов'язків поліцейський повинен:...»:

а) неухильно дотримуватися положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

б) у кожному окремому випадку обирати той захід зпоміж заходів, передбачених законодавством України, застосування якого призведе до настання найменш негативних наслідків;

в) неухильно дотримуватись антикорупційного законодавства України, обмежень, пов'язаних зі службою в Національній поліції України, визначених Законами України «Про Національну поліцію», «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства України;

г) перебувати на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, уживати тютюнові вироби під час безпосереднього виконання службових обов'язків і в невстановленому місці.

15. Оберіть правильну відповідь «Керівник органу (підрозділу) поліції у разі виявлення корупційного правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення підлеглими зобов'язаний...»:

а) у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений орган у сфері протидії корупції;

б) відповідати за віддані (видані) розпорядження (доручення) і накази, наслідки їх реалізації, відповідність їх законодавству України;

в) об'єктивно оцінювати виконання службових обов'язків підлеглими, а в разі порушення норм законодавства України або недотримання вимог цих Правил ініціювати притягнення їх до відповідальності згідно із законодавством України;

г) заохочувати етичну поведінку.

Розділ 3

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ ТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

3.1. Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні

3.2. Адміністративно-правовий статус поліцейських в державах Сходу

3.3. Адміністративно-правовий статус поліцейських в країнах Заходу

3.1. Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні

Європейська інтеграція України викликала необхідність трансформації правоохоронної системи, розвиток якої відбувається на засадах формування правоохоронних інституцій європейського зразка. Утворення Національної поліції України безпосередньо пов'язане із переглядом адміністративно–правового статусу правоохоронця, визначення його особливостей та основних компонент відповідно до сучасних реалій. Багато в чому, ефективність поліцейської служби обумовлює режим законності, сталий розвиток та загальний стан публічного порядку у державі.

Національну поліцію (далі – поліцію) було створено у липні 2015 року за зразком європейських поліцейських систем як централізовану модель. Центральний орган управління поліцією представляє собою публічну інституцію, завданнями якого є надання поліцейських послуг населенню. Поряд із переглядом філософії правоохоронної діяльності, яку приніс Закон України «Про Національну поліцію», певним недоліком слід вважати те, що статус окремих поліцейських служб не закріплено на законодавчому рівні (правосуб'єктність більшості структурних підрозділів поліції визначена у підзаконних документах (положеннях), а не законі)¹.

Закон України «Про Національну поліцію» є основним

¹ Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України: монограф. Харків, 2016. С. 20.

нормативним актом, на підставі якого будується робота цього правоохоронного органу. Він складається із 11 розділів і 105 статей. Ним встановлюються завдання, принципи діяльності поліції, її система, повноваження, порядок та підстави застосування поліцейських заходів, процедури добору на посаду поліцейського, порядок проходження служби в поліції, соціальний захист та матеріально-технічне забезпечення поліцейських¹.

Говорячи про адміністративно-правовий статус поліцейського необхідно нагадати, що поняття «статус» (status) походить від лат. stare – стояти та має декілька значень: 1) стан; позиція; положення; 2) обставини; 3) громадський стан, прошарок, звання, суспільний ступінь. Статус – правове становище (сукупність прав та обов'язків) фізичної чи юридичної особи².

Правовий статус поліцейського є складною категорією, яка включає його загальний статус як громадянина України, спеціальний статус, визначений законом України «Про Національну поліцію» та статус за посадою, яку обіймає поліцейський. За кожною компонентою правового статусу, поліцейський наділений певними правами, повноваженнями, обов'язками, обмеженнями, гарантіями та обсягом відповідальності. Відповідно, начальник ГУНП в області і патрульний поліцейський користуються рівними правами як громадяни, але відрізняються за обсягом службових повноважень за посадою.

Під **адміністративно-правовим статусом** поліцейського потрібно розуміти сукупність його повноважень, основних обов'язків, правових обмежень, гарантій діяльності, а також юридичної відповідальності.

До особливостей адміністративно-правового статусу поліцейського належить те, що ним визначаються:

- 1) владні повноваження, що носять внутрішній організаційний та зовнішній характер;
- 2) діяльність під час служби від імені держави в межах визначених законодавством та посадовою інструкцією повноважень;
- 3) наявність специфічних критеріїв для вступу, проходження та припинення служби;
- 4) наявність гарантій професійної діяльності поліцейського;

¹ Управління органами Національної поліції України : підруч. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка]. Харків, 2017. С. 68.

² Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. Київ, 2012. С. 49.

5) особлива юридична відповідальність та обмеження, пов'язані зі службою.

Коротко характеризуючи кожен із наведених особливостей, зауважимо, що внутрішні організаційні повноваження стосуються питань штатних призначень, розподілу повноважень, формування графіку чергувань, розпорядку дня тощо. Прикладом тут може слугувати надана керівникам органів (закладів, установ) поліції можливість «...уповноважувати керівників структурних підрозділів таких органів (закладів, установ) самостійно приймати рішення про тимчасове покладення обов'язків за іншою невакантною посадою цього підрозділу на поліцейських, які їм підпорядковані» (стаття 69 «Порядок тимчасового виконання обов'язків поліцейським» Закону України «Про Національну поліцію»)¹.

Зовнішній характер повноважень стосується не лише поліції та МВС України, а виходить на рівень відносин з фізичними та юридичними особами в цілому. Наприклад, відповідно до частини 1 статті 86 «Звіт про поліцейську діяльність» Закону України «Про Національну поліцію»: «... з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції»².

Діяльність під час служби від імені держави в межах визначених законодавством та посадовою інструкцією повноважень пояснюється тим, що згідно зі статтею 62 «Гарантії професійної діяльності поліцейського» Закону України «Про Національну поліцію», під час виконання повноважень, які покладаються на поліцію, поліцейський виступає не лише уповноваженим службовцем цього органу, а й представником держави.

Крім того, чинним законодавством встановлена юридична відповідальність за відмову виконувати законні вимоги поліції – «Злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського» (стаття 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення) (у випадку ж фізичного опору – стаття 342 Кримінального кодексу України). У разі невиконання вимог поліцейського складається протокол про адміністративне правопорушення та направляється до суду, якщо ж особа чинить опір – виходячи з принципів законності та співмірності застосовуються поліцейські заходи примусу, зокрема й спеціальні

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

² Там само.

засоби та вогнепальна зброя¹.

Що стосується специфічних критеріїв для вступу, проходження та припинення служби, то всі вони врегульовані базовим Законом України «Про Національну поліцію» (стаття 61 «Обмеження, пов'язані зі службою в поліції»; стаття 66 «Службове сумісництво поліцейських»; стаття 77 «Звільнення зі служби в поліції»), відомчими підзаконними нормативно-правовими актами та Законом України «Про запобігання корупції»².

Слід відмітити, що набуття особою статусу поліцейського звужує для неї межі загального юридичного статусу громадянина. Приміром, це стосується вимог, вказаних у статті 66 «Службове сумісництво поліцейських» Закону України «Про Національну поліцію». Так, під час проходження служби поліцейський не може займатися іншою оплачуваною діяльністю за виключенням наукової, науково-педагогічної або творчої³.

Гарантії професійної діяльності поліцейського закріплені статтею 62 Закону України «Про Національну поліцію» та будуть детально розглянуті нижче.

Що стосується настання відповідальності у разі вчинення протиправних діянь, то за статтею 19 «Види відповідальності поліцейських» Закону України «Про Національну поліцію»⁴ поліцейські несуть адміністративну, цивільно-правову, кримінальну та дисциплінарну відповідальність.

Юридична відповідальність характеризується рядом ознак та особливостей: 1) передбачена лише за визначені на законодавчому рівні та вчинені протиправні діяння; 2) лише компетентні державні органи мають право накладати юридичну відповідальність в ході процедури, визначеної законом; 3) виражається в настанні відповідних негативних наслідків, визначених законом, здійснення яких забезпечується силою державного впливу. В силу специфіки роботи Національної поліції до поліцейських висуваються додаткові обмеження та вимоги, що призводить до розширення юридичної відповідальності та слугує

¹ Крапивін Є. Що таке «імператив презумпції правоти поліцейського»? *Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів*. URL : <http://umdpd.info/police-experts.info/2016/09/28/presumption/>.

² Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

³ Про Національну поліцію : Закон України.

⁴ Там само.

засобом для забезпечення правопорядку і службової дисципліни¹.

Більшість повноважень, які складають адміністративно-правовий статус поліцейського, мають державно-владну природу. Це зумовлено тим, що владноуправлінський вплив спрямовано на учасників відносин, які не підпорядковані поліцейському в організаційному аспекті, проте зобов'язані виконувати його законні вимоги (розпорядження). У своїй практичній діяльності поліцейські виступають як представники держави, здійснюють реалізацію наданих повноважень у суворій відповідності до встановленої законом компетенції.

Враховуючи те, що поліцейські виступають носіями не лише загальних прав та обов'язків, визначених Конституцією України, а й повноважень та обов'язків закріплених Законом України «Про Національну поліцію» і посадовими інструкціями, в їхньому адміністративно-правовому статусі можна виділити дві групи елементів:

1) перші, закріплені в статусі відповідної посади (посадові права та обов'язки, відповідальність тощо). Такі елементи включені до посадових інструкцій та відображені у функціональних обов'язках. Тобто, перша група елементів безпосередньо пов'язана із займаною поліцейським посадою. Ці елементи встановлюються під час передбачення конкретної посади в штатному розписі того чи іншого органу (підрозділу) поліції. Ці елементи набувають свого нормативного закріплення в посадових інструкціях, штатних розписах тощо. Відповідно, елементами правового статусу конкретного поліцейського вони стають при заміщенні ним відповідної посади;

2) другі, не закріплені в статусі посади (загальні повноваження та обов'язки, що стосуються всіх поліцейських). Наведені елементи розміщені у Законі України «Про Національну поліцію»².

За своєю структурою адміністративно-правовий статус поліцейського включає такі компоненти:

- 1) повноваження та обов'язки;
- 2) обмеження, пов'язані зі службою в поліції;
- 3) гарантії професійної діяльності поліцейського;
- 4) юридична відповідальність.

Переходячи до детальної характеристики елементів адміністративно-правового статусу поліцейського, зауважимо, що права

¹ Нікуліна А. Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / СумДУ. Суми, 2017. С. 111-112.

² Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В. А. Глухочеря. Дніпро, 2017. С.41-52.

поліцейського можуть бути пов'язані із:

1) службовою кар'єрою (право брати участь у конкурсі на заміщення вакантної посади або у зв'язку із реорганізацією; просування по службі з урахуванням таких критеріїв як кваліфікованість, компетентність, досвідченість, відданість справі, ініціативність тощо; перепідготовка (перекваліфікацію) і підвищення кваліфікації); присвоєння чергових спеціальних звань);

2) реалізацією прав на матеріальне і соціальне забезпечення (грошове утримання, яке включає такі компоненти: посадовий оклад, надбавки за спеціальне звання, вислугу років та має утворювати належне матеріальне підґрунтя для того, щоб професійна поліцейська діяльність здійснювалась неупереджено), відпочинок, пільги, медичне обслуговування;

3) виконанням повноважень за посадою (приміром, керівник має здійснювати перевірку службових умов для ефективної роботи підлеглих тощо)¹.

Втім, як вже зазначалося, права поліцейського не конкретизовані та не визначені у окремих статтях Закону України «Про Національну поліцію». Для порівняння відмітимо, що Закон Литовської Республіки «Про діяльність поліції» від 17 жовтня 2000 року № VIII–2048 чітко визначає правовий статус поліцейського у розділі 3 «Повноваження, права, обов'язки та відповідальність посадової особи поліції»².

Основні обов'язки поліцейського закріплені у однойменній статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» та конкретизовані у посадових інструкціях.

Отже, згідно із Законом, поліцейський **зобов'язаний**:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно–правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно–правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

¹ Там само.

² Про діяльність поліції : Закон Литовської Республіки від 17.10.2000 р. № VIII-2048 URL : https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.288152/format/ISO_PDF/ (рос. мовою).

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

б) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

2. Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

3. Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

4. Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом¹.

Зі змісту частини 4 статті випливає, що перелік обов'язків поліцейського не є вичерпним, а інші обов'язки можуть покладатися на поліцейського виключно законом. Наприклад, у зв'язку з організацією протиепідемічних заходів, Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» було доповнено статтею 35¹ «Епідеміологічний пошук випадків зараження коронавірусною хворобою (COVID-19) шляхом тестування», якою закріплено обов'язковість регулярного тестування для поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії, незалежно від того, чи мали вони встановлений контакт із особою, хворою на коронавірусну хворобу (COVID-19)².

Повноваження поліцейського представлені через основні та додаткові повноваження поліції, закріплені у ст. ст. 23-25 Закону України «Про Національну поліцію».

Так, **основні повноваження поліції** (стаття 23) включають:

«1. Поліція відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою підвищення спроможності системи охорони здоров'я України протидіяти поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 07.05.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-20#Text>.

на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;

9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично–дорожній мережі;

12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволу на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України;

26) здійснює оперативно–розшукову діяльність відповідно до закону;

27) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), здійснює привід осіб за рішенням тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, а також вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснює привід у виконавчому провадженні, здійснює розшук боржника чи дитини у виконавчому провадженні у випадках, передбачених законом або рішенням суду.

Залучення для проведення виконавчих дій працівників поліції здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. Відмова у залученні поліції для проведення виконавчих дій допускається лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень, а також для подолання наслідків масштабних аварій чи інших масштабних надзвичайних ситуацій;

28) забезпечує інформування Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про хід досудового розслідування, вжиття заходів для розшуку осіб, зниклих безвісти, у тому числі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, для внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;

29) виявляє транспортні засоби особистого користування, тимчасово ввезені на митну територію України громадянами більш як на 30 діб та не зареєстровані в Україні у встановлені законодавством строки;

30) вживає заходів для виявлення неправомірного керування транспортними засобами, щодо яких порушено обмеження, встановлені Митним кодексом України, а саме: порушено строки їх тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту; транспортні засоби використовуються для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні; транспортні засоби передано у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили їх на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також заходів для виявлення неправомірного розкомплектування таких транспортних засобів»¹.

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

Додаткові повноваження поліції закріплені статтею 24 Закону, згідно з якою виключно законом на поліцію може бути покладене виконання інших (додаткових) повноважень. В якості прикладу зазначимо, що поліцейські уповноважені забезпечувати супровід виборчої документації та охорону приміщень виборчих дільниць на умовах та у порядку визначеними Виборчим кодексом України від 19 грудня 2019 року¹.

У свою чергу, стаття 25 Закону України «Про Національну поліцію» визначає повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення:

1. Поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених цим Законом.

2. Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності:

1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;

2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;

3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;

4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями;

5) надає до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів в електронній формі та в обсягах даних, зазначених у статтях 7, 14 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», відомості, необхідні для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

3. Поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

4. Діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України.

5. Поліція зобов'язана письмово інформувати митні органи про

¹ Виборчий кодекс України від 19.12.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.

виявлення нецільового використання та/або передачі транспортних засобів особистого користування, тимчасово ввезених на митну територію України чи поміщених у митний режим транзиту, у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такі транспортні засоби на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також про виявлення розкомплектування таких транспортних засобів»¹.

Вступаючи на службу в поліцію, крім визначених повноважень та обов'язків, особа приймає встановлені законодавством обмеження та заборони. Вони пов'язані зі вступом, проходженням та припиненням служби в поліції. Головна мета обмежень та заборон щодо поліцейських полягає у забезпеченні ефективного функціонування системи поліції, шляхом встановлення правових перешкод перед можливими зловживаннями поліцейськими, створення умов для реалізації службових повноважень та належного виконання особовим складом обов'язків за посадою, встановлених Конституцією України та чинним законодавством.

У цілому, обмеження, пов'язані зі службою закріплені статтями 61, 66 Закону України «Про Національну поліцію».

«Не може бути поліцейським:

- 1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;
- 2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;
- 3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення кримінального правопорушення, крім реабілітованої;
- 4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з нереабілітуючих підстав;
- 5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- 6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;
- 7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ України спільно з центральним органом виконавчої

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;

9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції»¹.

Під час проходження служби, поліцейський не може займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої (стаття 66)².

Також, на поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», Законом України «Про Національну поліцію» та іншими законами України. Зауважимо, що вказані обмеження стосуються як всього періоду проходження служби, так і одного року після її припинення. Так, статтею 26 «Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування» Закону України «Про запобігання корупції»³, встановлено низку обмежень для поліцейських, які звільнилися зі служби в поліції.

Нагадаємо, що поліцейські віднесені до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначених у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції». «Особам, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Їм забороняється:

1) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб–підприємців;

2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом;

¹ Там само.

² Там само.

³ Про запобігання корупції : Закон України.

3) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності.

Порушення встановленого пунктом 1 частини 1 згаданої вище статті щодо обмеження укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного договору.

Правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вимог пункту 1 частини 1 цієї статті, можуть бути визнані недійсними.

У разі виявлення порушень, передбачених частиною 1 вищенаведеної статті, Національне агентство з питань запобігання корупції звертається до суду для припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним»¹.

За поліцейськими зберігаються всі права, визначені для громадян України Конституцією та законами України, крім обмежень, встановлених Законом України «Про Національну поліцію» та іншими законами України².

Поліцейський не може бути членом політичної партії. Пунктом 3 частини 3 статті 6 «Членство в політичних партіях та його обмеження» Закону України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року прямо передбачено таку заборону: «...Членами політичних партій не можуть бути поліцейські»³.

Поліцейський не може організовувати страйки та брати участь у страйках⁴. Вказане обмеження сьогодні виглядає спірним, адже поліцейські у ряді зарубіжних держав (Ірландія, Македонія, Італія) мають відповідне право.

Зауважимо, статтею 44 Конституції України проголошено право на страйк для «...тих, хто працює, для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку. Заборона страйку можлива лише на підставі закону»⁵.

¹ Там само.

² Про Національну поліцію : Закон України.

³ Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.

⁴ Про Національну поліцію : Закон України.

⁵ Конституція України.

Нагадаємо, що страйк є тимчасовим колективним добровільним припиненням роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту)¹. Його проведення має відбуватися у відповідності до встановлених норм. Інакше, у випадку визнання страйку незаконним, працівники, що взяли в ньому участь можуть бути притягнені до дисциплінарної або адміністративної відповідальності згідно із законодавством².

Важливо, що правові обмеження та заборони щодо поліцейських мають певні особливості: 1) звужують обсяг загальногромадянських прав осіб з числа поліцейських (наприклад, бути членом політичної партії); 2) мають чинність протягом проходження служби в поліції та рік після її припинення (приміром, укладати трудові договори у встановлених випадках); 3) їхня дія поширюється на службовий та позаслужбовий час (наприклад, етичні зобов'язання)³.

Звернемо увагу, що з метою формування у поліцейських почуття відповідальності щодо дотримання професійно–етичних норм поведінки під час виконання ними службових обов'язків, а також сприяння посиленню авторитету та довіри населення до Національної поліції України, було видано наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських»⁴, яким були закріплені відповідні етичні правила. Але, повертаючись до частини 1 статті 61 Закону України «Про Національну поліцію», її норма закріплює, що: «...на поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», цим та іншими законами України»⁵. Ми ж маємо справу з обов'язковими для всіх поліцейських етичними правилами, що передбачають низку обмежень, однак закріплені на підзаконному рівні, що не є вірним.

Наступною складовою адміністративно-правового статусу поліцейського є розміщені у статті 62 Закону України «Про Національну поліцію» гарантії професійної діяльності поліцейського:

¹ Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03.03.1998. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80/print>.

² Порядок організації та проведення страйку. URL : <https://kievprofenergo.in.ua/page/554/>.

³ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В. А. Глуховець. Дніпро, 2017. С. 41-52.

⁴ Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>.

⁵ Про Національну поліцію : Закон України.

«1. Поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави.

2. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами.

3. Поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику.

Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

4. Поліцейський надає пояснення з приводу справ та матеріалів, які перебувають у нього в провадженні, а також надає їх для ознайомлення лише у випадках та в порядку, визначених законом.

5. Ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом.

6. Втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання виконанню ним відповідних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського мають наслідком відповідальність відповідно до закону.

7. Правопорушення щодо поліцейського або особи, звільненої зі служби в поліції, її близьких родичів, вчинені у зв'язку з його попередньою службовою діяльністю, мають наслідком відповідальність відповідно до закону.

8. У разі затримання поліцейського за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу його тримають у призначених для цього установах окремо від інших категорій осіб.

9. Поліцейські, а також особи, звільнені зі служби в поліції на підставі пунктів 1–4 (у зв'язку із закінченням строку контракту; через хворобу – за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції; за віком – у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції; у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів), пунктів 7–8 (за власним бажанням; у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій) частини 1 статті 77 «Звільнення зі служби в поліції» Закону України «Про Національну поліцію», для забезпечення власної безпеки мають право

придбавати у власність пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, використовуючи їх виключно з підстав, визначених цим Законом.

Умови та порядок придбання зазначеними особами таких спеціальних засобів визначає Міністерство внутрішніх справ України.

10. Поліцейський:

1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;

2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;

3) користується повноваженнями, передбаченими цим Законом, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;

4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;

5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими цим Законом та іншими актами законодавства;

6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;

7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських судах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях при пред'явленні службового посвідчення та посвідчення про відрядження;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей.

11. В органах (зкладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається»¹.

¹ Там само.

Останньою складовою адміністративно-правового статусу поліцейського була визначена його відповідальність. Згідно зі статтею 19 «Види відповідальності поліцейських», до поліцейських може бути застосовано заходи кримінальної, адміністративної, цивільно-правової, матеріальної та дисциплінарної відповідальності, відповідно до закону¹.

Дисциплінарна відповідальність поліцейських, а також застосування відомчих заохочень визначені Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15 березня 2018 року. Дисциплінарним статутом Національної поліції України визначено сутність службової дисципліни в поліції, повноваження поліцейських та їхніх керівників з її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження².

Важливо, що відповідно до закону: «Держава відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень»³. Це врегульовано Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 року⁴.

Таким чином, адміністративно-правовий статус поліцейського є складним утворенням, що вирізняє його з поміж інших посадових осіб органів публічної адміністрації. Крім того, статус поліцейського постійно трансформується у відповідності до змін і доповнень, прийнятих до чинного законодавства України.

¹ Юнін О.С. Поняття громадського контролю над діяльністю Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №4. С. 200-204.

² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>.

³ Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування : Закон України від 01.12.1994. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁴ Galiya I Chanyшева, Oleksandr S Yunin, Nadiia V Milovska, Roman V Pozhodzhuk, Viktoriia V Mazur. Civil Liability of Police Officers in Ukraine and Germany: Legal Aspects and Problematic Issues. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Том 22. №4. С.9.

3.2. Адміністративно-правовий статус поліцейських в державах Сходу

Перед поліцейськими структурами у різних державах світу стоять переважно однакові завдання, але правоохоронні органи суттєво відрізняються між собою обсягом повноважень, структурою та методами роботи. Розгляд адміністративно-правового статусу поліцейських у зарубіжних державах дозволяє нам порівняти вітчизняну Національну поліцію із закордонними системами, визначити переваги і недоліки, дізнатися особливості організації та спільні риси у діяльності.

Японія

За сучасним типом японська поліція була створена у 1874 р., коли після вивчення досвіду організації поліцейських систем Європи генерал Тосіосі Каваї (Toshiyoshi Kawaji) заснував у структурі Міністерства внутрішніх справ Японії Токійський департамент поліції. Наступним етапом розвитку поліції стало її реформування та приведення до демократичних стандартів після 1945 року. Внаслідок запроваджених змін поліція Японії стала поділятися на загальнодержавну та муніципальну. У 1954 р. був прийнятий новий закон про поліцію. Ним було засновано Національне поліцейське агентство і створено систему поліцейських підрозділів, що існує дотепер.

Сьогодні японська поліція функціонує в межах Міністерства внутрішніх справ і комунікацій. Діяльність поліції регулюється Законом про поліцію 1954 року та Законом про виконання поліцією обов'язків 1948 року. Окремі норми містяться в інших нормативно-правових актах: Кримінальному процесуальному кодексі Японії, Ювенальному кодексі 1948 року, Законі про безпеку дорожнього руху 1970 року, Законі про боротьбу з організованою злочинністю 1991 року, Законі про місця утримання під вартою і поводження із затриманими та засудженими 2005 року тощо).

Національне поліцейське агентство очолює Генеральний комісар поліції, який призначається Комісією з наступним затвердженням Прем'єр-міністром. Під наглядом Комісії Генеральний комісар керує роботою поліцейського Агентства, призначає працівників центрального апарату і керує поліціями префектур. Національному поліцейському агентству підпорядковано декілька організацій, зокрема Національна поліцейська академія (підготовка професійних поліцейських кадрів вищої ланки), Національний дослідницький інститут поліцейських наук

(науково-прикладні дослідження) та Штаб-квартира імператорської гвардії (супровід Імператора та членів імператорської родини).

Серед обов'язків поліції Японії закріплених у законодавстві можна назвати: захист життя, особистості та власності; запобігання і розслідування злочинів; затримання підозрюваних у скоєнні правопорушень; контроль за дотриманням правил дорожнього руху; підтримка публічної безпеки та порядку.

Законом про поліцію закріплено існування центральної поліцейської структури для контролю за поліцейськими підрозділами префектур і узгодження їхніх дій. Також, поліцію префектур наділено правом на виконання поліцейських обов'язків, для захисту життя, особистості та власності, а також для підтримки публічної безпеки і порядку в межах наданої префектурі юрисдикції.

Поліція тісно взаємодіє з місцевими органами влади для запобігання правопорушень, контролю за знайденим майном, виховання неповнолітніх осіб, допомоги населенню під час катастроф, турботи про втрачених дітей і безпритульних, надання населенню інших послуг.

Японський поліцейський може зупинити і опитати будь-яку особу, яку за розумних підстав можна підозрювати у вчиненні правопорушення, або яка може мати інформацію про правопорушення, або її поведінку можна вважати незвичною. Поліцейський може просити людину супроводити його до найближчого поліцейського підрозділу з метою опитування. При цьому жодна особа не повинна утримуватися фізично, або приводитися до підрозділу поліції силоміць, або примушуватись відповідати на питання проти її волі, якщо ці дії не здійснюються в порядку кримінального переслідування.

У разі якщо поліцейський має достатні підстави вважати, що особа потребує невідкладної допомоги і захисту, поліцейський повинен надати їй захист в будь-якому зручному місці, наприклад, в поліцейській дільниці, лікарні, притулку і тощо. Йдеться про такі категорії осіб: а) особа, яка, може завдати травми собі, іншим особам, або власності, внаслідок психічного розладу або алкогольного сп'яніння; б) загублені діти, хворі, потерпілі або особи, які втратили опікуна.

Коли поліцейським було прийнято зазначені заходи, він повинен в максимально короткий термін повідомити членів сім'ї, представників або інших зацікавлених осіб відносно місця перебування особи. У разі якщо жоден родич, знайомий або інша заінтересована особа не знайдені, поліцейський зобов'язаний негайно залучити відповідні установи з охорони здоров'я або будь-яку іншу державну установу, відповідальну

за розміщення затриманих осіб. Такий «Поліцейський захист» не може тривати понад 24 години. Разом із тим, наведене положення не застосовується у випадках, коли судом приймається рішення про додатковий захист особи.

За надзвичайних умов (стихійні лиха, надзвичайні події, руйнування інфраструктури, ДТП, вибухи, поява скажених тварин, або в інших ситуаціях, які створюють загрозу для життя і здоров'я людей, або завдають серйозної шкоди власності) поліцейський повинен надавати необхідну допомогу особам, які опинилися на місці події, а також посадовим особам, відповідальним за діяльність відповідних об'єктів. У надзвичайних випадках поліцейський може утримувати або евакуювати осіб, які можуть постраждати з метою уникнення шкоди.

У разі коли сталася ситуація, що створює загрозу заподіяння шкоди життю, здоров'ю та майну осіб, якщо поліцейський вважає неможливим в інакший спосіб запобігти такій небезпеці, або зменшити її наслідки, він може входити на територію будь-яких земельних ділянок, будівель, судів, або транспортних засобів. Менеджер або будь-яка особа, яка має відповідні повноваження на місці події, готелі, ресторані, залізничній станції, або в будь-якому іншому місці з великою кількістю клієнтів, не має права відмовити поліцейському у відвідуванні таких місць. Якщо поліцейський потребує можливості відвідування таких приміщень в робочий час з метою запобігання будь-якого правопорушення, або небезпеки, що створює шкоду життю, здоров'ю або майну інших осіб, він інформує керівника підприємства або осіб з аналогічним повноваженнями про причини його візиту, зобов'язаний пред'явити документи, що ідентифікують його особу. При цьому, однак, поліцейський не має права втручатися в законну діяльність зацікавлених осіб.

Застосування вогнепальної зброї поліцейськими в Японії можливе за таких умов:

По-перше, якщо особа, яка вчиняє правопорушення, або стосовно якої є достатні підстави підозрювати її у вчиненні правопорушення, при цьому правопорушення є небезпечним, а особа, яка вчинила його, підлягає смертній карі, довічному позбавленню волі з виправними роботами, або позбавленню волі на строк не менше трьох років, і якщо ця особа чинить опір наказам поліцейського або вчиняє спробу втекти, зброя застосовується за наявності належних підстав вважати, що немає ніяких інших засобів для запобігання такого опору або втечі, або для здійснення затримання;

По-друге, в разі арешту особи відповідно до ордеру на арешт, або

виконання приводу до суду або тримання під вартою, якщо особа чинить опір наказам поліцейського або намагається втекти, за наявності належних підстав вважати, що немає інших засобів для запобігання такого опору або втечі, або для здійснення затримання.

Разом з тим адміністративно–правовий статус поліцейського в Японії закріплений у різних нормативно–правових актах. Японські поліцейські наділені широким колом службових повноважень, спрямованих на запобігання і мінімізацію людських втрат та активно реалізують взаємодію із населенням в ході своєї професійної діяльності.

Ізраїль

Поліція Держави Ізраїль є центральним органом, відповідальним за виконання закону, підтримання громадського порядку і внутрішньої безпеки у державі. Сьогодні ізраїльська поліція структурно підпорядкована Міністерству внутрішньої безпеки Ізраїлю, поряд зі Службою пожежної охорони та Управлінням місць позбавлення волі.

До завдань поліції Ізраїлю належить: а) забезпечення дотримання законів; б) підтримання публічного порядку, забезпечення безпеки життя і охорони майна; в) дотримання суспільної безпеки; г) дотримання прав і свобод людини.

З моменту створення на початку 1948 року, ізраїльська поліція діяла, ґрунтуючись на методах роботи свого попередника – поліції британського мандата. Деякі поліцейські підрозділи продовжили розміщуватися в приміщеннях, які використовувалися британською поліцією.

Після Війни за незалежність в поліції Ізраїлю почалася перевірка та атестація співробітників, спрямована на відбір найбільш професійних кадрів для продовження служби. Важливим елементом у створенні й діяльності ізраїльської поліції були три складові, залишені британською поліцією: а) підготовлений персонал, велика частина якого зайняла основні керівні пости в поліції Ізраїлю; б) ключові постанови поліції в різних варіантах діяли до 1977 року; в) укріплені пости, в яких до сьогодні розташовані деякі поліцейські територіальні підрозділи.

У 1953 році в ізраїльській поліції була створена структура на яку було покладено відповідальність за охорону кордонів. У 1957 році було створено школу підготовки старших офіцерів, яка діє до сьогодні. Ще у 1960 році був відкритий відділ підготовки жінок–поліцейських, що свідчить про належну увагу до гендерного питання у поліції Ізраїлю.

Після Шестиденної війни (1967 рік) поліція отримала до сфери власної відповідальності обов'язок підтримання порядку і внутрішньої

безпеки на окупованих територіях. У той самий час штаб–квартира поліції була перенесена з м. Тель-Авів до м. Єрусалим.

У 1974 році внаслідок посилення терористичних загроз поліція Ізраїлю підключилася до виконання функції боротьби з тероризмом. Створений для цієї мети підрозділ «Ямам» було побудовано за системою «жандармерії», тобто співробітники мали повноваження поліцейських, але в разі необхідності діяли як військове формування¹.

Загалом, особливостями організації протидії тероризму в Ізраїлі, слід вважати такі: 1) диференціацію реагування на терористичні загрози (залежно від ступеня вірогідності); 2) широка участь громадян у профілактиці тероризму (волонтерство при усуненні наслідків терактів, тематичні заняття щодо порядку реагування груп населення у випадках терористичної загрози тощо); 3) використання сучасних технологій у протидії тероризму (дрони–спостерігачі, металодетектори, бази генетичного матеріалу осіб, причетних до терористичних або радикальних організацій)².

Цікавим елементом розвитку взаємодії поліції та суспільства в Ізраїлі слід вважати створення у 1970-х рр. організації добровільних помічників поліції – «Мішмар Езрахі». Члени цієї організації діяли на громадських засадах. В кінці 1980-х рр. загроза тероризму зменшилася внаслідок чого зазначену структуру було реорганізовано в орган, що допомагає поліції у виконанні повсякденних функцій (боротьба зі злочинністю, управління дорожнім рухом, профілактика правопорушень).

Сьогодні діяльність ізраїльської поліції регулюється законами «Про кримінальний процес» 1982 року, регламентом Міністерства юстиції «Про кримінальний процес» 1997 року та положенням «Про поліцію» 1971 року.

Структурно ізраїльська поліція має трирівневу структуру.

Перша ланка утворена центральним органом управління – Штабом, що включає департаменти за напрямками (суспільної безпеки, розслідувань та інформації, логістики тощо).

Другу ланку складають округи поліції (Північний округ, Центральний округ, Тель-Авівський округ, Єрусалимський округ,

¹ Фільштейн В. Л. Організаційно-правові засади управління спеціальними підрозділами поліції (міліції) (на досвіді Національної поліції Держави Ізраїль). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2008. Вип. 18. С. 248-257.

² Логвиненко Б. О. Окремі аспекти досвіду Держави Ізраїль у протидії тероризму та нелегальній міграції. *Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 197-199.

Південний округ, округ Хайфи, Округ Іудеї і Самарії. Статус округу також мають прикордонні війська, які виконують як військові, так і поліцейські функції з питань внутрішньої безпеки та боротьби з тероризмом).

Третя ланка представлена відділеннями поліції. Поліцейські відділень займаються патрулюванням та внутрішньою безпекою на відповідній ділянці, розслідуванням і збором даних та розвідувальної інформації про правопорушення, вчинені на території обслуговування.

Співробітники відділень поліції активно реалізують принцип взаємодії з громадськістю, залучають населення до протидії правопорушенням для поліпшення якості життя та взаємодіють з муніципальною владою.

Не так давно у системі поліції Ізраїлю були створені районні центри поліції (РЦП), які розташовані у сільській місцевості та складно доступних районах, населених пунктах де переважає арабське населення, в місцях компактного проживання нових репатріантів, в туристично привабливих районах та на пляжах. У районних центрах поліції постійно перебувають поліцейський і добровільні помічники.

З 2011 році почав реалізацію проект Міністерства громадської безпеки щодо створення муніципальної поліції, внаслідок чого було створено відповідні поліцейські підрозділи у муніципалітетах.

Значна увага у поліції Ізраїлю приділяється підготовці співробітників. Активну участь в навчанні співробітників поліції приймають Міністерство освіти і Міністерство імміграції. Ізраїльська поліція допомагає у фінансуванні навчання та надає офіцерам право бути відсутніми на робочому місці в період навчання. За згодою Міністра внутрішньої безпеки співробітник поліції може навчатися за кордоном з повним фінансуванням.

Цікавими представляються результати проведеного в 2010 році соціологічного дослідження щодо сприйняття поліції населенням Ізраїлю. Так, більшість респондентів по відношенню до образу поліції використало теги: «професіоналізм», «служіння громадянам» і «розумне використання сили»; по відношенню до образу поліцейського: «респектабельність», «серйозність», «професіоналізм», «люб'язність». Все це свідчить про високий рівень професійних якостей ізраїльських поліцейських та їхню готовність ефективно виконувати покладені обов'язки в умовах загострення оперативної обстановки.

Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ)

Як відомо, ОАЕ складаються з декількох формально незалежних еміратів, кожен з яких має власну поліцію. Загалом, їхня структура й функції є тотожними. За основу запропоновано взяти емірат Дубай, поліція якого є найбільш сучасною у матеріально–технічному плані.

Поліція емірату Дубай була сформована 1 червня 1956 року і сьогодні перебуває у складі Департаменту (Міністерства) внутрішніх справ емірату.

У 1993 році поліцію було реформовано відповідно до таких основних завдань: забезпечення стабільності в країні; контроль матеріального стану і дотримання арабських традицій; вірність закону, дотримання інтересів і прав людини; рівне ставлення до всіх. Законом 2006 року в ОАЕ було проголошено рівність усіх людей, незалежно від расової приналежності, релігійних поглядів, кольору шкіри.

Департамент поліції визнає допомогу як окремих громадян, так і груп активного населення. Для продовження і покращення існуючих досягнень у сфері забезпечення безпеки і порядку поліція співпрацює з владою на місцях.

Примітно, що діяльність поліції емірату Дубай регламентується законами шаріату, законами емірату та Наказами Головнокомандувача поліцією.

Структурно поліція емірату охоплює три рівні:

Перший рівень представлений Штаб–квартирою поліції Дубая. В структуру Штаб–квартири входять: Головне командування поліції Дубая; три центральних підрозділи.

Другий рівень включає Генеральні департаменти. Кожен департамент очолює Директор. Наприклад, Генеральний департамент адміністративних справ є сполучною ланкою між головним командуванням поліції Дубая, департаментами і поліцейськими дільницями, з одного боку, та урядовими структурами і приватним сектором, іноземними урядовими й приватними організаціями, з іншого. Департамент надає юридичні консультації, здійснює статистичні та інші дослідження, займається збором даних. Департамент налічує п'ять підрозділів: управління адміністративних справ; інформаційне і наукове управління; управління міжнародних служб; управління з правових питань; управління контролю якості організації.

Представляє інтерес також Генеральний департамент захисту прав людини створений у 1995 році. Він забезпечує принцип рівності громадян та здійснює боротьбу з рабством і торгівлею людьми. Крім того, в поліції Дубая на правах департаменту діє Поліцейська академія.

Третій рівень складають поліцейські дільниці – низові територіальні підрозділи поліції. Вони здійснюють безпосередню діяльність з охорони правопорядку.

Стосовно проходження служби в поліції емірату Дубай, співробітники поліції поділяються на дві категорії: державні посадові особи (офіцери і рядові) та обслуговуючий персонал (перекладачі, програмісти і т.д.).

Доволі слухним досвідом вбачається диференціація професійного навчання співробітників поліції за рівнями підготовки. Вони розрізняються за призначенням для: а) охорони організацій і об'єктів; б) служби в генеральних департаментах; в) роботи на поліцейських дільницях.

Ключові пости в поліції щодо забезпечення безпеки можуть займати виключно громадяни ОАЕ. Очільник (Шеф) та всі інструктори поліції емірату повинні мати вищу військову освіту. Іноземні фахівці, що володіють профільною освітою та рівнем певних занять, можуть бути прийняті на службу в особливі підрозділи поліції. Насамперед це стосується фахівців в області комп'ютерних комунікацій.

Специфіка діяльності поліції в ОАЕ визначається перш за все діючими законами ісламу та шаріату. Наприклад, згідно з ними, заборонено співати, танцювати в громадських місцях, чаклувати, жебракувати, пити і курити вдень протягом рамадану. Керування автомобілем в нетверезому стані призводить до кримінального покарання. Чіпляння до жінки, або її образа тягнуть за собою великий штраф, або арешт. Під заборонаю також перебувають: ввіз та вивіз національної валюти; затримання журналістів в період роботи; фотографування урядових будівель, військових споруд, території за парканами; продаж виробів ручної роботи в громадських місцях; негативні відгуки про державу та уряд. Порушення законодавства іноземцем веде його до депортації з ОАЕ за власний рахунок і занесенням даних про особу в «список небажаних персон».

Поліцейські в ОАЕ суворо стежать за дотриманням національного законодавства. Зокрема, в еміраті Дубай існує обмеження на ввезення спиртних напоїв та сигарет. На одну особу допускається квота у певну кількість сигарет або тютюну та міцних спиртних напоїв (слабоалкогольних напоїв). Поліцейські наділені правом здійснення особистого обшуку іноземців на предмет наявності неприпустимих для мусульман предметів.

Поліцейський уповноважений «в разі, коли інші засоби є неприйнятними і якщо це виправдано з урахуванням обставин»,

застосовувати силу під час виконання службових повноважень.

У цілому стислий огляд адміністративно–правового статусу поліцейських в державах Сходу дозволяє виокремити його спільні риси: а) діяльність у відповідності до закону; б) тісна взаємодія з населенням; в) наявність специфічних критеріїв вступу та проходження служби в поліції; г) професійне навчання; ґ) застосування варіативних заходів примусу у передбачених законом випадках.

3.3. Адміністративно-правовий статус поліцейських в країнах Заходу

Поліція західних держав, зокрема, держав–учасниць Європейського Союзу виступає для вітчизняної правоохоронної інституції своєрідним стандартом де поєднується професіоналізм та орієнтир на забезпечення прав людини. З огляду на це розгляд поліцейських структур європейських держав представляє великий інтерес та практичну цінність.

Австрія

Діяльність у сфері публічної безпеки здійснюють в Австрії декілька структур: Поліція безпеки; Паспортна служба і служба зв'язку; Поліція у справах іноземців; Служба контролю в'їзду на територію федеральної землі і виїзду з неї; Служба зброї, боєприпасів, стрілецьких та вибухових речовин, а також Служба у справах друку, об'єднань і зборів ¹.

Поліція безпеки Австрії перебуває в складі Міністерства внутрішніх справ. До завдань поліції Австрії належать: а) запобігання і припинення посягань на життя, здоров'я, свободу, власність; підтримання публічної безпеки; б) охорона правопорядку, кримінальне переслідування осіб, розшук осіб і предметів; в) спостереження за угрупованнями осіб (включаючи релігійні та світоглядні); г) охорона державних установ; ґ) охорона представників іноземних держав, міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права і їх персоналу згідно міжнародно–правових зобов'язань; д) захист беспорядних осіб; е) збереження майна, що залишилося без охорони, охорона свідків та членів сімей цих осіб.

В Австрії тривалий час у сфері розслідування злочинів та

¹ Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство ; за заг. ред. О. А. Банчука. Київ, 2013. С. 89.

обвинувачення роль поліції практично не регламентувалася законами. Кримінальний процесуальний кодекс 1975 року торкався сфери діяльності поліції лише частково.

До 2004 року австрійська поліція, створена за французькою моделлю, поділялася на дві складові: федеральна поліція (Bundespolizei) і жандармерія (Gendarmerie). Жандарми мали менше повноважень, ніж федеральні поліцейські; їх компетенція обмежувалася нетяжкими кримінальними й адміністративними правопорушеннями.

Федеральна поліція, в свою чергу, складалася з поліції безпеки (Sicherheitswache) і корпусу кримінальної поліції (Kriminalbeamtenkorps). У більшості міст існували дирекції федеральної поліції, кожна з яких очолювалася директором. На нижчому рівні діяли комісаріати і поліцейські дільниці. Таким чином знову можна спостерігати трирівневу модель організації поліції.

У листопаді 2003 року федеральний Міністр внутрішніх справ представив до австрійського парламенту проект закону про внесення змін до Закону про поліцію безпеки.

У лютому 2004 року парламент прийняв закон «Про реформу кримінального судочинства». З 2004 року інститут жандармерії був скасований, а поліція і жандармерія об'єдналися у федеральну поліцію (die Bundespolizei). Департаменти поліції були поділені на окружні і міські департаменти поліції. На місцевому рівні діяли поліцейські дільниці. У кожній землі було створено дирекцію поліції.

Сьогодні систему безпеки в Австрії очолює федеральний Міністр внутрішніх справ. Міністрові безпосередньо підпорядковуються федеральні дирекції безпеки, земельні та окружні дирекції. На чолі Дирекції федеральної поліції Австрії перебуває директор поліції, на чолі дирекції федеральної поліції Відня – президент поліції. Окружні й міські підрозділи, а також поліцейські інспекції підпорядковані відповідним дирекціям федеральної поліції, за винятком поліції у Відні, де діють особливі правила.

У кожній федеральній землі є власна дирекція безпеки (die Sicherheitsdirektion), яка розташовується в столиці землі. Всього в Австрії діють дев'ять дирекцій безпеки. Дирекція безпеки Відня одночасно є і дирекцією поліції землі «Відень».

На чолі дирекції безпеки перебуває директор з безпеки. Йому безпосередньо підпорядкована поліція землі. Федеральний міністр внутрішніх справ затверджує Директора безпеки за згодою глави уряду землі.

До компетенції дирекцій безпеки належить: встановлення

внутрішньої організації, загальне керівництво патрулюванням та наглядом, виконання на підставі офіційних наказів чи інших переданих завдань основних і особливих завдань, а також інших заходів з контролю, встановлення часу чергувань, участь в утворенні і підвищенні кваліфікації, персональні права і право на службу.

Основними умовами для вступу на службу в поліцію Австрії є: а) громадянство Австрії; б) повна дієздатність особи; в) вік від 18 до 30 років; г) зріст від 163 см для жінок і 168 см для чоловіків; ґ) індекс маси тіла в межах 18–25; д) хороший зір і фізичне здоров'я; е) вміння плавати; є) відсутність судимості та покарань за адміністративні порушення у сфері дорожнього руху; ж) відсутність загальних перешкод до прийому на держслужбу; з) придатність до прийому на держслужбу класу «Б»; і) успішне складання вступних іспитів.

Ранги поліцейських встановлені постановою федерального МВС від 30.06.05 № 204 «Керівництво по службовим рангам у виконавчій службі».

Співробітники австрійської поліції поділяються на три групи:

а) група управління E1. У цю групу входять: генерал, генерал-лейтенант, генерал-майор, бригадир, полковник, підполковник, майор, капітан, старший лейтенант, лейтенант;

б) група управління E2a. Вона включає в себе посади: головного інспектора, який контролює інспектора, інспектора підрозділу, окружного інспектора, інспектора групи, основного інспектора;

в) група управління E2b. Вона охоплює: інспектора групи, інспектора огляду, інспектора та стажиста.

Центром освіти співробітників поліції є Академія безпеки МВС (die Sicherheitsakademie). В межах академічної підготовки співробітники поліції протягом двох років проходять навчання загальних вимог. Наявні також спеціальні і додаткові курси

Становить інтерес те, що спеціальні права поліції Австрії закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві. Так, співробітники поліції уповноважені вимагати відомості про наявність загрози і про джерело небезпеки від осіб при виконанні ними обов'язків з надання допомоги. Використання при цьому сили неприпустимо.

Поліція повинна ідентифікувати особу. Кожна особа зобов'язана брати участь в ідентифікації та виконати безпосереднє проведення ідентифікації. За пропозицією дирекції федеральної поліції органи влади районної ланки за основним місцем проживання громадянина складають документ ідентифікації. Він містить повне ім'я, відомості про стать, дату народження та місце народження (дані ідентифікації), а

також фотографію, відомості про зростання, колір очей, підпис і відомості про місце основного місця проживання в момент видачі документа. Федеральний міністр внутрішніх справ своєю постановою регулює більш детально оформлення цього документа.

На підставі певних фактів, коли існує небезпека для життя чи здоров'я кількох людей або у великому розмірі для власності або навколишнього середовища, поліція має право заборонити вхід до небезпечної зони і перебування в ній.

Службовці поліції можуть оголошувати конкретне місце зоною охорони (Schutzzone), причому об'єктами охорони (школи, дитячі садки та дитячі будинки, а також певна територія) може вважатися територія не більше 150 метрів у діаметрі.

Цікаво, що у випадку якщо кілька осіб зустрічаються без згоди власника на земельній ділянці або в приміщенні зі спільною метою, і такі збори не відповідають положенням Закону «Про збори» від 1953 року, поліція має право вимагати звільнити ділянку або приміщення, якщо: а) вона є необхідною для підтримання публічного порядку або б) збори є втручанням у права власника і останній зажадав розпуску зборів.

Поліцейські мають право доступу на територію земельних ділянок, в приміщення, а також на повітряні, водні судна, наземні транспортні засоби, якщо це потрібно для виконання боргу або запобігання небезпечному нападу.

Співробітники поліції уповноважені оглядати затриманих, щоб вони не загрожували своїй безпеці, іншим особам, які не втекли. У свою чергу, поліцейські мають право оглядати людей, якщо останні пов'язані з особами, які здійснювали посягання на життя, здоров'я, свободи або власність, або мають при собі предмет, від якого походить небезпека.

Органам поліції надається право огляду речей, які є при собі у особи. При проведенні масових заходів поліція має право оглядати людей, їх одяг і речі з урахуванням закону про збори.

Поліція має право вилучати у особи речі: а) якщо вони можуть бути використані для посягання на життя, здоров'я, свободу або власність людей; б) які під час затримання особи можуть загрожувати його власній безпеці або фізичній безпеці іншої особи безпосередньо, або створюють можливість його втечі або полегшують його; в) яким загрожує пошкодження або конфіскація, якщо власник або законні власники не можуть подбати про їх захист.

Слід акцентувати увагу на тому, що австрійські поліцейські мають право використовувати чуже майно, якщо це необхідно для захисту від

небезпечного нападу або для виконання завдань з надання допомоги. Власника інформують про збитки, які виникли при використанні його майна, і надають повідомлення про пред'явлення претензій.

Поліція має право затримувати осіб, які є недієздатними через психічні захворювання, недоумство або всебічні розлади свідомості. Крім того, поліцейські мають право затримувати неповнолітніх з метою негайного з'ясування обставин, якщо вони підозрюються в діянні, що загрожує значним штрафом, та присутні на місці вчинення правопорушення, або виникає інше підозра в зв'язку із вчиненням правопорушення.

При виявленні осіб, які страждають на психічні захворювання та несуть загрозу для свого життя чи здоров'я, або життя чи здоров'я інших осіб, поліцейські доставляють їх до медичних установ або лікаря.

Австрійська поліція вирізняється також широтою угод про поліцейське співробітництво між австрійським урядом та урядами Болгарії (2002), Франції, Італії та Швейцарською Федеральною Радою (2002), Латвії (2004), ПАР (2004) та іншими державами. Головним чином це стосується боротьби з такими діяннями, як: злочини проти життя і здоров'я людей; тероризм; нелегальна міграція і торгівля людьми; виготовлення та розповсюдження дитячої порнографії; виробництво, торгівля і контрабанда зброї, боєприпасів і вибухових речовин; незаконні дії з радіоактивними речовинами; розкрадання предметів мистецтва, автомобілів та інших товарів значної вартості і нелегальна торгівля ними; підробка грошей і підробка інших засобів платежу, цінних паперів і документів, а також їх збут; економічні злочини та відмивання грошей; нелегальне виробництво, імпорт, експорт, нелегальна транспортування отруйних речовин та інших подібних матеріалів; комп'ютерна злочинність.

Сполучене Королівство

Організація та функціонування поліції Великобританії регулюється такими законами: «Про поліцію» 1996 року¹, «Про поліцію Шотландії» 1967 року; «Про поліцію Північної Ірландії» 2000 року, «Про реформу поліції» 2002 року, «Про реформу поліції і соціальної відповідальності» 2011 року тощо.

У Великобританії діють чотири види поліцейських органів.

Перший вид утворений територіальними підрозділами, сфера відповідальності яких охоплює всю територію держави. Такі структури відомі як «внутрішні поліцейські сили» (Home Office police forces) та

¹ Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство... С. 240.

керуються законами про поліцію й іншими нормативними актами. Кожен територіальний підрозділ очолює шеф–констебль (the Chief Constable) або комісар (Commissioner). Територію обслуговування таких підрозділів відповідно до реформи 1974 року утворюють одне або кілька графств. Територіальних підрозділів британської поліції налічується більше сорока.

З названим підрозділами поліції співпрацюють вісім антитерористичних підрозділів (приміром, South East Counter Terrorism Unit).

Окремо врегульовано структуру поліції інших складових Сполученого Королівства. Так, Закон «Про поліцію Шотландії» 1967 року встановив вісім поліцейських територіальних підрозділів у цій частині країни. Поліцейські Шотландії наділені великими повноваженнями, що охоплюють включно справи про національну безпеку, тероризм, підпали і незаконний обіг наркотиків. Сьогодні штат поліції Шотландії складає понад 20000 поліцейських. У свою чергу поліція Північної Ірландії була сформована в 1922 році після заснування вільної Ірландської держави. Сьогодні штат поліції налічує понад 8000 співробітників і діє вона на підставі Закону «Про поліцію Північної Ірландії» 2000 року.

Другим видом органів є спеціальні поліцейські сили, які мають міжтериторіальну юрисдикцію (наприклад, згадані вище антитерористичні підрозділи). Вони діють на підставі закону 2005 року та інших актів загального характеру. Зокрема, відповідно до Закону «Про боротьбу з тероризмом, злочинністю та безпекою» 2001 року, транспортна поліція і військова поліція наділені компетенцією протидії злочинам, переліченим у наведеному нормативному акті.

Потрібно зауважити, що у Сполученому Королівстві існує військова поліція, яка діє на підставі Закону «Про поліцію Міністерства оборони» 1989 року, а також поліція ядерної безпеки, утворена в складі Міністерства енергетики та змін клімату. До повноважень останньої віднесено забезпечення ядерної безпеки Великобританії і деякі питання екології. Разом з тим компетенція такої поліції не поширюється на територію Північної Ірландії.

Третій вид поліцейських органів утворений «Неполіцейськими агентствами» (nonpolice law enforcement agencies). До таких відносять: Службу здоров'я і безпеки (Health and Safety Executive), Агентство з мореплавання і рибальства (Marine and Fisheries Agency), Шотландське агентство із захисту рибальства (Scottish Fisheries Protection Agency), Міністерство з надзвичайних ситуацій Великобританії, деякі інші відомства. Формально перераховані інституції не є органами поліції у

звичайному розумінні, але вони наділені певними поліцейськими повноваженнями. Співробітники таких органів не є поліцейськими, однак, їх статус переважно аналогічний статусу поліцейських.

Останній, четвертий вид представляють «інші поліцейські сили» (*miscellaneous police forces*). Вказані структури засновані та діють на старому законодавстві або загальному праві. Вони відповідають за публічний порядок в межах спеціальних територій (доки, порти, парки і т.п.) або щодо окремих видів діяльності (безпека на залізницях і транспорті). Наприклад, Тунельна поліція Мерсі (*the Mersey Tunnels Police*) діє на підставі законів про графстві Мерсісайд 1980 року і загального права (*common law*). Кембриджська університетська поліція керується Законом «Про університети» 1825 року.

Цікаво, що усі поліцейські формування є автономними, проте мають спільні риси: 1) всі вони мають групи офіцерів, відповідальних за загальну охорону публічного порядку (патрулювання, безпосереднє припинення правопорушень та ін.); 2) органи поліції на місцях мають співробітників, відповідальних за зв'язок з населенням і місцевими органами влади; 3) у всіх структурах діє Департамент кримінальних розслідувань (*Criminal Investigation Departments*), до складу якого входять детективи; 4) усі поліцейські сили мають спеціалізовані підрозділи, завдання яких пов'язані із різними аспектами поліцейської діяльності (дорожній рух, пожежі, озброєна підтримка та ін.)¹.

Доволі широкими є повноваження британських поліцейських щодо застосування превентивних поліцейських заходів. Зокрема, це стосується розшуку та затримання осіб в разі «обґрунтованих підозр» (*reasonable suspicion*). Так, констебль може увійти і здійснювати пошук в приміщеннях, займаних або таких, що перебувають під контролем підозрюваного, якщо він має достатні підстави вважати, що там знаходяться докази або особа, яка перебуває у розшуку.

Для особистого огляду констебль в цивільному повинен ідентифікувати себе та пред'явити ідентифікаційний жетон. Громадянам необхідно повідомити: а) ім'я констебля і номер поліцейської дільниці, де він працює; б) фактичні і правові підстави огляду; в) доступність документа про огляд протягом дванадцяти місяців по запиті.

У разі огляду транспортного засобу, що знаходиться без власника, констебль залишає повідомлення про це із зазначенням часу і здійснених дій, власні ПІБ та найменування поліцейської дільниці де він працює; інформацію про те, що власником транспортного засобу може

¹ Юнін О.С. Зарубіжний досвід організації діяльності підрозділів поліції і можливості його застосування в Україні: монографія. Харків: Панов, 2015. С.225 с.

бути пред'явлений позов про відшкодування заподіяної шкоди; доступності протоколу про вчинені дії за запитом.

Затримана особа має бути обшукана поліцейським, відповідальним за утримання затриманих осіб (the Custody Officer). Особисті речі затриманої особи вилучаються, якщо вони: а) можуть бути використані для заподіяння шкоди собі чи третім особам; б) можуть завдати матеріальної шкоди; в) можуть бути використані для втечі; г) є доказами по факту, щодо якого здійснено затримання, або можуть бути використані в якості доказів по іншій справі.

Більшість поліцейських сил Сполученого королівства мають стандартні ранги (систему спеціальних звань). Відповідно до закону, констебль є нижчим званням у поліцейській ієрархії, однак все особи, які мають цей ранг, наділені всіма повноваженнями поліцейського (п. 30 Закону «Про поліцію» 1996 року). Разом з тим у поліції Англії і Уельсу можуть нести службу т. зв. «спеціальні констеблі», наділені більш обмеженою юрисдикцією.

До кандидата на посаду поліцейського у Великобританії ставляться такі вимоги: а) громадянство Великобританії або громадянство іншої країни ЄС або громадянство Співдружності або громадянство якої третьої держави, але з постійним дозволом на проживання у Великобританії; б) відсутність судимості або серйозних адміністративних проступків в минулому; в) здатність фізично і психологічно виконувати обов'язки поліцейського. Примітно, що у різних поліцейських формуваннях можуть застосовуватися додаткові вимоги і обмеження, пов'язані з умінням плавати, мати водійські права, володіти спеціальною технікою тощо. Повний перелік таких вимог наведено у циркулярі Міністра внутрішніх справ Великобританії про рекрутинг до органів поліції.

Чехія.

Поліція Чехії перебуває в системі Міністерства внутрішніх справ Республіки. До завдань чеської поліції входить: а) захист і безпека від посягань на осіб та їх власність; б) підтримання публічного порядку; в) боротьба з тероризмом; г) виявлення злочинів і встановлення осіб, які їх вчинили; г) дослідження причин протиправної поведінки осіб; д) захист державного кордону; е) захист і безпеку конституційних прав громадян Чеської Республіки та осіб, які перебувають на території Чеської Республіки; є) забезпечення безпеки дипломатичних місій і представництв, захист Президента Республіки, Парламенту та інших установ, а також захист організацій і установ відповідно до

міжнародних угод Чеської Республіки; ж) виявлення адміністративних правопорушень; з) ведення обліку і статистики; и) здійснення розшук осіб і предметів; і) забезпечення фізичного захисту ядерних матеріалів; ї) перевірка страхування відповідальності власників транспортних засобів; й) інші завдання, прямо передбачені законами.

Основним нормативним актом про чеської поліції є Закон «Про поліцію Чеської Республіки» від 17.07.2008¹, інші закони та нормативні акти Міністра внутрішніх справ.

Структурно, чеська поліція складається з таких рівнів:

Перший. Поліцейська Президія Чеської Республіки, яку очолює Президент поліції. У Президента є чотири заступники, кожен з яких очолює один із напрямів поліцейської діяльності Департаменти поліції затверджуються Міністром внутрішніх справ за пропозицією Президента Поліції.

На другому рівні діють регіональні поліцейські штаб-квартири. У кожній регіональній штаб-квартирі розміщено 12 підрозділів, які безпосередньо виконують поліцейські функції.

Третій рівень – окружні поліцейські директорату. До кожного директорату входить 8 підрозділів. Крім того, директорат безпосередньо керує розташованими на його території підрозділами залізничної і річкової поліції, патрульними ділянками, поліцією метро і відділами.

Четвертий – утворений муніципальною поліцією. До завдань муніципальної поліції входить: забезпечення безпеки людей і власності, транспортної безпеки, притягнення до відповідальності за нетяжкі злочини, попередження фізичних та юридичних осіб про порушення нормативних актів і забезпечення заходів для їх виправлення.

Вступ на службу в поліцію Чехії передбачає наявність громадянства Чехії, а також: а) досягнення віку 18 років; б) бездоганну репутацію; в) відповідність вимогам про освітній рівень, встановленому для службової посади, на яку він може бути призначений; г) стан здоров'я – психологічна і фізична придатність до несення служби; д) проходження дійсної військової служби або перебування у запасі, якщо підлягає службовому обов'язку; е) дієздатність; ж) не перебування у складі політичної партії або політичного руху, професійної організації; з) відсутність зайняття торгівельною або іншою оплачуваною діяльністю і не перебування у статусі керівних або контрольних органів юридичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність.

Що стосується поліцейських заходів, то здійснюючи заходи,

¹ Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство... С. 513.

пов'язані із обмеженням прав і свобод осіб, поліцейський зобов'язаний роз'яснити таким особам їхні права, а в разі неможливості своєчасного роз'яснення цих прав він зобов'язаний роз'яснити їх згодом. Співробітник поліції, що перебуває не при виконанні службових обов'язків, також зобов'язаний здійснювати функції поліцейського при безпосередній загрозі життю та здоров'ю осіб правопорушенням, що відбувається та негайно повідомити про це до найближчого відділу поліції.

Поліцейський у Чехії уповноважений вимагати ідентифікації особи у випадках: а) коли особу доставлено до поліцейського відділу за викликом компетентних органів влади відповідно до спеціальних норм; б) коли особа є свідком правопорушення; в) при запиті іншої особи, якщо особа викликає законний інтерес при ідентифікації, а також викликана для проведення ідентифікації особистості першої особи, вона повинна задовольнити цю вимогу. Цікаво, що час затримання поліцією Чехії не може перевищувати 24 години з моменту обмеження свободи. Про затримання поліцейським складається протокол.

При виконанні службових обов'язків поліцейський має право безперешкодно проходить на будь-які території, на яких розміщуються бізнес об'єкти, місця зберігання товарів тощо. Поліцейський має право відвідувати й інші території, а після закінчення робочого часу має право проводити заходи по перевірці цієї власності. Здійснюючи дії щодо проникнення до приміщення, поліцейський повинен забезпечити присутність понятого. Поліцейський складає акт про відкриття квартири і виконання поліцейських дій, вжиті заходи. Після виконання поліцейських процедур поліцейський повинен негайно повідомити господаря помешкання і гарантувати безпеку приміщення.

Поліцейські у Чехії мають право використовувати спецзасоби, вогнепальну зброю в інтересах захисту безпеки осіб і свого власного захисту, здоров'я і публічного порядку, проти злочинця, який ставить їх під загрозу. Перед використанням заходів примусу, поліцейський повинен попередити людину проти якої вони спрямовані, про те, що протизаконну поведінку має бути припинено, а в іншому випадку будуть вжиті заходи примусу.

Зокрема, поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю: а) з метою самозахисту і допомоги іншим особам в порядку негайного припинення раптової загрози або триваючої атаки проти його/її особи або посягання на їхнє життя і здоров'я; б) якщо небезпечний порушник ігнорує вимоги посадової особи здатися або чинить опір; в) якщо немає іншої можливості припинити опір

порушника; г) з метою припинення спроби правопорушника втекти; г) з метою створення перешкод для здійснення правопорушником нападу на охоронюване або таке, що захищається приміщення або сектор; д) якщо немає іншої можливості зупинити мотоцикліста або водія, дії якого створюють серйозну загрозу життю і здоров'ю осіб, які не припиняють свої дії після неодноразового попередження, сигналів поданих відповідно до спеціальних правил; е) з метою зупинки мотоцикла або водія, який перетнув державний кордон після неодноразово поданих сигналів і попереджень їй або йому відповідно до спеціальних правил; є) якщо особа, проти якої застосовується цей захід після попередження про застосування зброї, або попереджувальних пострілів не підкоряється вимогам поліцейського; ж) якщо виникла необхідність знерушити тварину, яка загрожує життю або здоров'ю людей.

Важливо що поліцейські повинні вживати заходів щодо забезпечення безпеки приставів–виконавців під час здійснення ними їхніх професійних обов'язків, а також осіб, відповідальних за виконання рішень суду чи іншого державного або муніципального органу влади, якщо є загроза життю і здоров'ю даної особи, внаслідок чого вона не може виконувати обов'язки по виконанню рішень та просить про такий захист. Поліцейські відділи також зобов'язані забезпечити захист, на тих же умовах уповноваженій особі при здійсненні процедури банкрутства.

При виконанні покладених на поліцію завдань, поліцейські мають право подати запит про забезпечення інформацією з баз даних абонентів громадської телекомунікаційної служби, ідентифікаційний реєстр карт, також реєстр документів подорожей; реєстр громадян і реєстр водіїв. У свою чергу, службовці муніципальної поліції мають право: вимагати ідентифікуючі документи, вимагати пояснення, затримувати людину, конфісковувати зброю, заперечувати вхід до певних областей, конфіскувати об'єкти, зупиняти транспортні засоби та застосовувати заходи примусу і вогнепальну зброю.

Завершуючи розгляд адміністративно–правового статусу поліцейських окремих держав заходу (Австрії, Великобританії, Чехії) можна вести мову про наявність ієрархічної структури, що охоплює як загальнодержавний так і муніципальний рівні поліції. Вельми цікавим є досвід Британії щодо наділення державних службовців певних органів влади поліцейськими повноваженнями. Крім того, поліцейські сили в державах Європи виконують широке коло завдань щодо забезпечення безпеки державного кордону і охорони державних установ (посадових осіб).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Поняття і основні компоненти адміністративно-правового статусу поліцейського;
2. Повноваження і обов'язки поліцейських в Україні.
3. Гарантії професійної діяльності поліцейського.
4. Види відповідальності поліцейського.
5. Основні засади діяльності поліції у Японії.
6. Структура поліції держави Ізраїль.
7. Правова основа діяльності поліції в ОАЕ.
8. Загальна на характеристику статусу поліцейських в державах Сходу.
9. Основні засади діяльності австрійської поліції.
10. Структура поліції Сполученого Королівства.
11. Компетенція поліцейського у Великобританії.
12. Нормативна основа діяльності поліції у Чехії.
13. Адміністративно-правовий статус поліцейських європейських держав.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Громадяни України можуть бути прийняті на службу в поліцію за таких умов:

а) вік від 18 років, мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою;

б) вік від 21 року, мають достатній рівень фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліції;

в) вік від 18 років, незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я;

г) вік від 18 років, мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, які володіють українською мовою на достатньому рівні і протягом трьох років проживали в Україні.

2. Національна поліція України є:

а) центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;

б) органом виконавчої влади, підпорядкованим місцевому самоврядуванню, та служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав

і свобод людини, протидії злочинності;

в) центральним органом виконавчої влади, який забезпечує дотримання суспільством прав і свобод людини, публічної безпеки і порядку;

г) центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом протидії злочинності, боротьбі з організованою та дитячою злочинністю.

3. Взаємодія з населенням здійснюється Національною поліцією виходячи з принципу:

а) партнерства;

б) підпорядкованості;

в) демократії;

г) виходячи із ситуації.

4. Зазначте вичерпний перелік вимог, які охоплюють статус поліцейського:

а) поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції має службове посвідчення та спеціальний жетон і якому присвоєно спеціальне звання поліції;

б) поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на визначених штатом відповідного органу поліції посадах та має службове посвідчення;

в) поліцейським є громадянин України, який зарахований на посаду поліцейського після проходження конкурсу або атестації, склав Присягу поліцейського, має службове посвідчення і якому присвоєно спеціальне звання поліції;

г) поліцейським є громадянин України, який зарахований на службу в органи внутрішніх справ, склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції має службове посвідчення та спеціальний жетон і якому аналогічне військовому звання поліції.

5. До основних обов'язків поліцейського НЕ належить:

а) поліцейський зобов'язаний дотримуватись вимог Президента, Прем'єр Міністра та Голови Верховної Ради України;

б) поліцейський зобов'язаний неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

в) поліцейський зобов'язаний професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

г) надавати невідкладну домедичну допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися

в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я.

6. *Порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності визначено:*

- а) дисциплінарним статутом Національної поліції України, затвердженим законом;
- б) дисциплінарним статутом Національної поліції України, затвердженим наказом Міністра внутрішніх справ;
- в) кодексом Законів про працю;
- г) положенням «Про Національну поліцію».

7. *Повноваження поліції поділяються на:*

- а) основні та додаткові;
- б) загальні та спеціальні;
- в) основні та супутні;
- г) загальні та додаткові.

8. *Виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно*

- а) законом;
- б) законами України та підзаконними нормативно–правовими актами;
- в) підзаконними нормативно–правовими актами;
- г) керівником поліції.

9. *Поліцейському дозволено:*

- а) займатися творчою та науково-педагогічною діяльністю;
- б) брати участь в страйках;
- в) бути членом політичної партії, якщо її курс не суперечить політиці держави;
- г) займатись підприємницькою діяльністю.

10. *Не може бути прийнятою на службу до поліції особа:*

- а) щодо якої було припинено кримінальне провадження з не реабілітуючих підстав;
- б) громадянин України, якому виповнилося 32 роки;
- в) громадянин України жіночої статі;
- г) особа, яка притягалася до адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху за 3 роки до вступу.

11. *Розмір грошового забезпечення поліцейських визначається у залежності від:*

- а) посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого

звання;

б) категорії, рангу поліцейського, ефективності служби, наявності додаткових обставин або додаткового навантаження;

в) косади, військового звання, володіння іноземними мовами, додаткових спеціальностей, вченого звання;

г) спеціального звання, посадового окладу, надбавки за особливі умови, премії, рівня вищої та загальної освіти.

12. Поліцейський НЕ може бути членом:

а) політичної партії;

б) громадської організації;

в) професійної спілки;

г) консультативно–дорадчого органу при МВС.

13. Згідно Закону поліцейським НЕ дозволяється:

а) брати участь у реалізації права на страйк;

б) брати участь у реалізації права на охорону здоров'я;

в) брати участь у реалізації права на освіту;

г) брати участь у реалізації права обирати і бути обраним.

14. Для поліцейських структур держав Сходу є властивою:

а) тісна взаємодія з населенням;

б) відсутність реалізації принципу партнерства з населенням;

в) домінування релігійних норм над національним законодавством;

г) відсутність централізованої моделі поліцейської служби.

15. Поліцейські системи держав Заходу часто включають:

а) муніципальну поліцію;

б) позаштатних працівників поліції;

в) етнічні підрозділи поліції;

г) автоматизований центр управління поліцією.

Розділ 4

ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ВИДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- 4.1. Форми поліцейської діяльності*
- 4.2. Методи поліцейської діяльності*
- 4.3. Сфери (напрямки) поліцейської діяльності*
- 4.4. Види поліцейської діяльності*

4.1. Форми поліцейської діяльності

Органи та підрозділи Національної поліції виконуючи функції щодо забезпечення публічного порядку та безпеки, захист прав та свобод громадян, протидії злочинності здійснюють виконавчорозпорядчу, державновладну діяльність, яка виконується у відповідних формах.

Під формою поліцейської діяльності прийнято розглядати подібні за своєю природою та характером однорідні групи адміністративних суспільних відносин що реалізуються функції, покладені на поліцію відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»¹.

Таким чином, форма поліцейської діяльності поліції це зовні виражені групи дій, однорідні за своїм характером і правовою природою, а також результати таких дій.

Характеристика форм поліцейської діяльності дає уявлення про дії підрозділів Національної поліції при виконанні покладених на неї завдань. Дослідження правової природи створює умови для розкриття сутності форм діяльності та можливості вироблення шляхів їх вдосконалення через призму реалій сьогодення.

За змістом та правовою природою форми поліцейської діяльності органів та підрозділів Національної поліції доречно класифікувати на:

нормотворчу (видання нормативних та індивідуальних правових актів);

реалізація юридично значущої діяльності;

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

проведення громадськоорганізаційних заходів;
вчинення організаційнотехнічних дій.

При цьому названі форми поліцейської діяльності органів та підрозділів Національної поліції доречно поділити на два основні блоки: «**правові** (видання актів управління та вчинення інших юридично значимих адміністративних дій) й **неправові** (проведення громадськоорганізаційних заходів, вчинення організаційнотехнічних дій). Правові форми пов'язані із встановленням та застосуванням норм права і характеризують спосіб юридичного вираження відповідних дій»¹.

Акти управління (або адміністративні акти) – це прийняті в процесі владної управлінської діяльності на основі закону та в рамках повноважень, видання нормативного акту обов'язкового для виконання конкретному колу суб'єктів нормативний акт, спрямований на виникнення, зміну або припинення правовідносин. Метою таких є організаційне забезпечення належного функціонування поліції.

Адміністративні акти застосовуються у кожному конкретному випадку та можуть бути негативними (притягнення винуватця до адміністративної відповідальності) та позитивними (рішення кваліфікаційної комісії про видачу посвідчення на права керування транспортним засобом).

Адміністративні акти органів та підрозділів Національної поліції розрізняються сферою застосування, юридичними ознаками, формою видання та назвою.

За сферою застосування адміністративні акти органів та підрозділів Національної поліції поділяються на внутрішньоорганізаційні та зовнішні.

Внутрішньо-організаційні акти – це акти і направлені на забезпечення та підтримання внутрішнього порядку в органі/підрозділі поліції та направлені на самих поліцейських. Основним завданням таких є забезпечення нормального функціонування підрозділу, забезпечення кар'єрного просування та забезпечення взаємодії як між службами/підрозділами поліції, так і з органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності.

Зовнішні адміністративні акти – є проявом владних повноважень поліції та направлені на фізичних осіб, підприємств,

¹ Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ (Загальна частина) : підруч. ; за ред.: Є. М. Моїсєєва, Ю. І. Римаренка, В. І. Олєфіра. Київ, 2008. С. 277.

установ організацій що не перебувають в підпорядкуванні Національної поліції. З їх допомогою співробітники органів та підрозділів Національної поліції безпосередньо надають адміністративносервісні послуги.

За юридичними ознаками адміністративні акти органів та підрозділів національної поліції розподіляються на індивідуальні та нормативні.

Акти індивідуального значення є персоніфіковані та призначені для вирішення конкретної проблематики. Вони є разовими та призначені для чітко визначеного кола осіб.

В поліцейській діяльності органів та підрозділів Національної поліції значне місце займають акти про застосування санкцій адміністративно-правових норм до правопорушників: постанова про накладення адміністративного стягнення; позбавлення права на полювання, тощо. Вони завжди мають правоохоронний характер та видаються повноважною особою підрозділів Національної поліції з метою покарання винних, попередження і припинення правопорушень.

Нормативні акти видаються тільки щодо внутрішньо організаційних питань діяльності органів та підрозділів Національної поліції та завжди адресуються працівникам її органів. У цих актах конкретизуються функціональні обов'язки, форми та методи роботи у відповідній сфері діяльності.

За формою видання, нормативні акти поділяються на **письмові, усні** та **конклюдентні**. Враховуючи, що поліція відноситься до правоохоронних органів, основна маса наказів має письмове закріплення, що призводить до їх правильного сприйняття, полегшує контроль за їх виконанням.

Письмові нормативні акти видаються при застосуванні санкцій до особи що тягнуть настання негативних наслідків (наприклад позбавлення водія права керування транспортним засобом) та надання такій особі права на оскарження рішення.

На практиці працівниками Національної поліції застосовується усні адміністративно правові акти, як-то усне попередження про неприпустимість вчинення правопорушення (наприклад попередження пішохода про заборону переходу вулиці в невстановленому місці). Однак такі акти носять превентивний характер та не тягнуть настання негативний наслідок. Застосування такого акту є можливість оперативно впливати на зміну обстановки та економити заходи адміністративного примусу.

За назвою прийнято виділяти такі акти управління: «накази,

розпорядження, інструкції, плани оперативнослужбової діяльності, постанови і т. ін.

Накази та розпорядження – це акти управління, які звернені до підпорядкованих підрозділів та співробітників Національної поліції. Вони вміщують індивідуальні приписи або правові норми з питань внутрішньоорганізаційної діяльності. Ці акти не можуть бути адресовані громадянам, громадським організаціям, підприємствам, установам.

Інструкції – це нормативні акти управління, в яких у систематизованому вигляді викладені правила, що визначають порядок втілення в життя актів органів державної влади і державного управління, організацію діяльності відповідних категорій співробітників органів та підрозділів Національної поліції щодо виконання покладених на них завдань. Інструкції суттєво відрізняються від наказів. Якщо останні бувають нормативними або індивідуальними, то інструкції – завжди нормативні акти. Вони вміщують сукупність правових норм для регулювання тієї чи іншої діяльності, їх можна розподілити на три основні групи:

а) інструкції, що розробляються у зв'язку з виданням законів, указів, постанов уряду;

б) ті, що встановлюють загальний порядок роботи окремих категорій посадових осіб (наприклад, Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції)¹;

в) які визначають порядок виконання окремих дій (наприклад, Інструкція про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів).²

Оперативно-службові плани – це акти управління, які передбачають систему заходів щодо організації і практичного забезпечення з охорони і захисту прав і свобод людини та громадянина, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності на будь-який період і визначають порядок, строки їх проведення та конкретних виконавців цих заходів.

В органах та підрозділах Національної поліції складаються перспективні та поточні плани. За своїм змістом плани роботи поділяються на загальні та спеціальні. Наприклад, у загальних планах

¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z104117>.

² Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z098917#Text>.

відображаються всі сфери діяльності Національної поліції: організаційні заходи, робота з кадрами, зміцнення законності, підвищення культури в роботі; конкретні заходи щодо запобігання та протидії правопорушенням; питання взаємодії поліції з громадськістю; питання господарськофінансової діяльності.

Постанова посадової особи – це індивідуальні акти, що використовуються в процесі виконавчорозпорядчої діяльності при вирішенні питань про застосування заходів адміністративного примусу. Характерним для цих постанов є те, що вони є юридичними актами, бо тягнуть за собою виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків у конкретних осіб. Наприклад, необхідність сплати відповідної суми штрафу, або припинення права на керування транспортним засобом тощо.

Ці акти вміщують правову оцінку поведінки людини та громадянина і є способом реалізації санкцій адміністративно-правових норм. Вони можуть прийматися як в одноосібному, так і в колегіальному порядку; завжди адресуються громадянам або посадовим особам підприємств, організацій та установ, що не знаходяться в службовому підпорядкуванні Національної поліції.

Самостійну групу становлять багаточисельні акти, які приймаються співробітниками органів та підрозділів Національної поліції в процесі безпосереднього виконання функціональних обов'язків.

До них належать:

а) акти дозволу окремих дій та надання суб'єктивних прав. Дозвіл органів та підрозділів Національної поліції це індивідуальний акт управління про надання певній особі права на здійснення тієї чи іншої дії. Наприклад, дозвіл на зберігання і носіння (реєстрація, перереєстрація) мисливської, холодної, пневматичної зброї, інших предметів, на які поширюється дозвільна система;

б) акти органів та підрозділів Національної поліції про заборону окремих дій: наприклад, на заборону руху транспорту та пішоходів на окремих дільницях вулиць і доріг у зв'язку з аваріями; експлуатації транспортних засобів, технічний стан яких загрожує безпеці руху;

в) акти органів та підрозділів Національної поліції про накладення на громадян та організації обов'язків на здійснення певних дій. Наприклад, органів та підрозділів Національної поліції наділена правом давати посадовим і службовим особам та громадянам обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень законодавства, в тому числі правил, норм та стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, а у разі невиконання таких приписів притягувати

винних осіб до передбаченої законодавством відповідальності.

Зазначені акти мають свої особливості: на відміну від наказів та інструкцій вони завжди адресуються громадянам, громадським організаціям, державним підприємствам і установам; на відміну від постанов, вони, як правило, не пов'язані з правопорушеннями, застосуванням санкцій і мають мету реалізації диспозицій правових норм.

До інших юридично значущих адміністративних дій органів та підрозділів Національної поліції належать такі, які змінюють діючі правовідносини або виступають як необхідні умови для настання таких відносин. Такими діями є: реєстрація, документування, службове атестування, прийняття присяги і т. ін.

Реєстрація – це офіційне констатування у відповідних записах органів та підрозділів Національної поліції певних фактів, з метою їх обліку, документування і контролю. Наприклад, реєстрація автотранспортних засобів в підрозділах Національної поліції. З фактом реєстрації норми права пов'язують певні юридичні наслідки (право на експлуатацію транспортних засобів на дорогах загального користування).

Документування – офіційне оформлення відповідних фактів, стану, що мають юридичне значення. Це видача посвідчення водія, свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу. До документування слід віднести і оформлення протоколів про адміністративні правопорушення, винесення постанов про накладання відповідного стягнення на правопорушника і т. ін.

Службове атестування – це персональна характеристика співробітників органів та підрозділів Національної поліції за відповідний період часу з висновками про ступінь їх відповідності посадам, які вони займають.

Важливою складовою форм поліцейської діяльності є застосування такого відносно нового інституту, як адміністративний договір.

Необхідно констатувати, що **адміністративний договір** – це нове і ще недостатньо осмислене явище, тому що сама природа державного управління припускає імперативність односторонніх юридичновладних волевиявлень, оскільки договірні зв'язки виходять з рівності їх учасників. Дослідження проблем адміністративних договорів у державному управлінні здійснювалося у роботах В. Колпакова, К. Бельського, К. Афанасьєва, О. Дьоміна, В. Стефанюка, І. Голосніченка.

Існування адміністративних договорів у поліцейській діяльності пов'язане із поділом адміністративно-правового регулювання на оперативно-розпорядче, офіційно-легалізуюче, функціонально-режимне, договірне, стимуляційно-забезпечувальне, заборонне (із санкціями).

На думку К. Афанасьєва, *адміністративний договір* – це добровільна угода двох чи більшої кількості суб'єктів адміністративного права, один (чи більше) з яких наділений власними або делегованими повноваженнями у сфері державного управління з приводу вирішення питань виконавчого та розпорядчого характеру, яка укладена у формі правового акту, що встановлює (припиняє, змінює) їх взаємні права, обов'язки та відповідальність¹.

До сутнісних ознак адміністративних договорів вказаний автор відносить:

- наявність у змісті зобов'язань (умов), що виходять за межі звичайних цивільно-правових договірних відносин;
- існування концесійних відносин про делегування публічної (державної) служби фізичним та юридичним особам у сфері забезпечення життєво важливих суспільних потреб та інтересів, підтримання порядку на відповідних територіях;
- включення контрольно-наглядових повноважень представників виконавчих органів, а також санкції (в т.ч й економічні) до сторін;
- встановлення порядку дій тільки для сторін договору;
- певна обмеженість волі сторін, для яких укладання такого договору є не лише правом, але й обов'язком.

Функціями адміністративних договорів є регулятивна, ініціативна, програмнокоординаційна, інформаційна, захисна.

До специфічних ознак адміністративних договорів у діяльності публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики слід віднести:

обов'язкова наявність спеціального суб'єкта – публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики, її територіальних органів або установ;

публічно-правова мета – створення належних умов для психофізичного розвитку дитини та боротьби з такими правопорушеннями.

Доволі проблемним є функціонування (як загалом, так і в ювенальній сфері) інституту адміністративних договорів. Наразі цей

¹ Афанасьєв К. К. Адміністративні договори: реалії та перспективи : монограф. Луганськ, 2004. С. 89.

інститут не має ґрунтовної правової основи: на законодавчому рівні не визначено принципи адміністративно-договірної діяльності, не встановлено вимоги щодо адміністративних договорів та процедури їхнього укладення, не врегульовано правовий статус сторін договірних відносин, не передбачено юридичних наслідків невиконання умов договору. Як наслідок, у повсякденній практиці управління сферою реалізації ювенальної політики адміністративні договори укладаються надзвичайно рідко, а в разі укладання не відповідають критеріям одноманітності.

Прикладами адміністративно-правових договорів можуть бути: 1) угоди між поліцією та іншими учасниками боротьби з правопорушеннями, організація координації спільної діяльності, взаємодії з приватними охоронними структурами тощо; 2) домовленості між поліцією у сфері захисту прав людей, забезпечення реалізації їх конституційних прав. У свою чергу, домовленістю закріплено право перевірок правильності утримання таких сиротинців.

Таким чином, основною відмінністю адміністративно-правових договорів від цивільно-правових є відсутність у їхній меті одержання прибутку та загальносуспільне призначення.

Інші юридично значущі дії. До них належать такі дії, які, згідно із законами, указами Президента, постановами Уряду або іншими адміністративно-правовими актами, які створюють нові юридично значущі дії чи змінюють існуючі правові акти, безпосередньо створюють нові юридичні положення, змінюють існуючі правові відносини або виступають як необхідні умови для настання правових наслідків. До них відносяться такі внутрішньосистемні організаційні дії, як прийняття присяги, атестування працівників та ін.

Неправові форми не тягнуть за собою зміну правового статусу особи, не є джерелом виникнення правових актів та не впливають на виникнення, зміну чи скасування правовідносин.

До **неправових форм** поліцейської діяльності публічної відносять:

– форми вираження організаційних дій (вивчення, узагальнення позитивного досвіду роботи, навчання виконавців, інструктажі, наради, надання практичної допомоги й ін.);

– форми вираження матеріальнотехнічних дій (підготовка довідок і звітів, діловодство, розмноження документів та ін.)¹.

Слід зазначити, що крім поліцейської діяльності (яка урегульована адміністративним правом і є управлінською), підрозділи

¹ Тучак М. О. Форми адміністративної діяльності дільничних інспекторів міліції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Вип. 16. С. 138.

поліції уповноважені здійснювати управлінську діяльність, детально не урегульовану адміністративним правом. Ця діяльність також має свої форми, які є формами управління. Сюди належать проведення **організаційних заходів** та здійснення **матеріально-технічних дій**.

У теорії поліцейського права **організаційні заходи** поділяють на дві групи:

- 1) внутрішньоорганізаційні – спрямовані на підтримання життєдіяльності органу внутрішніх справ та задоволення його потреб;
- 2) зовнішньоорганізаційні – спрямовані на здійснення службової діяльності працівниками поліції поза органом внутрішніх справ¹.

До **внутрішньоорганізаційних заходів** належать перш за все заходи, які здійснюються всередині апарату поліції у сфері реалізації своїх повноважень. Ними є заходи, передбачені в планах роботи того чи іншого органу (підрозділу) на відповідний період. Це також інструктаж працівників, вивчення документів, що регламентують діяльність органу, навчання його особового складу, стажування молодих працівників, аналіз та систематизація інформації що дозволяє приймати управлінські функції в тій чи іншій ситуації.

В цілому внутрішньоорганізаційна діяльність складається з трьох видів дій, спрямованих на:

- 1) створення і підтримання власної організаційної та штатної структури (створення структури, визначення компетенції працівників, розподіл посад тощо);
- 2) забезпечення процесу управління підлеглими об'єктами та процесів координації з іншими суб'єктами, а також з підлеглими органами (прийняття управлінських рішень, консультування та інструктування виконавців тощо);
- 3) запобігання збоїв у системі управління, забезпечення дисципліни серед працівників та створення належних умов для функціонування колективу.

Специфікою **зовнішньоорганізаційних дій** є їх здійснення без застосування примусу та індивідуальних актів. Наприклад, до них відносять запис громадянина на прийом до керівника органу, надання довідок громадянам про режим роботи органу, правовий всеобуч, надання організаційної допомоги молодим родинам (за їх згодою) та ін.

Матеріально-технічні дії являють собою діяльність, спрямовану

¹ Поліцейське право [Архівовано 16 грудня 2016 у Wayback Machine.]. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ, 2002. Т. 4 : Н – П. 720 с.

на забезпечення функціонування підрозділів поліції та реалізацію правових форм. У науковій літературі до таких дій зазвичай відносять ведення діловодства; архівну справу; підготовку довідок, звітів, проектів адміністративних актів тощо. Це дії, які здійснюються всередині поліцейського підрозділу. Специфікою таких дій є використання під час їх проведення.

Водночас окремі науковці (зокрема, К. Бельський) справедливо вказують на існування зовнішніх матеріально-технічних дій: відвідування проблемних сімей за місцем проживання, контроль за використанням коштів, отриманих при народженні дитини, тощо¹.

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що охарактеризовані форми поліцейської діяльності тісно між собою пов'язані, виявляються в різних комбінаціях. Більше того, їх вдале поєднання є запорукою успіху в діяльності того чи іншого органу.

Отже, неправові форми діяльності – це специфічна діяльність, яка не потребує правового закріплення, не виникає правових наслідків та направлена на урегулювання організаційних відносин і не пов'язана зі вчиненням юридично значущих дій і прийняттям правових актів.

Резюмуючи підрозділ, слід підкреслити проблематику розробки та удосконалення адекватних форм реалізації зазначеної діяльності відповідно до гуманістичної людиноцентристської спрямованості політики в нашій державі.

З урахуванням трансформації сутності поліцейської діяльності особливо важливого значення набувають процеси запровадження адміністративних договорів та управлінських послуг в її діяльність у сфері забезпечення прав людини.

Незважаючи на достатній рівень теоретичної розробки проблематики форм поліцейської діяльності поліції, велика кількість проблем перебуває у практичній площині, пов'язаній з дотриманням законності при застосуванні заходів примусу, прав і свобод громадян тощо. Саме тому прискіпливої уваги потребує питання розробки та апробації оптимальних адміністративних заходів і методів втілення принципів правової держави в соціальне буття.

¹ Там само.

4.2. Методи поліцейської діяльності

Методи поліцейської діяльності – це способи та засоби цілеспрямованого впливу на свідомість і поведінку громадян, а також діяльність підприємств та організацій в інтересах підтримання публічної безпеки і порядку та реалізації прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Основними методами адміністративної діяльності органів поліції є переконання та примус. Застосування того чи іншого методу залежить від об'єкта впливу (правопорушник або громадянин, який чітко виконує вимоги адміністративно-правових норм) та конкретної ситуації (наявність правопорушення або профілактична робота з населенням).

Переконання – це моральний, психологічний, матеріальний вплив суб'єкта адміністративної діяльності на об'єкт, на його волю, свідомість та поведінку з метою досягнення свідомого виконання ним вимог правових норм. Застосування методу переконання в адміністративній діяльності поліції дозволяє досягнути таких цілей:

- 1) виховання у громадян сталої правомірної поведінки;
- 2) попередження злочинів та інших правопорушень;
- 3) вплив на правопорушників.

Серед форм використання методу переконання найбільш поширеними є:

- роз'яснення норм адміністративного законодавства (агітаційнопропагандистська робота);
- критика антигромадської поведінки;
- інформування населення про стан забезпечення публічної безпеки та порядку і боротьби зі злочинністю;
- заохочення громадян, які активно беруть участь в охороні громадського порядку.

Будучи основним методом адміністративної діяльності, переконання не завжди є достатньо ефективним заходом досягнення бажаної правомірної поведінки суб'єкта. У зв'язку з цим держава, охороняючи недоторканість особи, її права і свободи, законні інтереси, уповноважує співробітників поліції застосовувати примус до тих, хто не піддається впливу заходів переконання. Адміністративний примус – це матеріальний, психічний або фізичний вплив на свідомість та поведінку особи, що застосовується поліцією до фізичних та юридичних осіб з метою запобігання, припинення правопорушень та притягнення винних до відповідальності.

Адміністративний примус знаходить широке застосування в діяльності в ході забезпечення публічної безпеки і порядку. Особливістю адміністративного примусу є те, що він застосовується як у випадках, коли є факт правопорушення, так і тоді, коли його немає. Наприклад, з метою забезпечення безпеки громадян при проведенні масових заходів передбачена можливість обмеження руху транспорту.

Заходи адміністративного примусу залежно від мети та способу забезпечення правопорядку класифікуються на декілька груп:

- 1) заходи попередження, або превентивні заходи;
- 2) заходи припинення;
- 3) заходи адміністративно-процесуального забезпечення;
- 4) заходи адміністративної відповідальності.

Заходи адміністративного попередження – це різновид адміністративного примусу, який застосовується для попередження правопорушень, забезпечення публічної безпеки і порядку.

Працівники поліції, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» та КУпАП, застосовують такі *заходи попередження*:

- перевірка документів;
- поверхнева перевірка і огляд;
- вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території ;
- обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- проникнення до житла чи іншого володіння особи адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі;
- тимчасове вилучення зареєстрованої зброї.

Заходи адміністративного припинення – це різновид адміністративного примусу, який застосовується для припинення правопорушень, недопущення їх шкідливих наслідків та забезпечення притягнення винних до відповідальності. До заходів адміністративного припинення належать:

- вимога про припинення протиправної поведінки;
- адміністративне затримання осіб, не пов'язане із здійсненням провадження;
- відсторонення від керування транспортним засобом особи, яка знаходилась у стані сп'яніння чи не мала права на керування даним видом транспорту;
- тимчасове затримання транспортних засобів;

- тимчасове вилучення ліцензійної картки на транспортний засіб;
- заборона експлуатації об'єктів дозвільної системи;
- застосування фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї.

Заходи адміністративно-процесуального забезпечення передбачено КУпАП та відіграють допоміжну роль. Вони призначені для забезпечення провадження у справах про адміністративне правопорушення та притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності. До заходів адміністративно-процесуального забезпечення можна віднести:

- адміністративне доставлення осіб;
- адміністративне затримання особи;
- огляд речей;
- особистий огляд;
- вилучення речей та документів.

Заходи адміністративної відповідальності це різновид адміністративного примусу, який застосовується для притягнення осіб, винних у вчиненні правопорушення, до відповідальності. За вчинення адміністративного правопорушення до особи може бути застосовано адміністративні стягнення або інші заходи впливу. Перелік адміністративних стягнень закріплений в ст. 24 КУпАП. До іноземців та осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок, може бути застосовано адміністративне видворення за межі України (ст. 24 КУпАП). За вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці від 16 до 18 років відповідно до ст. 241 КУпАП можуть бути застосовані заходи впливу.

Методи поліцейської діяльності це – певні способи, засоби практичного виконання поліцейськими своїх обов'язків, що відповідають характеру й обсягу наданих їм повноважень.

Основними методами поліцейської діяльності є **переконання та примус**.

Метод переконання використовується посадовими особами поліції в процесі вжиття роз'яснювальних, виховних, заохочувальних та інших заходів з метою дотримання вимог чинного законодавства.

Суть його полягає у впливі на свідомість та поведінку людей з метою формування у них правильних переконань, розуміння необхідності добровільно і сумлінно виконувати вимоги закону та інших правових норм, а зміст становить комплекс різноманітних конкретних заходів і засобів такого впливу.

До заходів переконання відносять:

– пропаганду, рекламу, агітацію з метою підвищення рівня правової свідомості та правової культури громадян (пояснення сутності законів, правової політики держави, профілактичні бесіди з особами, які перебувають на обліках про неприпустимість вчинення протиправних дій;

– проведення просвітницької роботи, зокрема забезпечення проведення в спеціалізованих навчальних закладах тематичних занять з питань про тидії корупції, науково-методичних і науково-практичних конференцій, семінарів, засідань за круглим столом, пресконференцій та зустрічей з представниками засобів масової інформації);

– роз'яснення завдань і функцій поліції;

– інформування громадськості про результати роботи поліції;

– інструктажі;

– обмін передовим досвідом;

– стимулювання ініціативи громадськості у справі надання правоохоронним органам допомоги у боротьбі з правопорушеннями;

Примус як метод поліцейської діяльності

Примус в діяльності Національної поліції – це вид державного примусу, що застосовується посадовими особами Національної поліції, у межах компетенції, до фізичних чи юридичних осіб.

Види примусу в діяльності Національної поліції:

1) кримінальний примус (кримінально-процесуальний примус);

2) адміністративний примус;

3) дисциплінарний примус.

Адміністративний примусу в діяльності Національної поліції це врегульовані нормами адміністративного права заходи, які застосовуються поліцейськими у межах повноважень з метою попередження чи припинення протиправних дій, подолання їх шкідливих наслідків, а також притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Особливості адміністративного примусу:

1. *Встановлюється нормами адміністративного права.*

Регулювання адміністративного примусу здійснюється нормами адміністративного права. Наприклад, поліцейські заходи, визначені у Законі України «Про Національну поліцію» регулюються не тільки нормами адміністративного права, але й нормами кримінального права. Тому, не всі ці заходи належать до адміністративного примусу.

Наприклад: обмеження пересування або володіння річчю (ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію» може регулюватися

нормами як адміністративного права (коли особа вчинила адміністративне правопорушення), так і нормами кримінального права (коли особа вчинила кримінальне правопорушення).

2. *Особливі підстави застосування.* Адміністративно-правовий примус застосовується як винятковий засіб забезпечення та охорони правопорядку, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, спрямований на попередження і припинення можливих та вчинюваних правопорушень, недопущення та усунення шкідливих наслідків для особи і суспільства.

Наприклад, в п.3 ст. 30 Закону України «Про Національну поліцію» зазначається, що для виконання покладених на поліцію завдань поліцейський може здійснювати різні заходи, які містяться не тільки у цьому законі, але й в інших законодавчих та підзаконних актах. Тож, підстави для застосування заходів адміністративного примусу містяться у КУпАП, у Законах України «Про Національну поліцію», «Про попередження насильства у сім'ї», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», відомчих наказах (Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: наказ МВС від 28.07.2017 № 650).

3. *Застосовується із специфічною метою.* Адміністративно-правовий примус спрямований не лише на попередження можливих правопорушень, припинення адміністративних проступків та інших правопорушень, а й недопущення та усунення можливих шкідливих наслідків різних надзвичайних ситуацій, а також притягнення до адміністративної відповідальності винних осіб, забезпечення провадження по справам з адміністративних правопорушень, відновлення порушених прав та свобод, що існували до вчинення правопорушення тощо.

4. *Особливий суб'єктний склад.* Заходи адміністративного примусу можуть застосовувати виключно уповноважені на те працівники поліції і відносно до певної категорії осіб (перебуває на профілактичних обліках, вчиняє правопорушення, є свідком тощо). Особа, яка є поліцейським, є суб'єктом застосування примусу.

5. *Державновладний характер.* 1) адже здійснюються в односторонньому порядку лише у передбачених правовими нормами випадках, і полягає у застосуванні від імені держави особливих способів впливу на свідомість та волю особи з метою попередження та припинення адміністративних правопорушень; 2) здійснюється всупереч волі особи; 3) здійснюється від імені держави уповноваженою особою.

Заходи адміністративного примусу в залежності від цілей і способу забезпечення правопорядку класифікуються на такі групи:

Види заходів адміністративного примусу:

1) заходи, спрямовані на попередження правопорушень (адміністративно-запобіжні заходи; заходи профілактики правопорушень; превентивні заходи);

2) заходи, застосуванням яких досягається припинення протиправної поведінки (заходи адміністративного припинення);

3) заходи адміністративно-процесуального забезпечення (заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення);

4) заходи адміністративної відповідальності (адміністративні стягнення).

Заходи, спрямовані на попередження правопорушень:

1) перевірка документів (ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію»);

2) опитування особи (ст. 33 Закону України «Про Національну поліцію»);

3) направлення пропозицій про усунення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень (п.8.16 наказу № 550; ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995);

4) регулювання дорожнього руху (п. 11 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»);

5) ведення профілактичних обліків (п.п. 17-18 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»; ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995);

6) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

7) вживає заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї (п.п.17-18 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»);

8) здійснення адміністративного нагляду: за дотриманням правил

дозвільної системи (п. 21 ст. 23 та ст. 39 Закону України «Про Національну поліцію»); за особами, звільненими з місць позбавлення волі (Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»); за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі (п.11 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»);

9) застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функцію фото і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото і кінозйомки, відеозапису (ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію»);

10) вилучення у особи зброї чи інших предметів, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу (п. 3 ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію»);

11) вимагання залишення місця і обмеження доступу на визначену територію (ст. 36 Закону України «Про Національну поліцію»);

12) поверхнева перевірка (ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію»);

13) поліцейське піклування (ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію»);

14) проведення профілактичних бесід (ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995);

15) відвідувати правопорушників, що не досягли 18 років, за місцем їх проживання, навчання, роботи, проводити бесіди з ними, їх батьками (усиновителями) або опікунами (піклувальниками); (ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995);

16) проводити профілактично-роз'яснювальну роботу серед населення з метою формування у свідомості громадян, особливо молоді, правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ. (п. 9.6 наказу № 550).

Заходи, застосуванням яких досягається припинення протиправної поведінки (заходи адміністративного припинення). Головне призначення цих заходів полягає в тому, щоб вчасно відреагувати на ті чи інші антигромадські діяння, припинити, переривати протиправну поведінку і тим самим не допустити настання їх шкідливих наслідків.

Заходи адміністративного припинення, які застосовуються поліцейським це передбачені законом способи та прийоми впливу,

спрямовані на примусове переривання (припинення) діянь, які мають ознаки адміністративного правопорушення, а в окремих випадках – кримінального, які застосовуються з метою недопущення шкідливих наслідків протиправної поведінки, спрямовані забезпечення провадження в справі про адміністративне правопорушення і притягнення винного до адміністративної, а в окремих випадках – до кримінальної відповідальності.

Види заходів адміністративного припинення:

- 1) проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію»);
- 2) зупинення транспортного засобу (ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію»);
- 3) обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю (ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію»);
- 4) закривати об'єкти дозвільної системи (п. 3 ст. 39 Закону України «Про Національну поліцію»);
- 5) застосовувати фізичний вплив (силу) (ст. ст. 42-44 Закону України «Про Національну поліцію»);
- 6) застосовувати спеціальні засоби (ст. ст. 42-43, 45 Закону України «Про Національну поліцію»);
- 7) застосовувати вогнепальну зброю (ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію»).

Заходи адміністративно-процесуального забезпечення (заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення)

Заходи адміністративно-процесуального забезпечення (заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення) це – врегульована нормами КУпАП система заходів адміністративно-примусового характеру, які застосовуються поліцейськими у зв'язку з виявленням ознак адміністративного правопорушення з метою його припинення та забезпечення об'єктивного, всебічного і повного розгляду адміністративної справи.

Види заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення:

- 1) доставлення порушника (ст. 259 КУпАП);
- 2) адміністративне затримання особи (ст. ст. 261-263 КУпАП)
- 3) особистий огляд, огляд речей (ст. 264 КУпАП)
- 4) вилучення речей та документів (ст. 265 КУпАП);

- 5) тимчасове вилучення посвідчення водія (ст. 265¹ КУпАП)
- 6) тимчасове затримання транспортного засобу (ст. 265² КУпАП)
- 7) відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами (ст. 266 КУпАП);
- 8) огляд водіїв на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 266 КУпАП).

Адміністративні стягнення

Адміністративне стягнення – це захід адміністративної відповідальності, що застосовується поліцейським з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення у дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так й іншими особами.

Метою застосування адміністративного стягнення є виховання правопорушника в дусі додержання законів України, поваги до правил суспільного співжиття; запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами, покарання та виправлення правопорушника, відшкодування збитків.

Стаття 24. Види адміністративних стягнень

За вчинення адміністративних правопорушень поліцейськими можуть застосовуватись такі адміністративні стягнення:

- 1) попередження – ст. 26 КУпАП (попередження як захід адміністративного стягнення виноситься в письмовій формі);
- 2) штраф – ст. 27 КУпАП (штраф є грошовим стягненням, що накладається на громадян, посадових та юридичних осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених цим Кодексом та іншими законами України).

Примітка. Всі інші види адміністративних стягнень застосовуються судом. Поліцейські забезпечують виконання окремих видів адміністративних стягнень, що застосовуються судами: позбавлення спеціального права, наданого цьому громадянину (права керування транспортними засобами) та адміністративний арешт.

4.3. Сфери (напрямки) поліцейської діяльності

Під *сферами поліцейської діяльності* слід розуміють сукупність взаємодіючих складових компонентів (внутрішньоорганізаційного та зовнішньоорганізаційного), «які відрізняються між собою за характером суспільних відносин, що є предметом регулювання; за конкретними завданнями та функціями, які виконують відповідні служби, підрозділи та поліцейські під час службової діяльності»¹.

Реалізуючи поліцейські функції поліцейські вступають в численні відносини з іншими державними органами, підприємствами, установами, організаціями і громадянами, а також з вищестоящими керівниками, підлеглими й іншими поліцейськими усередині своєї системи. Ці відносини регулюються нормами адміністративного права і в цьому зв'язку є адміністративно-правовими.

Слід виділити такі **сфери (напрямки) поліцейської діяльності**:
поліцейська діяльність органів досудового розслідування;
поліцейська діяльність органів і підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність;
охоронна поліцейська діяльність;
превентивна поліцейська діяльність.

Поліцейська діяльність органів досудового розслідування складається з досудового розслідування кримінальних правопорушень та проступків у межах визначених компетенцій та послідовності.

Відповідно до чинного законодавства, «органи досудового розслідування наділені спеціальною правосуб'єктністю в рамках кримінально-процесуального законодавства. Процесуальні повноваження слідчого при здійсненні досудового розслідування доречно розглядати через призму особливого виду поліцейської діяльності, основним завданням якого виступає неупереджене розслідування кримінального правопорушення кінцевим результатом

¹ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В. А. Глуховеря. Дніпро, 2017. С. 16-17.

якого повинно виступати направлення матеріалів до суду»¹.

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, «до органів досудового розслідування віднесено:

1. Органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є:

1) слідчі підрозділи:

а) органів Національної поліції;

б) органів безпеки;

в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;

г) органів Державного бюро розслідувань;

2) підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

4. Досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою.

5. При досудовому розслідуванні кримінальних проступків у встановлених законом випадках повноваження слідчого органу досудового розслідування можуть здійснюватися співробітниками інших підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства»².

Слідчі, відповідно до чинного законодавства, при виконанні своїх функціональних повноважень, виконують такі види поліцейської діяльності:

1) розпочинають досудове розслідування за наявності підстав, передбачених чинним законодавством (внесення відомостей про правопорушення в ЄРДР);

2) проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;

3) звернення до прокурора (як процесуального керівника) та до слідчого судді із клопотанням про застосування заходів забезпечення

¹ Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України № 357 від 27.04.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z044320#n7>; наказ МВС № 570 від 06.07.2017 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z091817>; наказ МВС України № 100 від 08.02.2019 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z022319#n7>.

² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № № 9–10. Ст. 88.

кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;

4) надання доручення слідчого на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;

5) клопотання про призначення експертиз;

6) виконання рішень суду, письмових доручень прокурора та вказівок керівника органу досудового розслідування;

7) повідомлення про підозру;

8) всебічне та неупереджене розслідування кримінального правопорушення з дотриманням процесуальних строків;

9) підготовка та направлення на погодження обвинувального акту;

10) забезпечення реалізації у повному обсязі прав та законних інтересів усіх учасників кримінального провадження (забезпечення права на захист);

11) прийняття інших, передбачених КПК України, процесуальних рішень;

12) співробітництво з правоохоронними органами інших держав відповідно до чинного законодавства та міжнародних договорів, ратифікованих в установленому законом порядку;

13) вчинення інших юридично значущих дій, та дій передбачених КПК України.

Слідчі під час проведення досудового розслідування, в межах визначеними КПК України, є процесуально незалежними, в прийнятті рішень є самостійними. Органи державної влади, місцевого самоврядування, посадові особи підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, зобов'язані виконувати вимоги слідчого в межах визначених законом. Невиконання законних вимог слідчого тягне за собою настання юридичної відповідальності.

Поліцейська діяльність оперативно-розшукових підрозділів. Оперативно-розшукова діяльність спеціально уповноважених підрозділів являє собою специфічну діяльність спрямовану на пошук, виявлення і фіксацію протиправної поведінки окремих осіб чи груп, в рамках чинного законодавства, та вжиття заходів до притягнення винуватих до юридичної відповідальності. Така діяльність може здійснюватися в інтересах держави та суспільства.

Оперативно-розшукова діяльність суттєво відрізняється від будь-яких інших видів діяльності та має яскраво виражений розвідувально-пошуковий характер.

Так, усі її заходи законодавчо визначаються як пошукові, розвідувальні та контррозвідувальні: «Пошукові заходи – це дії

працівників оперативних підрозділів щодо встановлення ще невідомих подій злочину та осіб, які причетні до їх вчинення, а також злочинів, що готуються або вчинені невідомими особами.

Розвідувальні заходи – це дії працівників оперативних підрозділів або осіб, що конфіденційно співробітничать з оперативним підрозділом, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації з метою збирання інформації про її структуру, викриття головних учасників вчинення злочинів («лідерів», організаторів, співучасників, діючих корумпованих посадових осіб у правоохоронних органах тощо), своєчасного виявлення підготовки вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів тощо. Контррозвідувальні заходи вживають оперативні підрозділи в межах визначеної чинним законодавством компетенції (наприклад, оперативні підрозділи Служби безпеки України).

В системі Національної поліції України, як правило, ці заходи здійснюються підрозділами внутрішньої безпеки з метою попередження, виявлення та припинення будь-яких форм протидії організованих груп чи злочинних організацій оперативним підрозділам, а також виявлення корумпованих працівників Національної поліції»¹.

Повноваженнями на здійснення оперативно-розшукової діяльності наділені такі підрозділи:

- Національної поліції – підрозділи кримінальної та спеціальної поліції;
- Державного бюро розслідувань – оперативними, оперативно-технічними, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки;
- Служби безпеки України – контррозвідкою, військовою контррозвідкою, захисту національної державності, спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічними, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів;
- Служби зовнішньої розвідки України – агентурної розвідки, оперативно-технічними, власної безпеки;
- Державної прикордонної служби України – розвідувальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (агентурної розвідки,

¹ Бакаянова Н. М., Кубаєнко А. В., Свида О. Г. Організація діяльності Національної поліції України та оперативних підрозділів [Електронне видання] : навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса, 2020. 251 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/>.

оперативно–технічним, власної безпеки), підрозділами забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативно–розшуковими та оперативно–технічними;

– управління державної охорони – підрозділом оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об’єктів, щодо яких здійснюється державна охорона;

– органів доходів і зборів – оперативними підрозділами податкової міліції та підрозділами, які ведуть боротьбу з контрабандою;

– органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України;

– розвідувального органу Міністерства оборони України – оперативними, оперативно-технічними, власної безпеки;

– Національного антикорупційного бюро України – детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю»¹.

Важливо зазначити, що перелік органів, уповноважених на здійснення оперативно–розшукової діяльності є вичерпним, а проведення іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється.

Згідно з чинним законодавством, основними видами поліцейської діяльності при здійсненні оперативно-розшукової діяльності є:

1) пошук, виявлення та фіксація протиправної діяльності осіб та окремих груп на основі кримінально–процесуального законодавства;

2) протидія протиправній діяльності окремих осіб, організованих злочинності;

3) виявлення та нейтралізація негативних наслідків породжених організованою злочинністю;

4) усунення причин та умов, які сприяють виникненню злочинних угруповань;

5) виявлення та розслідування правопорушень, учинених злочинними угрупованнями, запобігання таким правопорушенням, притягнення винуватців до відповідальності;

6) протидія впливу злочинних угруповань на засоби масової інформації, об’єднанням громадян;

7) отримання інформації в інтересах суспільства та безпеки держави;

8) своєчасне попередження злочинних проявів, усунення причин та умов, що сприяють таким проявам;

¹ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

9) виконання письмових доручень слідчого, судді та суду, а також підготовка відповідей на запити;

10) виконання в межах своєї компетенції міжнародних договорів про співпрацю у сфері протидії злочинності, договорів про екстрадицію тощо;

11) повідомлення компетентних органів влади про наявні потенційні загрози національній безпеці, а також вжиття заходів щодо їх усунення;

12) здійснення взаємодії, в межах закону, між іншими правоохоронними органами та правоохоронними органам інших країн у сфері протидії злочинності;

13) забезпечення особистої безпеки та захисту майна від протиправних посягань учасників кримінального судочинства;

14) фізичний захист ядерних об'єктів на території України, а також перевірка осіб, що мають доступ до цих об'єктів;

15) забезпечення відшкодування матеріальних збитків спричинених злочинною поведінкою;

16) протидія корупційним проявам серед посадових осіб;

17) протидія легалізації коштів отриманих злочинним шляхом;

18) виявлення та постановка осіб, які вживають немедичні наркотичні засоби та препарати, а також осіб та груп, які реалізують немедичні нарковмісні препарати;

19) оперативне супроводження підприємств, установ, організацій діяльність яких пов'язана з виготовленням, переробкою, утилізацією нарковмісних препаратів, а також перевірка осіб, які мають доступ до цих підприємств;

20) розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду, ухиляються від виконання покарань, пропали безвісті та інших осіб передбачених чинним законодавством;

21) вжиття заходів щодо встановлення осіб, які самі не здатні повідомити про себе (наприклад, за станом здоров'я), а також встановлення невідомих трупів.

Поліцейська діяльність оперативно-розшукових підрозділів полягає у пошуку, фіксації даних про протиправну діяльність окремих осіб та злочинних угруповань з метою притягнення винуватих до відповідальності, захисту прав та законних інтересів громадян та держави. Крім того, на вказані підрозділи покладено обов'язок на протидію розвідувальній діяльності іноземних держав на території України.

Охоронна поліцейська діяльність. Охоронна поліцейська діяльність здійснюється підрозділами поліції охорони на договірних засадах. Діяльність поліції охорони базується на постанові Кабінету міністрів України від 13.10.2015 № 834¹.

Основними видами поліцейської діяльності поліції охорони Національної поліції є:

- 1) фізична охорона майна всіх форм власності на договірних засадах;
- 2) технічна охорона майна всіх форм власності на договірних засадах;
- 3) монтаж та налагодження пожежно–охоронної сигналізації;
- 4) охорона фізичних осіб;
- 5) здійснення технічного спостереження через пожежно–охоронну сигналізацію за об'єктом, у разі необхідності направлення наряду поліції на об'єкт чи виклик державної служби з надзвичайних ситуацій;
- 6) супроводження цінних вантажів та грошових коштів².

Зазначена поліцейська діяльність здійснюється на договірних засадах на підставі укладених цивільних договорів за кошти фізичних чи юридичних осіб.

4.4. Види поліцейської діяльності

Поліцейську діяльність, в залежності від поля правовідносин, де вони виникають, (поза системи поліції чи усередині їхньої системи), та від їх змісту і спрямування, можна поділити на два види:

- 1) внутрішні (внутрішньосистемні, внутрішньоорганізаційні);
- 2) зовнішні (зовнішньоорганізаційні, зовнішньосистемні).

Внутрішньоорганізаційна діяльність спрямована на забезпечення внутрішнього функціонування системи, розробки матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, постановку поточних та перспективних завдань підрозділам поліції та конкретним посадовим особам, здійснення повсякденного керівництва та контролю за їх виконанням. Внутрішньоорганізаційна діяльність регулює правовідносини, які виникають в середині структурного

¹ Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ: постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 834. *Офіційний вісник України*. 30.10.2015. № 84. Ст. 71.

² Про охоронну діяльність : Закон України від 22.03.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 2. Ст. 8.

підрозділу/служби поліції. Суб'єкти вищого рівня зазначеної системи можуть керувати нижчими ланками, ставити перед ними відповідні завдання та контролювати їх виконання, а також здійснювати підбір та розстановку керівних кадрів.

Внутрішньоорганізаційна поліцейська діяльність складається з організації роботи всіх організаційноструктурних, їх координації та взаємодії в повсякденній діяльності (кримінальна поліція, поліція превентивної діяльності, поліція охорони, патрульна поліція).

Внутрішньоорганізаційна діяльність спрямована на створення умов належної організації роботи як в середині конкретного підрозділу так і в системі Національної поліції взагалі. Напрямами внутрішньоорганізаційної виступають: добір та розстановка кадрів, забезпечення дисципліни та законності, належне просування по службі, забезпечення повсякденного управління силами та засобами, оперативне реагування на зміну обставин тощо.

Важливою складовою внутрішньоорганізаційної діяльності виступають, як правило, відомчі документи значна частина яких містить інформацію з обмеженим доступом.

Внутрішньоорганізаційна поліцейська діяльність має допоміжний характер відносно зовнішньоорганізаційної поліцейської діяльності.

Зовнішньоорганізаційна поліцейська діяльність – це діяльність, яка направлена на реалізацію основних положень статті 2 Закону України «Про Національну поліцію».

Стаття 2. Завдання поліції: «1. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги»¹.

Основною метою є виявлення, профілактика, припинення правопорушення та забезпечення реалізації прав і свобод громадян шляхом надання публічносервісних послуг.

У процесі здійснення зовнішньоорганізаційної діяльності поліцейські забезпечують виконання своїх основних завдань, пов'язаних формуванням та реалізацією, у межах визначених законодавством України, у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки, захисту прав громадян, боротьби зі злочинністю, забезпечення функціонування дозвільної та превентивної систем, протидія

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

домашньому насильству, тощо.

Таким чином, це правовідносини, які виникають між Національною поліцією та не підпорядкованими ієрархічною структурою підприємствами, установами, організаціями метою яких є створення належних умов для реалізації громадянами своїх прав та боротьби зі злочинністю.

Цей різновид діяльності більшість вчених справедливо називають «правоохоронною адміністративною діяльністю»^{1, 2, 3}

Основними напрямками зовнішньої поліцейської діяльності є:

1) обліково-реєстраційна діяльність (наприклад, реєстрація заяв, повідомлень про злочини та правопорушення);

2) дозвільно-ліцензійна діяльність (наприклад, видача дозволів та ліцензій на певні види господарської діяльності та інше);

3) адміністративно-юрисдикційна діяльність (здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення; виконання адміністративних стягнень);

4) кримінальноюрисдикційна діяльність (здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень та злочинів, підслідних Національній поліції);

5) контрольно-наглядова діяльність (наприклад здійснення нагляду за дотриманням правил безпеки дорожнього руху, правил дозвільної системи, адміністративного нагляду тощо);

6) охоронна діяльність (забезпечення охорони власності фізичних та юридичних осіб);

7) профілактична діяльність (профілактика правопорушень у публічних місцях та з боку осіб, схильних до їх вчинення);

8) соціальносервісна діяльність (вжиття заходів щодо відновлення порушеного права; надання допомоги особам, які потрапили в складні життєві обставини; допомога особам, які потребують ресоціалізації тощо)⁴.

¹ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посібник / О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; передм. О. І. Безпалової ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Безпалової. Харків, 2020. С. 3.

² Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посібник для підгот. до іспиту / Калюк О. М., Константінов С. Ф., Куліков В. А. та ін. ; за ред. В. А. Кулікова. Київ, 2016. С. 28.

³ Адміністративна діяльність Національної поліції: загальна частина : навч. посібник / В. М. Бесчастний, О. М. Мердова, В. С. Тулінов та ін. ; за ред. В. М. Бесчастного. Кривий Ріг, 2017. С. 23.

⁴ Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. Митна справа. 2013. №1. С. 85.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Поняття та класифікація форм поліцейської діяльності Національної поліції.
2. Правові форми поліцейської діяльності Національної поліції.
3. Адміністративні акти поліції: поняття та види.
4. Адміністративні договори у діяльності поліції.
5. Характеристика інших юридичнозначущих дій у діяльності поліції.
6. Неправові форми поліцейської діяльності Національної поліції.
7. Форми вираження організаційних дій.
8. Форми вираження матеріальнотехнічних операцій.
9. Особливості діловодства в Національній поліції.
10. Передовий досвід в діяльності поліції, його узагальнення та поширення.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 4

1. Діяльність, спрямована на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законом щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення поліцейського піклування, називається:

- а) адміністративна;
- б) юрисдикційна;
- в) превентивна;
- г) пенітенціарна.

2. Що з переліченого не є заходом індивідуальної профілактики?

- а) адміністративний нагляд;
- б) проведення профілактичної бесіди з піднаглядною особою;
- в) проведення профілактичного заняття з батьками учнів загальноосвітньої школи;
- г) влаштування піднаглядної особи на роботу.

3. Що з переліченого не є заходом загальної профілактики?

- а) влаштування дитини з неблагополучної родини до спортивної секції;
- б) спортивно–масові заходи за участю дільничного офіцера; Національної поліції
- в) роздавання візитівок мешканцям громади;
- г) участь дільничного офіцера Національної поліції в засіданні

місцевої ради.

4. Дільничний офіцер поліції координує роботу якого підрозділу Національної поліції щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень, та/або перебувають на профілактичних обліках поліції?

- а) ГРПП;
- б) СОГ;
- в) працівники оперативних підрозділів;
- г) працівники чергової служби.

5. Про проведення профілактичних бесід з піднаглядним(ною) дільничний офіцер поліції складає:

- а) довідку;
- б) рапорт;
- в) протокол;
- г) постанову.

6. Напрямами профілактичних заходів дільничного офіцера Національної поліції та начальника сектору превенції територіального органу поліції є:

а) начальник сектору превенції здійснює контроль за прийняттям та своєчасним розглядом звернень громадян дільничними офіцера Національної поліції;

б) начальник сектору превенції кваліфікує виявлені дільничним офіцером поліції адміністративні правопорушення;

в) начальник сектору превенції своїм організаційно–розпорядчим актом закріплює за ДОП поліцейську дільницю, якій присвоюється відповідний порядковий номер;

г) начальник сектору превенції визначає напрямки діяльності дільничного офіцера Національної поліції.

7. Звертаючись до особи або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний:

а) назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання;

б) пред'явити на вимогу особи службове посвідчення;

в) назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук;

г) поліцейський представлятися не зобов'язаний.

8. *Забезпечення взаємодії дільничних офіцерів поліції з ГРПП та СОГ покладається на:*

- а) чергову службу;
- б) слідчого СОГ;
- в) начальника СРПП;
- г) начальника сектору превенції.

9. *Поліцейський офіцер громади під час взаємодії та забезпечення профілактичних заходів з працівниками ГРПП:*

- а) завжди разом беруть участь в провадженні у справах про адміністративні правопорушення;
- б) постійно проводять спільні патрулювання території обслуговування;
- в) здійснюють обмін інформацією про осіб, які можуть бути причетними до скоєння правопорушень;
- г) здійснюють обмін інформацією про розважальні заклади, в яких можна відпочити після роботи.

10. *Не допускається залучення ГРПП дільничними офіцера Національної поліції до проведення спільних заходів у таких випадках:*

- а) якщо цей захід може бути проведений ним самостійно;
- б) якщо це ставить під загрозу виконання інших пріоритетних для ГРПП завдань;
- в) якщо потребує залишення на тривалий час зони реагування (без перекриття іншим нарядом);
- г) вірно у всіх варіантах.

11. *Поліцейський офіцер громади для профілактичних заходів може залучати ГРПП для:*

- а) надання допомоги при проведенні прийому населення;
- б) надання допомоги при виконанні ухвал суду про привід свідків та підозрюваних до суду;
- в) надання допомоги при виявленні кримінального правопорушення;
- г) надання допомоги при покращенні матеріально-технічного забезпечення поліцейської станції та умов її роботи.

12. *Якщо подія, яка не містить ознак кримінального правопорушення, не потребує додаткової перевірки то поліцейський:*

- а) доповнює відповідну електронну картку відомостями про обставини події, ужиті заходи та зазначає, що звернення розглянуто на місці або відомості про подію не підтвердилися;
- б) доповідає про ужиті заходи черговому чергової служби;

- в) вирішує подію на місці та доповідає безпосередньому керівникові;
- г) ситуація звітності не потребує.

13. Дії поліцейського у разі відсутності технічної можливості заповнити електронну картку:

- а) викладає інформацію про обставини події, ужиті заходи в рапорті, який подається оперативному черговому;
- б) інформує оперативного чергового про обставини події, вжиті заходи можливими засобами зв'язку з подальшим наданням відповідного рапорту;
- в) інформує начальника відділення поліції про обставини події, вжиті заходи;
- г) не заповнює електронну картку.

14. До взаємодії дільничного офіцера Національної поліції та начальника територіального органу поліції належить:

- а) керівник територіального органу поліції планує та організовує роботу дільничного офіцера Національної поліції;
- б) керівник територіального органу поліції здійснює контроль за прийняттям та своєчасним розглядом звернень громадян дільничними офіцерами Національної поліції;
- в) керівник територіального органу поліції своїм організаційно-розпорядчим актом закріплює за ДОП поліцейську дільницю, якій присвоюється відповідний порядковий номер;
- г) керівник територіального органу поліції забезпечує взаємодію дільничних офіцерів поліції з ГРПП та СОГ.

15. За крадіжку особою у супермаркеті пляшки горілки вартістю 140 грн. поліцейський уповноважений:

- а) винести постанову;
- б) скласти протокол про адміністративне правопорушення;
- в) скласти протокол про адміністративне правопорушення за статтею 51 КУпАП;
- г) скласти рапорт.

Розділ 5

ПРЕВЕНТИВНА, АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ТА СЕРВІСНО-ОБСЛУГОВУЮЧА ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

5.1. Превентивна поліцейська діяльність: поняття, види та правова основа здійснення

5.2. Адміністративно-юрисдикційна поліцейська діяльність: поняття, види та правова основа здійснення

5.3. Сервісно-обслуговуюча поліцейська діяльність: поняття, види та правова основа здійснення

5.1. Превентивна поліцейська діяльність: поняття, види та правова основа здійснення

Превентивна діяльність розглядається як запобігання виникненню несприятливого (кризового) стану певної сфери адміністрування або об'єкту управління. Термін «превентивна діяльність» використовується характеризуючи запобігання. Проте основна сфера використання зазначених термінів – це профілактика правопорушень. Так, до центральних органів управління (апарат) Національної поліції України входить окремий підрозділ, в назву котрого входить термін «превенція» – Департамент превентивної діяльності. Крім того, створено управління превентивної діяльності управлінь Національної поліції в областях, що організовують у межах компетенції проведення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень. В адміністративному праві превенція і превентивна діяльність регулюється низкою нормативно-правових актів. Під превенцією правопорушень слід вважати засновану на приписах законодавства діяльність визначених законодавством суб'єктів щодо виявлення умислу на вчинення правопорушень та здійснення психологічного впливу на особу з метою недопущення реалізації протиправних намірів і бажань у фактичних діяннях.

Поняття превентивної діяльності найчастіше використовується при розкритті основних повноважень поліції, одним з яких є здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання

вчиненню правопорушень. До такого роду діяльності відносять: правове виховання; постійне інформування населення про стан правопорядку і боротьби із злочинністю; агітаційно-роз'яснювальна робота серед населення; критика антигромадських проявів; застосування заходів заохочення.

Превентивна діяльність є комплексом дій, що може обмежувати певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Превентивна діяльність спрямована на охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку до вчинення дій суб'єктом, на якого спрямовані такі дії. Такі превентивні дії можуть застосовуватися за наявності фактичних та юридичних умов і можуть обмежувати певні права і свободи людини в межах нормативно закріплених вимог їх вчинення.

Одним із пріоритетних напрямків діяльності Національної поліції України є **здійснення превентивних заходів**. Діяльність Національної поліції України спрямована на відкритість та прозорість дій поліції, комунікацію зі ЗМІ, співпраця з органами місцевого самоврядування, захист прав поліції, профілактична робота з дітьми та сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах (захист їх прав, життя та здоров'я, запобігання домашньому насильству) та реалізація спільних проектів профілактики з громадськістю. Ці пріоритетні сфери реалізуються шляхом використання відповідних форм та методів профілактичної діяльності Національною поліцією України

Відкритість та прозорість є стратегічним елементом формування сервісної ключової у взаємодії між громадськістю та Національною поліцією, принциповим питанням у контексті тлумачення ст. 9 Закону¹ є чітке розуміння понять «відкритості» та «прозорості». Міжнародний досвід свідчить, що відкритість держави передбачає прозорість функціонування поліції, отримання якісних поліцейських послуг та можливість суспільства контролювати виконання нею важливих рішень. Відкритість діяльності Національної поліції дозволяє громадянам отримати адекватне уявлення та сформулювати критичне судження про її функціонування на засадах демократичності. Прозорість діяльності передбачає можливість взаємодії громадян, їхніх об'єднань, юридичних осіб з поліцією при реалізації державної політики, впливу на рішення та діяльність цих органів, доступ до повної, об'єктивної, достовірної інформації про їх діяльність. Відповідно до європейських стандартів,

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

прозорість у діяльності поліції насамперед передбачає можливість будь-якої зацікавленої особи отримати у визначеному законодавством порядку від поліції (або окремого її представника) інформацію про її діяльність та рішення, за винятком інформації, доступ до якої відповідно до закону є обмеженим. На сьогодні в Україні існує необхідність формування системи забезпечення повного, достовірного і постійного інформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та населення про роботу поліції.

Одним із найважливіших завдань держави донині залишається розбудова ефективної правоохоронної системи, суб'єкти якої наділені повноваженнями для надання якісних сервісних послуг. «Поліцейська діяльність» є однією з основоположних категорій у поліцейському праві, яка, власне, і уособлює ті складові, що направлені на реалізацію мети сучасної держави в правоохоронній сфері життєдіяльності суспільства. Саме виходячи з таких положень, ми можемо виділити органи в структурі Національної поліції, які уповноважені забезпечувати сервісні послуги, що є результатом реформування що відбувається у правоохоронній системі.

Про це свідчать, зокрема, такі реформи в поліції: створення сервісної системи реагування на правопорушення, вона включає єдині контактні центри «102» та нову службу диспетчерів, завдяки чому час реагування на повідомлення до 7 хвилин в обласних центрах та 20 хвилин у райцентрах; створення мережі ситуаційних центрів, де аналізується криміногенна ситуація, а в разі її ускладнення створюються заходи реагування, на базі центрів створено зали кризового реагування, де координуються сили поліції, робота з розкриття тяжких злочинів; запровадження системи відеоспостереження в регіонах; формування нової патрульної поліції як підрозділу, в основу діяльності якого покладено здійснення профілактичної (превентивної) роботи, спрямованої на недопущення правопорушень та злочинів та надання допомоги громадянам у сфері захисту їхніх прав та свобод; запроваджено «скандинавську модель» забезпечення громадського порядку, реалізується проєкт «Поліція діалогу»: створення груп комунікації (групи «перемовників») для проведення масових заходів; запроваджений проєкт «Офіцер громади» – перепрофілювання діяльності дільничного офіцера поліції в офіцера громади, ця посада об'єднує всі функції, пов'язані з наданням поліцейських послуг в межах об'єднаних територіальних громад, які створюються в процесі децентралізації.

Правові засади превентивної поліцейської діяльності

Відповідно до частини 2 статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський на всій території України, незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження і часу доби, у разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Безпосередньо в пункті 5 частини першої статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» наголошено, що поліція здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події.

Водночас основне нормативне забезпечення превентивної поліцейської діяльності здійснюється на підзаконному (відомчому) рівні і регулюється наказами МВС, зокрема:

наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» від 28.07.2017 № 650 наголошено, «що дільничні офіцери поліції здійснюють одну із сервісних функцій шляхом забезпечення прийому громадян у приміщенні поліцейської станції або іншому місці. Усі звернення, отримані під час прийому громадян, реєструються відповідно до Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 08 лютого 2019 року № 100, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 05 березня 2019 року за № 223/33194»¹;

наказ МВС України від 27.04.2020 № 357 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» «безпосередньо встановлює порядок реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події, а також оперативного інформування в центральному органі управління поліції, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції України, територіальних органах поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, їх

¹ Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08.02.2019 № 100.

територіальних (відокремлених) підрозділах»¹.

Все частіше сьогодні дільничні офіцери поліції несуть службу, маючи службові планшети, які використовуються для реагування на звернення громадян та підтримання зв'язку з черговою службою для координації дій поліції.

Прийняття заяв (повідомлень) незалежно від місця і часу їх учинення, повноти отриманих даних, особи заявника здійснює **цілодобово, безперервно та невідкладно** орган (підрозділ) поліції, до якого надійшла така інформація.

Заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення незалежно від місця і часу їх скоєння, повноти отриманих відомостей і форми подання, а також особи заявника реєструють цілодобово уповноважені службові особи, до яких звернулася особа чи надійшло повідомлення.

Заяви чи повідомлення фізичних або юридичних осіб про вчинення кримінального правопорушення та іншу подію можуть бути усними або письмовими.

Новелою 2020 року стало доповнення **наказу МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції»** новою компетенцією згідно **наказу МВС України від 19.06.2020 № 468 «Про затвердження Змін до Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції»**.

Зокрема, до основних завдань додано регулювання дорожнього руху та здійснення контролю за дотриманням його учасниками Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306 (із змінами) (далі – ПДР).

Основним напрямком роботи визначено здійснення контролю за дотриманням ПДР його учасниками та правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі.

Одним із органів, які також забезпечують публічну безпеку та надають послуги громадянам, є патрульна поліція, яка в найкоротший термін прибуває за фактом виклику та надає відповідну допомогу за фактом (виконує функції з підтримання правопорядку і забезпечення безпеки на вулицях міст і на дорогах, а також превенцію злочинів шляхом здійснення патрулювання. Формами роботи патрульної поліції є: автомобільний патруль, піший патруль, патрулювання з використанням інших засобів пересування (кінний, мото, річковий

¹ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text/>.

патрулі).

Повноваження патрульної служби в адміністративній діяльності (Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376¹ та Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395)².

Підрозділи поліції превентивної діяльності, до яких окрім дільничних офіцерів поліції, входять також підрозділи груп швидкого реагування, які забезпечують широкий комплекс заходів, а саме:

- попередження і припинення правопорушень на вулицях, площах, у парках, на транспортних магістралях, вокзалах, пристанях, в аеропортах та інших громадських місцях;

- адміністративний нагляд за виконанням посадовими особами та громадянами рішень підрозділів влади та управління з питань охорони громадського порядку;

- виявлення правопорушників та притягнення винних до відповідальності відповідно до норм КУпАП та інших нормативно-правових актів.

Основними функціями Управління поліції превентивної діяльності є:

➤ захист прав, свобод, та законних інтересів громадян, запобігання правопорушенням та їх припинення;

➤ забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки на вулицях та інших громадських місцях (у тому числі в місцях проведення масових заходів), профілактика правопорушень у взаємодії з іншими службами і підрозділами національної поліції, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також об'єднаннями громадян;

➤ організація проведення загальної та профілактичної роботи серед населення, взаємодії з громадськими формуваннями щодо охорони громадського порядку, участі разом з іншими службами та підрозділами національної поліції у виявленні, попередженні та

¹ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z149615#Text>.

² Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху : наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z140815#Text>.

припиненні правопорушень;

- здійснення ліцензування певних видів господарської діяльності, забезпечення дозвільної системи та державного охоронного нагляду;

- організація і контроль за станом виконання підпорядкованими підрозділами превентивної діяльності нормативно-правових актів.

- реалізація в межах своєї компетенції державної політики щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

- організація контролю за додержанням законів, інших нормативних актів з питань безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища від шкідливого впливу автотранспортних засобів (далі – транспортних засобів);

- удосконалення регулювання дорожнього руху з метою забезпечення його безпеки та підвищення ефективності використання транспортних засобів;

- виявлення та припинення фактів порушення безпеки дорожнього руху, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх вчиненню.

Проте, якщо розширено тлумачити нормативні акти, які регулюють правові відносини у сфері забезпечення превентивної діяльності, доцільно виділити особливості забезпечення превенції у сфері дозвільної системи. Окремий блок діяльності підрозділів превентивної діяльності забезпечується на об'єктах дозвільної системи дільничним офіцерами поліції, які перевіряють наявність відповідних дозволів на виготовлення, ремонт, придбання, зберігання, охорону, перевезення та використання підконтрольних предметів і матеріалів; наявність відповідних дозволів відкриття та функціонування підприємств і майстерень; наявність паспортів (на бази, сховища, склади, піротехнічні майстерні тощо); наявність згод на укладання громадянами трудових договорів на виконання робіт на таких об'єктах; дотримання пропускового режиму; облік підконтрольних предметів і матеріалів; порядок видачі, приймання зброї, боєприпасів, вибухових матеріалів, засобів підривання; придатність приміщень, де розташовані об'єкти дозвільної системи та зберігаються вогнепальна зброя, боєприпаси, вибухівка, засоби підривання (міцність дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів, шаф, надійність замків, справність охоронної протипожежної сигналізації тощо); стан технічного устаткування (для складів, баз, сховищ), обладнання забороненої зони, справність світильників, розчищення території, наявність охорони, постових

вишок, блокпостів, сторожових собак, засобів пожежогасіння, зв'язку з найближчими постами і органами внутрішніх справ; стан охорони об'єктів, укомплектованість особовим складом, придатність його до охорони об'єктів та знання своїх обов'язків, організація служби стрільців, тривалість їх шиккування за сигналом «Тривога», порядок зміни і підміни, відповідність розміщення сил та дислокації постів, правильність ведення службової документації, а також планів оборони цих об'єктів в органах внутрішніх справ та проведення навчання по відпрацюванню взаємодії всіх видів нарядів; обладнання та технічний стан транспорту, що здійснює перевезення небезпечних вантажів.

Порядок здійснення контролю за об'єктами дозвільної системи чітко визначений в *наказі МВС України від 21.08.98 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів».*

Права органів поліції у разі виявлення порушень правил дозвільної системи (розділ 4 Інструкції)

Згідно із законодавством України органам поліції надано право:

– анулювати виданий підприємству, установі й організації дозвіл на придбання, зберігання і використання зброї, основних частин зброї, бойових припасів, пристроїв та патронів до них, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів і речовин при невиконанні встановлених правил користування і поводження з ними або при недоцільності їх подальшого зберігання, вилучати при необхідності зазначені предмети, опечатувати склади, бази й сховища, закривати стрілецькі тири і стенди, зброєремонтні підприємства, магазини, що торгують зброєю, основними частинами зброї і боєприпасами, пристроями та патронами до них до усунення порушень відповідних правил;

– анулювати дозволи на придбання, зберігання і носіння зброї, основних частин зброї, пристроїв та боєприпасів, видані громадянам, які зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні засоби без призначення лікаря, інші одурманюючі засоби, хворіють на психічні захворювання, та в інших випадках, передбачених законодавством;

– на підставі вмотивованої постанови державного виконавця про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та охолощеною зброєю,

пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, тимчасово вилучати на відповідальне зберігання дозволи на їх зберігання та носіння із відповідним врученням боржнику зобов'язання, яке надає право виключно на зберігання такої зброї, пристроїв. Повернення власнику дозволу на зберігання, носіння зброї, пристроїв здійснюється на підставі відповідної постанови державного виконавця, судового рішення;

– оглядати за участю адміністрації підприємств, установ, організацій приміщення, де знаходяться зброя, основні частини зброї, боєприпаси, вибухові матеріали, з метою перевірки додержання правил поводження з ними;

– оглядати зброю, пристрої та патрони до них, боєприпаси, що знаходяться у громадян, анулювати дозволи на придбання, зберігання та носіння зброї, основних частин зброї та пристроїв, видані громадянам, у випадках, передбачених пунктом 5.1 глави 5 цього розділу. Після анулювання дозволу на зберігання і носіння зброї та пристрою власник зобов'язаний здати зброю (за наявності основні частини зброї) чи пристрій, патрони і бойові припаси до них до органу поліції та прийняти рішення щодо подальшого її переоформлення чи реалізації. У разі незгоди власника з рішенням органу поліції про анулювання зазначеного дозволу матеріали передаються до суду для вирішення питання щодо примусового вилучення зброї, основних частин зброї, пристроїв, патронів і бойових припасів до них. При цьому відповідна інформація вноситься програмнотехнічними засобами інформаційного порталу Національної поліції до баз даних єдиної інформаційної системи МВС¹.

Важливим нормативно-правовим актом національного законодавства, що затверджує порядок залучення громадськості до різних проектів, які реалізуються з боку органів державної влади (в тому числі поліції) є *постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 № 996 (зі змінами 2015 року)*, якою затверджено *«Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики»*. Відповідно до нього консультації з громадськістю проводяться з питань, що стосуються суспільноекономічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Результати

¹ Наказ МВС України від 21.08.98 № 622.

проведення консультацій з громадськістю враховуються органом виконавчої влади під час прийняття остаточного рішення або в подальшій його роботі. Консультації з громадськістю організовує і проводить орган виконавчої влади, який є головним розробником проекту нормативно-правового акта або готує пропозиції щодо реалізації державної політики у відповідній сфері державного і суспільного життя.

До основних спільних заходів поліції превентивної діяльності та громадськості щодо задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань можна віднести:

а) спільне планування та проведення сумісних дій щодо запобігання та виявлення правопорушень;

б) обмін інформацією та досвідом щодо запобігання та припинення адміністративних правопорушень та злочинів;

в) проведення спільних семінарів, навчань, зборів, консультацій і нарад правоохоронної спрямованості з питань покращання організації протидії правопорушенням.

До спільних проектів поліції превентивної діяльності і громадськості можна віднести:

1) проведення спільних наукових досліджень;

2) спільна розробка інструкцій, програм, проектів законів тощо;

3) проведення сумісної експертизи нормативно-правових актів;

4) участь поліцейських у роботі громадських приймалень та центрах правової допомоги населенню;

5) організація і проведення спільних телефонних «гарячих ліній», виступів та публікацій в засобах масової інформації.

До спільних програм поліції превентивної діяльності і громадськості можна віднести:

- співробітництво поліції з міжнародними та зарубіжними неурядовими громадськими організаціями з питань виконання поліцейських завдань та функцій;

- участь в програмах правового виховання та освіти населення, молоді, учнів загальноосвітніх шкіл, а також студентів, курсантів і слухачів вищих навчальних закладів;

- заснування та забезпечення діяльності сумісних друкованих ЗМІ (газет, журналів тощо) та інтернетвидань з метою висвітлення питань поліцейської діяльності, результатів проведення спільних заходів, опублікування звітів керівництва, спільних проектів, наукових досліджень тощо.

Відповідно до Концепції партнерських відносин правоохоронних органів і суспільства, що розроблена Асоціацією українських моніторів, дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів, здійснюють:

➤ окремий підрозділ, який також забезпечує надання сервісних функцій є сектор реагування патрульної поліції (далі – СРПП). СРПП цілодобово забезпечують оперативне реагування на повідомлення про правопорушення та інші події, у межах компетенції здійснюють їх розгляд, а також комплекс превентивних заходів шляхом патрулювання території обслуговування, виявлення та припинення правопорушень, застосування визначених законодавством поліцейських та інших заходів;

➤ СРПП – виконують функції чергових частин шляхом покладання на окремих, визначених начальником СРПП, працівників чергової зміни обов'язків інспекторачергового та помічника чергового, при цьому в таких відділах, відділеннях поліції чергова частина, як самостійний підрозділ, ліквідується;

➤ сектор превенції – організовує заходи із забезпечення публічної безпеки та безпеки дорожнього руху, координує діяльність дільничних офіцерів поліції, забезпечує роботу дозвільної системи, а також профілактики злочинності у дитячому середовищі (ювенальної превенції).

До основних завдань груп реагування підрозділів поліції превентивної діяльності слід віднести:

- забезпечення публічного порядку і безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод та законних інтересів; створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій;

- запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням; попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків насильства у сім'ї, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню;

- взаємодія із суспільством: реалізація підходу «поліція та громада», що полягає у співпраці та взаємодії із населенням, громадськими організаціями, іншими підрозділами поліції, органами публічної влади, з метою запобігання правопорушенням, забезпечення безпеки, зниження рівня злочинності, а також установа довірливих відносин між поліцією та населенням;

- надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин, або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;
- забезпечення безпеки дорожнього руху; організація контролю за додержанням законів, інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху.

Відповідно до наказу МВС України від 22.01.2016 № 39 «Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України».

Підрозділи організаційноаналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції наділені найбільшим обсягом завдань, функцій та повноважень щодо управління організацією діяльності територіальних підрозділів Національної поліції. Національна поліція України є найбільшою за організаційноштатною структурою, за обсягом правоохоронних завдань, функцій та повноважень в системі МВС України. Найбільш повна реалізація покладених на підрозділи організаційноаналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції завдань залежить, насамперед, від точного визначення їх повноважень, а також повноважень їх посадових осіб.

5.2. Адміністративно-юрисдикційна поліцейська діяльність: поняття, види та правова основа здійснення

Перед тим як перейти до розгляду складових адміністративно-юрисдикційної поліцейської діяльності, пропонуємо дослідити наукові позиції щодо визначення сутності понять «адміністративна юрисдикція», «адміністративно-юрисдикційна діяльність», «адміністративно-деліктна юрисдикція» та «адміністративно-каральна юрисдикція».

Визначення змістовних ознак адміністративно-юрисдикційної діяльності органів публічної адміністрації неможливе без з'ясування її природи.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність має певні особливості, які не дозволяють ототожнювати її з іншими видами діяльності органів публічної адміністрації. При цьому для визначення даних особливостей важливим є з'ясування поняття «юрисдикції» як одного із головних у визначенні природи діяльності органів публічної адміністрації.

Юрисдикція (з лат. – *jurisdictio*; *jus* – право; *dictio* – говорю) ототожнювалась із встановленою законом (чи іншим нормативним актом) сукупністю правових повноважень відповідних державних органів вирішувати правові спори, в тому числі вирішувати справи про правопорушення, тобто оцінювати дії особи чи іншого об'єкта права з точки зору їх правомірності, застосовувати юридичні санкції до правопорушників. З часом розуміння юрисдикції зазнало певних змін і сьогодні вона охоплює не лише діяльність державних органів (приміром, суди, поліція), а й муніципальних органів (виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад, адміністративні комісії). Таким чином сьогодні можна казати про те, що адміністративна юрисдикція є сукупністю повноважень органів публічної адміністрації вирішувати правові спори і справи про правопорушення.

На думку Ю. Педька, адміністративна юрисдикція є одним із видів юрисдикційної діяльності органів публічної адміністрації, виступає складовою частиною реалізації публічної влади, являючись специфічним різновидом правоохоронної діяльності її органів¹.

Адміністративноюрисдикційна діяльність є результатом практичної реалізації певної частини повноважень, які разом з предметами відання становлять компетенцію відповідних органів. За допомогою даного виду діяльності орган публічної адміністрації дає правову оцінку відповідності поведінки об'єкта владного впливу встановленим правовим вимогам. При цьому владний вплив органу публічної адміністрації має правоохоронне спрямування. Зокрема, за допомогою адміністративної юрисдикції забезпечується охорона певних соціальних благ і цінностей (прав і свобод громадян, громадського порядку, суспільної безпеки) шляхом здійснення органами публічної адміністрації юрисдикційної діяльності у зв'язку з адміністративним правопорушенням, у процесі якої дані органи розглядають справу про це діяння, виносять по ньому рішення про застосування до правопорушника адміністративного стягнення, виконують рішення, яке прийняте.

Процес застосування будь-якого стягнення виходить за межі наглядової діяльності і виступає самостійною формою адміністративної діяльності. Таку діяльність у літературі слушно пропонується розуміти

¹ Педько Ю. С. Адміністративна юстиція і адміністративна юрисдикція: деякі теоретичні та практичні питання співвідношення. *Право України*. 2001. № 10. С. 74.

як «адміністративно-юрисдикційну»¹.

Водночас зазначимо, що існуючий погляд на адміністративну юрисдикцію (вузьке розуміння) як на «правоохоронну діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, уповноважених розглядати і вирішувати справи про адміністративні правопорушення є дуже вузьким»².

Більш широко «адміністративна юрисдикція означає вирішення будь-яких індивідуальних справ у випадку виникнення спору про право, тобто конфліктних ситуацій»³. Зокрема, О. Бандурка, М. Тищенко, а також А. Васильєв до юрисдикційних відносять три види адміністративних проваджень: провадження в справах про адміністративні правопорушення, дисциплінарне провадження і провадження щодо скарг громадян⁴.

Отже, «юрисдикційна діяльність органів публічної адміністрації може полягати у розгляді скарг громадян і юридичних осіб органами публічної адміністрації, хоча і така діяльність повинна супроводжуватися прийняттям рішення про усунення порушень режиму законності і застосування, при необхідності, державнопримусових заходів до правопорушника. Тому можна погодитися із думкою окремих вчених, згідно з якою до системи юрисдикційних проваджень входить і провадження за скаргами громадян»⁵.

Разом з тим необхідно зазначити, що значну масу серед суспільних відносин, регулювання яких забезпечується під час адміністративноюрисдикційної діяльності органів публічної адміністрації, все ж становлять адміністративноделіктні відносини, які мають свої особливості і породжують права і обов'язки, змістом яких є обов'язок порушника нести відповідальність і повноваження суб'єкта адміністративної юрисдикції застосувати до нього передбачений законом захід адміністративного стягнення. Дане твердження знаходить своє відображення в законодавстві України. Визначення терміна «адміністративна юрисдикція» відсутнє в законодавстві України, але

¹ Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава, К. Л. Бугайчук та ін. ; передм. О. І. Безпалової]. Харків, 2021. С.23.

² Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ, 1998. Т. 1 : А – Г. С. 49.

³ Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підруч. / І. П. Голосніченко (ред.) та ін. Київ, 1995. С. 132.

⁴ Бандурка А. М., Тищенко Н. М. Административный процесс : учеб. Харьков, 2001. С. 17.; Васильєв А. С. Административное право Украины (Общая часть) : учеб. пособие. Харьков, 2001. С. 194.

⁵ Бандурка А. М., Тищенко Н. М. Знач. твір. С. 16.

використання його, наприклад, у ст. 16 Кодексу України про адміністративні правопорушення дає можливість логічно пов'язати адміністративну юрисдикцію з накладанням адміністративних стягнень, оскільки йдеться про «імунітет від адміністративної юрисдикції України іноземців», які користуються ним згідно з чинними законами та міжнародними договорами України. В інших значеннях термін «адміністративна юрисдикція» в законодавстві України не використовується.

Не заглиблюючись в дискусію щодо поняття та змісту адміністративної юрисдикційної діяльності, слід підтримати позицію В. Колпакова та Е. Демського, які пропонують поділити адміністративну юрисдикцію на **три види**:

- **адміністративно-регулятивна юрисдикція** – встановлена законодавчими актами компетентність органа посадової особи) розглядати і вирішувати адміністративні справи, що виникають у сфері публічного управління позитивного характеру;

- **адміністративно-судочинна юрисдикція** – встановлена законодавством компетентність адміністративних судів щодо вирішення відповідних спорів;

- **адміністративно-деліктна юрисдикція** – встановлена законодавством компетентність органів (посадових осіб), судів щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення і накладення адміністративних стягнень¹.

Серед особливостей адміністративноюрисдикційної діяльності поліції можна відмітити такі, як: значне коло суспільних відносин, що забезпечуються в адміністративноюрисдикційний спосіб; широкий обсяг повноважень щодо накладення адміністративних стягнень порівняно з іншими суб'єктами юрисдикції (попередження, штраф, штрафні бали); широке коло осіб, які мають право застосовувати адміністративно-правові санкції (працівники органів і підрозділів Національної поліції, які мають спеціальні звання, відповідно до покладених на них повноважень); визначена нормативно-правовими актами спеціалізація щодо розгляду адміністративних справ; можливість спрощеного провадження (без складення протоколу про адміністративне правопорушення); право накладати адміністративні стягнення на місці вчинення правопорушення (виключно за допомогою безготівкових платіжних пристроїв).

Керуючись наведеними думками, нами пропонується визначення

¹ Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посібник. Київ, 2008. С. 138.

адміністративноюрисдикційної діяльності поліції залежно від двох підходів до її розуміння: вузького та широкого.

Адміністративно-юрисдикційна поліцейська діяльність у вузькому змісті, є врегульованою переважно нормами адміністративного права діяльністю органів і підрозділів Національної поліції (уповноважених працівників, які мають спеціальні звання) щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення, що належать до її компетенції і накладення адміністративних стягнень на осіб, які вчинили такі правопорушення.

У широкому змісті під **адміністративно-юрисдикційною поліцейською діяльністю** пропонується розуміти врегульовану переважно нормами адміністративного права діяльність органів і підрозділів Національної поліції (уповноважених працівників, які мають спеціальні звання) щодо розгляду і вирішення індивідуальних адміністративних справ конфліктного характеру, а саме справ про адміністративні правопорушення, справ про дисциплінарні проступки, справ за скаргами громадян, а також пов'язаних із ними адміністративно-процесуальних заходів.

Важливо підкреслити, що нижче нами буде розглянуто зміст адміністративно-юрисдикційної поліцейської діяльності з огляду на її вузьке розуміння, тобто забезпечення застосування заходів адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, оскільки сервіснообслуговуюча діяльність поліції буде розглянута в наступному підрозділі.

При вчиненні громадянами правопорушення уповноважені на те посадові особи поліції згідно зі статтями 254, 255 КУпАП¹ складають протокол про адміністративне правопорушення. Складати протоколи про адміністративні правопорушення мають право уповноважені на це посадові особи територіальних органів та підрозділів Національної поліції.

Процесуальні документи забезпечують виконання важливих завдань в провадженні у справах про адміністративні правопорушення (ст. 245 КУпАП)²:

- 1) своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи;
- 2) вирішення її в точній відповідності з законом;
- 3) забезпечення виконання винесеної постанови;

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073110#Text>.

² Там само.

4) виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень;

5) запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів;

б) зміцнення законності.

Отже, адміністративно-процесуальні документи в провадженні у справах про адміністративні правопорушення мають бути законними, обґрунтованими, вмотивованими, відповідати процесуальній формі.

Залежно від змісту та процесуальної функції, усі документи, які складаються в провадженні у справах про адміністративні правопорушення, класифікуються за такими видами:

I) документи, що фіксують фактичні обставини у справах про адміністративні правопорушення:

1) заяви громадян про вчинення адміністративного правопорушення;

2) пояснення особи, що притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків з приводу вчиненого адміністративного правопорушення, які, відповідно до ст. 251 КУпАП¹, є доказами у справі про адміністративні правопорушення;

3) протокол про адміністративне правопорушення (ст. 254 КУпАП);

II) документи, які забезпечують провадження у справах про адміністративні правопорушення:

1) протокол про адміністративне затримання (ст. 261 КУпАП);

2) протокол особистого огляду та огляду речей і документів (ст. 264 КУпАП);

3) протокол вилучення речей і документів (ст. ст. 265 – 265³ КУпАП);

4) рапорт про доставлення особи до поліції (ст. 259 КУпАП);

5) повістки (ст. ст. 277², 278 КУпАП);

б) рапорт про здійснення приводу (ст. 268 КУпАП);

III) документи, які є формою рішення суб'єктів адміністративно-процесуальної діяльності у справах про адміністративні правопорушення:

1) постанова у справі про адміністративне правопорушення (ст. ст. 283-285 КУпАП);

2) постанова про накладення адміністративного стягнення (ст. 284 КУпАП);

3) постанови про застосування заходів впливу (ст. 241 КУпАП);

¹ Там само.

- 4) постанова про закриття справи (ст. ст. 38, 247, 284 КУпАП);
 - 5) постанова (рішення) про звільнення від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу (ст. 21 КУпАП);
 - 6) постанова про призначення експертизи (ст. ст. 251, 273 КУпАП);
 - 7) протокол засідання колегіального органу (ст. 281 КУпАП);
 - 8) рішення по справі про адміністративне правопорушення виконавчого органу сільської, селищної та міської ради (ст. 283 КУпАП).
 - 9) висновок експерта (ст. 273 КУпАП);
 - 10) пропозиція про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов що сприяли адміністративному правопорушенню (ст. 282 КУпАП);
 - 11) скарги та клопотання учасників процесу (ст. 289 КУпАП);
- IV) документи, які є формами рішень суб'єктів адміністративно-процесуальної діяльності за результатами оскарження постанов по справі про адміністративне правопорушення (ст.ст. 288, 294 КУпАП).**

Для того, щоб процесуальні документи виконали свої функції в провадженні у справах про адміністративні правопорушення, вони мають складатися відповідно до таких вимог:

- 1) відповідати нормам адміністративно-процесуального законодавства;
- 2) оформлятися уповноваженими працівниками поліцейських підрозділів;
- 3) відповідати нормативно встановленій процесуальній формі;
- 4) зміст документа має бути простим, зрозумілим, складеним у чіткій логічній послідовності;
- 5) рішення мають ґрунтуватись на сукупності встановлених фактів та достатніх доказів, з урахуванням мотивів вчиненого правопорушення.

Дотримання цих вимог виключає можливість прийняття некваліфікованого процесуального рішення у справі, уникнення правопорушника від адміністративної відповідальності та його подальшого оскарження.

Оформлення адміністративно-процесуальних документів здійснюється працівниками поліції на підставі Кодексу України про адміністративні правопорушення (розділ IV)¹.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Отже, адміністративно-процесуальні документи в провадженні у справах про адміністративні правопорушення мають бути законними, обґрунтованими; вмотивованими, відповідати процесуальній формі.

Хочемо зазначити, що аналіз законодавства України дозволяє виділити два види провадження у справах про адміністративний проступок: звичайне та спрощене.

Звичайне здійснюється у більшості справ і детально регламентовано чинним законодавством. Воно передбачає складання протоколу, де зазначаються: зміст, запобіжні заходи і порядок їх застосування; права і обов'язки учасників провадження; порядок розгляду справи; факти, обставини, що є доказами.

Спрощене провадження застосовується щодо невеликої кількості правопорушень, прямо передбачених ст. 258 КУпАП. Таке провадження характеризується мінімумом процесуальних дій та їх оперативністю.

Так, відповідно до положень ст. 258 КУпАП Протокол не складається в разі вчинення адміністративних правопорушень, передбачених статтями 70, 77, частиною третьою статті 85, статтею 153, якщо розмір штрафу не перевищує трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, частиною першою статті 85, якщо розмір штрафу не перевищує семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, статтею 107 (у випадках вчинення правопорушень, перелічених в частині третій статті 238) частиною третьою статті 109, статтями 110, 115, частинами першою, третьою і п'ятою статті 116, частиною третьою статті 116, частинами першою і третьою статті 117 (при накладенні адміністративного стягнення у вигляді попередження на місці вчинення правопорушення), статтями 118, 119, статтями 134, 135, 185, статтею 197 (при накладенні адміністративного стягнення у вигляді попередження), статтею 198 (при накладенні адміністративного стягнення у вигляді попередження) КУпАП, якщо особа не оспорує допущене порушення і адміністративне стягнення, що на неї накладається.

Протокол не складається у разі вчинення адміністративних правопорушень, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції, та адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі.

Протоколи не складаються і в інших випадках, коли відповідно до закону штраф накладається і стягується, а попередження оформлюється на місці вчинення правопорушення.

У випадках, передбачених частинами першою та другою цієї статті, уповноваженими органами (посадовими особами) на місці

вчинення правопорушення вноситься постанова у справі про адміністративне правопорушення відповідно до вимог статті 283 КУпАП.

Якщо під час складання постанови у справі про адміністративне правопорушення особа оспорить допущене порушення і адміністративне стягнення, що на неї накладається, то уповноважена посадова особа зобов'язана скласти протокол про адміністративне правопорушення відповідно до вимог статті 256 КУпАП, крім випадків притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 185⁻³ КУпАП, та правопорушень у сфері забезпечення дорожнього руху, у тому числі зафіксованих в автоматичному режимі. Цей протокол є додатком до постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Постанова у справі про адміністративне правопорушення складається у двох екземплярах, один з яких вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності.

У разі виявлення адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованого за допомогою працюючих в автоматичному режимі спеціальних технічних засобів, що мають функції фото і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото і кінозйомки, відеозапису, протокол про адміністративне правопорушення не складається, а постанова у справі про адміністративне правопорушення вноситься без участі особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Копії постанови у справі про адміністративне правопорушення та матеріалів, зафіксованих за допомогою працюючих в автоматичному режимі спеціальних технічних засобів, що мають функції фото і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото і кінозйомки, відеозапису, надсилаються особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, протягом трьох днів з дня винесення такої постанови¹.

У разі виявлення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, якщо воно вчинене особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, або його розгляд не віднесено до компетенції Національної поліції України, поліцейський, відповідно до статті 255КУпАП, складає протокол про адміністративне правопорушення.

Поліцейські складають протоколи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху,

¹ Пугач А. В. Теорія і практика застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення : моногр. / А. В. Пугач, А. О. Собакаръ. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. С. 127-150.

передбачені частинами четвертою і сьомою статті 121, частинами третьою і четвертою статті 122, статтями 122², 122⁴, 122⁵, частинами другою і третьою статті 123, статтею 124, частиною четвертою статті 127, статтями 127¹, 130, 139, частиною четвертою статті 140, статті 188²⁸ КУпАП.

Таким чином, можна зробити висновок, що спрощене (скорочене) провадження не передбачає складання протоколу про адміністративне правопорушення. В свою чергу, протокол про адміністративне правопорушення не складається у разі вчинення адміністративних правопорушень, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції, та адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі.

Протоколи не складаються і в інших випадках, коли відповідно до закону штраф накладається і стягується, а попередження оформлюється на місці вчинення правопорушення.

Таким чином, можна зробити висновок, що спрощене (скорочене) провадження не передбачає складання протоколу про адміністративне правопорушення. В свою чергу, протокол про адміністративне правопорушення не складається у разі вчинення адміністративних правопорушень, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції, та адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі.

Протоколи не складаються і в інших випадках, коли, відповідно до закону, штраф накладається і стягується, а попередження оформлюється на місці вчинення правопорушення.

У справі про адміністративне правопорушення, орган (посадова особа) виносить одну з таких постанов:

- 1) про накладення адміністративного стягнення;
- 2) про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24¹ КУпАП;
- 3) про закриття справи.

Постанова про закриття справи виносить при оголошенні усного зауваження при малозначності проступку (ст. 22 КУпАП), передачі матеріалів на розгляд громадської організації чи трудового колективу (ст. 21 КУпАП) або передачі їх прокурору, органу досудового розслідування, а також при наявності обставин, передбачених статтею 247 КУпАП.

5.3. Сервісно-обслуговуюча поліцейська діяльність: поняття, види та правова основа здійснення

Виходячи з нової «обслуговуючої» функції поліції, основним замовником поліцейських послуг є народ України, її громадяни, за рахунок сплати податків утримує поліцію, а тому повинні мати законодавчо визначені гарантії якісного сервісного обслуговування поліцією потреб населення у сфері забезпечення правопорядку та безпеки.

Статтею 3 Закону України «Про Національну поліцію» нормативно визначені завдання поліції, які полягають у наданні **поліцейських послуг у сферах:** забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

У такий спосіб законодавець вперше в законодавчому акті застосував поняття «поліцейські послуги», що вказує на «позитивну тенденцію щодо переорієнтації діяльності певних підрозділів поліції на соціальну складову, і що започатковує новий напрям діяльності поліції, який полягає в наданні соціальних та сервісних послуг суспільству та окремим його членам у рамках здійснення правоохоронної діяльності»¹. Навіть наскрізний аналіз законодавства, а саме ст. 23 Закону вказує, що із 30-и завдань поліції, 11 з них, тобто майже 40%, тим чи іншим чином пов'язані з наданням поліцією соціальних та сервісних послуг в тих чи інших різновидах правоохоронної сфери, що ще раз вказує на суттєвість соціальної та сервісної функції поліції.

О. Джафарова, досліджуючи публічно-сервісну функцію поліції, вказує на доцільність розглядати публічно-сервісну діяльність Національної поліції в широкому та вузькому розуміннях. В широкому розумінні як нормативно визначену діяльність спеціально створеної державної інституції, яка спрямована на виконання завдань та функцій держави щодо забезпечення прав і свобод людини, а також захист інтересів суспільства і держави, підтримання публічного порядку та безпеки, протидії злочинності; у вузькому діяльність, спрямована на надання публічних послуг у сфері публічної безпеки і порядку, що здійснюється за заявою фізичних і юридичних осіб та спрямована на набуття, зміну чи припинення прав або обов'язків у відповідній сфері

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

публічних відносин¹. В. Троян систематизує публічно-сервісну діяльність Національної поліції за такими напрямками: 1) публічно-сервісна діяльність, пов'язана з видачею документів дозвільного характеру щодо вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів; 2) публічно-сервісна діяльність у сфері дорожнього руху; 3) публічно-сервісна діяльність у сфері охоронної діяльності (охорона майна громадян, організацій, а також об'єктів, що підлягають обов'язковій охороні тощо)².

Зважаючи на значну кількість нормативних актів, що регламентують діяльність МВС та Національної поліції у сфері надання послуг, а також наукових підходів до розуміння поняття «адміністративні послуги», необхідно чітко вказати на співвідношення таких понять, як «поліцейські послуги» та «сервісні послуги». На нашу думку, усі послуги, які надаються Національною поліцією та іншими центральними органами виконавчої влади, є адміністративними, оскільки вони пов'язані із реалізацією владних повноважень органами публічної адміністрації, МВС та Національною поліцією (у сфері внутрішніх справ) що спричиняє набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків фізичної (юридичної) особи відповідно до закону.

Д. Йосифович зазначає, що послуги, які надає Національна поліція, виконуючи свої основні завдання, визначені Законом України «Про Національну поліцію», слід вважати поліцейськими, а послуги, що надаються Національною поліцією та МВС у сфері внутрішніх справ, з метою створення умов для реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою, доцільно вважати сервісними³. Резюмуючи вищеозначене, запропонуємо власне **«поняття сервіснообслуговуючої діяльності Національної поліції як визначеної законом та упорядкованої на підзаконному рівні діяльності щодо надання адміністративних сервісних послуг, спрямованих на реалізацію прав фізичних та юридичних осіб та задоволення потреб засобом комунікації з Національною поліцією»⁴.**

¹ Джафарова О. В. Щодо розуміння категорії «публічносервісна діяльність» Національної поліції. *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 22 листоп. 2016 р.)*. Кривий Ріг, 2016. С. 55-58.

² Троян В. А. Поняття та види публічносервісної діяльності Національної поліції України. *Право і безпека*. 2016. № 4 (63). С. 90-94.

³ Йосифович Д. Надання адміністративних послуг Міністерством внутрішніх справ України та Національною поліцією. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки. 2017. № 1. С. 131-137.

⁴ Миронюк С. А. Поняття та види соціальних та сервісних послуг Національної поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №3. С. 231-234.

Сервісно-обслуговуюча діяльність Національної поліції, тобто діяльність з надання сервісних послуг, базується на таких **принципах**:

– принцип єдиного вікна, який передбачає виключення або максимально можливе обмеження участі заявників у процесах збору з різних інстанцій та надання в різні інстанції різних документів і довідок, що підтверджують права заявників на отримання сервісної послуги. Даний принцип набув обов'язковості з прийняттям Закону «Про адміністративні послуги», який визначив «необхідність надання схожих за своєю сутністю адміністративних послуг через звернення до центрів надання адміністративних послуг (далі ЦНАП)¹. За таким принципом на сьогодні діють Сервісні центри МВС, діяльність яких регулюється відповідним Положенням»²;

– принцип де бюрократизації (невтручання), який передбачає обмеження втручання посадових осіб в процедуру надання сервісної послуги, що досягається можливістю подання заявки онлайн, подання документів через електронну чергу, отримання документів кур'єрською доставкою та інше (так званий принцип «мінімальної наявності людського фактору»);

– принцип підвищення ефективності, доступності та відкритості інформації щодо діяльності публічного органу по наданню сервісної послуги (принцип транспарентності), який покладає на сервісний орган обов'язок оприлюднювати проміжкові результати надання сервісної адміністративної послуги (СМС інформування, повідомлення на електронну пошту заявника послуги про прийняття документів до виконання, про результати виконання звернення), що передбачено Законом України «Про доступ до публічної інформації»³;

– принцип єдиних критеріїв оцінювання якості публічних послуг, який реалізується шляхом проведення регулярних моніторингів, оприлюднення результатів розгляду звернень за отриманням послуги, результатів опитувань одержувачів публічних послуг та ін.;

– принцип доступності публічних послуг реалізується через можливість споживачів послуги мати легкий доступ до органів публічної влади у зручний час, причому інформація про порядок надання послуг має надаватися простою і зрозумілою мовою

¹ Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 1705.

² Про затвердження Положення про територіальний сервісний центр МВС : наказ МВС України від 29.12.2015 № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z015616#Text>.

³ Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 1491.

(наприклад, мережа регіональних сервісних центрів МВС є досить розгалуженою, один центр не більше ніж на 35 адміністративні райони);

– принцип запобігання та протидії корупції при наданні послуги (зокрема такі запобіжники: електронна черга, знаходження адміністраторів надання послуг та клієнтів в єдиному відкритому залі, оплата послуг через банківські установи, наявність камер спостереження та фото, відеозапису, мінімізація телефонного права та ін.);

– принцип економії часу, який передбачає чіткий часовий регламент на надання кожної сервісної послуги, який чітко прописаний у інформаційній картці надання сервісної послуги, які знаходяться в доступному місці ЦНАП;

– принцип оскарження, який полягає в тому, що процедура (рішення, дія, чи бездіяльність органу публічної влади) з надання сервісної послуги може бути оскаржена до суду, а захист прав заявника послуги буде здійснюватись в судовому порядку під час розгляду адміністративної справ у порядку визначеному Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАСУ)¹.

Резюмуючи викладене, слід зазначити, що в межах сервісно-обслуговуючої поліцейської діяльності слід виокремити такі її **підвиди**:

інформаційно-сервісна;

соціально-сервісна;

щодо надання адміністративних послуг.

Інформаційно-сервісна поліцейська діяльність

Реалізація публічносервісної функції поліції починається з інформаційної та роз'яснювальної функції поліції. На сьогодні найбільш доступним інформаційним ресурсом для інформування громадськості про діяльність поліції є офіційний вебсайт Національної поліції. Належне адміністрування офіційного вебсайту поліції є обов'язком поліції визначеним у:

1) статті 9 Закону, відповідно до якої «поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України, зокрема шляхом: постійного інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку; надання доступу до публічної інформації, володільцем якої вона є, у порядку та відповідно до вимог,

¹ Кодекс адміністративного судочинства України від 03.10.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

визначених законом; оприлюднення (поширювання) інформації про результати діяльності, крім надання інформації з обмеженим доступом; оприлюднення на вебпорталі центрального органу управління поліції нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції»¹;

2) порядком оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади, визначеним постановою Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3, відповідно до якого «на офіційному вебсайті Національної поліції має розміщуватись така інформація: найменування органу; основні завдання та нормативно-правові засади діяльності; структура та керівництво органу; прізвища, імена та по батькові керівників; місцезнаходження апарату, урядових органів державного управління, утворених у його складі, територіальних органів та відповідних структурних підрозділів місцевих держадміністрацій (поштові адреси, номери телефонів, факсів, адреси офіційних вебсайтів та електронної пошти); основні функції структурних підрозділів, а також прізвища, імена, по батькові, номери телефонів, адреси електронної пошти їх керівників; нормативно-правові акти з питань, що належать до компетенції органу; плани підготовки органом проектів регуляторних актів та зміни до них; повідомлення про оприлюднення проектів регуляторних актів, проекти цих актів і аналіз їх регуляторного впливу; звіти про відстеження результативності прийнятих органом регуляторних актів; відомості про регуляторну діяльність органу; перелік та порядок надання адміністративних послуг органами виконавчої влади і бюджетними установами, які перебувають в їх управлінні та яким делеговані повноваження з надання таких послуг; відомості про взаємодію з громадською радою при органі виконавчої влади; відомості про проведення консультацій з громадськістю, громадської експертизи та врахування громадської думки у своїй діяльності; зразки документів та інших матеріалів, необхідних для звернення громадян до органу; розпорядок роботи органу та час прийому керівництва; підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління органу; цільові програми у відповідній сфері; відомості про проведення закупівлі товарів (робіт, послуг) за державні кошти; державні інформаційні ресурси з питань, що належать до компетенції органу; поточні та заплановані заходи і події у відповідній сфері; відомості про наявні вакансії»².

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

² Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3. *Офіційний вісник України* від 25.01.2002. № 2. Ст. 57.

Слід зазначити, що якість наповнення інформаційної складової вебсайту Національної поліції є прерогативою посадових осіб, а більше адміністратора цього ресурсу та наявності у нього оперативної інформації про діяльність поліції. Водночас зауважимо, що належне адміністрування цього ресурсу потребує як значних матеріальних так і кадрових ресурсів. Однак, реалії сьогодення такі що соціальні мережі, наприклад Facebook, в силу своєї популярності, належного адміністрування і фінансування створюють умови для більшого інформаційного простору щодо інформування громадськості про діяльність поліції, в тому числі найбільш оперативну інформації про діяльність поліції громадяни отримують від керівництва поліції через їх власні сторінки, і це слід визнати позитивним фактором і свідченням соціально активної позиції керівництва поліції. Проте часто постає питання навіть не до об'єктивності такої інформації а більше щодо її офіційності, тобто можливості сприймати як такої, що надходить від органу поліції по офіційним інформаційним ресурсам та можливості її використання громадськістю як законного (офіційного) інструменту для використання. Тому у зв'язку з цим належне інформаційне наповнення офіційних вебсайтів органів поліції є важливою складовою інформаційної функції поліції.

Ще однією формою реалізації інформаційної та роз'яснювальної функції поліції слід визнати надання доступу громадянам до публічної інформації про діяльність поліції, яка надається на підставі Закону України «Про доступ до публічної інформації» та у порядку, визначеному Порядком складання та подання запитів на отримання публічної інформації, розпорядником якої є Національна поліція України та Порядком прийому, реєстрації і розгляду запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Національна поліція України, та відшкодування запитувачами фактичних витрат на копіювання і друк документів у Національній поліції України, затвердженими наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07.02.2017 № 95 «Про організацію роботи із запитами на публічну інформацію в Національній поліції України»¹.

З урахуванням зазначеного слід зробити висновок, що формами

¹ Про організацію роботи із запитами на публічну інформацію в Національній поліції України : наказ МВС України від 07.02.2017 № 95. *Офіційний вісник України* від 14.04.2017. № 30. Ст. 908; Про затвердження Порядку прийому, реєстрації і розгляду запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Національна поліція України, та відшкодування запитувачами фактичних витрат на копіювання і друк документів у Національній поліції України : наказ МВС України 07.02.2017 № 95. *Офіційний вісник України* від 14.04.2017. № 30. Стор. 585. Ст. 908

реалізації інформаційної та роз'яснювальної функції поліції, крім оприлюднення інформації про діяльність поліції та надання відповіді на інформаційні запити про діяльність поліції, слід визнати: оприлюднення публічної інформації в офіційних друкованих виданнях; розміщення публічної інформації на інформаційних стендах у приміщеннях приймалень громадян; розміщення публічної інформації про діяльність поліції на сторінках рейтингових соціальних мереж; публікацій про результати діяльності поліції та напрямки удосконалення її діяльності в національних, регіональних друкованих виданнях, у тому числі наукових виданнях, матеріалах публікацій за результатами роботи науково-практичних конференцій, круглих столів, симпозіумів, семінарів та ін. заходів; не менше ніж раз на рік підготовки керівником територіальних органів поліції та опублікування на офіційних вебпорталах органів поліції звіту про діяльність поліції; проведення роз'яснювальних бесід про діяльність поліції в освітніх закладах, на зборах громадськості; поширення інформаційних буклетів, іншою друкованою продукцією про діяльність поліції; розміщення інформації про діяльність поліції на рекламних носіях, громадському транспорті, навіть розміщення інформації про дорожньо-транспортну пригоду та часу усунення перешкод руху транспортних засобів та пішоходів на інформаційних моніторах та пристроях.

Соціально-сервісна поліцейська діяльність

Поняття соціальних послуг дано в Законі України «Про соціальні послуги», під якими слід розуміти «комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем»¹. Під складними життєвими обставинами тут слід розуміти «обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті. Водночас тлумачення поняття складних життєвих обставин, які зумовлюють необхідність надання публічних соціальних послуг такі обставини не є вичерпними, і мають піддаватись оцінці в кожному випадку їх виникнення. Правники в свою чергу переконують, що до сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах,

¹ Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 358.

належать сім'ї, які, зокрема, не можуть самостійно подолати вплив таких обставин: 1) жорстоке поводження з дитиною в сім'ї; 2) відсутність постійного місця роботи у працездатних членів сім'ї (особи); 3) відсутність житла, призначеного та придатного для проживання; 4) відбування покарання у виді обмеження волі, взяття під варту одного з членів сім'ї, насильство в сім'ї (у тому числі щодо дитини); 5) тривала хвороба, встановлена інвалідність, вроджені вади фізичного та психічного розвитку, малозабезпеченість, безробіття одного з членів сім'ї, що негативно впливає на виконання батьківських обов'язків, призводить до неналежного утримання дитини та догляду за нею; 6) спосіб життя, внаслідок якого один із членів сім'ї частково або повністю не має здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте життя та брати участь у суспільному житті; 7) ухилення батьків від виконання обов'язків з виховання дитини; 8) відібрання у батьків дитини або позбавлення батьківських прав; 9) стихійне лихо; 10) дискримінація осіб або груп осіб»¹.

Основними формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування. Матеріальна допомога надається особам, що знаходяться у складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги: продуктів харчування, засобів санітарії і особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації.

Виходячи з аналізу норм Закону України «Про соціальні послуги» та самої природи соціальних послуг, можна стверджувати, що Національна поліція не є основними суб'єктом їх надання, оскільки основною формою соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування і їх надають спеціально створені органи публічної влади – Міністерство соціальної політики України, Фонд соціального захисту інвалідів, соціальні служби. Однак, якщо здійснити аналіз видів соціальних послуг визначених законом та співставити їх з функціями поліції, можна зробити висновок, що Національна поліція надає такі види **соціальних послуг**:

– юридичні послуги – надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, захист прав та інтересів особи, інша правова допомога

¹ Там само.

тощо);

– інформаційні послуги – надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурноосвітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги).

Таким чином Національна поліція потенційно може надавати та надає такі **види соціальних послуг**:

– здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень, які перебувають у складних життєвих обставинах (здійснює моніторинг способу життя членів сім'ї, яка перебуває у складних життєвих ситуаціях, зокрема щодо витрачання коштів матеріальної не на вирішення складних життєвих обставин, а наприклад на придбання та розпивання членами сім'ї спиртних напоїв);

– вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

– вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе (бесіди з безпритульними людьми на предмет їх ідентифікації та причин і умов за яких вони не мають можливість користуватися житлом та належними умовами проживання; виявлення неповнолітніх осіб, які схильні до бродяжництва, жебрацтва та передача їх відповідним соціальним органам та установам);

– у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дитьмисиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

– сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості (надає допомогу особам, які постраждали в результаті надзвичайної ситуації техногенного, природного характеру,

забезпечуючи схоронність та перевезення їх майна, надання тимчасового прихистку, забезпечення питною водою та засобами харчування та існування) разом з іншими органами та службами залученими до ліквідації негативних наслідків;

– вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі. Так, ст. 6 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що до інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать в тому числі уповноважені підрозділи органів Національної поліції України¹. У випадку виявлення насильства в сім'ї органи Національної поліції, реалізуючи соціальну функцію взаємодіють з загальними службами підтримки постраждалих осіб до яких належать заклади, які, у тому числі, надають допомогу постраждалим особам: центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); центри соціально-психологічної допомоги; територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам. Загальні повноваження підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству визначені в статті 10 цього Закону, одним з яких є інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися, що теж можна віднести до соціальної функції поліції. Надання допомоги та захисту постраждалим особам поліцією здійснюється за такими напрямками: надання постраждалій особі інформації про її права та можливості їх реалізації зрозумілою їй мовою або через перекладача чи залучену третю особу, яка володіє мовою, зрозумілою для постраждалої особи; забезпечення постраждалим особам доступу до спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб та отримання соціальних послуг, які вони надають; надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб, особливо жінок з дітьми; забезпечення постраждалим особам доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту, у тому числі шляхом надання безоплатної правової допомоги у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу»; утворення цілодобового безоплатного колцентру з питань запобігання та протидії домашньому насильству,

¹ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей для забезпечення невідкладного реагування уповноважених підрозділів органів Національної поліції України, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, визначених цим Законом, на випадки насильства за ознакою статі, надання консультацій щодо насильства за ознакою статі абонентам анонімно або з належним урахуванням вимог конфіденційності та захисту персональних даних; надання кваліфікованих консультацій у разі вчинення насильства за ознакою статі з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом;

– вживає заходів щодо інформування громадськості про діяльність поліції та тих законних заходів, які здійснює поліція шляхом обмеження конституційних прав громадян (розміщуючи відповідну інформацію про діяльність поліції на рекламних платформах, буклетах), демонструючи соціальну роботу поліції шляхом поширення відеороликів, відеофільмів, серіалів про роботу поліції в інформаційному просторі (на телебаченні, в соціальних інформаційних мережах та ін.).

Слід зауважити, що «більшість соціальних послуг, які надаються підрозділами Національної поліції знайшли своє нормативне закріплення. Так, наприклад, повноваження поліції щодо здійснення соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі визначені в Законі «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» в ст. 1 якого визначено, що соціальний патронаж це допомога звільненим особам шляхом здійснення комплексу правових, економічних, організаційних, психологічних, соціальних та інших заходів, зокрема надання послуг, спрямованих на їх соціальну адаптацію, а відповідно до ст. 20 до функцій поліції віднесено: проведення перевірки прибуття звільненої особи до місця проживання в порядку, встановленому законодавством та сприяння органам, які здійснюють соціальний патронаж цих осіб з метою захисту їх прав»¹. Стосовно повноважень поліції щодо вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, то вони визначені в ст. 5 Закону «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»², до них слід віднести: здійснення розшуку дітей,

¹ Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17.03.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 380.

² Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.

що зникли, дітей, які залишили сім'ї, навчальновиховні заклади (бродяжать) та спеціальні установи для дітей; виявлення батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей; повернення до місця постійного проживання, навчання або направляти до спеціальних установ для дітей у термін не більше восьми годин з моменту виявлення дітей, яких було підкинуто, або які заблукали, або залишили сім'ю чи навчальновиховні заклади; викликати дітей, їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), а також інших осіб у справах та інших матеріалах про правопорушення і у разі ухилення без поважних причин від явки за викликом піддавати їх приводу; відвідання правопорушників, що не досягли 18 років, за місцем їх проживання, навчання, роботи, проводити бесіди з ними, їх батьками (усиновителями) або опікунами (піклувальниками). Водночас більшість цих правових актів належним чином не забезпечують реалізацію соціальнообслуговуючої функції поліції є застарілими, визначають лише загальні засади діяльності поліції не регулюючи при цьому процедури такої діяльності.

Надання адміністративних послуг як різновид сервісно-обслуговуючої поліцейської діяльності

Що стосується адміністративних послуг, які надаються підрозділами Національної поліції, то їхня система більш менш нормативно визначена. Так, зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 04.06.2007 № 795 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання» визначено перелік платних послуг, які надаються безпосередньо підрозділами Національної поліції. Зокрема, до них віднесено:

1) видача дозволів на придбання і перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система фізичним та юридичним особам;

2) видача дозволу на зберігання і носіння (реєстрація, перереєстрація) нагородної зброї, мисливської, холодної, пневматичної зброї, інших предметів, на які поширюється дозвільна система;

3) переоформлення зброї за місцем її обліку з одного власника на іншого;

4) видача дозволу (оформлення документів) на відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи, що працюють з

вибуховими матеріалами, піротехнічних майстерень та інших об'єктів відповідно до Положення про дозвільну систему, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992. № 576;

5) видача дублікатів документів дозвільного характеру, у разі їх втрати або пошкодження;

6) видача ліцензії на виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, на виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж надання послуг з охорони власності та громадян, на провадження діяльності, пов'язаної з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами, на провадження діяльності, пов'язаної з наданням послуг стрільбищами невійськового призначення та функціонування мисливських стендів;

7) переоформлення ліцензії, видача дублікату ліцензії, видача копії ліцензії;

8) оформлення та видача дозволу на перевезення надгабаритних, великовагових вантажів та документів щодо погодження маршрутів дорожнього перевезення небезпечних вантажів»¹.

Наразі, не вдаючись до аналізу правових підстав та порядку надання сервісних послуг, які надаються підрозділами Національної поліції, слід зазначити, що, на відміну від соціальних послуг, які входять в коло основних функцій поліції і здійснюються на безоплатній основі, сервісні послуги надаються в порядку надання платних адміністративних послуг, однак надаються не з метою отримання прибутку а з метою компенсації витрат на залучення поліцейських та ресурсів поліції для забезпечення певного сервісу, наприклад, супроводження поліцейськими автомобілями переміщення автодорогами великогабаритних вантажів².

Отже, з урахуванням викладеного *під соціальними послугами, які надаються підрозділами Національної поліції слід визнати комплекс*

¹ Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання : постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2007 № 795. *Офіційний вісник України* від 18.06.2007. № 42. Стор. 69. Ст. 1671.

превентивних та постпревентивних заходів, які надаються поліцією з метою недопущення порушення соціальних прав громадян, надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які потребують отримання від поліцейського правової допомоги, або перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати. Зі свого боку, під сервісними послугами поліції слід розуміти комплекс адміністративних послуг, які здійснюються, як правило, на платних засадах за сприяння кадрового, ресурсного, інформаційного забезпечення поліції з метою реалізації законних прав і свобод громадян та юридичних осіб.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які підрозділи здійснюють превентивну профілактичну діяльність?
2. Чим затверджується діяльність з організації роботи підрозділів превентивної діяльності?
3. Що входить до особливостей превентивної діяльності?
4. Відмежування понять «профілактична діяльність» та «превентивна діяльність» органів Національної поліції ?
5. Проблемні аспекти превентивної діяльності в органах Національної поліції?
6. Ким здійснюється контроль за дотриманням порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система?
7. В чому полягає адміністративна діяльність підрозділів превентивної діяльності щодо забезпечення правил дозвільної системи?
8. Які особливості профілактичної діяльності дільничного офіцера поліції?
9. Визначте стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення.
10. Які особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення, яке здійснюється поліцейськими?
11. Які інформаційно-сервісні функції надають підрозділи поліції?
12. В чому полягає соціально-сервісна робота поліції?
13. Які види адміністративних послуг надаються підрозділами поліції?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 5

1. Діяльність, спрямована на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законом щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення

поліцейського піклування, називається:

- а) адміністративна;
- б) юрисдикційна;
- в) превентивна;
- г) пенітенціарна.

2. Що з переліченого не є заходом індивідуальної профілактики?

- а) адміністративний нагляд;
- б) проведення профілактичної бесіди з піднаглядною особою;
- в) проведення профілактичного заняття з батьками учнів загальноосвітньої школи;
- г) влаштування піднаглядної особи на роботу.

3. Що з переліченого не є заходом загальної профілактики?

- а) влаштування дитини з неблагополучної родини до спортивної секції;
- б) спортивно-масові заходи за участю дільничного офіцера Національної поліції;
- в) роздавання візитівок мешканцям громади;
- г) участь дільничного офіцера Національної поліції в засіданні місцевої ради.

4. Дільничний офіцер поліції координує роботу якого підрозділу Національної поліції щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень, та/або перебувають на профілактичних обліках поліції?

- а) ГРПП;
- б) СОГ;
- в) працівники оперативних підрозділів;
- г) працівники чергової служби.

5. Про проведення профілактичних бесід з піднаглядним(ною) дільничний офіцер поліції складає:

- а) довідку;
- б) рапорт;
- в) протокол;
- г) постанову.

6. Напрямами профілактичних заходів дільничного офіцера Національної поліції та начальника сектору превенції територіального органу поліції є:

- а) начальник сектору превенції здійснює контроль за прийняттям та своєчасним розглядом звернень громадян дільничними офіцерами Національної поліції;
- б) начальник сектору превенції кваліфікує виявлені дільничним офіцером поліції адміністративні правопорушення;
- в) начальник сектору превенції своїм організаційно-розпорядчим актом закріплює за ДОП поліцейську дільницю, якій присвоюється

відповідний порядковий номер;

г) начальник сектору превенції визначає напрямки діяльності дільничного офіцера Національної поліції.

7. Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний:

- а) назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання;
- б) пред'явити на вимогу особи службове посвідчення;
- в) назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук;
- г) поліцейський представлятися не зобов'язаний.

8. Забезпечення взаємодії дільничних офіцерів поліції з ГРПП та СОГ покладається на:

- а) чергову службу;
- б) слідчого СОГ;
- в) начальника СРПП;
- г) начальника сектору превенції.

9. Поліцейський офіцер громади під час взаємодії та забезпечення профілактичних заходів з працівниками ГРПП:

- а) завжди разом беруть участь в провадженні у справах про адміністративні правопорушення;
- б) постійно проводять спільні патрулювання території обслуговування;
- в) здійснюють обмін інформацією про осіб, які можуть бути причетними до скоєння правопорушень;
- г) здійснюють обмін інформацією про розважальні заклади, в яких можна відпочити після роботи.

10. Не допускається залучення ГРПП дільничними офіцерами Національної поліції до проведення спільних заходів у таких випадках:

- а) якщо цей захід може бути проведений ним самостійно;
- б) якщо це ставить під загрозу виконання інших пріоритетних для ГРПП завдань;
- в) якщо потребує залишення на тривалий час зони реагування (без перекриття іншим нарядом);
- г) правильно у всіх варіантах.

11. Поліцейський офіцер громади для профілактичних заходів може залучати ГРПП для:

- а) надання допомоги при проведенні прийому населення;
- б) надання допомоги при виконанні ухвал суду про привід свідків та підозрюваних до суду;

в) надання допомоги при виявленні кримінального правопорушення;
г) надання допомоги при покращенні матеріально-технічного забезпечення поліцейської станції та умов її роботи.

12. Якщо подія, що не містить ознак кримінального правопорушення, не потребує додаткової перевірки, поліцейський:

а) доповнює відповідну електронну картку відомостями про обставини події, ужиті заходи та зазначає, що звернення розглянуто на місці або відомості про подію не підтвердилися;
б) доповідає про ужиті заходи черговому чергової служби;
в) вирішує подію на місці та доповідає безпосередньому керівникові;
г) ситуація звітності не потребує.

13. Дії поліцейського у разі відсутності технічної можливості заповнити електронну картку:

а) викладає інформацію про обставини події, ужиті заходи в рапорті, який подається оперативному черговому;
б) інформує оперативного чергового про обставини події, ужиті заходи можливими засобами зв'язку з подальшим наданням відповідного рапорту;
в) інформує начальника відділення поліції про обставини події, вжиті заходи;
г) не заповнює електронну картку.

14. До форм взаємодії дільничного офіцера Національної поліції поліції та начальника територіального органу поліції належить:

а) керівник територіального органу поліції планує та організовує роботу дільничного офіцера Національної поліції;
б) керівник територіального органу поліції здійснює контроль за прийняттям та своєчасним розглядом звернень громадян дільничними офіцера Національної поліції;
в) керівник територіального органу поліції своїм організаційно-розпорядчим актом закріплює за ДОП поліцейську дільницю, якій присвоюється відповідний порядковий номер;
г) керівник територіального органу поліції забезпечує взаємодію дільничних офіцерів поліції з ГРПП та СОГ.

15. За крадіжку особою у супермаркеті пляшки горілки вартістю 140 грн. поліцейський уповноважений:

а) винести постанову;
б) скласти протокол про адміністративне правопорушення;
в) скласти протокол про адміністративне правопорушення за статтею 51 КУпАП;
г) скласти рапорт.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Розділ 6

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ

6.1. Поняття публічного порядку, публічної безпеки та правопорядку, їх взаємозв'язок, складові елементи публічного порядку

6.2. Поняття громадського місця, класифікація громадських місць

6.3. Загальна характеристика та особливості кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку

6.4. Поняття та види масових заходів, їх загальна характеристика

6.5. Правове регулювання діяльності поліції щодо охорони публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів

6.1. Поняття публічного порядку, публічної безпеки та правопорядку, їх взаємозв'язок, складові елементи публічного порядку

Враховуючи на зміну світових тенденцій в напрямку демократизації та гуманізації суспільних відносин, в нашій країні також відбуваються якісно нові зміни в правотворчості та правозастосуванні. Внаслідок зазначених змін, в законодавстві, відбувається поступова ревізія термінів. Одним із прикладів є введення законодавцями деяких нових, «сучасних», понять якими, як приклад є поняття «публічного порядку» та «публічної безпеки».

Проте сутність зазначених понять, як об'єкта адміністративно-правової охорони, залишається недослідженою. Не зважаючи на появу термінів «публічний порядок» та «публічна безпека» в Законі України «Про національну поліцію», законодавець дотепер не надав чіткого тлумачення новітніх понять.

Як вже було зазначено, вперше поняття «публічний порядок» та «публічна безпека» були застосовані законодавцем у змісті Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015. Але введення цих новітніх понять відразу ж постало причиною законодавчої колізійності у сфері застосування адміністративного права, яка не розв'язана дотепер. Проблема в тому, не зважаючи на введення нової термінології не відбулися відповідні зміни у відповідних чинних основоположних нормативно-правових актах – Конституції України, Кодексу України про адміністративні правопорушення тощо, де до цього часу використовуються усталені юридичні конструкції «громадська безпека» і «громадський порядок».

Водночас, у розрізі світової юридичної практики, «схвального сприйняття міжнародною спільнотою, використання саме таких понять як «публічний порядок та безпека» є цілком виправданим. Тому зазначене обумовлює не лише актуальність дослідження публічної безпеки і порядку під час масових заходів як об'єкта адміністративно-правової охорони, але й внесення необхідних змін до чинного законодавства з метою його гармонізації й усунення наявних недоліків¹.

А так, як вже було зазначено, Конституція України не містить таких понять як «публічний порядок» та «публічна безпека». Замість них законодавець оперує таким сталим терміном як «громадський порядок». Наприклад, у змісті п. 17 ст. 92 Конституції України відображено, що основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення *громадського порядку* визначаються виключно законами України. Стаття 34 Конституції України, у змісті якої закріплюються право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань, визначає можливість обмеження здійснення цих прав законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або *громадського порядку*. Аналогічно в ст. 39, яка встановлює право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, звертається увага на те, що обмеження реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та *громадського порядку*².

Тенденцію щодо продовження застосування сталого терміну «громадська безпека», незважаючи на зміну понять, яка відбулася із прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» можна

¹ Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики // Вибр. наук. праці. Київ : НІСД, 2016. 528 с.

² Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вр>.

простежити також і у сучасних нормативно-правових актах. Наприклад в Законі України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 законодавець знову оперує сталими термінами «громадська безпека і порядок» розтлумачуючи їх як захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз.

Але в рамках поступової трансформації нормативно-правових актів в державі, наразі все частіше з'являється більш правильна, в реаліях сьогодення, термінологія. Так, хоча і без належного законодавчого тлумачення, поняття «публічний порядок» та «публічна безпека» вже знайшли своє застосування у деяких сучасних нормативних актах. У зв'язку із тим, що саме прийняття Закону України «Про національну поліцію» дало поштовх щодо зміни сталих понять, звичайно ж насамперед тих, що регулюють діяльність Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції.

Зокрема, у постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28.10.2015 № 878 зазначається, що Міністерство внутрішніх справ України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання *публічної безпеки і порядку* та ін. Аналогічно у Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 вказується, що Міністр внутрішніх справ України забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення *публічної безпеки і порядку*, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг, та контролює її реалізацію поліцією.

З викладеного стає зрозуміло, що терміни «публічний порядок» та «громадський порядок» слід вважати тотожними.

Синонімічне вживання й розуміння публічної та громадської безпеки й порядку підтверджують і їх спільне вживання у деяких нормативно-правових актах. Як приклад можна навести такий нормативний документ, як Порядок організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку, затверджений наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2016 № 773, в

якому співіснують обидва поняття. Зі свого боку, зміст Закону України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 не зазнав змін, та надалі містить лише терміни «громадська безпека» та «громадський порядок»¹.

Отже, необхідно ще раз підкреслити, що сьогодні законодавець вживає поняття публічної (громадської) безпеки і порядку синонімічно, що призводить до колізійності чинного законодавства. На цій проблемі наголошують й інші правознавці.

Зокрема, В. Фатхутдінов стверджує, що вживання терміну «публічний», обмежене лише науковою сферою і не має свого аналогу та уживаності в законодавчому обігу, оскільки функціонування його в чинних нормативно-правових актах України не зафіксовано.

Натомість, на думку І. Зозулі, законодавець у Законі України «Про Національну поліцію», вживаючи терміни «публічна безпека» та «громадська безпека», не тільки не ототожнює їх, але й відносить термін публічної безпеки до базових, оскільки саме її підтримує Національна поліція, відповідно, її забезпечення є завданням поліції. Термін громадської безпеки й громадського порядку відноситься до другорядних, технічних, реалізація яких відбувається застосуванням з боку поліції виключно спеціальних засобів вилученням зброї, застосуванням засобів фото і кінозйомки, відеозапису тощо.

Варто погодитися з В. Фатхутдіновим стосовно того, що «історія вживання термінів «громадська безпека» і «громадський порядок» тягнеться ще з радянських часів, тому зрозумілим є прагнення новаторів до модернізації. За такої умови, при розробці концепції Закону «Про Національну поліцію» його автори спиралися на досвід, накопичений зарубіжними країнами, насамперед США, Франції, Великої Британії, Німеччини, разом із чим механічно була перенесена й термінологія. Вищесказане обґрунтовує нагальність з'ясування сутності поняття публічної безпеки та порядку»²

Враховуючи на те, що в жодному нормативному документі не має офіційного тлумачення поняття публічної безпеки і порядку, вважаємо доречним спершу звернути увагу на визначення саме тотожного поняття **громадської безпеки і порядку**. Воно розкривається у змісті Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018, а саме: під громадською безпекою і порядком законодавець розуміє захищеність

¹ Організація охорони публічного порядку : навч. посібник / Д. В. Андреев, С. Г. Братель, Ю. А. Ваньчик та ін. / за ред. В. А. Кулікова. Київ, 2019. 164 с.

² Фатхутдінов В. Г. Адміністративно-правове забезпечення громадської безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. 449 с.

життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз.

З практики застосування термінів, слів та словосполучень у юриспруденції випливає, що **публічний (громадський) порядок** – це система суспільних відносин, урегульована правовими та моральними нормами та націлена на гарантування громадської безпеки та громадського спокою, належних умов функціонування державних і недержавних організацій, захист гідності та честі громадян. Із цього приводу В. Фатхутдінов слушно підкреслює, що домінантою у розумінні прикметника «публічний» є те, що асоціюється із поняттями «відкритий, прилюдний, гласний», а у прикметника «громадський» – те, що базується на суспільних, соціальних відносинах. Тому, коли йдеться про «публічний порядок» і «публічну безпеку», можна говорити про забезпечення стану безконфліктності лише в обмеженій локації, без екстраполяції на суспільні відносини, із чим не можна абсолютно повністю погодитися¹.

Для повного розуміння необхідно звернутися до тлумачного словника української мови. За словником, поняття «громадський» тлумачиться як той, що виникає, відбувається в суспільстві або стосується суспільства, зв'язаний з ним; суспільний; належний усій громаді, усьому суспільству; колективний; призначений для загального користування; у якому бере участь весь колектив; який добровільно обслуговує різні сторони життя колективу.

Натомість поняття «публічний» тлумачиться як той, що має місце в присутності людей, публіки; призначений для відвідування чи користування широкими масами; прилюдний; громадський. Тобто у загальному розумінні «публічний» і є «громадським».

В адміністративно-правовій науці публічний порядок визначається у широкому та вузькому розумінні.

Публічний порядок у широкому розумінні – це вся система суспільних відносин, що склалися в даному суспільстві, тобто, це система урегульованих правовими та іншими соціальними нормами суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності в державі, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ,

¹ Організація охорони публічного порядку: навч. посібник. Київ, 2019. 164 с.

підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

Слід зазначити, що саме необхідність створення цього режиму життєдіяльності обумовило створення держави. А це, зі свобого доку, спричинило за собою те, що публічний порядок виступає важливим елементом громадського порядку в політико-правовому змісті, і, за своєї відсутності, унеможлиблює впорядковане й системне життя людей у державі.

Існування публічного порядку в широкому розумінні як всієї сукупності суспільних відносин, що склалися в нашій незалежній державі, напевно, не викликає особливих заперечень. У зв'язку з цим окремі науковці, пропонують громадський порядок в широкому розумінні називати державним порядком, з метою виключення складної несталої термінології.

Публічний порядок у вузькому розумінні визначається як морально-правовий стан суспільства, при якому компетентні органи виконавчої влади шляхом поліцейського нагляду забезпечують безпеку і правомірну поведінку громадян в публічних (громадських) місцях, вільне використання ними своїх прав і свобод, а також упорядження публічних (громадських) місць, яке сприяє трудовій діяльності та відпочинку громадян. Це не звужене поняття, а таке, що має об'ємний зміст і виступає у різних формах.

Публічний порядок у вузькому розумінні характеризується такою сукупністю ознак:

- публічний порядок встановлюється в публічних (громадських) місцях, які є різними за призначенням та терміном використання;
- публічний порядок залежить від упорядкування публічних (громадських) місць;
- публічний порядок залежить від правомірної та моральної поведінки громадян;
- публічний порядок – це морально-правовий стан суспільства, який характеризується ознаками міцності та стабільності.

Складний, комплексний характер сфери публічного порядку і сфери публічної безпеки обумовлює необхідність існування різних способів їхньої охорони. Залежно від специфіки правового регулювання суспільних «відносин в розглянутих сферах і характеру заходів, за допомогою яких охороняється публічний порядок і забезпечується публічна безпека, розрізняють такі способи охорони: адміністративно-правовий, оперативно-розшуковий, кримінально-правовий і цивільно-

правовий»¹.

До системи заходів з охорони публічного порядку і забезпечення публічної безпеки належить:

- правове регулювання відносин в зазначених сферах, тобто прийняття компетентними органами законодавчих і інших нормативних актів, що регулюють поведінку людей в цих сферах життєдіяльності;
- їх реалізація, тобто втілення в життя державними органами і громадськими формуваннями правил цих актів.

Адміністративно-правова охорона публічного порядку представляє собою виконавчорозпорядницьку діяльність органів публічного адміністрування, що складаються з встановлених обов'язкових правил поведінки, створення необхідних умов для їх виконання, а також здійснення адміністративного нагляду і вжиття заходів впливу.

Адміністративно-правова охорона – це діяльність, що здійснюється в трьох основних напрямках:

- нормотворчому – коли створюються закони й інші нормативні акти з адміністративно-правових питань охорони правопорядку;
- правозастосовчому – що визначений в проведенні в життя встановлених державою правил у сфері публічного порядку;
- правоохоронному – включаючи заходи забезпечення встановленого порядку і застосування заходів впливу до правопорушників.

Характеристика публічного порядку була б неповною без встановлення його співвідношення з таким поняттям, як правопорядок.

Правопорядок можна визначити як особливий стан суспільних відносин, упорядкованих за допомогою норм права. Як вже було зазначено, суспільні відносини, які є складовими публічного порядку, регулюються і нормами права, і правилами громадянського співжиття, і нормами моралі, і релігійними нормами, і звичаями. А суспільні відносини, які складають правопорядок, регулюються тільки нормами права і є, по суті, правовими відносинами.

Зрештою, поняття «публічний порядок» в широкому розумінні (державний порядок) та поняття «публічний порядок» у вузькому розумінні ширше за поняття «правовий порядок», оскільки публічний порядок у вузькому розумінні включає в себе більш широке коло суспільних відносин за способом їх регулювання.

¹ Комісаров С. Структура та основні елементи дефініції «публічний порядок». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 116-120.

Публічний порядок – це «система суспільних відносин, які складаються і розвиваються в публічних місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій, громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі»¹.

Завданням охорони публічного порядку є припинення порушень та притягнення винних до відповідальності, а також попередження порушень і, тим самим, створення сприятливих умов для реалізації громадянами своїх конституційних прав і свобод. Охорона публічного порядку передбачає застосування державою та громадянами системних заходів щодо недопущення порушень публічного порядку.

«Заходи щодо забезпечення охорони публічного порядку включають:

- прийняття нормативних актів, що визначають завдання охорони публічного порядку;
- формування системи державних органів, до повноважень яких належить забезпечення публічного порядку та його охорона;
- надання правових можливостей інститутам громадськості брати участь у охороні публічного порядку та здійснювати контроль за державними органами з цього приводу;
- діяльність уповноважених органів державної влади та громадських організацій щодо реалізації змісту нормативних актів із забезпечення охорони публічного порядку».²

Категорії «Законність» та «правопорядок» є підґрунтям сучасного правового демократичного суспільства. Законність – це правовий режим невідступного виконання вимог чинного законодавства суб'єктами права. При додержанні законності усіма суб'єктами (державними і недержавними), в державі як забезпечуються права і виконуються відповідні обов'язки – людиною, державою та громадським суспільством.

Результатом дотримання законності є правопорядок, тобто стан буття суспільства суспільства та громадян, які реалізують правові

¹ Невядовський В. О. Щодо розуміння змісту окремих адміністративно-правових норм в діяльності Патрульної поліції. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів конф. (м. Харків, 21 квіт. 2017 р.)*. Харків : ХНУВС, 2017. С. 336-339.

² Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : навч. посібник / Черней В. В., Константінов С. Ф., Братель С. Г. та ін. ; під заг. ред. В. В. Коваленка. 5-е вид. Київ, 2014. 408 с.

норми в системі суспільних відносин і діють правомірно, тобто демонструють правову (правомірну) поведінку.

Правопорядку притаманні такі риси: не порушення загальноправових заборон; безперешкодне здійснення правового становища людини і громадянина, державних і громадських інституцій; реалізація учасниками правовідносин суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків; невідворотність юридичної відповідальності правопорушників у разі невиконання обов'язків, порушення прав і законних інтересів.

Головним принципом законності і правопорядку є формування та реалізація законодавчих принципів в інтересах людини, тобто для забезпечення її основоположних прав та свобод: природних (невід'ємних) та закріплених у Конституції, міжнародних стандартах і законах України. Закон не повинен захищати інтереси частки населення: певної партії, нації чи групи людей. Забезпечити таку реалізацію норм законодавства мають усі державні органи, передусім правоохоронні, чільним представником яких є поліція.

Загрозою для забезпечення правопорядку є правопорушення як відображення протиправної поведінки. Кожне правопорушення конкретне, оскільки його чинить конкретний індивідуальний або колективний суб'єкт у певний час у певному місці. Кожне скоєння правопорушення, яке посягає на права людини має тягти за собою відповідальність винної особи. Важливо щоб кожна особа, яка вчинила правопорушення зазнала відповідного покарання, жодне правопорушення не залишилося нерозкритим.

Публічний порядок – урегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їх життя і здоров'я, повагу честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі¹.

Тому до сфери публічного порядку належать переважно відносини, що виникають і розвиваються у громадських місцях, до яких належать насамперед місця спільного проживання, праці, відпочинку, а також спілкування людей з метою задоволення життєвих потреб.

Публічний порядок передбачає: а) всебічне правове і соціальне забезпечення громадського спокою, нормальних умов для праці, відпочинку й побуту людей, зокрема урегульованість цих відносин

¹ Фатхутдінов В. Г. Частотність операціоналізації та контекстуальність використання терміна «публічна безпека» в Законі України «Про Національну поліцію України». URL : <http://goalint.org/chastotnist-operacionalizacii-ta-kontekstualnist-vikoristannya-terminu-publichna-bezpeka-v-zakoni-ukraini-pro-nacionalnu-policiyu-ukraini>.

охоронними правовими нормами, передусім нормами адміністративного і кримінального права; б) забезпеченість охорони публічного порядку ефективною діяльністю правоохоронних органів та громадських формувань; в) наявність юридичної, а також моральної відповідальності за порушення публічного порядку.

Зрозуміло, що зміст публічного порядку неможливо розглядати відокремлено від публічної безпеки. Публічна безпека являє собою правовідносини, що пов'язані з недопущенням, припиненням або ліквідацією шкідливих для життя та здоров'я людини наслідків, які спричиняє небезпека для оточуючих, викликана поведінкою людей або природною стихією.

Відомо, що невиконання своїх взаємних обов'язків учасниками відносин може мати місце за обставин і з причин, які знаходяться за межами їх волі. Порушити нормальний порядок суспільного життя, суспільних відносин, що склалися, створити загрозу безпеці громадян та збереженню їх майна, порушити нормальну діяльність підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян можуть і такі обставини, як стихійні лиха: пожежі, повені, землетруси, епідемії тощо. До шкідливих наслідків можуть призвести непродумані організація вуличного руху, проведення масових заходів тощо.

Взаємозв'язок цих груп суспільних відносин в тому, що безумовне здійснення суспільних відносин сфери безпеки є обов'язковою умовою реального прояву відносин у сфері публічного порядку. А тому необхідно визнати, що складовою частиною змісту публічного порядку є публічна безпека, яка також ґрунтується на суворому виконанні встановлених вимог учасниками відносин з метою попередження та ліквідації шкідливих наслідків стихійних сил природи чи інших небезпечних для суспільства явищ.

Так, міжнародна поліцейська енциклопедія визначає «публічну безпеку як систему суспільних відносин, врегульованих правовими нормами з метою забезпечення безпеки особи, громадського спокою, сприятливих умов праці і відпочинку громадян, нормального функціонування державних органів, громадських об'єднань, підприємств, установ і організацій від загрози, що походить від злочинних та інших протиправних посягань, порушення порядку користування джерелом підвищеної небезпеки, предметами і речовинами, вилученими з вільного обігу, явищ негативного техногенного і природного характеру, а також особливих обставин. Публічна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних

цінностях, від джерел небезпеки природного або штучного характеру, за якого забезпечується запобігання загрозам заподіяння шкоди такими джерелами небезпеки. До сфери публічної безпеки належать відносини, пов'язані з дотриманням правил, що забезпечують безпеку:

- руху транспорту і пішоходів;
- правил здійснення будівельних і ремонтних робіт у громадських місцях;
- правил протипожежної безпеки; – правил боротьби зі стихійними лихами, епідеміями, епізоотіями, епіфітотіями;
- правил користування предметами, які підпадають під ліцензійнодозвільну систему»¹.

Враховуючи зазначене, публічну безпеку, в умовах сучасних реалій, належить розглядати саме у широкому смислі, тобто як забезпечення безпеки суспільства з урахуванням системного підходу та взаємозв'язку з усіма видами безпеки та аналізом всіх видів загроз. В такому випадку громадська безпека тісно пов'язана з безпекою кожної людини як члена цього суспільства, є складовим елементом національної, колективної, міжнародної та глобальної безпеки.

У вузькому розумінні публічна безпека – це стан захищеності духовних і матеріальних цінностей суспільства, встановленого порядку діяльності, майнових та немайнових прав його організації та прав і свобод кожної людини від зовнішніх та внутрішніх загроз, пов'язаних з протиправною діяльністю або бездіяльністю людей, який забезпечує умови для їх нормальної життєдіяльності та розвитку.

Для з'ясування сутності публічної безпеки важливо також встановити співвідношення цього поняття з поняттям «публічний порядок». В юридичній літературі висловлювалися думки, що публічна безпека є складовою публічного порядку, але інші заперечували таке співвідношення цих двох категорій. Зокрема, пропонується вважати, що публічна безпека охоплює публічний порядок. Деякі сучасні дослідники, характеризуючи публічний порядок як правову категорію, фактично не відрізняють його від публічної безпеки, уживаючи ці поняття як синоніми. Полярність поглядів щодо співвідношення категорій «публічний порядок» і «публічна безпека» піддавалися критиці з боку практичних працівників, які пропонували критерії розмежування злочинних і незлочинних посягань на громадський порядок. Так, на думку І. Голосніченка, розмежовуючи категорії публічного (громадського порядку) і публічної (громадської) безпеки, в

¹ Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10-и т. / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій та ін. Київ, 2003.

першу чергу слід визначити об'єкт правових відносин у сферах, які розглядаються, що дозволить більш чітко виділити відповідні адміністративні делікти. Серед ознак, які впливають на стан громадської безпеки є зовнішні обставини. Це нормальна життєдіяльність людей та усунення негативних якостей, джерел підвищеної небезпеки та забезпечення цих відносин законами та іншими нормативно-правовими актами.

Публічна (громадська) безпека включає такі відносини, які попереджають або усувають шкідливі для життя та здоров'я людини наслідки, котрі можуть бути заподіяні в результаті дій людей штучним або природним джерелом підвищеної небезпеки. Головна особливість відносин громадської безпеки залишається незмінною і полягає у тому, що вони на відміну від відносин публічного (громадського) порядку (які окрім нормативно-правового піддаються значному забезпеченню іншими соціальними нормами – звичаями, традиціями, тощо) мають або повинні мати чітку нормативно-правову регламентацію.

Отже, «категорії «публічний порядок» і «публічна безпека» мають багато спільного, але вони не є тотожними. Ці дві соціальноправові категорії щільно взаємопов'язані і доповнюють одна одну. Треба звернути увагу й на те, що зараз в Україні вперше в Конституції закріплено положення, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а це вимагає перегляду значення та змісту категорії «особиста безпека», яка, на нашу думку, є основним елементом публічної (громадської), національної, колективної, міжнародної та глобальної безпеки. Тому забезпечення людині безпечних умов її існування, діяльності, розвитку є одним з найважливіших завдань суспільства і держави».¹

Водночас кожна людина повинна брати участь у забезпеченні публічної (громадської), національної, регіональної, колективної, міжнародної, глобальної безпеки та додержуватися загальнообов'язкових правил, моральних настанов. У сучасній юридичній літературі можна зустріти різні погляди на розуміння публічної (громадської) безпеки. Аналіз дискусій, які ведуться в цій галузі, дозволяє виявити відсутність будь-якої єдності в поглядах на це питання. Взагалі, поняття «публічна (громадська) безпека» – відносно нове для теорії та практики органів внутрішніх справ, що зумовлює відсутність єдиного трактування цього поняття. Якщо розглядати публічну (громадську) безпеку як одне із завдань поліції, яке законодавчо закріплене, то ретроспективний аналіз показує цікаву

¹ Організація охорони публічного порядку : навч. посібник. Київ, 2019. 164 с.

тенденцію в їх трансформації від забезпечення громадського спокою поліцією в ХІХ столітті до охорони публічного (громадського) порядку радянською міліцією в 60-80 роках ХХ століття, а також до забезпечення публічної (громадської) безпеки в 90-х роках. Поняття публічної (громадської) безпеки в діяльності поліції, пов'язане із забезпеченням публічного (громадського) порядку, вперше було внесене в законодавчі акти в період проведення реформ в Україні (початок 90-х років) і практичне втілення його допускає широкий спектр наукових досліджень. Словосполучення «публічна (громадська) безпека» складається з двох взаємодоповнюючих слів «публічна (громадська)» і «безпека». Слово «публічна (громадська)» широко застосовується в значенні, пов'язаному з суспільними відносинами. Тому необхідно значення слова «публічний (громадський)» пов'язувати з процесами, що відбуваються у стосунках і взаємодії між людьми, тобто в суспільстві. Звернемося до тлумачення терміну «безпека». Він теж викликає багато суджень, які необхідно розглянути. В останні десятиріччя поняття «безпека» стало вживаним представниками багатьох верств населення України.

У Конституції України виділяють три основних різновиди безпеки: «безпека громадянина» (ст. 3), «громадська безпека» (статті 16, 36, 39, 92), «безпека держави» (статті 18, 37, 106). У Законі України «Про основи національної безпеки України» визначається національна безпека України – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Проблеми безпеки турбували суспільство з давніх часів. Розглядаючи виникнення і становлення самої ідеї безпеки, а також самого поняття, відзначимо що вперше згадку про це знаходимо у філософській і науковій спадщині Сходу в ІV-VI століттях до нашої ери в працях Сунь Цзи «Трактат про воєнне мистецтво», УЦзи «Про мистецтво ведення війни», де були визначені положення, що є базовими у теорії забезпечення безпеки держави та людини. Пізніше Платон висловлює свої бачення безпеки. Поняття безпека за Платоном асоціюється з таким поняттям, як «допомога» і «спасіння». У часи Стародавнього Риму Цицерон стверджував, що з появою власності на землю виникає необхідність її охороняти і забезпечувати безпеку її власників, а в цілому – необхідність в системі забезпечення безпеки держави. В наш час при визначенні поняття «безпеки» необхідно враховувати такі фактори: поперше, що вона формується з

соціально-економічних та інших основ держави, її інтересів і загроз, які реально існують; подруге, безпека держави, суспільства і особистості повинна забезпечуватися у багатьох напрямках; потретє, історично сформований підхід до забезпечення безпеки як захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, потребує перегляду, оскільки загроза може походити від реальних ситуацій внутрішнього життя держави і суспільства. Розглядаючи соціально-політичне визначення громадської безпеки крізь призму складових понять, це поняття можна трактувати, як динамічностійкий стан стосовно несприятливих впливів, які постійно контролюються діяльністю спеціальних державних органів, що повинні створювати умови для розвитку навичок і реалізації соціально значимих потреб людини, її законних прав і свобод, забезпечуючи розвиток і збереження матеріальних та духовних цінностей суспільства, а також територіальну цілісність, суверенітет і конституційний устрій держави.

У такому визначенні враховано всі елементи: об'єкт (людина, суспільство, держава), суб'єкт (сформовані для цього органи), обставини загрози (несприятливі впливи), способи забезпечення (діяльність, направлена на підтримання динамічностійкого стану). Таким чином, публічний (громадський) порядок, правопорядок та публічна (громадська) безпека являють собою органічно взаємопов'язані між собою соціальні явища, які обумовлюють єдність комплексу здійснюваних заходів щодо їх забезпечення та охорони.

Існуючі погляди на поняття публічної (громадської) безпеки і публічного (громадського) порядку, наведені вище, можна пояснити тим, що вони мають певну схожість. «До схожості цих понять віднесемо такі ознаки:

а) ці категорії мають складну соціальну природу, маючи в своїй основі певну сукупність суспільних відносин, які охороняються державою;

б) це найбільш суттєві і багаточисельні зв'язки у сфері суспільного життя, які мають загальні ознаки, що дозволяють співвідносити їх один з одним, наприклад такі, як захист прав, свобод і законних інтересів об'єкта зазіхання;

в) однорідність суспільних відносин, які утворюють кожне з понять, що розглядається і регулювання їх визначеними сукупностями норм, дозволяють розглядати ці відносини як схожі явища».¹

Отже, визначаючи співвідношення понять «публічний (громадський) порядок» і «публічна (громадська) безпека» їх можна співвідносити як динамічне і статичне поняття. Публічний

¹ Там само.

(громадський) порядок – це динамічне явище, а публічна (громадська) безпека – це статичне явище, які взаємодоповнюють одне одного. Наступною категорію, що підлягає розгляду, є поняття охорони публічного/громадського порядку. Словникові джерела, вказують, що охороняти, забезпечувати – значить створювати надійні умови для здійснення чогось. Забезпечувати відносини публічного/громадського порядку значить підтримувати такий стан суспільних відносин, що відповідав би нормам, які його регулюють. Тобто, діяльність по охороні відносин громадського порядку і полягає в тому, щоб створити належний стан суспільних відносин.

Перш ніж розглядати зміст охорони публічного/громадського порядку, необхідно зазначити, що під його охороною розуміють зумовлену закономірностями розвитку суспільства, здійснювану органами внутрішніх справ, іншими державними органами і громадськими організаціями при активній допомозі громадян, систему виховних, організаційних і правових заходів, спрямованих на забезпечення дотримання правил, які регулюють відносини людей у сфері суспільнополітичного життя та побуту, профілактику і припинення порушень, притягнення винних у порушенні встановлених правил до відповідальності, захисті прав і свобод громадян, інтересів держави і суспільства від злочинних та інших антисуспільних посягань. Охорона публічного/громадського порядку може розглядатись як процес здійснення державними органами та громадськими організаціями заходів щодо забезпечення недоторканності громадян, захисту їх конституційних прав і свобод, власності та створення умов громадського спокою, нормальних умов функціонування державних органів, установ, підприємств, організацій всіх форм власності. До цих заходів відноситься, поперше, створення законодавчих і інших нормативних актів, що регулюють сферу охорони публічного/громадського порядку, і, подруге, діяльність органів держави та громадських організацій по забезпеченню реалізації цих актів. Завданням забезпечення публічного/громадського порядку і публічної/громадської безпеки є припинення порушень та притягнення винних до відповідальності, а насамперед, охорона публічного/громадського порядку покликана попереджати порушення, і тим самим створювати сприятливі умови для реалізації громадянами своїх конституційних прав і свобод. Складовою частиною охорони публічного/громадського порядку є забезпечення публічної/громадської безпеки, яка передбачає чітке дотримання правил поведження зі зброєю, боєприпасами, вибуховими, сильнодіючими, а також радіоактивними

речовинами, правил дорожнього руху, протипожежних правил, правил техніки безпеки на підприємствах, будівництві, в науково-дослідних закладах, санітарних правил, правил безпеки при виконанні будівельних робіт тощо. В юридичній науці охорону публічного/громадського порядку відносять до адміністративнополітичної діяльності держави, завданням якої є створення необхідних умов для нормальної взаємодії людей в процесі їхньої життєдіяльності.

З вищезазначеного випливає, що «публічна безпека і порядок є невід'ємним об'єктом адміністративно-правової охорони, яка здійснюється за допомогою передбачених законодавством методів, форм, процедур, засобів, тощо. Сучасний стан законодавства у сфері публічної безпеки і порядку потребує уніфікації та гармонізації термінологічного апарату і офіційного визначення поняття публічної безпеки і порядку»¹.

6.2. Поняття громадського місця, класифікація громадських місць

Виходячи зі змісту попереднього питання, зрозуміло, що порушення публічного (громадського) порядку неможливо розглядати відокремлено від місця, де виникають суспільні відносини між людьми. Відповідно слід зразу розібрати, що ж саме необхідно розуміти під публічним (громадським) місцем.

За цим необхідно звернутись до думачення цього поняття до словника сучасної української мови. Етимологічного тлумачення словосполучення “громадські місця” у не існує, але окремо ці слова тлумачаться таким чином: прикметник “громадський” визначається, як такий, що 1) відбувається у суспільстві або стосується суспільства, пов'язаний з ним, 2) належний усій громаді, усьому суспільству, колективний, 3) призначений для загального користування.

Визначення громадських місць міститься в деяких нормативно-правових актах України, при чому в більшості норм саме кримінального права, а не адміністративного. Недоліком, який спостерігається, є те, що жодним суб'єктом нормотворчості не наводиться визначення самого поняття, а лише перераховуються елементи, які входять до складу вказаного терміну.

У п. 5 ч. 3 ст. 13 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22.06.2002 надається

¹ Там само.

орієнтовний перелік громадських місць, до яких належать клуби, кінотеатри, стадіони та інші¹. Проте словосполучення – «та інші» не надає можливості стверджувати про вичерпність указанного переліку, а отже, за своїм змістом містить поверхневий аналіз.

У Законі України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» надається таке визначення громадського місця: «громадське місце – частина (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи, стадіони».²

Забороняється «куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів:

- 1) у ліфтах і таксофонах;
- 2) у приміщеннях та на території закладів охорони здоров'я;
- 3) у приміщеннях та на території навчальних закладів;
- 4) на дитячих майданчиках;
- 5) у приміщеннях та на території спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд та закладів фізичної культури і спорту;
- 6) у під'їздах житлових будинків;
- 7) у підземних переходах;
- 8) у транспорті загального користування, що використовується для перевезення пасажирів;
- 9) у приміщеннях закладів ресторанного господарства;
- 10) у приміщеннях об'єктів культурного призначення;
- 11) у приміщеннях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ;
- 12) на стаціонарно обладнаних зупинках маршрутних транспортних засобів.

Також, забороняється, крім спеціально відведених для цього місць, куріння тютюнових виробів:

- 1) у приміщеннях підприємств, установ та організацій усіх форм власності;
- 2) у приміщеннях готелів та аналогічних засобів розміщення

¹ Довідник працівника Національної поліції: електронний довідник «Міжнародні масові заходи» / Борець Т. О., Буряк М. В., Василичук В. І. та ін. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5433>.

² Забезпечення Національною поліцією публічної безпеки і порядку під час проведення фінального матчу з футболу Ліги Чемпіонів УЕФА2018 у м. Києві : метод. рекомендації / А. Є. Крищенко, В. Л. Костюк, Р. А. Сербин, В. Г. Сюравчик. Київ, 2018. 88 с.

громадян;

- 3) у приміщеннях гуртожитків;
- 4) в аеропортах та на вокзалах»¹.

Наведене у Законі визначення містить ряд недоліків. Так, його конструкція включає декілька різних категорій:

- 1) територіальну дислокацію можливих громадських місць, обмежених лише територією будівлі, споруди чи їхніми частинами;
- 2) періодичність використання громадських місць;
- 3) неповний орієнтовний перелік таких місць;
- 4) за такого підходу до категорії громадських місць безпідставно не потрапляють відкриті частини території, призначені для спільного використання невизначеним колом осіб наприклад, вулиці, площі, сквери, дороги².

Термін «громадське місце» зустрічається в Кодексі України про адміністративні правопорушення, більше того, громадське місце визначається як обов'язкова ознака об'єктивної сторони конкретних правопорушень, а саме: ст. 173 (дрібно хуліганство, тобто нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян); ст. 178 (розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді); ч. 3 ст. 181 (ворожіння в громадських місцях); ст. 182 (порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях), тобто громадське місце характеризується як місце вчинення адміністративного правопорушення та підлягає обов'язковому доказуванню.

Характеризуючи громадські місця, науковці називали різні істотні ознаки, що відображають предметний зміст цього поняття. Разом із тим визначальною ознакою поняття «громадське місце» називалася «суспільна значущість» для задоволення культурних, ідеологічних, політичних, естетичних, економічних та інших інтересів багатьох людей; «публічність громадських місць», що передбачає вільний доступ і їх спільне використання необмеженою кількістю людей.

Н. Кузнецова розглядала громадський порядок як закріплений у

¹ Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 565.

² Організація охорони публічного порядку : навч. посібник. Київ, 2019. 164 с.

нормах права і моралі певний порядок відносин у громадських місцях.

Подібні за змістом висловлювання містяться й у працях інших науковців, де з громадськими місцями пов'язувалося виникнення правовідносин з охорони громадського порядку.

А. Агапов стверджує, що будь-які об'єкти реального чи потенційного місцезнаходження фізичних осіб: парк, стадіон, сквер належать до громадських місць, навіть і в той момент, коли громадяни там відсутні, важливо, що вони гіпотетично можуть там знаходитися і стати випадковими свідками або учасниками протиправних дій у будь-який момент доби.

Проте теза щодо можливої відсутності громадян у громадському місці видається спірною, так як під час здійснення правопорушення в громадському місці буде дуже складно, а в деяких випадках і неможливо реалізувати положення ст. 272 КУпАП про залучення до участі у справі про адміністративні правопорушення свідків, адже інші докази (крім показань свідків), як свідчить практика, розгляду справ про адміністративні правопорушення посадовими особами практично не використовуються, що опосередковано вказує на спірність цієї точки зору.

С. Гончарук під громадським місцем розуміє місце громадського користування, а також приміщення підприємств, установ, організацій, які здійснюють обслуговування населення; пляжі, вулиці, привокзальні площі, вокзали, стадіони, іподроми, кінотеатри тощо.

Ототожнення понять «громадське місце» та «місце громадського користування», на нашу думку, є не коректним. З метою розмежування вказаних термінів потрібно виходити з того, що місце громадського користування це чітко визначений, відокремлений простір або будівля загального користування, яка надається особі на певний строк для заздальгідь установлених цілей. Тобто, указане поняття є дещо вужчим, ніж громадське місце, хоча й тісно з ним пов'язане.

Ф. Колонтаєвський пропонує розуміти під громадським порядком систему суспільних відносин, що виникають та існують здебільшого в громадських місцях. Така система, на його думку, ґрунтується на дотриманні норм права й інших соціальних норм, спрямованих на забезпечення особистої безпеки громадян та громадської безпеки, створення сприятливих умов для нормального функціонування підприємств, установ, організацій і громадських організацій. Таке поняття громадського порядку відповідає потребам створення нормативних правових умов для праці та відпочинку людей, оснований на дотриманні прав і свобод людини та громадянина, повазі до їхньої

честі, гідності, соціальної моралі. Громадський порядок урегульована правовими й іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їхнє життя і здоров'я, повагу до честі й людської гідності, дотримання норм суспільної моралі. Специфіку громадського порядку становлять переважно відносини, що виникають і розвиваються в громадських місцях, до яких належать насамперед місця спільного проживання, праці, відпочинку, а також спілкування людей, з метою задоволення різноманітних життєвих потреб. Охорона громадського порядку здійснюється з метою запобігання правопорушенням, відновлення порушених прав і притягнення правопорушників до відповідальності.

У процесі адміністративно-правового регулювання термін «громадські місця» використовується для просторового визначення території виникнення та дії правовідносин, що становлять зміст громадського порядку, який є складовою правопорядку в державі. Тож громадські місця визначають як об'єкт адміністративно-правової охорони, проте, громадський порядок охороняється й кримінально-правовими засобами, тобто може визначатися об'єктом і кримінально-правової охорони.

Отже, можна стверджувати, що головною особливістю, яка простежується в наукових працях учених, є те, що громадське місце це територія, яка використовується для задоволення певних соціальних потреб (відпочинку, роботи, пересування) та є вільною у використанні для необмеженого кола осіб, тобто має публічний характер.

Саме ознака публічності дає змогу стверджувати, що громадським місцем може бути лише територія невиробничого й нежитлового призначення. Належність території до вказаних ознак свідчить про її вільний доступ і виникнення правовідносин із охорони громадського порядку, на відміну від території житлового призначення, надання доступу до якої здійснюється на підставі рішення, згоди власника чи уповноваженої ним особи.

Із наведених позицій учених щодо правової природи громадського порядку випливає, що громадське місце є визначальною ознакою поняття «громадський порядок» і його просторовою основою, а відтак, указані поняття не можуть визнаватися як тотожні, проте є взаємозалежними та взаємозумовленими. Громадський порядок свідчить про певний стан речей, зокрема про наявність таких суспільних відносин, де забезпечується захист прав і свобод людини та громадянина, дотримання норм суспільної моралі, приписів правових норм і ступеня їх реалізації в громадському місці. Громадське місце

вказує на конкретну територію, де зазначений стан речей існує та забезпечується заходами державного примусу.

Отже, наведені позиції вчених щодо «визначення правової природи поняття «громадське місце» та його взаємозв'язку із категорією «громадський порядок» дають змогу *сформулювати такі ознаки:*

1) громадське місце характеризується територіальною визначеністю, тобто територією, у межах якої здійснюється державне регулювання суспільних відносин з метою охорони громадського порядку, що гарантується заходами державного примусу. Забезпечення реалізації принципів поваги до життя і здоров'я людини та громадянина, мирного співжиття, дотримання ідей суспільної моралі на основні добровільного виконання вказаних загальнофілософських положень є ознаками соціальної, правової держави й забезпечується за допомогою заходів адміністративно-правового примусу;

2) громадське місце використовується з метою задоволення культурних, ідеологічних, політичних, естетичних, економічних потреб людини та громадянина, тобто тих потреб, які мають значення для широкого кола осіб. Справедливою видається думка про те, що громадські місця відіграють істотну роль у життєдіяльності суспільства й окремо взятої людини як ключового елемента соціуму. За філософського підходу можна стверджувати що, соціальне буття людини, її перебування в громадських місцях (відвідування культурномасових, розважальних заходів; прогулянки по вулиці, бульвару, парку) становлять одну з основ її існування, тобто фактично кожен громадянин з метою задоволення та/або реалізації своїх різних внутрішніх і зовнішніх потреб є учасником суспільних відносин, що складаються в громадських місцях;

3) управління громадськими місцями та підтримання їх у належному стані, визначення їх переліку здійснюється відповідною територіальною громадою сільською, селищною, міською радою;

4) громадське місце є публічним і знаходиться у вільному доступі для необмеженого кола осіб, незалежно від соціальної, групової чи іншої належності й без будь-яких спеціальних дозволів, проте у випадках, установлених законом, можливість знаходитись і використовувати громадські місця може бути обмежена (наприклад, у разі оголошення в державі воєнного стану та запровадження комендантського часу, набрання законного рішення суду щодо заборони проведення мітингу чи зборів). Указана ознака надає можливість стверджувати, що громадським місцем може бути лише територія

невиробничого й нежитлового призначення, оскільки території виробничого чи іншого призначення, як правило, знаходяться в приватній власності та потребують згоди до їх доступу від власника чи уповноваженої ним особи. Приватна чи виробнича сфера життя є відокремленою від суспільства й не містить публічних інтересів, а отже, у вказаних сферах не виникають і відносини із охорони громадського порядку;

5) у випадках, установлених законом, громадське місце визначається як обов'язкова ознака об'єктивної сторони конкретних правопорушень і підлягає обов'язковому доказуванню (наприклад, ст. ст. 173,178, ч. 3 ст. 181, ст. 182 КУпАП)»¹.

6.3. Загальна характеристика та особливості кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку

Охорона громадського порядку та забезпечення публічної (громадської) безпеки є пріоритетним напрямком діяльності поліції, про що прямо зазначається в Законі України «Про Національну поліцію».

Так, в ч. 1 ст. 2 Закону вказано, що завданням поліції є надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. Це завдання знайшло своє відображення в ст. 23 Закону, згідно з якою, поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює такі повноваження:

- вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;
- у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;
- вживає заходів для запобігання та припинення насильства в

¹ Надобко Т. Ю. Поняття «громадське місце» в науці адміністративного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція.* 2015. Вип. 17(1). С. 156-159.

сім'ї¹.

У сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки поліцейські здійснюють ще цілу низку повноважень. Водночас, як показує практика, найбільший обсяг їх роботи пов'язаний із здійсненням провадження у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і публічну громадську безпеку.

У структурі справ про адміністративні правопорушення, щодо яких поліція наділена адміністративноюрисдикційними повноваженнями, правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, складають приблизно шосту частину.

З них, майже половина – це справи про розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або появу у громадських місцях у п'яному вигляді; ще майже чверть – справи про дрібне хуліганство; практично кожне п'яте правопорушення – це вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми або ж невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей.

На сьогодні до чотирнадцятої глави КУпАП (Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку) включено 23 статей:

Стаття 173. Дрібне хуліганство.

Стаття 173¹. Поширювання неправдивих чуток.

Стаття 173². Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або повідомлення про місце свого тимчасового перебування.

Стаття 173³. Виготовлення та пропаганда георгіївської (гвардійської) стрічки.

Стаття 173⁴. Булінг (цькування) учасника освітнього процесу.

Стаття 174. Стрільба з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку.

Стаття 175. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної та техногенної безпеки.

Стаття 175¹. Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях.

Стаття 175². Здійснення суб'єктом господарювання господарської діяльності без декларації відповідності матеріально-технічної бази

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки.

Стаття 176. Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення.

Стаття 177. Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення.

Стаття 177². Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів.

Стаття 178. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді.

Стаття 179. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві.

Стаття 180. Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння.

Стаття 180¹. Порухення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування.

Стаття 181. Азартні ігри, ворожіння в громадських місцях.

Стаття 181¹. Заняття проституцією.

Стаття 182. Порухення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях.

Стаття 183. Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб.

Стаття 183¹. Несплата аліментів.

Стаття 183². Ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт.

Стаття 184. Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей.

Водночас, варто зауважити, що не всі з правопорушення які містяться у XIV главі належать до юрисдикції поліції. Також поліція не здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 175 (Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки); статтею 175² (Здійснення суб'єктом господарювання господарської діяльності без декларації відповідності матеріальнотехнічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки) та статтею 177² (Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів).

Обсяг юрисдикційних повноважень поліції щодо решти статей теж має відмінності. Так, за одними статтями поліцейські здійснюють

провадження в повному обсязі. Зокрема, це: стаття 175¹ (Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях (за винятком порушень, вчинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради)), стаття 176 (Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення), стаття 177 (Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення) та частини перша і друга статті 178 (Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді). За рештою статей поліцейські лише складають протоколи і направляють їх для розгляду до компетентних органів.

Більшість таких правопорушень вчиняються у громадських місцях, а тому «їх припинення зазвичай проходить на очах багатьох людей, правильні дії суб'єкта кваліфікації за таких обставин можуть стати гарним прикладом некоректної поведінки для інших й тим самим попередити виникнення нових адміністративних правопорушень».¹

Розглянемо загальні ознаки, характерні для даної групи адміністративних деліктів.

Родовим об'єктом аналізованої групи правопорушень виступає *громадський порядок і громадська безпека*.

Безпосередніми об'єктами адміністративних правопорушень, які містяться в главі 14 КУпАП, виступають конкретні суспільні відносини або їх сукупність, що стосуються названих вище складових громадського порядку та громадської безпеки, а саме: громадського спокою, громадської моралі, людської гідності, безпечного використання джерел підвищеної небезпеки (транспорт, зброя), забезпечення безпеки при проведенні масових заходів, ліквідації наслідків техногенних катастроф, стихійного лиха тощо.

З об'єктивної сторони аналізована група адміністративних правопорушень характеризується вольовими, активними діями, якими всупереч діючим нормам права і моралі порушуються відповідні правила поведінки в громадських місцях або ж вимоги громадської безпеки, що охороняються адміністративними санкціями. Як правило, ці дії мають разовий, епізодичний характер.

Водночас не всі правопорушення, які включені до глави 14 КУпАП вчиняються шляхом активних дій. Зокрема, пасивна поведінка правопорушника характерна для правопорушень, які передбачені

¹ Чишко К. О. Адміністративно-правова кваліфікація правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки : монограф. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Ю. Салманової. Харків, 2017. 232 с.

ст. 173² (Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми), ст. 175 (Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки), ст. 182 (Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях) та ст. 184 (Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей). Вказані правопорушення можуть вчинятись як шляхом протиправних дій, так і шляхом бездіяльності, тобто шляхом невиконання чи ухилення від виконання тих чи інших обов'язкових правил і приписів. Причому такі дії чи бездіяльність можуть бути як одноразовими, так і триваючими.

Цю обставину необхідно обов'язково врахувати при визначенні строків накладення адміністративних стягнень у порядку, передбаченому ст. 38 КУпАП.

При кваліфікації деяких протиправних діянь, що посягають на громадський порядок і безпеку, «обов'язкового врахування потребують також деякі факультативні ознаки об'єктивної сторони. Зокрема, мова йде про час, місце, обставини та характер діянь. Так, наприклад, адміністративна відповідальність за порушення правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях (ст. 182 КУпАП) настає лише за умови вчинення даного правопорушення у чітко визначений час. Те ж саме стосується й порушення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування (ст. 180¹) та деяких інших статей КУпАП»¹.

Місце вчинення адміністративного правопорушення має значення для кваліфікації протиправних діянь за ст. ст. 173, 174, 175¹, 178, 179, 180¹, 181 та 182. При цьому найбільш часто в названих статтях згадується про громадські місця (ст. ст. 173, 178, 181 та 182). Окрім громадських місць, в главі 14 КУпАП згадуються «населені пункти та не відведені для цього місця» (ст. 174); «місця, заборонені законом, а також інші місця, визначені рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради» (ст. 175¹); «заборонені законом місця» (ст. 178); «виробництво», «робочі місця, приміщення і територія підприємств, установ, організацій», «робота» (ст. 179); «заклади, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або заклади громадського харчування» (ст. 180¹); «населені пункти» (ст. 182).

¹ Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посібник ; за заг. ред. засл. юриста України В. А. Глуховері. Дніпро, 2016. 264 с.

Обставини та характер діянь, як факультативні ознаки складу правопорушення, відіграють кваліфікуюче значення при відмежуванні адміністративних деліктів від кримінально караних діянь.

Так, наприклад, за своїм характером хуліганські дії можуть бути кваліфіковані або за ст. 173 КУпАП (Дрібне хуліганство), або ж за ст. 296 (Хуліганство); порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки може бути кваліфіковане або за ст. 175 КУпАП, або ж за ст. 270 КК України.

Завершуючи аналіз об'єктивної сторони правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, варто звернути увагу на той факт, що більшість із них є правопорушеннями з формальним складом. Тобто їх вчинення вважається завершеним з моменту вчинення діяння, описаного в диспозиції відповідної статті, а не з моменту заподіяння шкоди чи інших негативних наслідків.

Суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень, які містяться в главі 14 КУпАП, характеризується різноманітністю. Зокрема, вони можуть бути вчинені умисно (прямий або не прямий умисел), або з необережності (самовпевненість або недбалість). Так, наприклад, насильство в сім'ї може бути вчинено як умисно, так і з необережності, тоді як невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми передбачає лише умисну форму вини.

Суб'єктами адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і безпеку, є фізичні осудні особи, які на момент вчинення правопорушення досягли 16-річного віку. Такими особами можуть бути як громадяни України, так і іноземні громадяни та особи без громадянства (за винятком осіб, що згідно з чинним законодавством користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, питання про відповідальність яких вирішується дипломатичним шляхом). При цьому, згідно зі ст. 13 КУпАП, «до осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, передбачені ст. 241 Кодексу. Однак, у разі вчинення особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років адміністративних правопорушень, передбачених ст. 173 (Дрібне хуліганство) та ст. 174 (Стрільба з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку), вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних

підставах. З урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до зазначених осіб можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені ст. 241 Кодексу»¹.

6.4. Поняття та види масових заходів, їх загальна характеристика

Враховуючи той факт, що в чинному законодавстві не має визначення «масових заходів», спробуємо дослідити та визначити види, а також їх загальні характеристики, звернувши увагу на історичну складову та досвід інших країн.

Масові публічні акції громадян проводились здавна і в різні історичні епохи мали специфічне забарвлення. В радянські часи для них була властивою заорганізованість, коли зусилля партійних і державних органів спрямовувались на те, щоб визначити учасників, характер і спрямованість цих акцій. Здебільшого такі масові акції організовувались саме державними органами (відзначення державних свят, проведення спортивних змагань, тощо).

Спроби надати масовим акціям характер протесту проти дій владних структур розглядались як паплюження радянського державного і суспільного ладу чи хуліганство з усіма наслідками, які з цього випливали.

Порядок організації і проведення масових акцій було врегульовано Указом Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 р. «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР», який як не парадоксально, але був чинний до 2016 року. Зазначений указ саме і був одним з небагатьох «острівців» законодавства Союзу РСР, який зберігся в правовому полі суверенної України. Звичайно, не можна заперечувати ненормальність такого становища, коли винятково актуальна сфера суспільних відносин залишилась поза національним законодавством. Та справа не лише в цьому, але і в тому, що зазначений нормативний акт неповною мірою відповідав ст. 39 Основного Закону і недосить конкретно регулював питання організації і проведення масових акцій.

На початку демократизації суспільного життя в СРСР публічні акції протестного характеру спочатку мали екологічну спрямованість, втім поступово стали набувати виразно політичного характеру. Особливої гостроти вони набули під час відомих серпневих подій

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

1991 р., коли втручання «вулиці» значною мірою підштовхнуло Верховну Раду України до проголошення державної незалежності України. Спалахи мітингової активності періодично мали місце і в наступні роки, аж до останнього часу.

Останнім часом в країні збільшилась кількість масових заходів політичної та протестної спрямованості. Здебільшого це пов'язано з невдоволенням населення певними політичними процесами в державі, соціально-економічною складовою життя та подіями, які викликають суспільний резонанс.

Разом з цим слід зазначити, що масові заходи можуть використовуватись як інструмент впливу на представників органів державної, виконавчої, судової влади, з метою досягнення певних результатів (на користь організатора заходу), а також надання питанню, порушеному під час його проведення, суспільного резонансу.

Природно, що такого роду діяльність не може залишатись поза межами права – вона повинна регулюватись для захисту як конституційних свобод громадян, так і громадського порядку і безпеки суспільства. В сучасній Україні їй присвячено ст. 39 Конституції .

Відповідно до ст. 39 Конституції України «Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування». Виходячи з цього можемо зробити висновок, що масові заходи можуть бути як з попереднім сповіщенням органу місцевого самоврядування так і спонтанні (які проводяться без відповідного сповіщення).

Масові заходи, які проводяться з додержанням вимог чинного законодавства, також можливо розділити на *дві підгрупи*:

- масові заходи, які проводяться безпосередньо органами державної влади чи органами місцевого самоврядування (в цьому випадку до підрозділу Національної поліції надходить офіційне звернення з органу місцевого самоврядування);
- масові заходи, які проводяться за попереднім сповіщенням органу місцевого самоврядування (проводяться представниками політичних партій, громадських організацій, тощо).

Масові заходи, які проводяться органами державної влади та місцевого самоврядування здебільшого пов'язані з відзначенням державних свят, проведенням спортивних заходів в рамках реалізації програм розвитку молоді та спорту, культурної спрямованості тощо. Представниками політичних партій, громадських організацій та іншими також можуть проводитись заходи з відзначення державних свят та

інших пам'ятних дат, але здебільшого їх заходи мають протетсний характер.

Прийняття відповідного Закону України не виправдано зволікається. Вважаємо за потрібне висловити міркування з приводу змісту такого закону.

Для цього потрібно передусім визначитись щодо змісту термінів «збори», «мітинги», «вуличні походи» і «демонстрації», тим паче, що вони, за винятком слова «вуличні» стосовно походів, фігурують у ст. 39 Конституції України.

В етимологічному розумінні:

- похід – це або «організовані дії, виступи, спрямовані на боротьбу з ким, чимнебудь, на досягнення чогось» або «піше просування, перехід організованої групи людей»;

- збори – це або «зустріч, зібрання членів якогось колективу з метою обговорення або проведення чогось» чи складова частина назви деяких виборних установ, інституцій;

- мітинг – масові збори з приводу обговорення якихось злободенних питань, переважно політичних;

- віче, схід, збірка; демонстрація – це або «процесія людей на знак вираження яких-небудь громадсько-політичних настроїв» або «дії, вчинки тощо, що виражають протест проти кого, чогонебудь».

Масові заходи – це заходи громадсько-політичного, релігійного, спортивного, культурно-видовищного характеру за участю значної кількості громадян, що проводяться з нагоди відзначення офіційних (державних), професійних, релігійних свят, пам'ятних дат, а також за ініціативою політичних партій, рухів, громадських об'єднань, релігійних конфесій (громад), окремих громадян, спортивних організацій, закладів культури тощо.

Термін «масові заходи» в законодавчих та інших нормативних актах України використовується тільки у зв'язку з правоохоронною діяльністю. Він широко застосовується як у відомчих нормативних актах, так і в службових документах органів Національної поліції. Разом з тим на сьогодні єдиного наукового визначення цього терміну не вироблено.

Звертаючись до законодавства зарубіжних країн, важливо зазначити, що визначення масового заходу міститься в Законі Угорської Республіки «Про забезпечення безпеки масових заходів» від 22 серпня 1997 року. Так, у ст. 3 Закону зазначається: «масовий захід — це спортивний, театральний або розважальний захід, на якому можуть бути присутні, — якщо йдеться про стадіон, інший об'єкт, що не є будинком,

або територію, на якій є можливість проведення масового заходу, — не менш ніж 1000 осіб, а якщо йдеться про спортивну залу або інший будинок, що дає можливість проведення масового заходу, — не менш як 300 осіб».

Так, на думку Л. Колодкіна, під масовими заходами слід розуміти великі громадськополітичні, спортивні, культурні та інші заходи, в яких бере участь велика кількість учасників, туристів, гостей та місцевого населення.

В. Ларін визначив масові заходи як сукупність дій соціального життя з участю великої кількості громадян, які здійснюються для задоволення політичних, духовних, фізичних та інших потреб громадян, постають формою реалізації їх прав і свобод, а також формою соціального спілкування між людьми і способом вироблення єдності установок особистості і суспільства в цілому.

При цьому В. Ларін, розглядаючи поняття «масові заходи» виділяє з їх змісту такі **характерні ознаки**:

- а) наявність великої маси людей;
- б) організованість дій;
- в) наявність цілей або однієї конкретно визначеної мети;
- г) наявність громадських місць;
- д) регламентація порядку проведення масових заходів.

Наявність великої маси людей характеризується тим, що масові заходи різноманітної спрямованості притягують до себе увагу значної кількості людей, які в подальшому приєднуються до учасників цих заходів.

Під організованістю дій слід розуміти чіткий порядок дій всіх суб'єктів, які беруть участь у підготовці і проведенні заходів, що забезпечує їх безпеку, тобто розробляється їх програма, визначаються заходи безпеки, а також учасники самого заходу, їх компетенція, створюються органи координації дій та ін.

Вивчення матеріалів надзвичайних подій, які мали місце при проведенні масових заходів, свідчать про те, що відсутність необхідного їх організаційного забезпечення призводить до тяжких наслідків, дуже часто з людськими жертвами.

Залежно від цілей, масові заходи можуть бути спрямовані на задоволення політичних, культурних, духовних, професійних, спортивних та інших потреб великої кількості людей, які об'єднані загальними інтересами. Характерною особливістю тут є задоволення деякими групами громадян різноманітних потреб в конкретному заході. Одні, наприклад, у сфері виконання службових обов'язків (виступ

артистів естради), інші групи задовольняють потреби у сфері вільного часу (публіка на культурних і спортивних заходах).

Наступна характерна риса масових заходів впливає з того, що будь-які з них зумовлюються насамперед проявом вольових відносин між людьми. При цьому зазначені відносини виникають і розвиваються не в кожній сфері їх діяльності, а тільки там, де стикаються інтереси багатьох громадян, тобто в громадських місцях.

Заключною, та досить важливою ознакою масових заходів є регламентація порядку їх проведення. Значення її спрямовано на посилення охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, а також їх гарантій.

Виходячи з аналізу ознак поняття «масові заходи», можна дати таке його визначення як у широкому, так і вузькому розумінні.

У широкому розумінні масовий захід визначається як організована дія (сукупність дій або явищ соціального життя) з участю великих мас людей, який проводиться в громадському місці у визначеному державою порядку з метою задоволення їх політичних, духовних, фізичних та інших потреб, які є формою реалізації їх прав і свобод. Журавлев М. говорить про те, що масові заходи це мітинги, збори, процесії та демонстрації. Так, мітинг публічне зібрання громадян, що проводиться поза приміщенням. Демонстрація форма індивідуального і колективного публічного вираження думок, що здійснюється у вигляді масового проходження по визначену маршруту.

З'ясування змісту характерних ознак поняття масових заходів зумовлює необхідність розглянути їх класифікацію, що дає змогу краще характеризувати масові заходи як цілісну систему з властивими тільки їй процесами, виявити їх характерні особливості (риси).

За змістом масові заходи поділяються на:

а) суспільно-політичні (збори, мітинги, демонстрації, походи, конференції, зустрічі і проводи урядових делегацій та ін.); загальнополітичні (мітинги, походи, демонстрації, збори, конференції та з'їзди політичних партій та ін.).

Так, зборами визнаються спільна присутність громадян у попередньо обумовленому часом місці, в ході якої відбувається колективне обговорення і вирішення будь-яких питань.

Демонстрація – це форма організованого відбиття масової, колективної та індивідуальної думки з будь-якого питання суспільного або політичного життя.

Розрізняють такі види демонстрацій:

- *мітинг* – організована форма висловлення громадської думки,

масової підтримки резолюцій, вимог та інших звернень громадян (проводиться в раніше обумовленому місці);

- *вуличний похід* – форма демонстрації, організована шляхом пересування громадян за попередньо визначеним маршрутом;

- *пікетування* – форма публічного висловлення колективної чи індивідуальної думки громадян або трудових колективів, яке здійснюється шляхом розташування громадян поруч з об'єктом пікетування;

- *маніфестація* – поєднання різних видів публічних заходів;

б) культурно-просвітницькі (молодіжні фестивалі, народні гуляння, національні свята, міжнародні виставки, концерти популярних виконавців, дискотеки та ін.);

в) спортивні (олімпіади, міжнародні змагання з різних видів спорту тощо);

г) інші (релігійні).

Останнім часом значно збільшився інтерес населення до релігії. Можливість задоволення своїх релігійних потреб стала можливою завдяки демократичним перетворенням у країні. Масові релігійні заходи, до яких належать різноманітні свята різних церковних конфесій, обряди і богослужіння, проводяться, як правило, у відповідних храмах в умовах значного скупчення віруючих і просто зацікавлених. На сьогодні, в зв'язку із зміною державної політики по відношенню до церкви, будуються нові і відтворюються старі храми, і лави віруючих постійно поповнюються. Серед них існують деструктивні секти, діяльність яких має антисуспільне спрямування та створює небезпеку для оточуючих (наприклад, «Біле братство»).

До запропонованого переліку класифікації В. Ларін пропонує включити такий вид масового заходу як ритуальні заходи, наприклад, похорони видатних людей, також похоронні процесії жертв великих виробничих аварій, транспортних катастроф, поховання осіб, факт смерті яких в силу тих чи інших причин може бути використаний кримінальнозлочинними елементами як привід для групових порушень громадського порядку:

1) за масштабом: міжнародні; республіканські; регіональні; локальні або місцеві;

2) за способом виникнення: попередньо організовані, спонтанні;

3) за порядком регулювання: дозволені для проведення (санкціоновані); не дозволені для проведення (несанкціоновані);

4) за регулярністю проведення: постійні (культурномасові заходи); періодично повторювані (демонстрації, спортивні змагання, народні

гуляння та ін.); разові (відкриття меморіального пам'ятника, меморіального комплексу тощо);

5) за значенням: міжнародні; республіканські; регіональні; місцеві;

6) за суб'єктами організації і проведення: організовані державними органами; громадськими об'єднаннями, включаючи міжнародні; релігійними організаціями;

7) за містом проведення: в будинках, спорудах; на відкритій місцевості (зокрема на водній акваторії);

8) за можливістю участі: загальнодоступні; обмежені соціальним статусом або кількістю учасників, глядачів; такі, що допускають в зоні проведення заходу наявність неорганізованого (тобто такого, що там перебуває) населення;

9) за типом спільностей: формальні; неформальні;

10) за кількістю учасників: великі; середні; дрібні.

Кожному заходу даної групи характерні свої особливості, які вимагають постановки різних завдань і викликають необхідність використання великої кількості організаційно-тактичних засобів охорони громадського порядку. Так, проведення всіх масових зборів, включаючи збори, конференції, симпозиуми, відрізняє від інших заходів визначений склад їх учасників, спільність завдань, сталі стереотипи поведінки людей в подібних ситуаціях, а також високий рівень організаційної підготовки. За цих умов до завдань поліції входить переважно запобігання впливу можливих негативних зовнішніх факторів з боку осіб, які не беруть участь в даних заходах.

Охорона громадського порядку при проведенні громадсько-політичних заходів меншою мірою пов'язана з впливом на індивідуальну поведінку і передбачає перш за все впорядкування групового спілкування. З цією метою забезпечується збір, розташування і пересування учасників заходу, вживаються заходи стосовно попередження їх неорганізованого скупчення в окремих місцях, тобто відбувається впорядкування потоків громадян та їх поведінки.

Ці ознаки масових заходів та з'ясування їх змістовного тлумачення вказують на необхідність дослідження особливостей самих заходів та висвітлення факторів, які впливають на організацію охорони громадського порядку при їх проведенні.

Першою особливістю є значна кількість суб'єктів, які беруть участь у підготовці і проведенні масових заходів. До них насамперед належать організатори масових заходів – громадяни; громадські, релігійні, фізкультурно-спортивні організації; органи просвіти, адміністрація спортивних, культурних споруд (стадіонів, шкіл та ін.), а

також органи і організації, які безпосередньо забезпечують охорону публічного порядку – підрозділи Національної поліції, НГУ тощо.

Окрім цього, проведення значного масового заходу пов'язано із структурною перебудовою роботи служб і підрозділів органів Національної поліції. Дана обставина реалізується шляхом створення спеціальних органів управління – оперативних штабів, пунктів управління, різноманітних груп. При цьому додатково залучаються сили і засоби, змінюється режим роботи особового складу та ін.

Органи та підрозділи Національної поліції, частини Національної гвардії, вищі навчальні заклади системи МВС України виконують завдання щодо забезпечення правопорядку під час проведення масових заходів відповідно до Конституції України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про оперативнорозшукову діяльність», «Про Національну гвардію України», інших Законів України, відповідних указів Президента України, нормативних актів Кабінету Міністрів України, наказів, розпоряджень МВС України.

Масові заходи, як соціальні явища, створюють особливу обстановку на тій території, де вони проводяться. Цій обстановці властиві свої специфічні ознаки:

- порушується звичайний ритм життя району, міста або країни в цілому;
- масові заходи проводяться, як правило, на обмеженій території і за участю великої кількості людей;
- можливість швидкоплинної зміни оперативної обстановки;
- в даній обстановці стихійно формуються певні поза колективні угруповання, які здійснюють вплив на стан правопорядку;
- під час проведення масових заходів можуть виникнути групові порушення громадського порядку, масові заворушення, бійки, пожежі та інші непередбачені обставини, тобто виникає загроза громадському порядку і громадській безпеці, а також здоров'ю та життю громадян;
- не виключена можливість заподіяння збитків підприємствам, установам і організаціям, а також особистим та майновим інтересам громадян;
- утворюються сприятливі умови для активізації злочинних елементів.

З вищезазначених ознак можна дати визначення даного поняття. Масові заходи – це організовані чи санкціоновані державними органами або громадськими організаціями, дії великих мас людей, які здійснюються з метою задоволення своїх політичних, духовних, фізичних та інших потреб і які проводяться в громадських місцях.

Обстановку, в котрій проводяться масові заходи, можна охарактеризувати як особливу, яка є цілком протилежною ніж звичайна. Тому за цією ознакою масові заходи можна віднести до особливих умов.

За особливих умов порушується звичайний ритм життя населення окремих районів чи міст, можлива загроза для здоров'я та життя багатьох людей, виникають великі матеріальні збитки, дезорганізується робота державних установ, транспорту, зв'язку, загострюється соціальна напруженість, зростає рівень злочинності та інших порушень громадського порядку.

Супутньою ознакою і важливою умовою проведення масового заходу, на нашу думку, є необхідність застосування спеціальних заходів охорони для забезпечення належного публічного порядку. Вони можуть бути різними за своїм змістом та здійснюватися не тільки силами органів поліції, головне полягає в тому, що вони сприяють створенню умов, які забезпечують успішне проведення масового заходу.

Специфіка обстановки, в якій проходять масові заходи, потребує застосування своєрідних заходів охорони публічного порядку та публічної безпеки. В цих умовах поліцією застосовуються посилені заходи, суть яких полягає у введенні вищими державними органами, місцевими органами державної влади певних режимних обмежень, додаткових заборон, обов'язків (наприклад: заборона реалізації алкоголю в скляній тарі на прилеглий до місця проведення масового заходу території; перекриття руху транспортних засобів на певних ділянках автомобільних шляхів; організація додаткового рухомого складу транспорту для розосередження громадян; залучення до чергування в місці проведення заходів розрахунків ДСНС та карет швидкої допомоги тощо).

6.5. Правове регулювання діяльності поліції щодо охорони публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів

У такому міжнародно-правовому акті, як Європейська Конвенція «Про захист прав людини та основоположних свобод», яка є частиною національного законодавства України згідно зі статтею 9 Конституції України, зазначено: «1. Кожен має право на свободу мирних зібрань та

на свободу об'єднання з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів. 2. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, які встановлені законом в інтересах національної або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб і є необхідними в демократичному суспільстві. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції або органів державного управління».

Відповідно до статті 39 Конституції України громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, є їх невідчужуваним і непорушним правом, гарантованим Основним Законом України. При здійсненні цих прав і свобод не повинно бути посягань на права і свободи, честь і гідність інших людей. За Конституцією України (частина перша статті 68) кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції та законів України.

На жаль, трапляються випадки, коли це право використовують як спосіб отримання неправомірної вигоди. Є випадки коли організатори проведення масового заходу задля отримання грошової винагороди організують мітинги біля об'єктів будь якої форми власності, які тривають до закінчення вирішення питання про отримання винагороди (приклад: мітинги біля будівельних майданчиків, з блокуванням їх роботи, якщо у організатора є інформація про неповний пакет дозвільних документів для проведення робіт).

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Згідно з частинами другою та третьою статті 8 Основного Закону Конституція України має найвищу юридичну силу, норми Конституції України є нормами прямої дії. Тобто, вони застосовуються безпосередньо незалежно від того чи прийнято на їх розвиток відповідні закони або інші нормативно-правові акти.

Згідно з частиною другою статті 19 Конституції органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

На основі конституційних положень частиною третьою статті 24 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що органи місцевого самоврядування та їх посадові особи діють лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України, та керуються у своїй діяльності Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, а в Автономній Республіці Крим також нормативно-правовими актами Верховної Ради і Ради міністрів Автономної Республіки Крим, прийнятими у межах їхньої компетенції.

Згідно з підпунктом 3 пункту «б» частини першої статті 38 Закону вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку віднесено до делегованих повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

Отже, реалізація органами місцевого самоврядування повноважень щодо забезпечення проведення, зокрема, мирних заходів – зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій має здійснюватися виключно у межах повноважень, на підставі і у спосіб, визначений законом.

Слід констатувати, що чинне законодавство з питань організації і проведення мирних заходів є недосконалим. Зокрема, вимоги щодо порядку організації і проведення мирних заходів, строків завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування, документів, які мають бути долучені до повідомлення про проведення мирного заходу, тощо на даний час законом не врегульовано.

При вирішенні порушених питань щодо порядку організації і проведення мирних заходів необхідно враховувати правову позицію, яку *Конституційний Суд України висловив у своєму Рішенні від 19 квітня 2001 року № 4рп (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання)*, у пункті 2 мотивувальної частини якого, розглядаючи питання щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій зазначив, зокрема, що проводити збори, мітинги, походи і демонстрації громадяни можуть за умови обов'язкового завчасного сповіщення про це органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування. Таке сповіщення має здійснюватися громадянами через організаторів масових зібрань. Завчасне сповіщення відповідних органів про проведення тих чи інших

масових зібрань – це строк від дня такого сповіщення до дати проведення масового зібрання.

Тривалість строків завчасного сповіщення має бути у розумних межах і не повинна обмежувати передбаченого статтею 39 Конституції України права громадян на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Такі строки мають слугувати гарантією реалізації цього права громадян. Упродовж цього строку зазначені органи мають здійснити і ряд підготовчих заходів, зокрема, для забезпечення безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингу, походу чи демонстрації, підтримання громадського порядку, охорони прав і свобод інших людей. У разі необхідності органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування можуть погоджувати з організаторами масових зібрань дату, час, місце, маршрут, умови, тривалість їх проведення тощо.

Строк завчасного сповіщення має бути достатнім і для того, щоб органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування могли визначитися, наскільки проведення таких зібрань відповідає закону, та в разі потреби, згідно з частиною другою статті 39 Конституції України, звернутися до суду для вирішення спірних питань.

Виходячи з положень пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України про те, що виключно законами визначаються права і свободи людини і громадянина та гарантії цих прав і свобод і що лише судом відповідно до закону може встановлюватись обмеження щодо реалізації права громадян на проведення масових зібрань (частина друга статті 39), Конституційний Суд України дійшов висновку, що визначення строків завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування з урахуванням особливостей мирних зібрань, їх форм, масовості, місця і часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання.

Також слід зазначити, що окремі аспекти щодо організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій врегульовано статтями 280-281 Кодексу адміністративного судочинства України, якими визначено особливості провадження у справах за адміністративними позовами суб'єктів владних повноважень про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання та про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання.

Зокрема, частинами першою, 280 Кодексу передбачено, що органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування негайно після одержання повідомлення про проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо мають право звернутися до окружного

адміністративного суду за своїм місцезнаходженням із позовною заявою про заборону таких заходів чи про встановлення іншого обмеження права на свободу мирних зібрань (щодо місця чи часу їх проведення тощо).

Суд задовольняє вимоги позивача в інтересах національної безпеки та громадського порядку в разі, якщо визнає, що проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших зібрань може створити реальну небезпеку заворушень чи вчинення кримінальних правопорушень, загрозу здоров'ю населення або правам і свободам інших людей. У разі встановлення обмеження права на свободу мирних зібрань суд повинен обґрунтувати у постанові необхідність встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань, а також пропорційність способу такого обмеження.

Враховуючи недосконалість сучасного стану правового регулювання порядку організації і проведення мирних заходів, яке має наслідком негативну практику правозастосування, оскільки правові норми не сформульовані з достатньою чіткістю і неоднозначно тлумачаться суб'єктами відповідних правовідносин (в тому числі органами місцевого самоврядування), лише законодавче врегулювання порядку організації і проведення мирних заходів зможе усунути негативну практику, що склалася.

Деякі організатори проведення масових заходів зловживають поняттям «завчасно» та надають повідомлення до органу місцевого самоврядування безпосередньо перед початком проведення масового заходу, чим виключають можливість своєчасного звернення (у разі необхідності) до суду.

Разом з цим, термін, необхідний для вжиття заходів щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингів, походів і демонстрацій, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей, у випадку подачі повідомлення до органу місцевого самоврядування безпосередньо перед початком самого заходу, не достатній для вжиття відповідних заходів.

Крім цього слід зазначити, що також не врегульовано спосіб надання до органу місцевого самоврядування повідомлення про проведення масових заходів. На практиці траплялись випадки коли повідомлення надсилалось до органу місцевого самоврядування шляхом направлення замовленого листа з описом з поштового відділення саме перед початком проведення заходу. Таким чином у організатора проведення заходу під час перевірки в наявності копія повідомлення, опис замовленого листа та квитанція про сплату послуг зв'язку але дане

повідомлення фактично ще не надійшло до органу місцевого самоврядування.

Для належного забезпечення публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів територіальними органами Національної поліції вживаються комплекс заходів, які зокрема передбачають і організаційні заходи. А саме: постійна співпраця та комунікація з органами місцевого самоврядування, організаторами проведення масових заходів, проведення з ними спільних робочих нарад, зустрічей і брифінгів, аналіз оперативної обстановки, збір та обробка інформації, отриманої в тому числі і від оперативних підрозділів поліції, з метою належної організації публічного порядку та безпеки в місці проведення масового заходу, розрахунку необхідних сил та засобів.

У випадках подання повідомлення про проведення масового заходу до органу місцевого самоврядування безпосередньо перед початком його проведення вжиття організаційних заходів не можливо, що в свою чергу може негативно вплинути на стан публічного порядку та безпеки в місці проведення такого заходу.

Доречним під час розгляду даної проблематики розглянути випадки обмеження права на мирні зібрання. Слід зауважити, що згідно статті 39 Конституції України право на мирні зібрання може бути обмежене виключно судом – за поданням органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування. При цьому таке обмеження (а не повна заборона) можливе лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Важливим є те, що інтереси охорони громадського порядку з метою захисту прав і свобод інших людей можуть бути причиною для обмеження мирного заходу лише тоді, коли така загроза є не уявною – теоретично допустимою, але ґрунтується на конкретних фактах чи даних про наявність реальної загрози порушенню прав і свобод інших людей (як приклад, ремонтні роботи на маршруті слідування вуличного походу, демонстрації тощо; вкрай несприятливі погодні умови – урагани, буревії, повені тощо; докази того, що раніше подібні мирні заходи носили немирний характер).

При цьому, згідно з практикою Європейського Суду по правам людини право на мирні заходи не може бути обмежене у випадку наявності іншої групи людей, які мають альтернативні погляди ніж організатори мирного заходу. В таких випадках влада має не забороняти

запланований захід, але забезпечити реалізацію права на проведення також і альтернативного зібрання та охорону громадського порядку відносно усіх учасників.

Окрім зазначеного, іншим варіантом обмеження права на мирні зібрання може бути випадок, коли організатори мирного заходу за результатами консультацій (усних чи письмових) з органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування добровільно погодились з їх рекомендаціями щодо зміни місця, часу чи маршруту проведення мирного заходу у зв'язку з об'єктивними причинами, які заважатимуть його нормальному проведенню (як приклад, проведення раніше запланованих заходів, які за масовістю та місцем проведення не дозволяють проводити кілька заходів одночасно).

За порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій статтею 185¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено покарання у вигляді попередження або накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Терміни «збори», «мітинг», «демонстрація» та «вуличний похід» в законодавстві України було визначено лише в Статуті патрульно-постової служби міліції, затвердженого наказом МВС України № 404 від 28.07.1994, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 06.09.1994 за № 213/423. Відповідно до наказу МВС України від 18.02.2019 № 110 «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства внутрішніх справ України від 28 липня 1994 року № 404», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 21.02.2019 за № 180/33151 Статут ППСМ втратив чинність.

У Статуті ППСМ надано таке визначення термінів:

- збори – спільна, спеціально організована невелика присутність громадян в громадському або іншому місці, викликана необхідністю обговорення різних політичних, соціальних, економічних, культурних та інших проблем.

- мітинг – масові збори з питань злободенних, переважно політичних питань, які проводяться, як правило, на вулицях, майданах, стадіонах, парках. Неодмінні атрибути мітингу – масова аудиторія, промовці, гасла, прапори, заклики (усні, друковані, письмові).

- демонстрація – масове знаходження громадян з приводу висловлення будь-яких громадськополітичних настроїв, в тому числі з питань протесту або незгоди будь з чим. (Цей захід може проявлятися також у проступку однієї особи, здійсненні нею вчинку з метою підкреслення свого відношення до будь-якої події чи посадової особи тощо.).

Вуличний похід проводиться з тією ж метою, що і демонстрація, мітинг, однак відрізняється меншою динамікою, відсутністю мітингово-демонстраційної атрибутики.

На нашу думку, враховуючи законодавчу невизначеність відповідних термінів в чинному законодавстві, можливо припустити той факт, що уникнути адміністративної відповідальності можуть організатори проведення культурно-видовищних, спортивних та релігійних заходів, які були проведені без попереднього сповіщення органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, у зв'язку з неможливістю кваліфікувати вищезазначені заходи як збори, мітинги, вуличні походи і демонстрації. Тобто стаття 185¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення не охоплює всі масові заходи.

Крім цього, в Кримінальному Кодексі України також передбачено покарання за грубе порушення громадського порядку.

Стаття 293 ККУ «Групове порушення громадського порядку», за організацію групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, а також активна участь у таких діях караються штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців.

Стаття 294 ККУ «Масові заворушення», за організацію масових заворушень, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовуються як зброя, а також активна участь у масових заворушеннях караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Ті самі дії, якщо вони призвели до загибелі людей або до інших тяжких наслідків караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Стаття 295 ККУ «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку» за публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького

виселення громадян, що загрожують громадському порядку, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів такого змісту караються штрафом до п'ятидесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

Досить цікавим є досвід зарубіжних країн у цій сфері. Зокрема, у **Німеччині** Закон про збори передбачає кримінальне покарання за виклик або провокування масових заворушень, і навіть за намір здійснити таке діяння. Поправками до Кримінального кодексу передбачено кримінальне покарання за маскуванню особи, а саме позбавлення волі на строк до 1 року. Так, у 1989 році у ФРН набув чинності закон про боротьбу з тероризмом, який передбачає кримінальне покарання за поведінку під час демонстрацій і мітингів: носіння схованої зброї, маскуванню своєї зовнішності, використання захисних шоломів і щитів.

Жорсткі дії німецької поліції у Штутгарті в 2011 році та Франкфурті в 2012 році із застосуванням водометів та сльозогінного газу були навіть предметом критики таких організацій, як Amnesty International та Human Rights Watch.

У **США** питання проведення мирних зібрань регулюється законодавством штатів. Наприклад, в Нью-Йорку заявку на проведення мітингу треба подавати за 45 днів, у Лос-Анджелесі – за 40 днів. У деяких містах країни заборонено проведення мітингів у безпосередній близькості від урядових та адміністративних будівель.

У **Франції** за неповідомлення місцевої влади про проведення мітингу передбачені покарання у вигляді ув'язнення до 6 місяців і штрафу до 7.500 євро. Згідно з Кримінальним кодексом максимальні санкції передбачені для збройних учасників акції: до 5 років в'язниці і 75.000 євро штрафу. Для тих, хто приховував своє обличчя під час погромів 3 роки в'язниці і 45.000 євро штрафу. Всі інші порушники можуть отримати до 1 року ув'язнення і 15.000 євро штрафу.

Отже, правоохоронні органи провідних країн світу надзвичайно жорстко реагують на будь-які порушення громадського порядку, які перетворюються або навіть мають намір перетворитися у масові заворушення.

Порядок подання повідомлень для проведення масових заходів в зарубіжних країнах має деякі особливості.

Великобританія. Основним законом, що регулює проведення походів і демонстрацій у Великобританії, є Закон про охорону громадського порядку в редакції від 1986 р. Згідно з його положеннями,

проведення вуличних заходів санкціонується поліцією. Організатори зобов'язані звернутися до територіальної поліцейської дільниці із заявою не менше ніж за шість робочих днів до початку заходу. У повідомленні необхідно вказати дату, місце й час проведення акції, маршрут руху, прізвища та адреси організаторів. Найбільш суворі покарання – до 10 років в'язниці – передбачені для учасників масових заворушень. Провокації та підбурювання до насильства караються строком до шести місяців або штрафом до 5000 фунтів, причому мова в цьому випадку йде не про організаторів, а про учасників, викритих у протиправних діях.

Санкції для організаторів наступають, коли йдеться про порушення, що стосуються порядку проведення заходів – зокрема, порушення встановлених термінів подання повідомлення, неузгоджену зміну дати, часу й маршруту походів. У цих випадках організатори можуть бути покарані тюремним ув'язненням на строк до трьох місяців або штрафом, що не перевищує 1000 фунтів¹.

Федеративна Республіка Німеччина. Вуличні демонстрації та мітинги в Німеччині проводяться відповідно до Федерального закону «Про зібрання і походи» в редакції 1978 р. Цей документ встановлює повідомчий порядок проведення подібних заходів. Більше того, законодавство ФРН допускає можливість проведення стихійних мітингів, якщо їх виникнення обумовлено недавніми подіями, що відбулися. Повідомлення про мітинг подається в місцеву поліцейську дільницю не пізніше ніж за дві доби до початку заходу. У повідомленні має бути вказана мета демонстрації та дані відповідальних осіб. Серйозні покарання у вигляді позбавлення волі на строк до одного року організаторам загрожують тільки в тому випадку, коли вони проводять заздалегідь спланований захід без повідомлення. У разі коли порушено заявлений порядок проведення походів, організатор карається штрафом або позбавленням волі строком до шести місяців. Примітно, що законом спеціально обумовлено, що якщо керівник заходу не в змозі домогтися виконання своїх розпоряджень, він зобов'язаний оголосити про припинення демонстрації. З цього моменту всі, хто не підкорився вимогам організаторів, потрапляють під визначення «особи, що діє проти громадського порядку» і несуть кримінальну відповідальність².

Італійська Республіка. Згідно з Конституцією Італії, громадяни мають право збиратися мирно і без зброї в будь-якому місці, враховуючи відкриті для публіки. Але якщо мова йде про демонстрації

¹ Forbes. URL : <http://m.forbes.ru/article.php?id=82511>.

² Там само.

та мітинги в громадських місцях, то порядок їх організації регулюється Законом про охорону громадського порядку від 1975 р. Згідно з цим документом, організатори зобов'язані повідомляти місцеве поліцейське управління про запланований захід мінімум за три дні до його проведення. Параметри заявки цілком стандартні для європейських країн: у ній повинні бути зазначені організатори, цілі та характер маніфестації, час, місце та маршрут, склад і кількість учасників. Організаторам несанкціонованих мітингів, згідно з італійським законодавством, може загрозувати покарання у вигляді штрафу (максимальний розмір якого не обмежений: особливо до тих демонстрантів, що завдали матеріальної шкоди міській чи приватній власності, суд може призначити штраф, співрозмірний завданому збитку) або позбавлення волі на строк від одного до 12 місяців. На учасників масових заворушень поширюється кримінальне законодавство Італійської Республіки¹.

Канада. Останні події навколо канадських законів, що регулюють правила проведення мітингів, дуже показові. У Канаді, як і в США, питання організації демонстрацій перебуває у віданні місцевої влади. У лютому провінцію Квебек захлеснула хвиля маніфестацій студентів, протестуючих проти значного підвищення плати за навчання в університетах. Намагаючись покласти край акціям протесту, 18 травня місцевий парламент прийняв «драконівський» за місцевими мірками закон про проведення масових акцій. Згідно з ним, покаранню підлягає будь-який заклик до протестів у навчальних закладах, а про проведення масових заходів необхідно повідомляти владу не менше ніж за вісім годин до їх початку. Крім того, закон забороняє проводити будь-які масові зібрання ближче ніж за 50 м від навчальних закладів і передбачає значні штрафи для порушників: приватні особи – від 1000 до 5000 канадських дол., лідери студентських організацій – від 7000 до 35 000 канадських дол., для самих студентських організацій – від 25 000 до 125 000 канадських дол. Через три дні в Монреалі почалися масові безлади та зіткнення протестувальників з поліцією, і за одну ніч було затримано близько 190 осіб².

У США законодавчі вимоги до проведення мітингів і маніфестацій перебувають у віданні влади штатів. Наприклад, у Нью-Йорку заявку на проведення мітингу треба подавати за 45, у Лос-Анджелесі – за 40, а у Вашингтоні – не менше ніж за 15 днів. У деяких містах заборонено проведення мітингів у безпосередній близькості від урядових і

¹ Там само.

² Там само.

адміністративних будівель. У деяких містах існують обмеження протяжності маршруту походів, а в деяких, щоб отримати дозвіл, доведеться заплатити 300 дол. Несанкціоновані акції підпадають під визначення «публічні заворушення», що ставлять під загрозу громадський спокій. У поліції в такому випадку є право розганяти маніфестації та заарештовувати найбільш активних учасників. Максимальне покарання, яке може загрожувати учасникам несанкціонованих демонстрацій, – 10 років позбавлення волі. Але це тільки в тому випадку, якщо вони брали участь у заворушеннях зі зброєю. У переважній більшості випадків мітингувальники отримують покарання у вигляді адміністративного штрафу за створення перешкод для проходу людей та проїзду транспорту, максимальний розмір, якого становить 3000 дол.

Хоча в окремих штатах, наприклад у Техасі, за подібні дії можна потрапити до в'язниці на строк до шести місяців¹.

Французька Республіка. Порядок проведення демонстрацій встановлює Декрет-Закон 1935 (Décret-Loi 23101935) у редакції 2000 р. Згідно з ним, організатори повинні подавати заявку на проведення мітингу в мерію або префектуру поліції не пізніше ніж за три дні та не раніше ніж за 15 днів до початку мітингу. У повідомленні мають бути вказані імена й адреси організаторів, місце, час проведення, очікувана кількість учасників, маршрут руху. Для тих, хто не хоче повідомляти місцеву владу про свої плани, передбачені покарання у вигляді ув'язнення до шести місяців і штраф до 7500 євро. Якщо під час несанкціонованої акції порушується громадський порядок, то набирає сили закону Кримінальний кодекс Французької Республіки. Згідно з ним, максимальні санкції передбачені для збройних учасників акції: до п'яти років в'язниці і штраф 75 000 євро. Для тих, хто приховував своє обличчя під час погромів, – три роки в'язниці і штраф 45 000 євро. Усі інші погромники можуть отримати строк до одного року та штраф 15 000 євро².

Японія. Порядок проведення походів і мітингів в Японії встановлюється «постановами про громадську безпеку» муніципальних органів влади. Практично всі вони мають стандартний набір вимог до організаторів мітингу. Подавати заявку в префектури необхідно за кілька днів до початку акції, у повідомленні необхідно вказати ім'я та адресу організатора, місце, час і маршрут походу, кількість учасників, переслідувані цілі, назви рухів і організацій, які планують взяти участь

¹ Там само.

² Там само.

у заході. Організатори несуть відповідальність за недостовірність поданих відомостей або недотримання заздалегідь обумовлених вимог із проведення вуличної акції. За такий проступок їх чекають примусові роботи строком до одного року або штраф до 50 000 ієн.

Несанкціоновані мітинги в Японії присікаються поліцією, а кримінальну відповідальність мітингувальники несуть тільки в разі їхньої участі в масових заворушеннях і застосуванні насильства¹.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Визначте поняття публічного порядку.
2. Вкажіть складові елементи публічного порядку.
3. Розкрийте поняття публічної безпеки.
4. Зазначте основні завдання охорони публічного порядку.
5. Наведіть визначення поняття громадського місця.
6. Надайте класифікацію громадських місць.
7. Надайте загальну характеристику адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку.
8. Визначте особливості кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку.
9. Визначте поняття та види масових заходів.
10. Надайте загальну характеристику масових заходів.
11. Вкажіть повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації права громадян на мирне зібрання.
12. Визначте правове регулювання діяльності Національної поліції щодо охорони публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 6

1. Визначення «громадського місця» міститься в:
- а) Конституції України;
 - б) Законі України «Про Національну поліцію»;
 - в) Законі України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»;
 - г) Законі України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального»

¹ Там само.

2. Спільна, спеціально організована присутність громадян в громадському або іншому місці, обумовлена необхідністю обговорення різних політичних, соціальних, економічних, культурних та інших проблем, – це:

- а) мітинг;
- б) демонстрація;
- в) вуличний похід;
- г) збори.

3. Обмеження щодо реалізації права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації може встановлюватися:

- а) органом виконавчої влади;
- б) органом місцевого самоврядування;
- в) судом;
- г) Національною поліцією.

4. Зазначте місце, на яке не поширюється заборона щодо куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів:

- а) у ліфтах і таксофонах;
- б) у під'їздах житлових будинків;
- в) у підземних переходах;
- г) у дворах житлових будинків.

5. Масові збори з питань злободенних, переважно політичних питань, які проводяться, як правило, на вулицях, майданах, стадіонах, парках, – це:

- а) збори;
- б) вуличний похід;
- в) мітинг;
- г) демонстрації.

6. Під час кваліфікації якого з правопорушень, учиненому в громадському місці, не є обов'язковою кваліфікуючою ознакою є:

- а) дрібне хуліганство;
- б) куріння тютюнових виробів у заборонених місцях;
- в) несплата аліментів;
- г) розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді.

7. Масове перебування громадян з приводу висловлення будь-яких громадсько-політичних настроїв, в тому числі з питань протесту або незгоди з будь-чим, – це:

- а) мітинг;

- б) збори;
- в) демонстрація;
- г) вуличний похід.

8. *Яке із зазначених правопорушень не належить до юрисдикції поліції:*

- а) вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування;
- б) завідомо неправдивий виклик спеціальних служб;
- в) виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів;
- г) дрібне хуліганство.

9. *Обмеження щодо реалізації права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації може встановлюватись відповідно до закону і лише:*

- а) в інтересах національної безпеки та громадського порядку;
- б) в інтересах публічної безпеки та порядку;
- в) в інтересах держави;
- г) в інтересах громадян.

10. *Яке із зазначених правопорушень не вчиняється шляхом активних дій:*

- а) стрільба з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку;
- б) булінг (цькування) учасника освітнього процесу;
- в) невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей;
- г) дрібне хуліганство.

11. *Суб'єктами адміністративних правопорушень є:*

- а) фізичні та юридичні особи;
- б) фізичні осудні особи, які на момент вчинення правопорушення досягли 16-річного віку;
- в) фізичні осудні особи, які на момент вчинення правопорушення досягли 14-річного віку;
- г) фізичні осудні особи, які на момент вчинення правопорушення досягли 18-річного віку.

12. Відповідно до статті 39 Конституції України «Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються...»:

- а) національна поліція України;
- б) служба безпеки України;
- в) міські та селищні ради;
- г) органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

13. В якому нормативно-правовому акті було вперше запроваджено поняття «публічний порядок»:

- а) Конституція України;
- б) Закон України «Про Національну поліцію»;
- в) Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- г) Закон України «Про національну безпеку України».

14. З якою метою обмежується реалізація права громадян на мирні збори:

- а) для запобігання заворушенням чи злочинам;
- б) для охорони здоров'я населення;
- в) для захисту прав і свобод інших людей;
- г) все вищезазначене.

15. Відповідно до статті 39 Конституції України термін сповіщення органів виконавчої влади чи місцевого самоврядування становить:

- а) за 12 годин до проведення заходу;
- б) за 3 доби до проведення заходу;
- в) за 24 години до проведення заходу;
- г) завчасно.

Розділ 7 ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

7.1. Поняття, ознаки та правове регулювання безпеки дорожнього руху

7.2. Повноваження поліції у сфері безпеки дорожнього руху

7.3. Особливості провадження в справах про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху

7.4. Особливості оформлення порушень правил безпеки дорожнього руху у спрощеному порядку, у тому числі за допомогою технічних засобів фіксації дорожнього руху

7.1. Поняття, ознаки та правове регулювання безпеки дорожнього руху

Автомобільний транспорт виконує важливу ролі в економіці країни, забезпечує потребу людини у перевезенні вантажів та пасажирів. Перевага автомобільного транспорту полягає у його маневреності та здатності здійснити перевезення фактично від відправника до одержувача в найкоротший час. Поряд з цим, автомобільний транспорт несе в собі небезпеку для життя та здоров'я людини, що вимагає детальної регламентації суспільних відносин в цій сфері.

Для розуміння поняття безпеки дорожнього руху, доцільно визначити його ознаки, а саме:

1. Стан суспільних відносин у сфері просторового пересування учасників дорожнього руху.

2. Права і обов'язки учасників дорожнього руху, суб'єктів забезпечення безпеки дорожнього руху, їх компетенція у цій сфері регулюються сукупністю нормативно-правових актів.

3. Забезпеченість контролю уповноваженими на те посадовими особами, в тому числі поліцейськими.

4. Захищеність учасників дорожнього руху від дорожньо–

транспортних пригод та їх наслідків¹.

Розглянемо основні нормативно-правові акти, що регулюють сферу безпеки дорожнього руху.

Фундаментом всіх нормативно-правових актів, що регламентує автомобільну сферу є Конституція України. До них належать як національні нормативно-правові акти, так і міжнародно-правові. До останніх слід віднести:

- Конвенцію про дорожній рух (Відень, 8 листопада 1968 року);
- Конвенцію про дорожні знаки і сигнали (Відень, 8 листопада 1968 року);
- Європейську угоду про доповнення Конвенції про дорожній рух, відкриту для підписання у Відні (Женева, 1 травня 1971 року);
- Резолюцію № 60/5, прийняту Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Підвищення безпеки дорожнього руху в усьому світі» від 26.10.2005 № 60/5 та інші.

До основних національних нормативно-правових актів слід віднести такі:

- Закон України від 30.06.1993 «Про дорожній рух»²;
- Закон України від 05.04.2001 «Про автомобільний транспорт»³;
- Закон України «Про Національну поліцію»⁴;
- Закон України від 06.04.2000 «Про перевезення небезпечних вантажів»⁵;
- Закон України від 08.09.2005 «Про автомобільні дороги»⁶;
- Закон України від 01.07.2004 «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»⁷;

¹ Гаркуша В. В., Молчанов Р. Ю., Шевяков М. О. Діяльність поліції щодо оформлення матеріалів адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху : навч. посібник. Дніпро, 2021. С. 106.

² Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338.

³ Про автомобільний транспорт : Закон України від 11.05.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 22. Ст. 105.

⁴ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

⁵ Про перевезення небезпечних вантажів : Закон України від 06.04.2000. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 28. Ст. 222.

⁶ Про автомобільні дороги : Закон України від 08.09.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 51. Ст. 556.

⁷ Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 01.07.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text>.

- Кодекс України про адміністративні правопорушення¹;
- Кримінальний Кодекс України та Кримінальний процесуальний кодекс України та інші.

До основних підзаконних нормативно–правових актів віднесено:

- постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306 «Про правила дорожнього руху»²;
- постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання працівниками уповноважених підрозділів Національної поліції транспортних засобів та їх зберігання»³;
- постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1103 «Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду»⁴;
- постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1086 «Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення»⁵;
- постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2001 № 30 «Про проїзд великогабаритних та великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами»⁶;

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

² Правила дорожнього руху: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306 // *Збірник урядових нормат. актів України*. 2001. № 35. Ст. 635.

³ Про затвердження Порядку тимчасового затримання працівниками уповноважених підрозділів Національної поліції транспортних засобів та їх зберігання : постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1102. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2008-%D0%BF#Text>.

⁴ Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду : постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1103. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2008-%D0%BF#Text>.

⁵ Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення : постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2008-%D0%BF#Text>.

⁶ Про проїзд великогабаритних та великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами : постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2001 № 1103. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2001-%D0%BF#Text>.

– постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1994 № 198 «Про затвердження Єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, правил користування ними та охорони»¹;

– постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2012 № 137 «Про затвердження Порядку проведення обов'язкового технічного контролю та обсягів перевірки технічного стану транспортних засобів, технічного опису та зразка протоколу перевірки технічного стану транспортного засобу»²;

– постанова Кабінету Міністрів України від 25.02.2009 № 207 «Про затвердження Переліку документів, необхідних для здійснення перевезення вантажу автомобільним транспортом у внутрішньому сполученні»³;

– постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 № 176 «Про затвердження правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту»⁴;

– постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2007 № 879 «Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування»⁵;

– постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2019 № 956

¹ Про затвердження Єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, правил користування ними та охорони» – Єдині правила ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, правила користування ними та охорони поширюються на автомобільні (позаміські) дороги, міські вулиці і дороги загального користування, залізничні переїзди в межах смуги їх відчуження та червоних ліній і є обов'язковими для їх власників або уповноважених ними органів, організацій, що здійснюють ремонт і утримання дорожніх об'єктів і користувачів : постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1994 № 198. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-94-%D0%BF#Text>.

² Про затвердження Порядку проведення обов'язкового технічного контролю та обсягів перевірки технічного стану транспортних засобів, технічного опису та зразка протоколу перевірки технічного стану транспортного засобу : постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2012 №137. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-2012-%D0%BF#Text>.

³ Про затвердження Переліку документів, необхідних для здійснення перевезення вантажу автомобільним транспортом у внутрішньому сполученні : постанова Кабінету Міністрів України від 25.02.2009 № 207. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2009-%D0%BF#Text>.

⁴ Про затвердження правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту : постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 № 176. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-97-%D0%BF#Text>.

⁵ Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування : постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2007. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2007-%D0%BF#Text>.

«Про реалізацію експериментального проекту щодо застосування електронного посвідчення водія та електронного свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу»¹ та ін.

Всі повноваження поліції, в тому числі у сфері безпеки дорожнього руху, закріплені в ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію». В цій нормі повноваження поліції у сфері безпеки дорожнього руху, в тому числі що стосується проваджень в справах про адміністративні правопорушення окреслені в загальній формі, а більш конкретно вони визначені в спеціальних Законах та підзаконних нормативно–правових актах, зокрема в Законі України «Про дорожній рух» – що стосується дозвільної діяльності поліції у сфері безпеки дорожнього руху та в Кодексі України про адміністративні правопорушення – що стосується юрисдикційної діяльності.

Основна діяльність Національної поліції у сфері безпеки дорожнього руху здійснюється саме в адміністративно-юрисдикційній формі, тобто під час виявлення, припинення та фіксуванні порушень правил, норм та стандартів у сфері безпеки дорожнього руху. Компетенція поліції щодо діяльності в цьому напрямку здійснюється визначається Кодексом України про адміністративні правопорушення. Зокрема в цьому законодавчому акті визначено компетенцію поліції щодо складення протоколів про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху (ст. 255 КУпАП), розгляду справ про адміністративні правопорушення (ст. 222 КУпАП), випадків спрощеного провадження в справах про адміністративні правопорушення, коли протокол не складається, а виноситься відразу постановою у справі про адміністративні правопорушення (ст. 258 КУпАП).

Можна виділити багато критеріїв класифікації повноважень поліції під час проваджень в справах про адміністративні правопорушення, але більш доцільно їх розподілити за стадіями проваджень в справах про адміністративні правопорушення. Перша стадія – адміністративне розслідування. На цій стадії поліція уповноважена виявляти та припиняти порушення Правил дорожнього руху шляхом зупинення транспортних засобів, перевірки документів та вчинення інших превентивних поліцейських заходів, а у випадках та на

¹ Про реалізацію експериментального проекту щодо застосування електронного посвідчення водія та електронного свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу : постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2019-%D0%BF#Text>.

підставах, визначених законом, – також примусових поліцейських заходів, а також заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Саме на цій стадії поліцейські збирають всі можливі докази, які стосуються вчинення правопорушення.

На другій стадії поліція здійснює розгляд справ про адміністративні правопорушення, якщо розгляд справ за цією категорією відповідно до ст. 222 КУпАП входить до компетенції поліції. Слід зазначити, що процедура розгляду справ регламентована відповідним розділом в Кодексі України про адміністративні правопорушення. І хоча ця стадія не така формалізована як в кримінальному процесі, але практика показує, що саме на цій стадії працівники поліції найбільше помиляються. Ці помилки проявляються в тому, що часто працівники поліції, взагалі, не здійснюють розгляд справи, а відразу виносять постанову в справі про адміністративне правопорушення. Також до поширених помилок слід віднести не ознайомлення з правами особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, не залучення свідків на стороні особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, поверхнєве дослідження доказів та інші.

Третя стадія є факультативною та полягає у реалізації права особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Оскаржити винесену постанову про притягнення до адміністративної відповідальності особа може до вищого органу поліції та до суду. Якщо оскарження відбувається в судовому порядку, то поліцейський та підрозділ поліції, де працює цей поліцейський, набувають статусу відповідачів в адміністративній справі, а розгляд адміністративного позову відбувається за правилами Кодексу адміністративного судочинства. Слід зазначити, що ключовим принципом адміністративного судочинства є презумпція невинуватості фізичної особи. Це означає, що тягар доведення обставин правопорушення та вини особи, відносно якої поліцейським було винесено постанову в справі про адміністративне правопорушення покладається на суб'єкта владних повноважень, до якого закон відносить, зокрема, поліцію.

Четверта стадія полягає у виконанні винесеної постанови. Поліцейський уповноважений виконувати 3 види стягнень – попередження, позбавлення спеціального права та адміністративний арешт.

Повноваження поліції у сфері безпеки дорожнього руху, визначені в Законах України, більш детально конкретизуються в підзаконних нормативно–правових актах, а саме:

накази МВС України:

- від 07.11.2015 № 1395 «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі»;

- та МОЗ України від 09.11.2015 № 1452/735 «Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість»;

- від 15.11.2017 № 930 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України»;

- від 27.04.2020 № 357 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України»;

- від 08.02.2019 № 100 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події»;

- від 15.07.2020 № 533 «Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Дорожньо–транспортна пригода» інформаційно–телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»;

державні норми та стандарти України, що регламентують відносини у сфері безпеки дорожнього руху

- ДСТУ 2587–94. Розмітка дорожня. Технічні вимоги. Методи контролю. Правила застосування.

- ДСТУ 3587–97. Безпека дорожнього руху. Автомобільні дороги, вулиці та залізничні переїзди. Вимоги до експлуатаційного стану.

- ДСТУ 4092–02 Безпека дорожнього руху. Світлофори дорожні. Загальні технічні вимоги, правила застосування та вимоги безпеки.

- ДСТУ 4278:2004 від 20.02.2004 Знаки номерні транспортних засобів загальні вимоги. Правила застосування.

- ДСТУ 4123–06 Безпека дорожнього руху. Пристрій примусового зниження швидкості дорожньо–транспортної техніки на вулицях і дорогах.

- ДСТУ 4100–14 Знаки дорожні. Загальні технічні умови. Правила

застосування.

- СОУ (Стандарт Організації України) 45.2–00018112–007:2008 Порядок визначення ділянок і місць концентрації дорожньо-транспортних пригод на дорогах загального користування.

- ДБН В.2.3–5–2018 Вулиці та дороги населених пунктів та ін.

Зазначений масив нормативно-правових актів є важливим елементом системи забезпечення безпеки дорожнього руху, оскільки є регулятором суспільних відносин у сфері безпеки дорожнього руху. Такі відносини виникають між учасниками дорожнього руху з приводу участі в дорожньому русі, між перевізником та замовником з приводу перевезення пасажирів та вантажів, між посадовими особами, суб'єктами владних повноважень та іншими суб'єктами забезпечення безпеки дорожнього руху з приводу реалізації їхньої компетенції в зазначеній сфері.

7.2. Повноваження поліції у сфері безпеки дорожнього руху

Повноваження Національної поліції у сфері безпеки дорожнього руху закріплені в статті 52³ Закону України «Про дорожній рух», а саме до повноважень Національної поліції у зазначеній сфері належать:

– участь у реалізації в межах своїх повноважень державної політики у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху;

– забезпечення безпеки дорожнього руху;

– організація в установленому порядку супроводження і забезпечення безпечного руху транспортних засобів спеціального та спеціалізованого призначення;

– погодження відповідно до вимог цього Закону, інших законодавчих актів проектів на будівництво, реконструкцію і ремонт автомобільних доріг, залізничних переїздів, комплексів дорожнього сервісу та інших споруд у межах відведення автомобільних доріг або червоних ліній міських вулиць і доріг;

– погодження поданих у встановленому порядку пропозицій стосовно обладнання засобами організації дорожнього руху місць виконання дорожніх робіт, проектів та схем організації дорожнього руху, маршрутів руху пасажирського транспорту, маршрутів організованого руху громадян і місць їх збору, порядку проведення спортивних та інших масових заходів, які можуть створити перешкоди дорожньому руху;

– видача в установленому порядку у випадках, передбачених

законом, дозволів на участь у дорожньому русі транспортних засобів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні;

– здійснення контролю за безпекою дорожнього руху під час надання послуг з перевезення пасажирів чи вантажів, у тому числі небезпечних, додержанням законодавства у зазначеній сфері, розробленням і видачею в установленому порядку документів щодо погодження маршрутів руху транспортних засобів під час дорожнього перевезення небезпечних вантажів;

– інформування учасників дорожнього руху про фіксацію фактів правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі.

Національна поліція також здійснює контроль за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично–дорожній мережі, виконанням установлених Кабінетом Міністрів України правил паркування транспортних засобів у частині забезпечення безпеки дорожнього руху на майданчиках для паркування, а у випадках та порядку, визначених законом, тимчасово затримує і доставляє транспортний засіб, у тому числі з використанням спеціальних транспортних засобів (коли розміщення затриманого транспортного засобу суттєво перешкоджає дорожньому руху), на спеціальні майданчики чи стоянки для тимчасового зберігання, відповідно до закону тимчасово вилучає посвідчення водія.¹

Інструменти для реалізації цих повноважень працівниками поліції закріплені в Законі України «Про Національну поліцію», який наділяє поліцейських повноваженнями щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, а саме щодо застосування різного роду заходів впливу на фізичних та юридичних осіб, які в свою чергу можуть бути превентивними чи примусовими.

Відповідно до статті 30 Закону України «Про Національну поліцію» поліція для виконання покладених на неї завдань вживає заходів реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України, на підставі та в порядку, визначених законом.²

Основними превентивними поліцейськими заходами, які використовує поліція при забезпеченні безпеки дорожнього руху є:

– перевірка документів особи – документів, що встановлює особу та ті, що визначають спеціальне право (право керування транспортним засобом відповідної категорії, право експлуатації транспортних засобів

¹ Про дорожній рух : Закон України.

² Про Національну поліцію : Закон України.

– свідоцтво про реєстрацію транспортних засобів, а також інші документи, зокрема, які надають право на перевезення вантажів, пасажирів тощо);

– опитування особи – з приводу вчиненого адміністративного правопорушення, дорожньо-транспортної пригоди та інших подій;

– поверхнева перевірка і огляд – може здійснюватись відносно особи про яку є підстави вважати, що вона вчинила правопорушення або ж його транспортного засобу;

– зупинення транспортного засобу – на одній чи кількох підставах, визначених у статті 35 Закону України «Про Національну поліцію»;

– проникнення до житла чи іншого володіння особи, зокрема, до транспортного засобу, який, відповідно до чинного законодавства, вважається іншим володінням особи;

– застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису – за допомогою яких фіксуються правопорушення та які є джерелом доказів у справах про адміністративні правопорушення.

Слід зауважити, що проведенню поліцейських заходів за загальним правилом повинно передувати попередження про намір їх застосувати, а також зазначити підстави, визначені в Законі, відповідно до яких здійснюється їх застосування.

Розкриємо більш детально превентивні поліцейські заходи, які використовує поліція, здійснюючи нагляд за безпекою дорожнього руху.

Перевірка документів. Підстави для перевірки документів особи визначені у ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію». Серед них можна виділити ті, які найбільш часто застосовуються поліцією при несенні служби щодо забезпечення безпеки дорожнього руху. До таких віднесено:

– якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

– якщо в особи є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібний дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

– якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо–транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

– якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом

вчинення правопорушення¹.

Опитування особи. Стаття 33 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, що «поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень»².

Поверхнева перевірка. При зупинці транспортного засобу поліцейський може здійснити поверхневу перевірку транспортного засобу на підставах та у спосіб визначені у частинах 4–7 ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію», а саме:

1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.

Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.

При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України³.

Найбільш поширеним превентивним поліцейським заходом, який використовується під час несення служби поліцією щодо нагляду за безпекою дорожнього руху на вулично-шляховій мережі є зупинення транспортного засобу. Законом України «Про Національну поліцію», а саме у статті 35 викладено такі підстави для зупинки поліцейським транспортних засобів:

¹ Там само.

² Там само.

³ Там само.

- 1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху;
- 2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;
- 3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо–транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо–транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;
- 4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;
- 5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо–транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;
- 6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо–транспортних пригод;
- 7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;
- 8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;
- 9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв;
- 10) якщо зупинка транспортного засобу, який зареєстрований в іншій країні, здійснюється з метою виявлення його передачі у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту¹.

Також зазначена норма уповноважує поліцейського на зупинення транспортних засобів при порушенні митних правил, порушенні правил реєстрації, перереєстрації транспортних засобів.

Після зупинки транспортного засобу поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про причину зупинки з посиланням на конкретний пункт статті 35 Закону України «Про Національну поліцію».

Важливо знати, що підстави для проникнення до транспортного засобу співпадають з підставами для проникнення до житла та

¹ Там само.

встановлюються статтею 38 Закону України «Про Національну поліцію» Проникнення до житла чи іншого володіння особи. Це пояснюється тим, що транспортний засіб належить до іншого володіння особи.

Отже, поліція може проникнути до транспортного засобу за вмотивованим рішенням суду.

Без вмотивованого рішення суду поліція може проникнути до транспортного засобу у невідкладних випадках, пов'язаних із:

1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;

2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;

3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні¹.

Частина 3 статті 38 визначає необхідність складення протоколу про проникнення до житла чи іншого володіння особи, в той же час форма такого протоколу чинним законодавством не затверджена, отже його потрібно складати у довільній формі.

При фіксації правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху доволі часто використовуються технічні засоби, що мають функції фото– і кінозйомки. Це дозволяє зібрати належну доказову базу порушення Правил дорожнього руху чи інших нормативів у сфері безпеки дорожнього руху. Застосування таких технічних засобів регламентується статтею 40 Закону України «Про Національну поліцію»:

«Поліція для забезпечення публічної безпеки і порядку може закріплювати на однострої, у/на службових транспортних засобах, у тому числі без кольорографічних схем, розпізнавальних знаків та написів, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель фото– і відеотехніку, у тому числі техніку, що працює в автоматичному режимі, технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень, а також використовувати інформацію, отриману з фото– і відеотехніки, що перебуває в чужому володінні, з метою:

1) запобігання правопорушенню, виявлення або фіксування правопорушення, охорони та захисту публічної безпеки, особистої безпеки осіб і власності від протиправних посягань;

2) забезпечення дотримання правил дорожнього руху»².

¹ Там само.

² Про Національну поліцію : Закон України.

7.3. Діяльність поліції щодо здійснення проваджень у справах про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху

Значною часткою у виявлені та фіксації адміністративних правопорушень працівниками поліції є адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху. Тому зазначений напрямок відіграє ключову роль в діяльності поліції.

Склади окремих адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху містяться в главі 10 КУпАП. Найбільш поширеними статтями, які застосовує поліцейський при провадженні у справах про адміністративні правопорушення, є:

- 121 Порушення водієм правил керування транспортним засобом, правил користування ременями безпеки або мотошоломами);
- 121¹ Експлуатація водіями транспортних засобів, ідентифікаційні номери складових частин яких не відповідають записам у реєстраційних документах);
- 121² Порушення правил перевезення пасажирів при наданні послуг з перевезення пасажирів;
- 122 Перевищення встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху та порушення інших правил дорожнього руху);
- 122² Невиконання водіями вимог про зупинку;
- 122⁴ Залишення місця дорожньо–транспортної пригоди;
- 122⁵ Порушення вимог законодавства, щодо встановлення і використання спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв);
- 123 Порушення правил руху через залізничні переїзди;
- 124 Порушення правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна;
- 125 Інші порушення правил дорожнього руху;
- 126 Керування транспортним засобом особою, яка не має відповідних документів на право керування таким транспортним засобом або не пред'явила їх для перевірки, або стосовно якої встановлено тимчасове обмеження у праві керування транспортними засобами;
- 127 Порушення правил дорожнього руху пішоходами, велосипедистами та особами, які керують гужовим транспортом, і

погоничами тварин;

– 128 Випуск на лінію транспортних засобів, технічний стан яких не відповідає встановленим вимогам або без необхідних документів, передбачених законодавством;

– 129 Допуск до керування транспортними засобами або суднами водіїв чи судноводіїв, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, або осіб, які не мають права керування транспортним засобом;

– 130 Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції);

– 132¹ Порушення правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів та правил проїзду великогабаритних і великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами);

– 139 Пошкодження автомобільних доріг, вулиць, дорожніх споруд, залізничних переїздів і технічних засобів регулювання дорожнього руху, створення перешкод для руху та невжиття необхідних заходів щодо їх усунення);

– 140 Порушення правил, норм і стандартів при утриманні автомобільних доріг і вулиць, невжиття заходів щодо своєчасної заборони або обмеження руху чи позначення на автомобільних дорогах і вулицях місць провадження робіт»¹.

Адміністративна відповідальність у сфері безпеки дорожнього руху полягає у накладенні на винну особу адміністративного стягнення, передбаченого санкцією конкретної статті Кодексу України про адміністративні правопорушення. Такі стягнення за частину правопорушень накладає поліція в межах своєї компетенції, за інші – місцевий суд. В більшості випадків стягнення накладається безпосередньо на особу, яка керує транспортним засобом та зупинена працівником поліції, проте закон передбачає можливість накладення стягнення власника транспортного засобу чи іншу відповідальну особу. В цьому полягає одна з основних особливостей проваджень в справах про адміністративні правопорушення.

Процес притягнення до адміністративної відповідальності називається провадженням у справах про адміністративні правопорушення, під яким слід розуміти «низку послідовних дій

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

уповноважених органів (посадових осіб), а в деяких випадках – й інших суб'єктів, які згідно з нормами адміністративного законодавства здійснюють заходи, спрямовані на притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності»¹.

Проведення складається з чотирьох частин (стадій):

- 1) порушення справи та адміністративне розслідування;
- 2) розгляд справи;
- 3) перегляд постанови;
- 4) виконання постанови.

Розглянемо зазначені стадії більш детально.

1. Порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративне розслідування. На цій стадії поліцейський виявляє та припиняє адміністративне правопорушення, збирає та фіксує докази вчинення правопорушення, надає первинну кваліфікацію правопорушення. Завершується ця стадія складенням протоколу про адміністративне правопорушення (якщо розгляд справи не входить до компетенції поліції).

Протокол про адміністративне правопорушення складається відповідно до статей 254 та 255 КУпАП, його зміст визначений статтею 256 КУпАП, а також основним відомчим нормативно–правовим актом, який регламентує діяльність поліції при здійсненні проваджень у справах про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху – наказ МВС від 07.11.2015 № 1395 «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі». Зазначеним нормативно–правовим актом визначено, що додається до протоколу:

- 1) письмові пояснення свідків правопорушення у разі їх наявності;
- 2) акт огляду та тимчасового затримання транспортного засобу у разі здійснення його затримання;
- 3) акт огляду на стан сп'яніння у разі проведення огляду на стан сп'яніння;
- 4) інші документи та матеріали, які містять інформацію про правопорушення»².

¹ Адміністративно-юрисдикційна діяльність міліції громадської безпеки : навч. посібник / С. М. Алфьоров, Т. П. Мінка, Р. В. Миронюк ; за заг. ред. С. М. Алфьорова. Харків, 2014. С. 304.

² Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15/print1443124473335521>.

Законодавством визначено можливість складення протоколу в електронній формі, який роздруковується поліцейським на місці вчинення правопорушення в двох примірниках, один з яких вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Протокол підписує поліцейський та пропонує підписати особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, якщо вона бажає взяти собі його копію.

Якщо особа відмовилась від підпису, поліцейський робить про це запис в протоколі, при цьому підтвердження цього факту свідками додатково чинне законодавство не вимагає.

За бажанням особа може дати пояснення щодо обставин події, визнання чи не визнання своєї винуватості. Ці пояснення або вписуються до відповідної графи протоколу або надаються на окремому аркуші паперу, який долучається до протоколу. Також особа може відмовитись від дачі будь-яких пояснень на підставі статті 63 Конституції України.

Перед складенням протоколу поліцейський зобов'язаний роз'яснити особі її права, передбачені статтею 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення, про що особа, яка притягається до адміністративної відповідальності ставить свій підпис в протоколі про адміністративне правопорушення.

Наказ МВС від 07.11.2015 визначає, що «При складанні протоколу про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 139, частиною четвертою статті 140 КУпАП або постанови у справі про адміністративні правопорушення, передбачені частинами першою – третьою статті 140 КУпАП (коли протокол не складається), до них необхідно долучати акт обстеження ділянки вулично-шляхової мережі з відповідними замірами та схемою про:

1) пошкодження шляхів, залізничних переїздів, інших шляхових споруд, трамвайних колій чи технічних засобів регулювання дорожнього руху;

2) самовільне знімання, закриття чи встановлення технічних засобів регулювання дорожнього руху;

3) перешкоду для дорожнього руху, у тому числі забруднення шляхового покриття;

4) пошкодження асфальто-бетонного покриття доріг унаслідок руху машин на гусеничному ході;

5) умови та стан шляху, які загрожують безпеці дорожнього руху;

6) порушення нормативів щодо обладнання на дорогах місць проведення ремонтних робіт, залишення дорожніх машин, будівельних

матеріалів, конструкцій;

7) порушення або невиконання правил на підприємствах, в установах та організаціях під час розроблення та виготовлення транспортних засобів і деталей до них або інших предметів їх додаткового обладнання, під час проектування, реконструкції та ремонту шляхів, залізничних переїздів, інших шляхових споруд».¹

Якщо ж розгляд справи входить до компетенції поліції, поліцейський не складає протокол про адміністративне правопорушення, а переходить до другої стадії – розгляду справи.

2. Розгляд справи про адміністративне правопорушення.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення регламентовано розділом 22 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Слід зазначити, що є певні особливості саме розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху. Зокрема, за загальним правилом, розгляд справ про адміністративні правопорушення здійснюється за місцем його вчинення. Проте, у сфері безпеки дорожнього руху справи також можуть розглядатись за місцем реєстрації транспортного засобу та місцем проживання особи.

Якщо розгляд справи про адміністративне правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху входить до компетенції поліції, то такий розгляд та винесення постанови як правило здійснюється на місці зупинки транспортного засобу чи на місці виявлення та припинення адміністративного правопорушення. Виключення лише становлять випадки задоволення клопотання особи про перенесення розгляду справи або ж інші випадки, при яких неможливо чи недоцільно здійснювати розгляд справи на місці вчинення правопорушення.

Судді розглядають справи про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, визначені в ст. 221 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також всі правопорушення, вчиненні неповнолітніми.

При розгляді справи, поліцейський ознайомлює особу з її правами, передбаченими статтями 55, 56, 59, 63 Конституції України та статтею 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Відповідно до статті 278 КУпАП поліцейський під час підготовки до розгляду справи про адміністративне правопорушення вирішує такі питання:

«1) чи належить до її компетенції розгляд цієї справи;

2) чи правильно складено протокол (якщо складання протоколу передбачено КУпАП) та інші матеріали справи про адміністративне

¹ Там само.

правопорушення;

3) чи повідомлено належним чином осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду (якщо справа не розглядається на місці);

4) чи витребувано необхідні додаткові матеріали, які потрібні для вирішення справи;

5) чи підлягають задоволенню клопотання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників і адвоката»¹.

За загальним правилом, справи про адміністративне правопорушення розглядаються відкрито, проте можуть бути виключення, якщо відкритий розгляд буде суперечити інтересам держави та суспільства.

Стаття 268 КУпАП справи про адміністративні правопорушення не відносить до категорій справ, де присутність особи при розгляді справ є обов'язковою. Проте, в будь-якому випадку особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має бути належним чином повідомлена про час та місце розгляду справи.

Розгляд справи поліцейський розпочинає з представлення, при цьому називає свою посаду, звання та прізвище, ім'я, по батькові. Після встановлення особи, яка притягається до відповідальності, поліцейський оголошує за якою статтею розглядається справа та відносно кого. Далі поліцейський роз'яснює особі її права та обов'язки відповідно до статей 55, 56, 59 та 63 Конституції України, а також статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення. В разі надходження клопотань від осіб, які беруть участь у справі, поліцейський їх вирішує та надає обґрунтовану відповідь. Після цього поліцейський переходить до дослідження доказів, які були зібрані на попередній стадії відповідно до статті 251 Кодексу України про адміністративні правопорушення, заслуховує осіб, які беруть участь у справі. Зазначені докази поліцейський оцінює за своїм внутрішнім переконанням відповідно до статті 252 Кодексу України про адміністративні правопорушення та приходить до висновку про наявність або відсутність в діянні особи складу адміністративного правопорушення. В першому випадку поліцейський виносить постанову про притягнення особи адміністративної відповідальності, в іншому – постанову про закриття справи. Також потрібно пам'ятати, що стаття 22 Кодексу України про адміністративні правопорушення дає можливість поліцейському звільнити особу від адміністративної відповідальності при

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

малозначності правопорушень. В цьому разі також виноситься постанова про закриття справи, як і при одній чи декількох підстав передбачених статтею 247 КУпАП.

Якщо в діянні особи будуть ознаки кримінального правопорушення, поліцейський повинен передати матеріали органу досудового розслідування чи прокурору.

Важливо не притягнути особу до адміністративної відповідальності, а й виявити по можливості причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення та надати уповноваженим органам пропозиції щодо їх усунення.

Після винесення постанови, поліцейський оголошує її зміст та вручає копію особі, відносно якої її винесено. В разі наявності потерпілого копія також вручається йому на місці вчинення правопорушення або ж протягом 3 днів може бути надіслана йому поштою. Після цього поліцейський роз'яснює особі вимоги законодавства щодо оскарження та виконання винесеної постанови.

3. Оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху. Постанову по справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржено особою, відносно якої її винесено та потерпілим, а в деяких випадках також прокурором. При цьому постанову винесену поліцейським може бути оскаржено до місцевого суду, який діє як адміністративний. Така скарга повинна розглядатись за правилами Кодексу адміністративного судочинства. Якщо ж постанову виніс суд, то вона оскаржується до апеляційного суду відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Крім судового оскарження, існує також адміністративне оскарження винесеної поліцейським постанови до вищого органу поліції.

Строк подачі скарги становить 10 днів з дня винесення постанови, а якщо правопорушення було зафіксовано в автоматичному режимі чи режимі фотозйомки, цей строк слід рахувати з моменту вступу постанови у законну силу. Якщо цей строк був прострочений з поважних причин, він може бути поновлений за клопотанням сторони особою, яка розглядає таку скаргу.

Скарга розглядається в десятиденний строк з дня її надходження, при цьому перевіряється її законність та обґрунтованість.

За результатами розгляду скарги посадова особа приймає одне з таких рішень:

- «1) залишає постанову без зміни, а скаргу без задоволення;
- 2) скасовує постанову і надсилає справу на новий розгляд;

3) скасовує постанову і закриває справу;

4) змінює захід стягнення в межах, передбачених нормативним актом про відповідальність за адміністративне правопорушення, з тим, однак, щоб стягнення не було посилено.

Якщо буде встановлено, що постанову винесено органом (посадовою особою), неправомочним вирішувати цю справу, то така постанова скасовується і справа надсилається на розгляд компетентного органу (посадової особи)»¹.

4. Виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху. Поліцейський при винесенні постанови накладає стягнення у межах санкції статті, яка передбачає відповідальність та таке правопорушення. Це може бути або попередження або штраф. Перше стягнення виконується поліцейським, шляхом оголошення постанови. Стосовно штрафу, відповідно до діючого законодавства поліція не уповноважена його виконувати, в той же час законодавство дозволяє поліцейському виконати штраф на місці вчинення правопорушення, але виключно за допомогою безготівкового платіжного пристрою. Якщо ж особа не скористалась своїм правом на оскарження винесеної постанови в 10-денний строк, та не сплатила штраф протягом 15-и днів, поліція надсилає відповідні матеріали до відділу виконавчої служби відповідного району. При цьому виконання штрафу в примусовому порядку подвоює його.

Окрім попередження та штрафу у сфері безпеки дорожнього руху, можуть бути накладені такі стягнення, як оплатне вилучення транспортного засобу, позбавлення спеціального права та адміністративний арешт. Виконання останніх двох, відповідно до чинного законодавства, покладається на поліцію, хоча фактично посвідчення водія на час позбавлення особи права керування транспортними засобами зберігається в сервісному центрі МВС, які не входять до структури Національної поліції.

Строк виконання постанови законом не визначено, тоді як час стаття 303 КУпАП визначає строк звернення постанови до виконання – 3 місяці. Тому потрібно чітко розмежовувати поняття виконання постанови та звернення її до виконання. Останнє полягає у направленні постанови від органу, який її виніс, до органу, який уповноважений її виконувати.

Після сплати особою штрафу в примусову порядку, відповідний відділ виконавчої служби повідомляє про це орган поліції, який виніс постанову.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

7.4. Особливості оформлення порушень правил безпеки дорожнього руху у спрощеному порядку, у тому числі за допомогою технічних засобів фіксації дорожнього руху

Особливістю проваджень у справах про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього є те, що уповноважена посадова особа поліції здійснює провадження у спрощеному порядку в тому випадку, коли розгляд справи відноситься до повноважень цієї посадової особи, при цьому умова згоди особи, яка притягається до адміністративної відповідальності з фактом вчинення правопорушення і стягненням, що на неї накладається не є обов'язковою, як скажімо для правопорушень, що посягають на громадський порядок чи інші правопорушення, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції.

Спрощений порядок розгляду таких правопорушень полягає в тому, що працівники поліції не складають протокол про адміністративні правопорушення, а також при накладенні стягнення не враховують характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність. Ці особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху визначені у статтях 258 та 33 КУпАП та пов'язані з тим, що статистичні дані свідчать, що правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху є наймасовішими серед всіх адміністративних правопорушень. Водночас ефективна діяльність поліції щодо виявлення правопорушень та притягнення винних до відповідальності є суттєвим та ефективним засобом запобігання правопорушень, тому законодавець вимушений був зробити такий крок у напрямку спрощення провадження за цією групою правопорушень.

До того ж неврахування поліцейським таких обставин як характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність не порушують права особи, яка притягається до відповідальності, оскільки санкції статей, які визначають склади адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху є безальтернативними, як правило у вигляді фіксованого штрафу, тому відсутній будь-який сенс витратити час на встановлення цих обставин і поліцейський зобов'язаний встановити лише факт вчинення правопорушення та інші об'єктивні та суб'єктивні ознаки

адміністративного правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху.

Типовою помилкою поліцейських при здійсненні спрощеного провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху є те, що поліцейські не здійснюють розгляду справи перед винесенням постанови у справі про адміністративні правопорушення, не виконуючи при цьому вимогу статті 283 КУпАП, яка вказує на те, що орган посадова особа, розглянувши справу про адміністративне правопорушення, виносить одну з постанов у справі, визначеної статтею 284 КУпАП. При цьому будь-яких винятків для справ, які розглядаються у спрощеному порядку, законом не передбачено. Саме порушення процедури притягнення до адміністративної відповідальності часто є підставою для того, щоб правопорушник потім оскаржив винесену постанову у суді. Тому розгляд справи є важливою стадією провадження у справі про адміністративне правопорушення в тому числі і спрощеного.

Саме при розгляді справи працівник поліції ознайомлює особу, яка притягається до адміністративної відповідальності з її правами, а також розглядає докази та оцінює їх за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю та приходять до висновку про наявність чи відсутність у діях особи складу конкретного адміністративного правопорушення. За результатами розгляду справи поліцейських виносить постанову. Це не обов'язково буде постановою про притягнення до адміністративної відповідальності, оскільки якщо хоча б один з елементів складу адміністративного правопорушення відсутній або ж існують інші підстави для закриття справи, визначені статтею 247 КУпАП, поліцейський зобов'язаний винести постанову про закриття справи.

Ще однією особливістю проваджень у справах про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху є можливість фіксації правопорушень за допомогою працюючих в автоматичному режимі технічних засобів в режимі фотозйомки (відеозапису) та особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності у зв'язку з тим. Ця особливість полягає в тому, що в такому разі до відповідальності притягається не особа, яка керувала транспортним засобом в момент вчинення правопорушення, а відповідальна особа. Хто така відповідальна особа? Відповідь на це питання дає стаття 14² КУпАП: «відповідальною особою є фізична особа або керівник юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, а в разі якщо до Єдиного державного реєстру транспортних засобів внесено

відомості про належного користувача відповідного транспортного засобу, – належний користувач транспортного засобу, а якщо в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб–підприємців та громадських формувань відсутні на момент запиту відомості про керівника юридичної особи, за якою зареєстрований транспортний засіб, – особа, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи. Також, у разі якщо транспортний засіб зареєстровано за межами території України і такий транспортний засіб відповідно до законодавства не підлягає державній реєстрації в Україні, до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, або за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), притягається особа, яка ввезла такий транспортний засіб на територію України¹.

Таким чином, відповідальна особа та особа, яка керувала транспортним засобом в момент вчинення правопорушення можуть не співпадати, адже власник транспортного засобу може передати транспортний засіб будь–якій іншій особі, якій він довіряє і правомірність експлуатації цього транспортного засобу буде визначатись тільки наявністю у цієї особи свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу. Будь–яких інших документів, на кшталт довіреності на право управління транспортним засобом, законодавець не вимагає.

Особливість розгляду справ такої категорії визначено у статті 279¹ КУпАП, зокрема частина 2 цієї норми визначає «обов’язок відповідні органи (підрозділи) Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України надавати відомості про належного користувача транспортного засобу, фізичну особу, керівника юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, особу, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи, з обов’язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних» працівникам поліції та інспекторам з паркування за їх письмовими запитами»².

У разі фіксації так званих статичних порушень Правил дорожнього руху (зупинка, стоянка, паркування) в режимі фотозйомки поліцейський чи інспектор з паркування залишають копію постанови у справі про адміністративне правопорушення на лобовому склі

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

² Там само.

транспортного засобу Якщо ж на місці встановити таку особу не вдалось, на лобовому склі залишається повідомлення про притягнення до адміністративної відповідальності.

Відповідно до статті 279¹ КУпАП «Інформація про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), та винесені постанови про накладення адміністративного стягнення не пізніше наступного робочого дня з дня встановлення відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14² цього Кодексу, вноситься до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. Посадова особа уповноваженого підрозділу Національної поліції або інспектор з паркування при внесенні до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху інформації про зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису) порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, а також при винесенні постанови про накладення адміністративного стягнення за вчинення такого правопорушення перевіряє, чи не були відповідні обставини зафіксовані раніше, а також чи не притягалася відповідна особа до адміністративної відповідальності за це правопорушення іншою уповноваженою посадовою особою.

Якщо відповідні відомості про зафіксоване правопорушення вже внесені до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху або відповідну особу вже притягнуто до адміністративної відповідальності за це правопорушення, постанова іншої уповноваженої посадової особи про притягнення до адміністративної відповідальності підлягає скасуванню.

Постанова про накладення адміністративного стягнення, що не була виконана шляхом сплати 50 відсотків розміру штрафу протягом десяти днів з дня її винесення, надсилається відповідальній особі, зазначеній у частині першій статті 14² цього Кодексу, рекомендованим листом з повідомленням на адресу місця реєстрації (проживання) фізичної особи (місцезнаходження юридичної особи). За зверненням особи постанова про накладення адміністративного стягнення, що вважається виконаною, надсилається рекомендованим листом на її адресу протягом п'яти днів з моменту отримання звернення.

Днем отримання постанови є дата, зазначена в поштовому повідомленні про вручення її відповідальній особі, зазначеній у частині першій статті 14² цього Кодексу, або повнолітньому члену сім'ї такої

особи.

У разі якщо відповідальна особа, зазначена у частині першій статті 14² цього Кодексу, відмовляється від отримання постанови, днем отримання постанови є день проставлення в поштовому повідомленні відмітки про відмову в її отриманні.

У разі невручення постанови адресату за зазначеною в Єдиному державному реєстрі транспортних засобів адресою днем отримання постанови вважається день повернення поштового відправлення з позначкою про невручення до органу (підрозділу), уповноважена посадова особа якого винесла відповідну постанову».¹

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте поняття безпеки дорожнього руху та його ознаки.
2. В чому полягає контроль поліції за дотриманням нормативів у сфері безпеки дорожнього руху?
3. Перелічіть статті адміністративного законодавства (КУпАП), що пов'язані із забезпеченням безпеки дорожнього руху та визначте їх об'єктивні сторони (до кожної статті – окремо).
4. Дайте визначення поняттю: оскарження справи про адміністративне правопорушення? До якої стадії провадження справи це належить?
5. Назвіть основні нормативно–правові акти, які регламентують діяльність поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.
6. Виконайте юридичний аналіз частини 1 статті 127 Кодексу України про адміністративні правопорушення.
7. Які підзаконні нормативно–правові акти визначають порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху?
8. В чому полягає компетенція поліції щодо оформлення адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху?
9. Що становить об'єктивну сторону діяння, передбаченого частиною 3 статті 122 Кодексу України про адміністративні правопорушення?
10. Прокоментуйте ситуацію: особа, яку зупинили за порушення правил дорожнього руху, агресивно не погоджувалася на продення експрес–тесту на стан сп'яніння за допомогою приладу драгер. Поліцейський, що здійснював провадження зафіксував даний факт як відмову особи від проходження перевірки на стан сп'яніння особи.
11. Розкрийте поняття безпеки дорожнього руху та його ознаки.
12. В чому полягає контроль поліції за дотриманням нормативів у сфері безпеки дорожнього руху?

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 18.12.1984. *Відомості Верховної Ради УРСР*. № 51. Ст. 1122.

13. Перелічіть статті адміністративного законодавства (КУпАП), що пов'язані із забезпеченням безпеки дорожнього руху та визначте їх об'єктивні сторони (до кожної статті – окремо).

14. Дайте визначення поняттю: оскарження справи про адміністративне правопорушення? До якої стадії провадження справи це належить?

15. Назвіть основні нормативно-правові акти, які регламентують діяльність поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

16. Виконайте юридичний аналіз частини 1 статті 127 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

17. Які підзаконні нормативно-правові акти визначають порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху?

18. В чому полягає компетенція поліції щодо оформлення адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху?

19. Що становить об'єктивну сторону діяння, передбаченого частиною 3 статті 122 Кодексу України про адміністративні правопорушення?

20. Прокоментуйте ситуацію: особа, яку зупинили за порушення правил дорожнього руху, агресивно не погоджувалася на продення експрес-тесту на стан сп'яніння за допомогою приладу драгер. Поліцейський, що здійснював провадження, зафіксував даний факт, як відмову особи від проходження перевірки на стан сп'яніння.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 7

1. *Бондаренко, керуючи транспортним засобом Daewoo-Lanos, проїхав на регульованому перехресті на заборонений сигнал світлофора. З правопорушенням згодний. Які з перелічених документів поліцейський складатиме стосовно Бондаренка?*

- а) постанова;
- б) протокол про адміністративне правопорушення;
- в) протокол і постанову;
- г) пояснення і протокол.

2. *Протокол про адміністративне правопорушення у разі вчинення адміністративного правопорушення НЕ складається, якщо?*

- а) розгляд віднесено до компетенції Національної гвардії;
- б) розгляд віднесено до компетенції Міністерства внутрішніх справ;
- в) розгляд віднесено до компетенції Національної поліції;
- г) розгляд віднесено до компетенції начальника підрозділу Національної поліції.

3. У скількох примірниках складається постанова у справі про адміністративне правопорушення?

- а) одному;
- б) двох;
- в) трьох;
- г) чотирьох.

4. Тищенко керував транспортним засобом Opel-Astra з явними ознаками алкогольного сп'яніння. Який орган розглядатиме адміністративну справу у даному випадку?

- а) патрульний поліцейський;
- б) адміністративна комісія;
- в) трудовий колектив;
- г) суд.

5. Огляд водія у встановленому порядку проводиться поліцейськими за участі двох _____?

- а) понятих;
- б) свідків;
- в) учасників справи;
- г) правопорушників.

6. У разі вчинення правопорушення за ч. 1 ст. 122 КУпАП справа розглядається:

- а) за місцем вчинення правопорушення або за місцем обліку транспортних засобів чи місцем проживання порушника;
- б) за місцем проживання порушника;
- в) за місцем вчинення правопорушення;
- г) за місцем реєстрації транспортного засобу.

7. У разі вчинення правопорушення за ч. 1 ст. 122 КУпАП особою віком 16 років поліцейський зобов'язаний:

- а) винести постанову;
- б) скласти протокол та направити його до суду;
- в) скласти протокол та винести постанову;
- г) закрити справу.

8. Диспозицією ч. 1 ст. 130 КУпАП не охоплюються дії щодо:

- а) відмови особи, яка перебуває в стані алкогольного сп'яніння, від проходження огляду на стан алкогольного сп'яніння на місці зупинки;
- б) керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння;
- в) керування транспортними засобами під впливом лікарських

препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції;

г) передача керування транспортним засобом особі, яка перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння.

9. *Визначте, що не є підставою для зупинки поліцейським транспортного засобу:*

а) наявність очевидних ознак, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;

б) уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;

в) спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

г) проведення поліцією спеціальних, цільових, профілактичних операцій.

10. *До ознак алкогольного сп'яніння не належать:*

а) виражене тремтіння пальців рук;

б) хитка хода;

в) різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя;

г) поведінка, що не відповідає обстановці.

11. *Водій Павленко, керуючи транспортним засобом Toyota-Corolla, з ознаками алкогольного сп'яніння відмовся від проходження огляду на стан алкогольного сп'яніння на місці зупинки транспортного засобу за допомогою спеціальних технічних засобів. Які з перелічених дій повинен вчинити патрульний?*

а) водій направляється для проходження огляду на стан сп'яніння до закладу охорони здоров'я;

б) складається протокол за ст. 130 КУпАП в якому зазначаються дії водія, спрямовані на відмову від проходження огляду;

в) складається протокол за ст. 130 КУпАП, в якому зазначаються ознаки алкогольного сп'яніння;

г) складається протокол за ст. 130 КУпАП, в якому зазначаються ознаки алкогольного сп'яніння та дії водія щодо ухилення від проходження огляду.

12. *Тимчасове затримання транспортних засобів дозволяється шляхом:*

а) доставляння для зберігання до найближчого паркувального місця;

б) вилучення документів на право керування транспортним засобом;

в) блокування;

г) зачинення транспортного засобу.

14. Водій Глущенко, керуючи транспортним засобом Chevrolet-Lacetti, здійснив зупинку в межах дії дорожнього знаку 3.34 «Зупинку заборонено». Поліцейський під час винесення постанови стосовно Глущенко повинен обов'язково зазначити відомості?

- а) матеріальний стан Глущенко;
- б) технічний засіб, яким здійснено фото або відеозапис правопорушення;
- в) повторність вчинення Глущенко правопорушення;
- г) погодні умови.

15. При фіксації розташування транспортних засобів виміри проводяться:

- а) від центру бампера автомобіля;
- б) від центру двигуна (від місця контакту колеса з дорогою – так звана «пляма контакту»);
- в) на вибір поліцейського;
- г) від центру коліс (від місця контакту колеса з дорогою – так звана «пляма контакту»).

Розділ 8

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В МЕЖАХ ОКРЕМИХ ДІЛЬНИЦЬ

8.1. Особливості поліцейської діяльності дільничного офіцера поліції

8.2. Превентивна робота дільничного офіцера поліції з населенням та громадами

8.3. Взаємодія дільничного офіцера поліції з населенням на засадах партнерства

8.1. Особливості поліцейської діяльності дільничного офіцера поліції

У цьому розділі наголошено на прерогативних напрямках роботи дільничного офіцера поліції у межах поліцейської дільниці як у місті, так і у сільській місцевості. Окремо визначено правову основу та організаційні особливості поліцейської діяльності дільничних офіцерів поліції, визначені засади та особливості його діяльності.

Основні нормативні документи, що регламентують роботу дільничного офіцера поліції: Конституція України, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, Загальна декларація з прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Положення про проходження служби, відомчі нормативно-правові акти.

В свою чергу повноваження та принципи, на яких ґрунтується діяльність дільничного офіцера поліції, визначені Законом України «Про Національну поліцію» та наказом МВС України від 28.07.2021 № 650 «*Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції*».

Відповідно до положень наказу МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» дільничні офіцери поліції свою діяльність здійснюють на підставі Конституції України, законів України «Про Національну поліцію», «Про запобігання та протидію домашнього насильства», «Про

адміністративний нагляд за особами звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», інших нормативних актів законодавства України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України.

Розглядаючи особливості поліцейської діяльності дільничних офіцерів поліції, потрібно акцентувати увагу на його правовий статус. На нашу думку, дільничний офіцер поліції – це посадова особа органів та підрозділів Національної поліції, яка виконує завдання превентивного характеру та яку наділено повноваженнями відповідно до законодавства України, при тісній взаємодії з громадськістю на засадах партнерства.

Безпосередню діяльність дільничний офіцер поліції здійснює на поліцейській дільниці. Поліцейська дільниця – це територія, що обслуговується ДОП, із чисельністю населення, що не перевищує **6 тис. осіб** у сільській місцевості та **7 тис. осіб у містах**.¹

На кожній території обслуговування кожного дільничного офіцера поліції є поліцейська станція службове приміщення, що надається ДОП для виконання покладених на нього завдань із забезпечення правопорядку в межах поліцейської дільниці.

Поліцейські дільниці, які обслуговують дільничні офіцери поліції, що розміщені в сільській місцевості, відрізняються від міських своєю територіальною протяжністю, специфікою розташування населених пунктів, особливістю розміщенню державних підприємств, установ, організацій, наявністю об'єктів агропромислового комплексу тощо.

На забезпечення публічної безпеки і порядку у сільській місцевості, мають вплив окремі обставини, що відображаються на специфіці вирішення завдань розстановки сил та засобів, формах і методах роботи дільничного офіцера поліції, а саме:

1. Характер сільської місцевості;
2. Місце розташування дільниці (її територія);
3. Місце проживання дільничного офіцера поліції;
4. Кількість населених пунктів та населення, що обслуговується дільничним офіцером поліції;
5. Знання характерних особливостей населення, що мешкає на території обслуговування;
6. Особливості рельєфу території.

¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041>.

Слід зазначити, що на особливу увагу заслуговує належна взаємодія дільничного офіцера поліції із групами реагування патрульної поліції, службами у справах дітей, представниками територіальних громад, із виконавчими органами сільських, селищних рад, громадськими формуваннями.

Такі функціональні обов'язки дільничного офіцера поліції, як вжиття заходів для надання невідкладної домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їх життя чи здоров'я; здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішень про застосування адміністративних стягнень, у тому числі за порушення Правил дорожнього руху його учасниками; здійснення превентивної діяльності щодо запобігання та протидії насильству в сім'ї; здійснення контролю за додержанням вимог законодавства щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням у дитячому середовищі, а також соціального булінгу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі вимагають від дільничного офіцера поліції особливої відповідальності та володіння знаннями і навичками широкого аспекту. Саме якісні показники професіоналізму дільничного офіцера поліції і є запорукою безпекового середовища в соціумі, охорони прав і свобод людини, власності та захисту встановленого порядку управління.

Через дільничних офіцерів здійснюється безпосередня комунікація з суспільством (населенням, громадою). Їх основними завданнями є:

- діяльність, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами незалежно від форм власності та організаційно-розпорядчої діяльності. Необхідно враховувати особливість визначення оцінки ефективності діяльності дільничного офіцера поліції. Рівень довіри населення на території проживання, яку обслуговує ДОП, є основним критерієм оцінки. Оцінка рівня довіри населення до ДОП проводиться соціологічними службами та безпосередньо через звітування самого суб'єкта владних повноважень.

- зосередження уваги на ефективній превенції та з'ясуванні потреб громадян і спільне з громадою їхнє вирішення (питання безпеки, правової, інформаційної та моніторингової діяльності). З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень здійснюється

з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад.

- прибуття на виклик у найкоротший термін, проведення аналізу адміністративних деліктів та місць їх скоєння, виявлення детермінантів, які сприяють їх вчиненню, патрулювання певної території з метою попередження та профілактики вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень. Орган (посадова особа), який розглядає адміністративну справу, встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, вносить у відповідний державний орган чи орган місцевого самоврядування, громадську організацію або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов.

- з метою попередження правопорушень проведення профілактичної та роз'яснювальної роботи з населенням та окремими громадянами, які схильні до ведення антисоціального чи антигромадського способу життя;

- перевірка осіб звільнених з місць позбавлення волі, у відношенні яких встановлений адміністративний нагляд;

- попередження і здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання;

- забезпечення та підтримання правопорядку на території обслуговування.

Концепція партнерства поліції та суспільства основа діяльності служби дільничних офіцерів.

Її реалізація передбачає:

- залучення місцевого населення;
- підтримку особистих контактів;
- обмін думками, проблемами з населенням та громадами.

Важливими для побудови відносин довіри та обміну думками є повсякденні доброзичливі контакти між дільничним офіцером поліції й людьми на вулицях.

Повага до поліції залежить від поваги й взаєморозуміння між конкретним дільничним офіцером і пересічним громадянином.

Для успішного виконання покладених на нього завдань дільничний офіцер поліції зобов'язаний:

- вивчати оперативний стан, що склався на дільниці;
- добре знати людей, які мешкають на його дільниці;
- поведінку та спосіб життя осіб, які перебувають на профілактичних обліках;
- місцеві лідери;

- потенційні місця вчинення правопорушень («гарячі точки»: бари, нічні клуби тощо);
- види бізнесу та підприємства сфери соціального обслуговування.
- систему доріг і ліній зв'язку, руху транзитного і місцевого транспорту;
- місця масового відпочинку громадян, а також місця проведення релігійних обрядів;
- усі населені пункти, фермерські господарства, лісові масиви, заготівельні та переробні організації, дислокацію об'єктів торгівлі, місць зберігання товарноматеріальних цінностей, підприємств, закладів і організацій, сільськогосподарських підприємств різних форм власності, їх технічну оснащеність і систему охорони, дні видачі заробітної плати;
- власників автотранспорту з числа осіб, що проживають на дільниці.

Дільничний офіцер поліції здійснює прийом громадян на території обслуговування приймає звернення громадян і у межах своєї компетенції здійснює перевірку отриманої інформації.

Одним з пріоритетних напрямків роботи дільничного офіцера поліції є проведення розгляду матеріалів зареєстрованих у встановленому порядку у відділку поліції. Під час розгляду матеріалів дільничний офіцер поліції збирає інформацію опитує учасників події та свідків приймає рішення, яке в обов'язковому порядку погоджує з керівництвом відділку, на що витрачається набагато більше часу ніж у містах. При цьому у сільській місцевості дільничний офіцер поліції в основному працює самостійно, лише у виняткових випадках йому допомагають працівники інших служб.

Важливе місце в роботі дільничних офіцерів поліції посідає вирішення ними скарг і заяв громадян (прийом громадян, збір матеріалів по скарзі, заяві, доповідь про виконання керівництву). На це витрачаються значні обсяги часу, які значно перевищують ті, які витрачаються у містах.

У сільській місцевості, крім дільничного офіцера поліції, немає інших закріплених працівників поліції, які допомагали б йому в організації щоденної роботи на поліцейській дільниці. Тому він самостійно забезпечує публічну безпеку і порядок, вживає заходів щодо недопущення порушень антиалкогольного законодавства в публічних місцях, оформляє відповідні правопорушення.

Враховуючи, що дільничний офіцер поліції, як правило,

обслуговує декілька населених пунктів, що знаходяться один від одного на великій відстані, це значно ускладнює забезпечення публічної безпеки та порядку в цих населених пунктах, тому що він не може бути одночасно в усіх населених пунктах. Тому йому вкрай необхідно правильно налагодити взаємодію із громадськими організаціями.

Для забезпечення публічної безпеки та порядку у сільській місцевості дільничний офіцер поліції також залучає керівників середньої ланки сільськогосподарських підприємств, організацій. Нерідко досвідчені дільничні офіцери поліції використовують посилений варіант організації роботи в тих населених пунктах, в яких відмічаються релігійні свята, весілля, проводи до лав армії. Робота проводиться таким чином, щоб учасники цих заходів розуміли, що в селі знаходиться представник поліції, який в найкоротший час прибуде на місце пригоди, і це служить фактором попередження вчинення правопорушень.

Як показує практика, саме у святкові та вихідні дні в села до рідних і батьків приїжджає багато молоді, яка у вечірній час збирається у сільському клубі чи будинку культури, де організуються дискотеки та інші заходи, під час яких, нерідко, і вчиняються адміністративні та кримінальні правопорушення. Отже, дільничний офіцер поліції повинен чітко планувати і організувати роботу громадських формувань саме в ці дні, коли існує найбільша можливість вчинення правопорушень. Важливість цієї роботи зростає в тих випадках, коли дільничний офіцер поліції обслуговує декілька населених пунктів.

Для того, щоб робота громадськості була ефективна, дільничний офіцер повинен надати їм допомогу в плануванні роботи та навчати їх методам боротьби з правопорушеннями. Переважна більшість представників громадськості не має юридичних (правових) знань і не володіє практичними навичками щодо припинення правопорушень, роз'яснення цих аспектів також покладається на плечі дільничного офіцера поліції.

У щоденній роботі дільничний офіцер поліції звертає особливу увагу на:

- забезпечення збереження сільськогосподарської продукції від розкладання, розтрат у заготівельний період, збереження, обробки і її реалізації;
- контроль за пожежною безпекою об'єктів збереження насінневого фонду, місць зосередження сільськогосподарської техніки, автотранспорту;
- забезпечення збереження кормів, мінеральних добрив,

забезпечення охорони публічної безпеки в місцях посівних робіт та збирання урожаю;

- неналежне зберігання, надмірні невиправдані витрати паливномастильних матеріалів тощо.

Дільничний офіцер поліції позачергово відвідує села і селища з більш складною оперативною обстановкою, особисто забезпечуючи при цьому публічну безпеку та порядок в цих населених пунктах.

Важливою ланкою роботи дільничного офіцера поліції є безпосередня і більш тісна його взаємодія з органами місцевого самоврядування. Він повинен надавати допомогу у реалізації рішень, що стосується забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони власності і протидіяти вчиненню правопорушень, спільно з депутатами сільських, селищних рад проводити заходи, спрямовані на покращення оперативного стану в населених пунктах. Дільничний офіцер поліції разом із головами органів місцевого самоврядування організовує сходи жителів сіл, селищ, міст на яких він інформує населення про стан публічної безпеки та порядку та заходи щодо їх зміцнення.

Отже, ключовим елементом забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах сьогодення є проведення сходів громадян. Їхня мета – активізувати громадськість населених пунктів на забезпечення охорони правопорядку, профілактику злочинності, удосконалення партнерських відносин між поліцією і населенням, подолання анти суспільних явищ, усунення причин та умов вчинення суспільно небезпечних діянь. На цих сходах дільничний офіцер повинен спонукати громадян до відвертої розмови про стан публічного порядку, створення атмосфери нетерпимості до таких негативних явищ як пияцтво, самогоноваріння, сімейні чвари, організацію за ходів щодо збереження посівного матеріалу, техніки, врожаю.

Сходи громадян це одна з форм безпосередньої участі населення в управлінні державними справами, у вирішенні питань господарського і соціальнокультурного будівництва, забезпеченні публічної безпеки та порядку, дотримання законів і правил співжиття, трудового вихованні підростаючого покоління.

У процесі проведення сходів громадян:

- формується громадська думка щодо загального осуду правопорушень та злочинності;

- викриваються причини і умови, що їм сприяють та їх детермінують, визначаються заходи, спрямовані на їх усунення;

- здійснюється конкретний профілактичний вплив на осіб, що скоюють антигромадські вчинки;

- проводиться правова пропаганда, поширюються правові знання серед населення;
- реально формуються партнерські відносини, а також одна із прерогатив діяльності поліції служіння суспільству, реалізація концепції «поліція та громада».

Не менш важливою формою загальної профілактики правопорушень є ділові зустрічі дільничного офіцера поліції з населенням, членами трудових колективів та організацій.

Перед проведенням ділової зустрічі здійснюється відпрацювання території, криміногенних місць та осіб, а результати та виявлені недоліки є матеріалом для розгляду та реагування. Одночасно представниками органу місцевого самоврядування вирішуються конкретні проблеми щодо усунення інших недоліків, які негативно впливають на стан правопорядку (позбавлення керівників торгівельних організацій права торгівлі спиртними напоями, покращення освітлення території тощо).

Кожний дільничний офіцер поліції повинен пам'ятати, що він є представником Національної поліції на поліцейській дільниці, яку він обслуговує, і це мобілізує почуття особистої відповідальності перед населенням за доручену справу.

Важливим питанням в діяльності дільничного офіцера поліції є профілактика пияцтва та алкоголізму, наркоманії. У цьому напрямку дільничний офіцер поліції проводить пропаганду серед населення щодо дотримання антиалкогольного, антинаркотичного законодавства, добровільної здачі самогонних апаратів, закликає громадськість про надання йому допомоги у роботі щодо боротьби з пияцтвом, наркоманією, припиняє ці правопорушення, відповідно до наданих повноважень, складає адміністративні матеріали щодо притягнення осіб за вчинення даних проступків.

Роботу щодо протидії порушенням антиалкогольного законодавства дільничний офіцер поліції здійснює у тісній взаємодії із представниками місцевого самоврядування.

Законодавчі акти, спрямовані на подолання пияцтва, містять низку цивільно-правових норм, для реалізації яких дільничні офіцери поліції, в тому числі, здійснюють великий обсяг роботи. До них, перш за все, варто віднести обмеження в дієздатності осіб, які внаслідок зловживання спиртними напоями ставляють свою сім'ю у важке матеріальне становище; виселення з житлового приміщення без надання іншої житлової площі; позбавлення батьківських прав; відбирання дитини і передача її органам опіки і піклування без позбавлення

батьківських прав.

Великим арсеналом правових засобів володіють і кримінально-правові заходи боротьби з пияцтвом, які реалізуються тоді, як правило, коли вжиті дільничним офіцером поліції превентивні заходи не дали очікуваного результату.

Серед них необхідно назвати кримінальну відповідальність за такі кримінальні правопорушення, як незаконне придбання чи транспортування з метою збуту незаконно виготовлених алкогольних напоїв – ст. 204 КК України, втягнення неповнолітнього в пияцтво – ст. 304 КК України. Згідно зі ст. 67 КК України, вчинення кримінального правопорушення в стані сп'яніння вважається обтяжуючою обставиною.

Крім того, законом встановлено адміністративну відповідальність за низку порушень, пов'язаних із пияцтвом. Зокрема, стаття 130 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за:

➤ керування транспортними засобами особами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а також відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння;

➤ вживання водієм транспортного засобу після дорожньо-транспортної пригоди за його участю алкоголю, наркотиків, лікарських препаратів виготовлених на їх основі (крім тих, що входять до офіційно затвердженого складу аптечки або призначені медичним працівником), або після того, як транспортний засіб був зупинений на вимогу поліцейського, до проведення уповноваженою особою медичного огляду з метою встановлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують його увагу та швидкість реакції, чи до прийняття рішення про звільнення від проведення такого огляду.

Відповідальність також передбачена за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених:

- статтею 176 КУпАП «Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення»,
- статтею 177 КУпАП «Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення»,
- статтею 177-2 КУпАП «Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів»,

- статтею 179 КУпАП «Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві»,
- статтею 180 КУпАП «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння».

У зв'язку з тим що сьогодні пияцтво в основному змістилось у сферу побуту, стало важкодоступним для соціального контролю, то для боротьби з пияцтвом необхідно вживати заходів, спрямованих на зміну способу життя правопорушників, перегляду їх правосвідомості. Причому ця робота повинна проводитись із урахуванням способу життя, праці і особистих якостей кожного конкретного правопорушника.

8.2. Превентивна робота дільничного офіцера поліції з населенням та громадами

Створення Національної поліції України вимагає впровадження нової ідеології відносин з населенням на принципах пріоритетності прав та інтересів людини, взаємодії з населенням на засадах партнерства, а також відходу від старої моделі роботи правоохоронних органів, яка була орієнтована насамперед на формування високих статистичних показників у службової діяльності.

Згідно із Законом України «Про Національну поліцію» довіру населення до поліції визнано основним критерієм оцінки ефективності її діяльності. Одним із головних принципів діяльності поліції є служіння суспільству, реалізація концепції «поліція та громада».

У структурі відділів та відділень поліції, які обслуговують міста, невеликі населені пункти та райони функціонує принципово нові (нетипові для колишніх органів міліції) підрозділи патрульної поліції (сектори реагування патрульної поліції та сектори превенції). Сектор превенції організовує діяльність дільничних офіцерів поліції.

Безпосередню комунікацію з громадами та населенням як у відділі так і в відділенні поліції здійснюють дільничні офіцери поліції (далі – ДОП). Оптимальна кількість дільничних офіцерів поліції визначається із розрахунку 1 офіцер обслуговує територію із чисельністю населення, що не перевищує 6 тис. осіб у сільській місцевості та 7 тис. осіб у містах. Основне призначення дільничного офіцера поліції – своєчасно реагувати на запити громадськості з питань забезпечення поліцією правоохоронної функції, приймати участь у обговоренні та вирішенні проблем громад, у межах компетенції оперативно надавати поліцейські

послуги громадянам та здійснювати правопросвітницьку діяльність.

Вагому роль у професійній діяльності дільничного офіцера поліції посідає превентивна робота із населенням та громадами. Характеристика профілактики правопорушень містить дослідження цієї діяльності як особливої частини соціального регулювання процесами, які пов'язані з завданнями блокування та усунення детермінантів адміністративної деліктності. Ця системна характеристика профілактики передбачає також комплексність, взаємодію усіх засобів профілактики, їх координованість, яка досягається шляхом планування профілактичної діяльності. Системний підхід до проблеми профілактики адміністративних проступків потребує дослідження механізму взаємодії різних ланок профілактичної діяльності, які диференційовані за рівнем, функціями, властивостями.

Новелою в адміністративно-юрисдикційній діяльності дільничного офіцера поліції є контролюючі напрямки діяльності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Тобто, ДОП має повноваження здійснювати нагляд за дотриманням правил дорожнього руху його учасниками (прерогатива надається водію, пасажиром, пішоходам та велосипедистам, як найбільш численними суб'єктами правовідносин) та правомірністю використання джерел підвищеної небезпеки (транспортних засобів) на вулично-дорожній мережі. При виявленні адміністративних правопорушень ДОП здійснює провадження по справі про адміністративне правопорушення, надає вірно адміністративно-правову кваліфікацію, та накладає адміністративне стягнення згідно діючого законодавства.

Превентивна (профілактична) робота ДОП діяльність, передбачена законодавством, що спрямована на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законом щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення поліцейського піклування. Необхідно виокремити дефініцію профілактичного обліку. Під *профілактичним обліком* розуміють комплекс організаційно-практичних заходів у діяльності ДОП із запобігання вчиненню, фіксації та припинення правопорушень, контролю за поведінкою осіб з метою недопущення повторного вчинення ними правопорушень, дотриманням установлених законодавством тимчасових обмежень та виконанням покладених зобов'язань¹.

Систему профілактики правопорушень поліції складає сукупність

¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041>.

її окремих підрозділів, посадових осіб та працівників, які цілеспрямовано здійснюють на різних рівнях і у різних масштабах управління й планування профілактичної діяльності, виконують профілактичні заходи на основі спільних цілей, завдань та принципів і мають у зв'язку з цим певні права та обов'язки, несуть відповідальність.

У превентивній діяльності поліції використовуються різноманітні за змістом заходи, що в цілому утворюють систему економічних, політичних, правових, психологічних, організаційних, технічних, соціальних, ідеологічних та інших чинників.

Так, концепція розвитку юридичної науки також передбачає близький за змістом перелік чинників, детермінуючих адміністративну деліктність: соціально-економічні, політичні, адміністративно-управлінські, морально-психологічні. Система цих заходів має універсальний характер, що забезпечує їх застосування на різних рівнях. За своїм змістом ці заходи поділяються на заходи загальної та індивідуальної профілактики.

Заходи загальної профілактики спрямовуються на усунення загальних причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень. До цих заходів відносяться:

- *профілактичні перевірки;*
- *роз'яснення положень законодавства України з питань соціальної профілактики правопорушень;*
- *інформування населення про стан правопорушень, засоби та методи їх захисту від посягань;*
- *правова пропаганда діючого законодавства серед населення, на підприємствах, організаціях, установах незалежного від форм власності з питань недопущення правопорушень та відповідальності за їх скоєння.*

Важливо знати, що дільничний офіцер поліції при виявленні на поліцейській дільниці адміністративного проступку, розгляд та винесення рішення по справі належить до його компетентності за підвідомчістю, здійснює провадження у справі про адміністративне правопорушення. Після оцінки доказового базису, якщо дільничний офіцер поліції встановить причини і умови, що сприяли вчиненню суспільно шкідливого діяння, має право вносити пропозиції щодо усунення даних детермінантів до підприємства, установи, організації незалежно від організаційно-розпорядчої діяльності та форми власності, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування. Це є важливим механізмом викоренення негативних складових чинників на поліцейській дільниці з метою унеможливлення виникнення

нігілістичних настроїв та стереотипів аномії.

Форма реалізації окремих із цих заходів може полягати у виступах перед населенням та трудових колективах зі звітами про стан правопорядку на закріпленій території. Також дільничний офіцер поліції проводить серед населення адміністративної дільниці роз'яснювальну роботу про способи захисту і самооборони від злочинних посягань. Однією з форм доведення інформації до громадськості є проведення виступів (звітів) дільничними офіцерами поліції на засіданнях виконавчих органів влади, зборах трудових колективів та перед громадами. Звітування здійснюється не рідше ніж двічі на рік з інформуванням виконавчого органу місцевого самоврядування про стан дотримання публічного порядку та громадської безпеки на поліцейській дільниці, ужиті заходи із запобігання правопорушенням, підвищення довіри населення до поліції (враховуючи, що довіра населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції).

Підготовка виступу починається із розробки плану або тез, в яких повинно бути відображено конкретну роботу дільничного офіцера поліції щодо втілення ним у життя вимог держави для зміцнення правопорядку та законності, захисту прав та інтересів громадян від злочинних зазіхань, а також ужиті ним заходи для забезпечення підтримки населення, допомоги від громадськості і трудових колективів.

Для більш переконливого викладення фактичного матеріалу, відображення тих чи інших тенденцій, які негативно або позитивно впливають на стан оперативної обстановки в районі (місті), дільничному офіцеру поліції в процесі розробки тематики виступу (звіту) перед громадськістю доцільно зустрітися із представниками органів виконавчої влади, керівниками підприємств, установ і спільно вирішити, на які важливі питання, пов'язані зі зміцненням правопорядку та публічної безпеки, з недоторканістю власності й участю в здійсненні цієї діяльності, громадськості варто звернути увагу. Аналогічні зустрічі необхідно проводити з представниками громадських організацій за місцем проживання громадян.

Далі, оцінюючи оперативну обстановку, варто показати динаміку злочинності, адміністративних правопорушень на поліцейській дільниці, у районі; число осіб, у тому числі працюючих на підприємстві чи проживаючих у певній місцевості, затриманих за хуліганство, дрібне розкрадання, торгівлю в невістановлених місцях, зайняття проституцією і т. ін.

Розкриваючи причини, що сприяли здійсненню правопорушень, дільничний офіцер поліції повинен запропонувати для обговорення конкретні заходи для їхнього усунення, звернувши особливу увагу на проблеми, вирішення яких вимагає внесення відповідних пропозиції та питань перед державними органами виконавчої влади, відомствами й організаціями.

Особливу увагу у виступі (звіті) варто приділяти проведеній індивідуальнопрофілактичній роботі з особами, від яких можна очікувати вчинення правопорушень або перебувають на профілактичному обліку.

Тут важливо підкреслити майбутні перспективи, за допомогою трудових колективів та громадськості вчасно запобігати правопорушенням, здійснювати позитивний вплив на осіб, що допустили антигромадські прояви і злочини, Доцільно дати характеристику деяким із них, у першу чергу особам, що займаються самогоноварінням, п'яницям, жебракам та безробітним. На двохтрьох прикладах бажано розповісти про заходи, які необхідно вживати щодо цих осіб з боку громадськості для запобігання подібних порушень та про подальші заходи з метою виправлення їхньої поведінки.

Говорячи про роботу поліції із запобігання правопорушень і про участь у ній громадськості, варто вказати кількість відвернених злочинців і порушень публічного порядку; розповісти про організацію правової пропаганди серед населення, про вжиті заходи щодо раніше судимих осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, про те, яку роль відіграє адміністративний нагляд за особами, які звільнилися з місць позбавлення волі, і про необхідність участі громадськості у здійсненні цього нагляду.

Зупиняючись на профілактиці правопорушень серед неповнолітніх, доцільно сказати про заходи громадського й адміністративного впливу, вжитих щодо підлітків, які вчинили кримінальні чи адміністративні правопорушення, а також батьків, діти яких перебувають без нагляду. Одночасно коротко проінформувати про організацію дозвілля дітей і підлітків, нагляду за їхньою поведінкою у дворах, на вулицях та інших громадських місцях. На конкретних прикладах можна показати, як закріплений актив громадськості здійснює нагляд за «важкими» підлітками.

Дуже важливо розповісти про ту роботу, яку разом із поліцією проводять різні громадські організації щодо зміцнення правопорядку. При цьому потрібно зосередити увагу на участі громадських формувань у профілактиці правопорушень, недоліках у цій роботі, їхній ролі в

перевихованні порушників правопорядку тощо.

Окремим розділом у виступі варто передбачити аналіз звернень громадян, що надійшли в звітному періоді, заходи щодо поліпшення організації прийому громадян. Доцільно також ознайомити населення і трудові колективи з деякими нерозкритими злочинами на дільниці, у районі (місті) і підказати, яку допомогу вони можуть надати поліції.

Кожен виступ завершується висновком, якому необхідно надати мобілізуючий характер для того, щоб орієнтувати населення, колектив жителів на подальше зміцнення зв'язків з органами та підрозділами Національної поліції України і надання їм допомоги в справі зміцнення правопорядку і боротьби зі злочинністю.

Нерідко в ході або після виступу дільничному офіцеру поліції ставляють різноманітні запитання. На кожне з них він повинен дати докладку і вичерпну відповідь. Добре підготуватися до виступу допомагає систематичне нагромадження фактичного матеріалу в спеціально заведеному робочому зошиті, куди заносяться приклади, факти, окремі цифри, результати спільної роботи з органами виконавчої влади, з громадськістю, трудовими колективами.

Належній підготовці до виступу дільничного офіцера поліції сприяють і періодичні семінари-інструктажі. Це допомагає їм правильно усвідомлювати положення, що випливають з оперативної обстановки, подій, фактів з життя міста, району, одержати відповіді на питання. На таких семінарах можна практикувати прослуховування окремих виступів у записі. Це допомагає його учасникам усунути у своїх виступах (звітах) недоліки, позбутися повторень, невдалих висловів, більш глибоко і всебічно осмислити кожне речення.

Виступ повинний бути розрахований, як правило, на 30-40 хвилин. Після того як його буде підготовлено, дільничний офіцер поліції зобов'язаний погодити його із заінтересованими службами, а потім затвердити у керівника. На зборах рекомендується обирати робочу президію, яка веде протокол, де відображають дату і місце проведення зборів, хто є присутнім, виступи учасників і прийняті рішення.

Особливо варто звернути увагу на те, щоб висловлені громадянами пропозиції та критичні зауваження були докладно зафіксовані в протоколі і рішеннях зборів. Найважливіші з них згодом відбиваються в планах роботи органів поліції, розглядаються керівниками, а потім при черговому виступі дільничного офіцера поліції населення інформується про те, яким чином виконані їхні пропозиції.

Отже, необхідно пам'ятати, що будь-який виступ (звіт) складається з трьох частин:

- 1) вступ.
- 2) основна частина.
- 3) висновок.

Вступ відіграє важливу роль. Він повинен зацікавити слухачів, викликати бажання не тільки слухати, але і думати. Тому він повинен бути коротким, насиченим і цікавим. Через вступне слово дільничний офіцер поліції вводить слухачів у тему виступу (звіту), дає можливість зрозуміти головну його ідею.

В *основній частині* дільничний офіцер поліції розглядає такі питання:

- 1) загальна характеристика оперативної обстановки на адміністративній дільниці;
- 2) особливості адміністративної дільниці, які впливають на оперативну обстановку;
- 3) розповсюдження окремих видів правопорушень і в тому числі на конкретному підприємстві, де проводиться виступ (звіт);
- 4) аналіз і узагальнення причин і умов скоєних правопорушень;
- 5) сили і засоби, які використовуються дільничними офіцерами поліції для охорони публічного порядку на адміністративній дільниці, крім тих, які не підлягають розголошенню;
- 6) оцінка роботи громадських формувань в охороні публічного порядку;
- 7) узагальнення позитивних сторін своєї діяльності, заходи на усунення недоліків у роботі;
- 8) визначення конкретної необхідної допомоги для забезпечення покращення справ та оперативної обстановки на адміністративній дільниці тощо.

Розглянувши всі питання, дільничний офіцер поліції закінчує виступ висновками у всіх питаннях виступу (звіту). Крім того, він повинен бути готовим відповісти на запитання громадян.

Кожен дільничний офіцер поліції повинен постійно пам'ятати, що він є основним представником підрозділу превенції на адміністративній дільниці і це зобов'язує його підвищувати почуття особистої відповідальності перед громадою за доручену справу, бути до себе вимогливим, домагатися, щоб його службова діяльність завжди була зрозуміла і схвалена населенням.

Аналіз нормативно-правових актів та наукових публікацій щодо особливостей форм загальної та індивідуальної профілактики свідчить про їх суттєве різноманіття та комплексний характер використання.

Так, загальна профілактика правопорушень поліцією здійснюється

у формах:

➤ інформування органів державної влади, заінтересованих міністерств та інших органів виконавчої влади про наявні обставини, що можуть сприяти вчиненню правопорушень, для вжиття заходів щодо усунення цих обставин;

➤ висвітлення в засобах масової інформації положень законодавства та його змін з метою поліпшення правової обізнаності населення з питань реалізації громадянами прав і виконання обов'язків, попередження фактів правопорушень у сфері охорони публічного порядку і забезпечення публічної безпеки тощо;

Основними методами здійснення профілактики правопорушень у сучасних умовах необхідно вважати:

➤ *виховні*, тобто сукупність засобів, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований вплив на свідомість та поведінку особи, формування в неї необхідних якостей особливості. Ці методи в свою чергу розділяються на три групи, методи формування свідомості, які включають роз'яснення та приклад, методи формування позитивного досвіду в процесі діяльності, як включають вплив суспільної думки, методи приучення та вправи, методи заохочення та покарання;

➤ *психологічні*, які включають емпіричні (спостереження, експеримент), психодіагностичні (тести, анкети, соціометрія, бесіда, аналіз результатів діяльності і біографічний методи) та методи корекції;

➤ *економічні*, які не передбачають «адміністрування», проте як такі, що використовуються державним органом, набувають обов'язкового характеру наслідки невиконання виявляються у матеріальних збитках, упущеній вигоді, грошових компенсаціях тощо;

➤ *адміністративні* (переконання, примус контролю, координації, субординації, зобов'язуючий, уповноважуючий, забороняючий, імперативний, делегуючий, рекомендаційний, диспозитивний);

➤ *просвітницькі* (лекції, круглі столи, конференції, на яких висвітлюються причини вчинення правопорушень, умови, які їм сприяють тощо);

➤ *технічні методи* профілактики, до яких належать різні технології, правила, засоби і прилади, що перешкоджають вчиненню правопорушень (наприклад, встановлення засобів охоронної сигналізації; замикаючих пристроїв і т.д.);

➤ *організаційні методи* профілактики правопорушень, покликані сприяти зниженню або мінімізації криміногенних наслідків від непрофесійної організаційноуправлінської діяльності;

➤ *правові методи* профілактики правопорушень, сприяють

нейтралізації умов здійснення конкретних правопорушень (наприклад, норми які регламентують порядок придбання і зберігання зброї), методи, стимулюючі до дій, що перешкоджають або припиняють здійснення правопорушень (це норми кримінального права та адміністративноделіктного права про добровільну відмову від вчинення правопорушення, необхідну оборону тощо), та норми, регламентуючі процес попередження правопорушень.

У профілактичній роботі дільничного офіцера поліції можна вирізнити такі методи, які доцільно вживати в процесі попередження правопорушень із боку учасників соціальнопобутового конфлікту: надання допомоги; переконання; впливу на оточуюче мікросередовище; примусу.

МЕТОД ПЕРЕКОНАННЯ – це комплекс виховних заходів, який застосовується з метою зміни антисуспільного напряму поведінки особи, що стоїть на обліку, розрахований на мобілізацію всіх позитивних якостей людини з урахуванням віку, освіти, сімейного стану, роду занять, матеріального стану, поглядів, переконань, інтересів, інтелектуальних, емоційних і вольових якостей.

Реалізуючи метод переконання, дільничний офіцер поліції повинен пам'ятати, що настання переломного позитивного моменту в свідомості учасників конфлікту є результатом впливу цілої низки чинників. Це і проведення бесід, і залучення представників громадськості для проведення виховної роботи з правопорушником як індивідуально, так і колективно, із залученням колег з бригад, цехів.

Метод надання допомоги передбачає реальну допомогу в працевлаштуванні, покращенні житлових умов, організації дозвілля, у встановленні соціальнокорисних контактів, зацікавленні занять за інтересам (гуртки, секції).

Метод впливу на оточуюче мікросередовище має на увазі: організацію впливу на осіб, які провокують конфліктні ситуації у сфері сімейнопобутових відносин; надання допомоги при зміні місця проживання, праці.

МЕТОД ПРИМУСУ – винесення офіційного застереження про неприпустимість антигромадської поведінки та захисного припису, вжиття заходів державнопримусового характеру, громадський вплив на скоєне правопорушення, застосування заходів адміністративного впливу, притягнення до юридичної відповідальності.

Здійснюючи превентивний вплив, дільничний офіцер поліції повинен врахувати, що:

- універсальних профілактичних заходів не існує, ефективність

їх завжди вибірково;

- превентивний вплив – процес тривалий. Позитивних результатів при цьому можна досягти лише тоді, коли він здійснюється працівником, що добре знає особу підопічного, а тому і суб'єкт профілактики повинен бути постійним;
- особливість будь-якого профілактичного впливу полягає в тому, що його позитивні результати стають очевидними не відразу після реалізації тих чи інших заходів, а поступово, через деякий час, коли нові звички, погляди достатньо закріпляться в свідомості людини;
- успіх профілактичного впливу зумовлений вмінням прогнозувати (хоча б у загальних рисах) поведінку людини, від якої можна очікувати скоєння злочину.

8.3. Взаємодія дільничного офіцера поліції з населенням на засадах партнерства

Одним із пріоритетних напрямків поліцейської діяльності дільничного офіцера поліції (далі – ДОП) є налагодження співробітництва з населенням, залучення громадян до профілактики правопорушень, протидії злочинності, поліпшення співпраці між поліцією та населенням заради спільної мети – безпеки та правопорядку у межах поліцейської дільниці. Дільничний офіцер поліції в силу покладених на нього завдань є універсальним багатофункціональним суб'єктом владних повноважень, який по суті є першим хто реагує на потреби громади у забезпеченні та вирішенні безпекових проблем. У свою чергу підтримка громадян та громадських формувань – це одна з основних умов підвищення ефективності діяльності поліції.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції є рівень *довіри населення до поліції*¹.

Від уміння дільничного офіцера поліції створити довірчі відносини з населенням залежить ефективність профілактичної роботи, зміцнення авторитету ДОП, зокрема, та підвищення іміджу поліції, взагалі.

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

Відповідно до наказу МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» діяльність ДОП ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності»¹.

Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства полягає в новій філософії поліції щодо надання сервісних послуг ДОП та передбачає реалізацію принципу Community policing створення спільного безпечного середовища у постійній, систематичній співпраці поліції з населенням.

ДОП з метою впровадження принципу *взаємодії з населенням на засадах партнерства*, відповідно до вищезазначеного Наказу МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції», зазначено: «організовує роботу за такими напрямками:

1) у протидії злочинності, профілактиці правопорушень та охорона публічного порядку за участю населення;

2) у співпраці з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів захисту дітей з метою реалізації принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства;

3) у визначенні спільних пріоритетних напрямів роботи та її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості;

4) проводить відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням, у інформуванні про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території;

5) у взаємодії з органами соціального захисту населення місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, службами у справах дітей, благодійними, громадськими організаціями, представниками територіальних громад, спеціалізованими установами для осіб, які відбули покарання, здійснює роботу із запобігання вчиненню правопорушень, у тому числі стосовно осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;

¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041>.

б) усуває причини та умови, які призводять до вчинення правопорушень;

7) вживає заходи з метою запобігання вчиненню домашнього насильства;

8) покращення матеріально–технічного забезпечення поліцейської станції та умов роботи;

9) надання необхідної допомоги особі, яка постраждала від торгівлі людьми».¹

Навантаження та значний обсяг напрямів діяльності дільничних офіцерів поліції потребують допомоги та активної позиції з боку населення щодо сприяння органам та підрозділам Національної поліції у здійсненні їх функцій із забезпечення публічного порядку та публічної безпеки.

Однією із форм участі громадян в охорони громадського порядку у взаємодії з ДОП відводиться громадським формуванням з охорони громадського порядку та державного кордону.

Під час організації своєї діяльності ДОП формує пропозиції щодо створення громадських формувань з охорони громадського порядку на території обслуговування, пріоритетним в цьому контексті є знання законодавчих механізмів реалізації зазначеного права громадян, а також розуміння суті та необхідності такої взаємодії.

Адміністративно-правовий статус членів громадських формувань визначається Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону»², який регламентує права та обов'язки, а також правові та соціальні гарантії членів громадських формувань, закріплює конституційний принцип реалізації права громадян у правоохоронній діяльності створювати в установленому порядку громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку.

Зупинимось на деяких аспектах законодавчого врегулювання діяльності членів громадських формувань. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», зазначено: «члени громадських формувань сприяють правоохоронним органам у запобіганні та припиненні адміністративних і кримінальних правопорушень, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та

¹ Там само.

² Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/183514>.

інших надзвичайних обставин»¹.

Вимоги до кандидатів, які виявили бажання стати членами громадських формувань, визначаються у ст. 12 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», де зазначено таке: «громадяни України, які досягли 18-річного віку, виявили бажання брати участь у зміцненні правопорядку та здатні за своїми діловими, моральними якостями і станом здоров'я виконувати на добровільних засадах взяті на себе зобов'язання. Не мають права бути членами громадських формувань особи, які порушують громадський порядок, особи, судимість з яких не знята або не погашена у встановленому законом порядку, та раніше засуджені за умисні кримінальні правопорушення, хворі на хронічний алкоголізм і наркоманію, визнані в судовому порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, та інші особи у випадках, передбачених законами України. Члени громадських формувань з охорони громадського порядку можуть брати участь у забезпеченні правопорядку та за місцем реєстрації цих об'єднань та лише після проходження відповідної правової та спеціальної підготовки в органах Національної поліції. Під час виконання обов'язків з охорони громадського порядку зобов'язані мати особисте посвідчення члена громадського формування та нарукавну пов'язку. Під час реалізації правоохоронних функцій, громадським формуванням з охорони громадського порядку і державного кордону заборонено займатися підприємницькою або іншою діяльністю з метою одержання прибутку»². Така діяльність є безоплатною, добровільною в поза робочий та навчальний час.

Повсякденна (оперативна) діяльність таких формувань організовується, спрямовується і контролюється ДОП. Систематично проводяться спільні наради, під час яких розробляються та погоджуються заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку на територіях обслуговування, затверджуються спільні графіки патрулювання, у ст. 11 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону» зазначені форми та методи спільної діяльності, а саме: «виставлення постів на вулицях, майданах, залізничних вокзалах; в аеропортах, морських і річкових портах, у місцях компактного проживання громадян; розташування підприємств, установ, організацій, навчальних закладів; участі в забезпеченні охорони громадського порядку під час проведення масових заходів, погоджених у випадках, передбачених законом, з

¹ Там само.

² Там само.

виконавчими органами місцевого самоврядування; участі у заходах правоохоронних органів, спрямованих на боротьбу з окремими видами правопорушень»¹.

Від правильної, належної та ефективної організації діяльності ДОП з громадськими формуваннями в охороні громадського порядку досягається реалізація основних завдань закріплених у ст. 9 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», а саме:

- надання допомоги органам Національної поліції у забезпеченні громадського порядку і громадської безпеки, запобіганні адміністративним і кримінальним правопорушенням;

- інформування органів Національної поліції про вчинені або ті, що готуються, кримінальні правопорушення, місця концентрації злочинних угруповань;

- сприяння органам Національної поліції у виявленні і розкритті кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій, громадян від кримінально протиправних посягань; участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху та боротьбі з дитячою бездоглядністю і правопорушеннями неповнолітніх².

Важливим аспектом, що сприяє залученню осіб як членів громадських формувань є мотивація. Один з методів є заохочення. За активну участь у забезпеченні охорони громадського порядку громадяни відповідно Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону» у ст.18 зазначено: «члени громадських формувань заохочуються органами Національної поліції, іншими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування шляхом оголошення подяки або видачі цінного подарунка чи грошової винагороди, а також за поданням керівних органів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону члени цих формувань, які беруть найбільш активну участь в охороні громадського порядку, мають переважне право на вступ до навчальних закладів системи Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Державної прикордонної служби України, прийняття на службу до органів Національної поліції або Державної прикордонної служби України»³.

Прикладом успішної організації та взаємодії ДОП з ГФ є

¹ Там само.

² Там само.

³ Там само

діяльність громадського формування у м. Дніпрі «Безпечне життя». Станом на 2021 рік ГФ налічує близько 50 осіб, які добровільно на безоплатних засадах у вільний від роботи та навчання час допомагають сектору превенції ВП № 7 ДРУП ГУНП в Дніпропетровській області. Члени громадських формувань спільно здійснюють патрулювання відповідно до графіків чергувань з ДОП залучаються на охорону громадського порядку під час проведення масових заходів, зборів, надають допомогу у запобіганні адміністративним і кримінальним правопорушенням¹.

Ще одним позитивним *прикладом партнерства ДОП у сільській місцевості* є громадське формування з охорони громадського порядку «Козацька варта», яке діє у смт. Велика Багачка на території Великобагачанського району Полтавської області. До складу формування входять 38 осіб з числа підприємців, фермерів, найманих сільськогосподарських робітників, працівників освіти, та пенсіонерів МВС². Ці та інші приклади свідчать про дієвість та необхідність такої співпраці. В контексті зазначеного науковий та практичний інтерес становить проєкт «Шерифи для нових громад», метою якого є вивчення позитивного досвіду взаємодії поліції та населення (громад) у Херсонській, Харківській, Полтавській, Дніпропетровській, Миколаївській, Хмельницькій областях у реалізації принципу Community policing, створення безпечного середовища в громадах³.

Отже, на підставі вищезазначеного, на сьогодні законодавчо закріплена колективна форма участі громадян в охороні громадського порядку – як громадські формування з охорони громадського порядку та державного кордону, проте залишаються неврегульованими питання індивідуальної форми участі громадян в ОГП на законодавчому рівні, наприклад, в якості громадських помічників дільничних офіцерів поліції.

Взаємодія поліції та населення передбачає різний формат спільної діяльності, одним з таких є реалізація спільних проєктів з громадськістю. Відповідно до ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію» поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення

¹ «У нас на районі»: як громадське формування «Безпечне життя» допомагає поліції у забезпеченні громадського порядку в Дніпрі. URL : <https://sheriffua.org/news/dnipro/unasnarajonijakgromadskeformuvannjabezpechnezhittjadopomagajepolitsijiuzabezpechennigromadskogoporjadkuvdnip>.

² Як «Козацька варта» дбає про безпеку Великобагачанської громади. URL : <https://sheriffua.org/news/poltava/jakkozatskavartadbajeprobezpekuvelikobagachanskojigromadi>.

³ Про проєкт «Шерифи для нових громад». URL : <https://sheriffua.org/about>.

потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань¹.

Прикладом успішної реалізації програми партнерства представників громадського об'єднання «Хмарочос» та поліцейськими є запровадження в Кропивницькому «Майстерню флікерів». Мета програми полягає у виготовленні та розповсюдженні світловідбиваючих елементів (флікерів) у запобіганні та профілактики дитячого травматизму на дорогах в сутінках та нічний час. Поліцейські разом з дітьми виготовляють флікери, проводять просвітницьку компанію щодо дотримання правил дорожнього руху. Позитивний досвід зазначеної програми реалізується у селі Цибулеве Дмитрівської територіальної громади, а також в селі Михайлівка.²

Також важливим чинником у налагодженні довірливих відносин з населенням є особиста ініціатива ДОП у реалізації спільних проєктів та програм, метою яких є профілактика правопорушень. Важливим в цьому контексті є захист прав та інтересів дітей, формуванні належної правової поведінки серед дітей та молоді. Позитивним прикладом зазначеного, є перший в Україні пілотний проєкт, який реалізується на Дніпропетровщині, спрямований на профілактику насильства в сім'ях і розвиток наставництва з дітьми та підлітками. Ідея та ініціатива пілотного проєкту належить ПОГ Богданівської ОТГ. Прийнята Програма Богданівською сільською радою у період на 2020-2021 роки³.

Ідеєю для впровадження проєкту слугувала американська програма «Big Brothers Big Sisters»⁴. Мета програми полягає у наставництві (кураторстві) дорослих та допомозі дітям, які опинилися у життєво складних умовах; розкритті потенціалу дитини, а також формуванні правильних соціальних орієнтирів правової поведінки в суспільстві.

Ще одним аспектом взаємодії поліції та громадськості є інформування громадянами правоохоронних органів про відомі їм факти скоєння правопорушень (обмін інформацією, яка представляє в тому числі оперативний інтерес) є досить вагомим фактором, який є запорукою ефективної роботи органів та підрозділів Національної

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

² Цибулеве: на стовпах з'явилися «світлячки».. URL : <https://sheriffua.org/news/estoniya/chomuvselitsibulevenastovpahzjavilisjasvitljachki>.

³ «Щоб завтра було краще, ніж сьогодні», у Богданівській ОТГ запроваджується програма наставництва для підлітків. URL : <https://sheriffua.org/news/dnipro/schobzavtrabulokraschenizhsogodniubogdanivskijotgzaprovadzhujetsjaprogramanastavnitstvadljapidlitkiv>.

⁴ Big Brothers Big Sisters of America. URL : <http://www.bbbsi.org/aboutus/>.

поліції в цілому.

Прикладом успішної реалізації поставлених завдань є програма інформування працівників поліції «Чужий в селі» при виявленні підозрілих осіб та автотранспорту в селі (селищі). В рамках програми громадяни фіксують прикмети невідомих, марку, колір, номерний знак автотранспорту та доводять інформацію до ДОП. Зазначена програма реалізується в багатьох селах України, наприклад у Дніпропетровській, Волинській областях, тощо¹.

Проте слід зазначити, що з розвитком інформаційних технологій, збільшенням користувачів мережі Інтернет, створенням соціальних мереж (Facebook), месенджерів (Whatsapp, Viber, Telegram) окрім «традиційних» комунікативних засобів діалогу між представниками громадськості та поліції поступово формується нова філософія діалогу та взаємодії, яка трансформується в інформаційнокомунікаційну площину. Це необхідно сприймати як платформу нових можливостей щодо створення умов для комунікації та співпраці громадян та поліції. Дуже актуальним та ефективним, особливо в умовах обмежувальних карантинних заходів, є створений МВС України у месенджері Telegram чат-бот #ДійПротиНасильства², який допомагає запобігти домашньому насильству. Окрім правової консультації, що є ознаками домашнього насильства, чатбот може допомогти викликати служби допомоги (поліцію, швидку медичну допомогу), переадресувати на спеціалістів безоплатної правової допомоги, які нададуть юридичну консультацію в онлайнрежимі. Також чат-бот може надати контакти інших служб допомоги, роз'яснити, що таке домашнє насильство та як йому протидіяти, розповісти про повноваження органів і установ, котрі здійснюють заходи для запобігання домашньому насильству.

Впровадження чат ботів є новим інструментом комунікації з населенням органів та підрозділів Національної поліції здатним не тільки підвищувати правосвідомість громадян, підвищувати рівень правового виховання серед населення, а бути дієвим помічником у протидії правопорушенням. Обмін інформацією в такому форматі дозволяє підтримувати систематичний зворотній зв'язок та допомагає налагоджувати конструктивний діалог з громадськістю, враховуючи та реагуючи на потреби населення в контексті реалізації безпекових

¹ «Чужий в селі»: що робити волинянам, які зустріли підозрілих людей (фото). URL : <https://konkurent.ua/publication/73805/chuzhiy-v-seli-scho-robity-volinyanam-yaki-zustrili-pidozrilih-ludey-foto>.

² МВС запустило у Telegram чат-бот для протидії домашньому насильству. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubrictechnology/3002636mvszapustiloutelegramcatbotdlaprotidiidomasnomunasilstvu.html>.

програм на території обслуговування ДОП.

Ефективна взаємодія поліції та громадськості на засадах партнерства формується та залежить від рівня довіри населення до діяльності ДОП. Цей рівень залежить від багатьох чинників, які формують авторитет ДОП та впливають на імідж поліції в цілому, сприяють налагодженню партнерських відносин з населенням. Важливим в цьому контексті є дотримання ДОП професійноетичних вимог щодо правил поведінки поліцейських на засадах етики та загальнолюдських цінностей. Особливе місце в цьому відводиться й професійній комунікації ДОП, вміння встановлювати психологічний контакт з громадянами, будувати конструктивний діалог та бути відкритим до діалогу, проявляти ініціативу у вирішенні безпекових питань на території обслуговування.

В своїй діяльності та під час взаємодії з громадянами ДОП зобов'язаний дотримуватися вимог наказу МВС України «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських» від 09.11.2016 № 1179, зазначено таке: «1) поводитися стримано, доброзичливо, відкрито, уважно і ввічливо, викликаючи в населення повагу до поліції і готовність співпрацювати; 2) контролювати свою поведінку, почуття та емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, неприязні, недоброму настрою або дружнім почуттям впливати на прийняття рішень та службову поведінку; 3) мати охайний зовнішній вигляд, бути у встановленій формі одягу; 4) дотримуватися норм ділового мовлення, не допускати використання ненормативної лексики; 5) бути тактовним та доброзичливим; 6) висловлювати вимоги чи зауваження, що стосуються особи, у ввічливій та переконливій формі; 7) надати можливість особі висловити власну думку; 8) до всіх потерпілих від злочинів або інших правопорушень проявляти повагу, охороняти їх безпеку та право на невтручання в особисте життя; 9) за будь-яких обставин і відносно будь-якої людини як у робочий, так і в неробочий час поліцейський зобов'язаний дотримуватися норм професійної етики; 10) при зверненні до особи поліцейському заборонено бути зверхнім, погрожувати, іронізувати; 11) поліцейський повинен бути коректним та не повинен допускати застосування насильства чи інших негативних дій щодо членів суспільства, а також, незважаючи на провокації, повинен залишатися об'єктивним; 12) з метою зменшення кількості випадків застосування поліцейських заходів примусу поліцейський повинен проявляти розсудливість, відкритість, почуття справедливості, володіти комунікативними навичками (переконання, ведення переговорів тощо),

а в необхідних випадках мати керівні та організаційні якості»¹.

Отже, запорукою ефективної взаємодії дільничного офіцера поліції з населенням на засадах партнерства є реалізація основних завдань: а) підвищення авторитету й довіри населення до поліції; б) покращання стану комунікативної та загальної культури працівників поліції; в) сприяння об'єктивному інформуванню населення про діяльність поліції через ЗМІ; г) створення позитивного іміджу поліції шляхом підвищення рівня професійної компетентності та покращення результатів її діяльності; д) забезпечення безпосереднього діалогу між поліцією та населенням на конкретній території; є) проведення активної профілактичної, виховної, просвітницької роботи серед населення з метою запобігання злочинності, формування у громадян відчуття особистої причетності до правового порядку в Суспільстві².

Процес налагодження партнерських відносин між населенням та поліцією, по суті, є динамічним, який потребує постійного аналізу та вивченню нових форм, методів такої взаємодії, з урахуванням успішного досвіду реалізації безпекових програм у громадах, залучення населення до охорони громадського порядку відповідно до чинного законодавства.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Які нормативні документи регламентують діяльність дільничних офіцерів поліції?
2. Що таке поліцейська дільниця і поліцейська станція?
3. Хто допомагає дільничному офіцеру поліції при охороні громадського порядку?
4. Яка мета проведення сходів громадян у сільській місцевості за участю дільничного офіцера поліції?
5. Якими статтям кодексу України про адміністративні правопорушення користується у своїй службовій діяльності дільничний офіцер поліції при складанні протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язаних із порушенням антиалкогольного законодавства?
6. Які заходи загальної профілактики спрямовуються на усунення загальних причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень?

¹ Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z157616>.

² Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі : монограф. ; за заг. ред. З. Р. Кісіль. Львів, 2017. С. 44-45.

7. В яких формах здійснюється загальна профілактика правопорушень поліцією?

8. Що необхідне врахувати дільничному офіцеру поліції при здійсненні превентивного впливу?

9. Які методи може використовувати дільничний офіцер поліції в проведенні профілактичної роботи?

10. Який державний орган може встановлювати адміністративний нагляд за особами звільненими з місць позбавлення волі і хто є ініціатором його встановлення?

11. Назвіть основний критерій оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції, відповідно до Закону «Про Національну поліцію». Розкрийте основний зміст.

12. Яким законодавчим актом регламентується адміністративно-правовий статус членів громадських формувань.

13. Назвіть вимоги до кандидатів, які виявили бажання стати членами громадських формувань.

14. Чи всі громадяни України мають право реалізувати своє конституційне право та стати членами громадських формувань?

15. Назвіть основні завдання ДОП у співпраці з громадськими формуваннями в охороні громадського порядку.

16. В чому полягає принцип взаємодії ДОП з населенням на засадах партнерства, яким відомчим нормативно-правовим актом МВС регламентується така співпраця?

17. На вашу думку, які чинники впливають на рівень довіри населення до ДОП?

18. Який відомчий нормативно-правовий акт МВС визначає дотримання ДОП професійноетичних вимог щодо правил поведінки поліцейських на засадах етики та загальнолюдських цінностей?

19. Наведіть приклади спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення, які реалізуються ДОП з громадськістю в Україні.

20. Наведіть приклади інформаційнокомунікативних засобів діалогу між представниками громадськості та поліції ?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 8

1. *Вчинення адміністративного правопорушення в стані сп'яніння вважається:*

- а) обставиною, що обтяжує відповідальність;
- б) обставиною, що пом'якшує відповідальність;
- в) звільненням від відповідальності;
- г) підставою до притягнення до відповідальності.

2. *Ключовим елементом забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах сьогодення є:*

- а) проведення сходів громадян;
- б) проведення бесіди з поліцейськими;
- в) проведення контрольних закупівель в торговельних закладах;
- г) притягнення до відповідальності винних осіб.

3. *Основним нормативно–правовим актом, що регулює безпосередню діяльність дільничних офіцерів поліції є:*

- а) наказ МВС №650 від 28.07.2017 року;
- б) наказ МВС №1026 від 18.06.2018 року;
- в) наказ МВС №878 від 10.03.2020 року;
- г) наказ Національної поліції України №1826 від 12.03.2020 року.

4. *Через кого здійснюється безпосередній взаємозв'язок з населенням?*

- а) дільничного офіцера поліції;
- б) інспектора превенції;
- в) інспектора сектору реагування патрульної поліції;
- г) інспектора сектору дозвільної системи.

5. *Поліцейська станція – це:*

а) службове приміщення, що надається ДОП для виконання покладених на нього завдань із забезпечення правопорядку в межах поліцейської дільниці;

б) приміщення, призначене для відпочинку дільничного офіцера поліції;

в) приміщення, призначене для тримання осіб, затриманих за вчинення адміністративного правопорушення;

г) приміщення, призначене для відпочинку дільничного офіцера поліції;

д) службове приміщення, призначене для протидії вчиненню кримінальних правопорушень на закріпленій території.

6. *Що з переліченого не належить до методу примусу?*

а) надання допомоги у працевлаштуванні;

б) винесення офіційного застереження про неприпустимість антигромадської поведінки;

в) вжиття заходів державно–примусового характеру;

г) притягнення до юридичної відповідальності.

7. *Які складові виступу дільничного офіцера поліції перед населенням?*

а) вступ, основна частина, висновок;

б) основний зміст, висновок;

- в) примусове висловлювання, висновок, оцінка;
- г) виступ, оцінка виступу, висновок.

8. Основним призначенням дільничного офіцера поліції є:

- а) своєчасно реагувати на запити громадськості з питань забезпечення поліцією правоохоронної функції;
- б) складання адміністративних матеріалів;
- в) надання відповіді на звернення громадян;
- г) проведення оцінки ризиків на поліцейській дільниці.

9. Яка категорія осіб є пріоритетною для проведення індивідуально-профілактичних заходів?

- а) особи, що перебувають на профілактичному обліку;
- б) особи, які ведуть антисоціальний спосіб життя;
- в) особи, які зловживають наркотичними речовинами;
- г) особи, які двічі протягом року вчинили дрібне хуліганство.

10. Основним критерієм оцінки роботи дільничного офіцера поліції є:

- а) довіра населення;
- б) кількість складених адміністративних матеріалів;
- в) кількість затриманих правопорушників;
- г) кількість виконаних рішень суду.

11. Яким законодавчим актом визначається діяльність громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону:

- а) Закон України «Про громадські формування в охороні громадського порядку та державного кордону»;
- б) Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону»;
- в) Закон України «Про участь добровільних помічників в охороні громадського порядку та державного кордону»;
- г) Закон України «Про формування в охороні громадського порядку та державного кордону».

11. Громадські формування з охорони громадського порядку створюються у складі не менше ніж :

- а) у кількості 6 осіб;
- б) у кількості 8 осіб;
- в) у кількості 7 осіб;
- г) у кількості 10 осіб;

12. Яким відомчим нормативно–правовим МВС регламентується взаємодія ДОП з населенням на засадах партнерства:

а) наказ МВС України від 15.07.2018 № 750 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції»;

б) наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції»;

в) наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади»;

г) наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних інспекторів поліції».

13. Яка посадова особа має право встановити адміністративний нагляд щодо особи, звільненої з місць позбавлення волі:

а) суддя;

а) голова сільської, селищної, міської ради;

а) начальник відділення поліції;

г) прокурор.

14. Яку чисельність населення зобов'язаний обслуговувати ДОП у сільській місцевості:

а) до 6 тисяч;

б) до 7 тисяч;

в) до 5 тисяч;

г) до 10 тисяч.

15. Хто за підвідомчістю є уповноваженою посадовою особою на розгляд адміністративної справи, передбаченою ст. 176 КУпАП:

а) поліція;

б) суд;

в) адміністративні комісії;

г) виконавчі комітети сільської, селищної, міської ради.

Розділ 9

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

9.1. Правові засади захисту прав і законних інтересів дітей в Україні

9.2. Система державних органів та інститутів, що забезпечують захист прав та інтересів дітей, а також здійснюють контроль щодо їх дотримання

9.3. Напрямки діяльності підрозділів національної поліції у сфері захисту прав і законних інтересів дітей

9.1. Правові засади захисту прав і законних інтересів дітей в Україні

Одним з пріоритетних завдань сучасного правового суспільства є *захист прав та інтересів дітей*. Особливе ставлення саме до дитини обумовлене тим, що вона нездатна самостійно захищати свої інтереси та права. Адже, діти залежать від рішень батьків чи інших дорослих, які опікуються ними, вони не завжди можуть звернутися за правовою допомогою та є емоційно вразливими.

Всебічна охорона прав та інтересів дітей є надзвичайно важливою для нашого суспільства та держави, оскільки від захищеності дитини сьогодні прямо залежить її формування як повноцінного громадянина в майбутньому.

А тому, на сьогодні, завданням правових інститутів є створення соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов та гарантій для фізичного, культурного, інтелектуального розвитку дитини, забезпечення й захисту її прав та законних інтересів.

Слід зазначити, що на сьогодні в Україні система (структура) державних органів у сфері захисту прав дитини є досить розгалуженою, де кожен елемент має свої функції, завдання, повноваження та компетенцію.

Національна поліція України відіграє важливу роль в охороні прав та інтересів дітей, адже діяльність спеціально уповноважених

підрозділів спрямована на припинення, розкриття та профілактику правопорушень, що вчиняється дітьми та відносно дітей. У статті 1 Закону України «Про Національну поліцію»¹ зазначено таке: Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку².

Для систематизації основних понять та формулювання спільного понятійного апарату щодо дітей, розглянемо визначення термін «дитина», які закріплено в нормативно-правових актах України:

Назва документа	• Юридичне визначення поняття "дитина"
Закон України "Про охорону дитинства" від 26.04.2001І	• <i>Дитина</i> - особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.(ст.1)
Закон України "Про протидію торгівлі людьми" від 20.09.2011	• <i>Дитина</i> - будь-яка фізична особа віком до вісімнадцяти років. (ст. 1)
Закон України "Про громадянство України" від 18.01.2001	• <i>Дитина</i> - особа віком до 18 років. (ст. 1)
Сімейний кодекс України від 10.01.2002	• Правовий статус <i>дитини</i> має особа до досягнення нею повноліття.

Отже, з визначень поняття «дитина» у національному законодавстві можемо зробити висновок, що дитиною є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку.

У нормативно-правових актах існують й інші терміни, що стосуються юридичного статусу дитини. Досить часто можна зустріти такі поняття як малолітні або неповнолітній.

Наприклад, в 1 розділі Кодексу України про адміністративні правопорушення³ термін «дитина» зазначається, як «неповнолітній». Так, згідно зі ст. 13, особи віком від 16 до 18 років є неповнолітніми. В

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

² Там само.

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

кодексі адміністративного судочинства України теж зазначені такі поняття як неповнолітній та малолітній. Дані поняття визначені в Сімейному кодексі України.

Так, *малолітньою* вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років»¹. *Неповнолітньою*² ж вважається «дитина віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років»³.

Інші визначення понять правового статусу дитини, які закріплені в нормативно-правових актах країни:

- дитина-сирота;
- діти, позбавлені батьківського піклування;
- дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів;
- дитина, розлучена із сім'єю;
- дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах;
- безпритульні діти;
- дитина з інвалідністю;
- дитина-біженець;
- дитина, яка потребує додаткового захисту;
- діти, які потребують тимчасового захисту;
- діти-вихованці;
- прийомні діти.

Наприклад, такі ніби тотожні поняття як «дитина, розлучена із сім'єю» та «діти, позбавлені батьківського піклування» мають різне юридичне тлумачення (значення) визначене в статті.

Так, у ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно правових умов соціального захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»⁴, а також в Законі України «Про охорону дитинства»⁵ поняття «*діти, позбавлені батьківського піклування*» розуміється як «діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання

¹ Сімейний кодекс України від 10.01.2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294714#Text>.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Про забезпечення організаційно правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234215#Text>.

⁵ Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240214#Text>.

в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти»¹.

Натомість *«дитина, розлучена із сім'єю, – це дитина, яка прибуває чи прибула на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи баби, повнолітніх брата чи сестри або опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяли на себе відповідальність за виховання дитини»*².

Охорона прав та інтересів неповнолітніх в Україні регулюється багатьма чинними нормативно-правовими актами, що в сукупності становлять систему законодавства у сфері захисту прав та інтересів дитини. Умовно, можемо їх поділити на *міжнародноправові акти*, які стали частиною національного законодавства, оскільки ратифіковані Верховною Радою України та *закони й підзаконні нормативно-правові акти України*.

Відповідно до статті 9 Конституції України³ «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України»⁴. Також стаття 3 Закону України «Про Національну поліцію»⁵ зазначає, що в діяльності поліція «керується міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України»⁶.

Чинні міжнародно-правові акти у сфері захисту прав дитини:

- 1) *Декларація прав дитини*, прийнята резолюцією 1386 (XIV)

¹ Там само.

² Про охорону дитинства : Закон України.

³ Конституція України.

⁴ Там само.

⁵ Про Національну поліцію : Закон України.

⁶ Там само.

Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року¹.

Генеральна Асамблея ООН на підставі Резолюції 836 (IX) від 14 грудня 1954 р. рекомендувала усім країнам запровадити з 1956 р. Міжнародний день прав дітей (Universal Children's Day) і обрати для нього прийнятну (appropriate) для всіх дату². Більшість країн світу обрали дату 20 листопада. Саме тому і Декларація прав дитини 1959 р., і Конвенція про права дитини 1989 р.³ були прийняті саме 20 листопада⁴. Тому *Міжнародний день прав дітей* (Universal Children's Day) також святкується щорічно 20 листопада.

Згідно з Указом Президента України⁵ від 30.05.1998 № 568/98 встановлено національний *День захисту дітей*, який щорічно відзначається 1 червня»⁶;

2) Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 20 листопада 1989 р. (*дата набрання чинності* для України – 27 вересня 1991р.⁷).

Вагомим внеском в міжнародне законодавство саме цієї Конвенції ООН стало правове закріплення поняття «дитина». Так, згідно за ст. 1 Конвенції дитиною є «кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше»⁸.

На теперішній час на офіційному сайті ООН в розділі статусу учасників Конвенції про права дитини є 196 суб'єктів, що підписали та ратифікували цю Конвенцію⁹.

Слід також зазначити, що до Конвенції 1989 р. було прийнято три факультативні протоколи (Optional Protocols)¹⁰:

Факультативний протокол до «Конвенції про права дитини

¹ Декларація прав дитини : Прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text

² Universal Children's Day, adopted by the UN General Assembly Resolution 836 (IX) of 14 December 1954. [https://undocs.org/fr/A/RES/836\(IX\)](https://undocs.org/fr/A/RES/836(IX)).

³ Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

⁴ Universal Children's Day 20 November. URL : <https://www.un.org/en/events/childrenday/>.

⁵ Про День захисту дітей: Указ Президента України від 30.05.1998 р. № 568/98. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/568/98>.

⁶ Там само.

⁷ Конвенція про права дитини.

⁸ Там само.

⁹ Convention on the Rights of the Child 62021 09:15:39 EDT. URL : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV11&chapter=4.

¹⁰ Стешенко В. М. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір : навч. посібник. 2-е вид., змінене. Харків : Право, 2019. 392 с.

щодо участі дітей у збройних конфліктах»¹, прийнятий резолюцією Генеральної Асамблеї ООН A/RES/54/263 від 25 травня 2000 р. Для України цей Протокол набрав чинності 11 серпня 2005 р.;

Факультативний протокол до «Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії»², прийнятий резолюцією Генеральної Асамблеї ООН A/RES/54/263 від 25 травня 2000 р. Для України протокол набрав чинності 3 серпня 2003 р.;

Факультативний протокол до «Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень»³, прийнятий резолюцією Генеральної Асамблеї ООН A/RES/66/138 від 19 грудня 2011 р. Для України протокол набрав чинності 2 грудня 2016 р.

Отже, ми розглянули базові міжнародні документи у сфері захисту прав дітей. З огляду на те що на сьогодні наша держава є членом ООН⁴ з 24 жовтня 1945 р., а з 30 січня 1992 вона є членом ОБСЄ⁵, а також з 9 листопада 1995 р. Україна приєдналася до Ради Європи та стала 37-ю державо-членом цієї організації⁶, ми можемо зазначені нормативно-правові акти розподілити на:

- договори загального характеру у сфері захисту прав дитини;
- міжнародно-правові договори Ради Європи у сфері охорони прав та інтересів дитини;
- міжнародно-правові документи, що містять рекомендації.

Договори загального характеру у сфері захисту прав дитини:

3) Загальна декларація прав людини⁷ від 10 грудня 1948 р.;

4) Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні

¹ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. Adopted and opened for signature, ratification and accession by UN General Assembly Resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000, entry into force 12 February 2002. URL : <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opaccrc.aspx>.

² Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. Adopted and opened for signature, ratification and accession by UN General Assembly Resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000 entered into force on 18 January 2002. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opscrc.aspx>.

³ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. Adopted and opened for signature, ratification and accession by UN General Assembly Resolution A/RES/66/138 of 19 December 2011, entered into force on 14 April 2014. URL : <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPICCRS.aspx>.

⁴ Члены Организации Объединённых Наций. Официальный сайт ООН. URL : <https://www.un.org/ru/aboutus/memberstates#goto%D0%A2>.

⁵ Participating States | OSCE. URL: <https://www.osce.org/participatingstates>.

⁶ Про раду Європи. URL <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/thecoe/aboutcoe>.

⁷ Universal Declaration of Human Rights. Proclaimed by the UN General Assembly Resolution 217 A (III) in Paris on 10 December 1948. URL : http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf.

*права*¹ від 16 грудня 1966 р. (чинний для України з 3 січня 1976 р.);

5) *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права*² від 16 грудня 1966 р. (чинний для України з 23 березня 1976 р.);

6) *Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами*³ від 2 грудня 1949 р. (чинна для України з 15 листопада 1954р.);

7) *Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання*⁴, від 10 грудня 1984 р. (чинна для України з 26 червня 1987 р.)

8) *Конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти*⁵ від 14 грудня 1960 р. (чинна для України з 19 грудня 1962 р.)

9) *Конвенція про права осіб з інвалідністю*⁶ від 13 грудня 2006 р. (чинна для України з 6 березня 2010 р.);

10) *Конвенція про статус біженців*⁷ від 28 липня 1951 р.

¹ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 3 January 1976. URL : <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>.

² International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 23 March 1976. URL : <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

³ Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. Approved by UN General Assembly Resolution 317(IV) of 2 December 1949. Entry into force: 25 July 1951. URL : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=VIII1a&chapter=7&clang=_en.

⁴ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted and opened for signature, ratification and accession by UN General Assembly Resolution 39/46 of 10 December 1984. Entry into force: 26 June 1987, in accordance with article 27(1). URL : https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV9&chapter=4&lang=en.

⁵ Convention against Discrimination in Education Adopted by the General Conference of the UNESCO at its eleventh session, Paris, 14 December 1960. Entry into force: 22 May 1962, in accordance with Article 14. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

⁶ Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York, 13 December 2006. Entry into force: 3 May 2008, in accordance with article 45(1). URL : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV15&chapter=4&lang=_en&clang=_en.

⁷ Convention relating to the Status of Refugees. Geneva, 28 July 1951. Entry into force: 22 April 1954, in accordance with article 43. URL : https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V&chapter=5&Temp=mtdsg2&clang=_en.

(чинна для України 10 червня 2002 р.);

11) Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей¹ від 25 жовтня 1980 р. (чинна в Україні з 1 вересня 2006 р.);

12) Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей² від 19 жовтня 1996 р. (набрала чинності для України 1 лютого 2008 р.).

Також слід зазначити, що наразі Україна ще не є стороною **Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення³** від 29 травня 1993 р., що набрала чинності 1 травня 1995 р.⁴

13) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод⁵ від 4 листопада 1950 р. (ETS No 005), що набрала чинності для України 11 вересня 1997 р., і відповідні протоколи до неї;

14) Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню⁶ від 26 листопада 1987 р. (ETS No. 126), що набрала чинності для України 1 вересня 1997 р.;

15) Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми⁷ від 16 травня 2005 р. (CETS No. 197), що набрала чинності для України 1 березня 2011 р.;

16) Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної

¹ Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction. Done at The Hague, on the 25th day of October, 1980. Entry into force: 1XII1983. URL : <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/fulltext/?cid=24>.

² Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children. Done at The Hague, on the 19th day of October 1996. Entry into force: 1I2002. URL : <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/fulltext/?cid=70>.

³ Convention on Protection of Children and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption. Done at The Hague, on the 29th day of May 1993. Entry into force: 1V1995. URL: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/fulltext/?cid=69>.

⁴ Стешенко В. М. Зазнач. твір.

⁵ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No 005). Rome, 04/11/1950. Entry into force: 03/09/1953. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist//conventions/treaty/005>.

⁶ European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (ETS No. 126). Strasbourg, 26/11/1987, entry into force 01/02/1989. URL : <https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist//conventions/treaty/126>.

⁷ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (CETS No. 197). Warsaw, 16/05/2005, entry into force 01/02/2008. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist//conventions/treaty/197>

*експлуатації та сексуального насильства*¹ від 25 жовтня 2007 р. (CETS No 201), що набрала чинності для України 1 грудня 2012 р.;

Оскільки Україна наразі не є членом Євросоюзу, усі доречні правові акти ЄС, у тому числі щодо захисту прав дітей та підлітків, Україна може застосовувати лише як «норми, адаптовані у своєму національному законодавстві, на підставі Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»², що затверджена Законом України від 18 березня 2004 р.³;

17) Декларація про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів⁴, проголошена резолюцією 3318 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН» від 14 грудня 1974 р.;

18) Заключний (Гельсінський) акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі» від 1 серпня 1975 р.⁵ (акт ОБСЄ(НБСЄ));

19) Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ⁶ від 29 червня 1990 р. (акт ОБСЄ(НБСЄ));

20) аризька хартія для нової Європи»⁷ від 21 листопада 1990 р. (акт ОБСЄ(НБСЄ));

Рада Європи через свої статутні органи – Комітет Міністрів і Парламентську Асамблею (ПАРЄ) – прийняла у сфері захисту прав дітей та підлітків десятки рекомендацій, резолюцій та інших документів. Зокрема, це:

21) Стратегія Ради Європи з прав дитини⁸ на період 2016-2021 років;

¹ Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (CETS No 201). Lanzarote, 25.X.2007, entry into force 01/07/2010. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist//conventions/treaty/201>

² Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: затв. Законом України від 18.03.2004 р. № 1629IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/162915>.

³ Там само.

⁴ Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict. Adopted by the UN General Assembly Resolution 3318(XXIX) on 14 December 1974. URL: <http://www.undocuments.net/a29r3318.htm>

⁵ Conference on Security and Cooperation in Europe Final Act. Done at Helsinki, on 1st August 1975. URL : <https://www.osce.org/helsinki/finalact?download=true>

⁶ .Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. Copenhagen, 29 June 1990. URL : <https://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>

⁷ Charter of Paris for a New Europe. Paris, 21 November 1990. URL: <https://www.osce.org/mc/39516>

⁸ Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016– 2021). Adopted in Sofia in April 2016. URL : <https://www.coe.int/en/web/children/childrenstrategy>.

22) *Рекомендація Комітету Міністрів No. R (98) від 18 вересня 1998 р. про участь дітей у сімейному і соціальному житті;*

23) *Рекомендація Комітету Міністрів CM/Rec(2011)12 від 16 листопада 2011 р. про права дітей та соціальні послуги, дружні до дітей та сімей;*

24) *Рекомендація Комітету Міністрів CM/Rec(2018)7» від 4 липня 2018 р. «Про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини у цифровому середовищі».*

Отже, можемо зробити висновок, що питанням прав дитини присвячено значну кількість міжнародних нормативно–правових актів.

Згідно з національним законодавством усі вищезазначені міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, а також мають юридичну перевагу перед законами України у разі колізії.

Звичайно, наданий перелік документів у сфері охорони прав дитини не є вичерпним. Ми зазначили лише базові нормативно-правові акти універсального характеру.

Чинні нормативно-правові акти України у сфері захисту прав дитини:

Базові

- 1) Конституція України¹ (1996 р.);
- 2) Кодекс України про адміністративні правопорушення² (1984 р.);
- 3) Закон України «Про протидію торгівлі людьми»³ (2011 р.);
- 4) Закон України «Про Національну поліцію»⁴ (2015 р.);
- 5) Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»⁵ (2017 р.);
- 6) постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»⁶ (2018 р.);
- 7) розпорядження Кабінету Міністрів України «Про

¹ Конституція України.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення.

³ Про протидію торгівлі людьми : Закон України.

⁴ Про Національну поліцію : Закон України.

⁵ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України.

⁶ Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.

затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки»¹ (2021 р.);

8) наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я «Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції»² (2016 р.);

9) наказ Міністерства соціальної політики України «Про утворення Державної установи «Колцентр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»³ (2018 р.);

Спеціальні:

10) Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»⁴ (1992 р.);

11) Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»⁵ (1995 р.);

12) Закон України «Про охорону дитинства»⁶ (2001 р.);

13) Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»⁷ (2001 р.);

14) Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з

¹ Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 № 756-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2021-%D1%80#Text>.

² Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції : наказ МВС України та МОЗ України від 06.07.2016 № 612/679. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1051-16#Text>.

³ Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей : наказ Міністерства соціальної політики України від 11.12.2018 № 1852. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18#Text>.

⁴ Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.

⁵ Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95%D0%B2%D1%80#Text>.

⁶ Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240214#Text>.

⁷ Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 26.01.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255814#Text>.

дитинства та дітям з інвалідністю»¹ (2001 р.);

15) Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей»² (2005 р.);

16) Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»³ (2005 р.);

17) Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми»⁴ (2016 р.);

18) Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації Парламентських слухань на тему: "Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист"»⁵ (2017 р.);

19) Указ Президента України «Про Національну програму «Діти України»»⁶ (1996 р.)

20) Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми «Діти України» на період до 2005 року»⁷ (2001 р.);

21) Указ Президента України «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року»⁸ (2012 р.);

22) Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування,

¹ Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України від 16.11.2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210914#Text>.

² Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/262315#Text>.

³ Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>.

⁴ Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми : Закон України від 26.01.2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/936-19#Text>.

⁵ Про рекомендації Парламентських слухань на тему: «Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист» : Постанова Верховної Ради України від 22.02.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-19#Text>.

⁶ Про Національну програму «Діти України» : Указ Президента України від 18.01.1996 № 63/96. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63/96#Text>.

⁷ Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми «Діти України» на період до 2005 року : Указ Президента України від 24.01.2001 № 42/2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2001#Text>.

⁸ Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року : Указ Президента України від 22.10.2012 № 609/2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609/2012#Text>.

та осіб із їх числа»¹ (2018 р.);

23) постанова Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»² (2008 р.);

24) постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей»³ (2008 р.);

25) постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю чи здоров'ю»⁴ (2018 р.);

26) розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2021 року»⁵ (2017 р.);

27) розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки»⁶ (2017 р.);

28) наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України «Про здійснення обстеження для встановлення віку дитини, яка залишилась

¹ Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа : Указ Президента України від 12.01.2018 № 5/2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2018#Text>.

² Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>.

³ Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 № 905. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008%D0%BF#Text>.

⁴ Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю чи здоров'ю : постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 800. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF#Text>.

⁵ Про схвалення Концепції Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 230-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/230-2017%D1%80#Text>.

⁶ Про схвалення Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#Text>.

без піклування батьків та потребує соціального захисту»¹ (2013 р.);

29) наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення»² (2014 р.);

30) наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про організацію діяльності приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України»³ (2017 р.);

31) наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства внутрішніх справ України «Про взаємодію місцевих органів виконавчої влади з питань здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу»⁴ (2012 р.);

32) наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження форм документів про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину та Інструкцій про порядок їх

¹ Про здійснення обстеження для встановлення віку дитини, яка залишилась без піклування батьків та потребує соціального захисту : наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України від 23.10.2013 № 903/1464/711. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1934-13#Text>.

² Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення : наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1105-14#Text>.

³ Про організацію діяльності приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України : наказ МВС України від 03.07.2017 № 560. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-17#Text>.

⁴ Про взаємодію місцевих органів виконавчої влади з питань здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу : наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства внутрішніх справ України від 01.06.2012 № 329/409/652/502. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1007-12#Text>.

заповнення»¹ (2013 р.);

Допоміжні:

33) роз'яснення Міністерства юстиції України «Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»² (2011 р.);

34) наказ МВС України «Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» (2017р.).

На сьогодні в Україні охорона прав та інтересів дитини є цілою системою що включає в себе заходи державного та недержавного (громадські, міжнародні організації) характеру, що направлені на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав.

9.2. Система державних органів та інститутів, що забезпечують захист прав та інтересів дітей, а також здійснюють контроль щодо їх дотримання

<i>Елемент системи органів, що забезпечує захист прав дітей</i>	<i>Діяльність щодо забезпечення та дотримання прав дітей</i>
Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (функції виконує Управління з питань дотримання прав дитини, недискримінації та гендерної рівності, що знаходиться в структурі Секретаріату Уповноваженого)	Здійснює моніторинг та контроль за дотриманням прав дітей
Уповноважений Президента України з прав дитини.	Забезпечує здійснення Президентом України конституційних повноважень щодо забезпечення додержання

¹ Про затвердження форм документів про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину та Інструкцій про порядок їх заповнення : наказ МОЗ України, МВС України 17.12.2013 № 1095/1239. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-14#Text>.

² Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : роз'яснення Міністерства юстиції України від 13.07.2011². URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0051323-11#Text>.

<i>Елемент системи органів, що забезпечує захист прав дітей</i>	<i>Діяльність щодо забезпечення та дотримання прав дітей</i>
	конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав дитини
Міністерство соціальної політики України.	Забезпечує захист дітей у сфері соціального захисту та соціального забезпечення
Міністерство охорони здоров'я України	Забезпечує захист дітей у сфері охорони здоров'я Надання медичної допомоги
Міністерство освіти і науки України	Забезпечує права та інтереси дітей у сфері освіти, вихованні та розвитку
Міністерство юстиції України	Здійснює захист особистих та громадянських прав
Національна поліція України.	Забезпечує захист прав у вигляді профілактики, розкриття та припинення правопорушень щодо дитини та вчинені дітьми
Генеральна прокуратура України	Здійснює, переважно, контроль над іншими органами, що забезпечують захист прав дітей
Верховний суд та суди першої та апеляційної інстанції	Забезпечує контроль та охорону прав дитини
Міжвідомча комісія з питань охорони дитинства.	Здійснює пропозиції та рекомендації КМУ для ефективної державної політики у сфері захисту прав та інтересів дітей
Органи і служби у справах дітей загальної компетенції	Забезпечує реалізацію державної політики у сфері усиновлення та захисту прав дітей (орган, що підпорядковується Мінсоцполітики)
Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	Проводить соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах
Заклади для дітей та підлітків, які перебувають у складних життєвих обставинах.	Сім'я патронатного вихователя, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усіх типів і форм власності (далі – інтернатні

<i>Елемент системи органів, що забезпечує захист прав дітей</i>	<i>Діяльність щодо забезпечення та дотримання прав дітей</i>
	заклади), центр соціально-психологічної допомоги, територіальний центр надання соціальних послуг, соціальний центр матері та дитини
Заклади для безпритульних дітей та підлітків	Центр обліку бездомних осіб, притулок для дітей служби у справах дітей відповідної місцевої державної адміністрації, центр соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко), соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, центр реінтеграції бездомних осіб, будинок нічного перебування (нічліжний будинок).
Заклади для дітей та підлітків з особливими потребами (з функціональними обмеженнями)	Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю, центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями, спеціальна загальноосвітня школа (школа-інтернат), центр медико-соціальної реабілітації дітей, центр ресоціалізації наркозалежної молоді, центр для влітківаних дітей та молоді
Спеціальні заклади та установи для профілактики правопорушень серед дітей та підлітків.	Школа соціальної реабілітації, професійне училище соціальної реабілітації, приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції, спеціальні виховні установи державної кримінально-виконавчої служби України,
Центри безоплатної правової допомоги	Система надання безоплатної правової допомоги в Україні – це мережа із 535 точок доступу до правових послуг: 23 регіональних, 84 місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової

<i>Елемент системи органів, що забезпечує захист прав дітей</i>	<i>Діяльність щодо забезпечення та дотримання прав дітей</i>
	допомоги та 428 бюро правової допомоги у всіх регіонах України. ¹
Державні установи «Центр пробації»	Відповідно до ст. 12 Закону України «Про пробацію» пробація щодо неповнолітніх – це пробація стосовно осіб віком від 14 до 18 років. ² Основним завданням є забезпечення загальних наглядових заходів, у рамках соціально-виховної роботи

Отже, ми визначили правові та організаційні засади захисту прав і законних інтересів дітей в Україні, чинні міжнародноправові акти у сфері захисту прав дитини та чинні нормативно-правові акти України у сфері захисту прав дитини, а також систему державних органів та інститутів, що забезпечують захист прав та інтересів дітей, здійснюючи контроль щодо їх дотримання.

9.3. Напрямки діяльності підрозділів Національної поліції у сфері захисту прав і законних інтересів дітей

Захист прав та законних інтересів дітей забезпечують уповноважені поліцейські різних *підрозділів Національної поліції України*:

- підрозділи ювенальної превенції,
- дільничні офіцери поліції,
- патрульна поліція,
- підрозділи карного розшуку,
- слідчі підрозділи,
- підрозділи з протидії торгівлі дітьми,
- управління боротьби з кіберзлочинністю,
- управління боротьби з наркозлочинністю.

¹ Сайт Міністерства юстиції. Новини. Інформація для громадян від 10.02.2020. Адреси центрів з надання безоплатної правової допомоги. URL : <https://minjust.gov.ua/news/info/adresi-tsentriv-z-nadannya-bezoplatnoi-pravovoi-dopomogi>.

² Про пробацію : Закон України від 05.02.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/16019>.

Підрозділи ювенальної превенції (далі підрозділи ЮП) є профільним підрозділом Національної поліції України на якого покладено функції захисту прав та інтересів дітей. Основним нормативно-правовим актом, що регулює діяльність підрозділів ювенальної превенції є *«Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»*¹, що затверджена наказом МВС України від 19.12.2017 №1044.

Згідно з цією Інструкцією та викладеними у ній завданнями підрозділи ЮП реалізують такі заходи:

➤ профілактичні заходи для запобігання вчиненню дітьми злочинів та правопорушень у сфері адміністративного законодавства;

➤ профілактичну діяльність для виявлення причин і умов, які сприяють або можуть сприяти вчиненню дітьми правопорушень, а також, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

➤ здійснюють заходи, що визначені у Інструкції щодо взяття та зняття (зміну) на профілактичний облік дітей, які схильні до вчинення правопорушень;

➤ вивчають індивідуальні особливості дитини, вивчають матеріали характеристик для проведення індивідуальної профілактики;

➤ здійснюють пошук дитини разом з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України у випадку якщо вона безвісно зникла, або ж є наявна інформація для відкриття кримінального провадження за фактом її безвісного зникнення, та необхідності отримати дані в межах цього провадження;

➤ вживають всіх необхідних заходів, в межах компетенції, щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми;

➤ здійснюють профілактичні заходи, які спрямовані на запобігання дитячій бездоглядності, а також такий превентивний захід як поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб;

➤ провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти;

➤ згідно з новими змінами до Інструкції, що затвердженні *наказом МВС України від 25.06.2020 № 488*² перший пункт другого розділу доповнено таким абзацом: «взаємодія з іншими підрозділами

¹ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19.12.2017 №1044. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z068618#Text>.

² Про затвердження Змін до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 25.06.2020 № 488. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z073820#n2052>.

НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей»¹;

➤ ще однією новелою Інструкції є затверджений *наказом МВС України від 25.06.2020 № 488*², новий пункт у другому розділі завдань та повноважень, а саме: «підрозділи ювенальної превенції здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків у формі дізнання, що визначені їх повноваженнями згідно чинного законодавства»³.

У межах своїх повноважень поліцейські ювенальної превенції можуть здійснювати такі заходи:

➤ планують і виконують заходи профілактики у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей;

➤ контролюють суб'єктів підприємницької діяльності щодо дотримання вимог законодавства стосовно заборони продажу неповнолітнім алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів,

➤ контролюють суб'єктів підприємницької діяльності щодо виконання обмежень знаходження неповнолітніх у нічний час в закладах розважальної сфери та закладах громадського харчування;

➤ вживають заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь;

➤ притягують до адміністративної відповідальності неповнолітніх, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку, за вчинення адміністративних правопорушень відповідно до ст. 13 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

➤ притягують до адміністративної відповідальності батьків або осіб, що їх замінюють за невиконання батьківських обов'язків, що проявляються у незабезпеченні необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей (ч. 1 ст. 184 КУпАП);

➤ вносять до підприємств, установ та організацій подань, що є обов'язковими для розгляду щодо необхідності усунення причин та умов, що можуть призвести до вчинення неповнолітніми правопорушень, за вчинення яких передбачена адміністративна і кримінальна відповідальність;

➤ здійснюють профілактику серед дітей, для запобігання вчинення ними правопорушень та дитячій бездоглядності;

¹ Там само.

² Там само.

³ Там само.

- вживають заходів індивідуальної профілактики з дітьми, схильними до вчинення правопорушень;

- виявляють факти вчинення домашнього насильства та своєчасне реагування на них.

- відповідно до п. 2 II розділу Інструкції «сприяють у межах компетенції веденню обліку дітей шкільного віку відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 684 «Про затвердження Порядку ведення обліку дітей шкільного віку та учнів»¹;

- згідно повноважень, що визначені в Інструкції, підрозділи ювенальної превенції можуть здійснювати затримування та тримання неповнолітніх, але не більше 8 годин у спеціально відведених для цього приміщеннях та дітей, які залишилися без нагляду, на період до передання їх батькам, законним представникам або до влаштування їх до закладів відповідно до законодавства.

(Інформація про дитину в обов'язковому порядку вноситься до журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених відповідного органу поліції із зазначенням часу доставлення та вибуття)

- проводять ознайомлювальні, попереджувальні та виховні бесіди з дітьми та їх батьками, законними представниками, а також членами сім'ї для усунення причин і умов, які сприяли або можуть спричинити вчиненню адміністративного чи кримінального правопорушення;

- якщо дитина опинилася у складних життєвих обставинах то інспектор ювенальної превенції разом із службою у справах дітей може відвідати дитину за місцем її проживання для з'ясування того в яких умовах вона проживає;

- викликають дітей та їх батьків, інших законних представників під час провадження у справі про адміністративне правопорушення, учинене дитиною;

- ініціюють перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування питання про направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги;

- залучають дітей до участі в просвітницько–профілактичних чи корекційних програмах;

- якщо батьки чи інші законні представник не виконують

¹ Про затвердження Порядку ведення обліку дітей шкільного віку та учнів: постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 684. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2017-%D0%BF#Text>.

обов'язки щодо виховання дітей або ж жорстоко з ними поводяться чи вчиняють стосовно дитини домашнє насильство, то підрозділи ювенальної превенції передають таку інформацію у відповідні місцеві органи державної влади;

➤ відповідно до статей 496, 500 Кримінального процесуального кодексу України «беруть участь у судовому розгляді за участю неповнолітнього обвинуваченого»¹;

Дільничні офіцери поліції також є одним із складових структурних елементів Національної поліції в системі захисту прав та інтересів дитини. Основний напрямок їхньої діяльності з дітьми, здебільшого, це заходи профілактичного характеру, які спрямовані на запобігання вчиненню адміністративних та кримінальних правопорушень дітьми.

Основні заходи, які здійснюють дільничні офіцери поліції в рамках роботи з дітьми визначені у наказі МВС від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції»².

У межах своїх повноважень, що визначені Інструкцією з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, вони можуть здійснювати такі заходи:

➤ здійснюють профілактичні заходи, які направлені попередження вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень дітьми;

➤ профілактичні заходи, що допомагають виявити та усунути причини і умови, які сприяють вчиненню правопорушень дітьми;

➤ відповідно до завдань та повноважень ДОП у II розділі п. 3.14 зазначено, що «у взаємодії зі службою у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій вживають заходів щодо встановлення особи дитини, місця її проживання, відомостей про батьків або осіб, які їх замінюють, інших родичів, місця їх проживання (перебування) у разі надходження повідомлення про дитину, яка залишилась без батьківського піклування»³;

➤ у випадках, коли виявили дитину, розлучену із сім'єю, то ДОП невідкладно повідомляє про такий факт територіальний орган ДМС в

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465117#n3927>.

² Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>.

³ Там само.

тому числі і орган опіки та піклування за місцем виявлення такої дитини;

➤ у разі безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини на підставі рішення державних адміністрацій, виконавчого органу міської, чи районної у місті ради служба у справах дітей разом з представниками закладу охорони здоров'я вживають заходів до відібрання дитини у батьків та тимчасово влаштовують її відповідно до чинного законодавства;

➤ співпрацюють з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів захисту дітей з метою реалізації принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства, обмін інформацією для подальшого її використання під час виконання службових обов'язків;

➤ у взаємодії з органами соціального захисту населення місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, службами у справах дітей, благодійними, громадськими організаціями, представниками територіальних громад, спеціалізованими установами для осіб, які відбули покарання, здійснюють роботу із запобігання вчиненню правопорушень, у тому числі стосовно осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах»¹.

Ведення профілактичного обліку дітей підрозділами ЮП

Як зазначено в Інструкції, з метою здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини поліцейський підрозділу ЮП заводить обліково-профілактичну справу (далі – ОПС) та вносить відомості про взяття на профілактичний облік до відповідної інформаційної підсистеми, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, дітей, щодо яких поліцейські ЮП здійснюють профілактичну роботу².

Г. Парханов стверджує, що профілактичний облік дітей – це комплекс заходів щодо запобігання, попередження, фіксації та припинення протиправних дій, а також взяття на облік і накопичення і накопичення відомостей про дітей, котрі вчинили адміністративні, кримінальні правопорушення, проведення заходів індивідуальної

¹ Там само.

² Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z068618#Text>.

профілактики та здійснення контролю за їх поведінкою¹.

Процес профілактичного обліку дитини підрозділами ювенальної превенції можна поділити на три етапи:

1) взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи;

2) профілактичний облік дитини (застосування до дитини заходів індивідуальної профілактики) та ведення обліково-профілактичної справи;

3) зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи².

Профілактична робота включає «проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць»³. Тобто поліцейський ювенальної превенції один раз в місяць особисто спілкується з неповнолітнім з метою попередити будь-які негативні наслідки можливої неправомірної поведінки. Така розмова проводиться також із батьками дитини, яка знаходиться на профілактичному обліку або з її законними представниками, членами сім'ї для усунення(зменшення впливу) причин, які могли призвести до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;

Згідно з Інструкцією взяттю на профілактичний облік підлягає дитина: 1) яка засуджена до покарання, але не пов'язаного з позбавленням волі; 2) звільнена за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання; 3) звільнена зі спеціальної виховної установи; 4) вчинила домашнє насильство в будь-якій формі (дитина-кривдник), передбачене статтею 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також щодо якої винесено терміновий заборонний припис чи виданий обмежувальний припис; 5) яка впродовж року два і більше разів була притягнута до адміністративної відповідальності; 6) яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей; 7) яка

¹ Парханов Г. Превентивна діяльність поліції у сфері ювенальної превенції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки.* 2018. Вип. 2. Том 3. С. 80-84.

² Зеленський Є. С., Карпенко О. М. Особливості облікової діяльності поліцейських ювенальної превенції. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 7. С. 261-263.

³ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

вчинила булінг (цькування) учасника освітнього процесу¹.

Якщо є підстави для того щоб взяти неповнолітнього на профілактичний облік, то поліцейський підрозділу ювенальної превенції не більше чим через три дні виносить постанову про взяття на профілактичний облік дитини,² а також заводить обліково-профілактичну справу, яку затверджує начальник територіального підрозділу ГУНП. Справа також ще реєструється в електронному журналі реєстрації ОПС.

Під час заведення ОПС поліцейський підрозділу ЮП зобов'язаний повідомити дитину, її батьків чи інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік, провести ознайомлювальну бесіду і роз'яснити умови перебування на обліку в поліції, за результатами якої дитина та її батьки чи інші законні представники ставлять свій підпис у повідомленні. Про взяття дитини на профілактичний облік і заведення ОПС поліцейський підрозділу ЮП письмово повідомляє відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а про дитину, узятую на профілактичний облік відповідно до підпунктів 5 або 7 пункту 2 цього розділу також відповідну службу у справах дітей³.

Справа складається з таких документів:

- ✓ постанова про взяття на профілактичний облік дитини та заведення ОПС;
- ✓ копія повідомлення дитини, її батьків, інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік;
- ✓ на підставі яких матеріалів постановили на профілактичний облік;
- ✓ характеристики з місця проживання, навчання або роботи неповнолітнього;
- ✓ копія документу про те, що службу у справах дітей за місцем постановлення неповнолітнього на профілактичний облік в поліції повідомили про взяття дитини на облік;
- ✓ план заходів індивідуальної профілактики;
- ✓ копія постанови про оголошення в розшук дитини, яка перебуває на профілактичному обліку, як такої, що безвісти зникла або переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду чи ухиляється від відбуття кримінального покарання;
- ✓ постанова про зняття якщо закінчився термін профілактики або постанову про зміну, якщо змінилося місце мешкання дитини;

¹ Там само.

² Там само.

³ Там само.

✓ інші документи щодо проведеної профілактичної роботи з дитиною та її результатів.

Поліцейський підрозділу ЮП вносить інформацію до відповідної інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, про взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку дітей, щодо яких заведено ОПС.

Відомості про дитину (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, адреса проживання, номер і дата заведення ОПС, категорія обліку) поліцейський підрозділу ЮП протягом доби після заведення ОПС вносить до електронної картки інформаційної підсистеми. Категорія обліку проставляється відповідно до розмежувань, зазначених у довіднику електронної картки.

Якщо категорія профілактичного обліку дитини змінюється, поліцейський підрозділу ЮП упродовж доби вносить відповідні корективи до електронної картки.

На автоматизованому обліку дитина перебуває лише за однією категорією обліку, ступінь пріоритетності якої визначається поліцейським підрозділу ЮП за принципом – кримінальне правопорушення поглинає адміністративне правопорушення.

Зняття неповнолітнього з профілактичного обліку

Згідно з Інструкцією підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є:

- досягнення нею 18-річного віку;
- закінчення строку покарання, визначеного вироком суду;
- набрання законної сили вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі;
- рішення суду про визнання дитини померлою чи безвісно відсутньою або отримання офіційного документа про смерть дитини;
- відсутність випадків вчинення домашнього насильства впродовж року після останнього такого факту;
- протягом року з моменту винесення постанови про взяття на профілактичний облік відсутні випадки вчинення адміністративного та/або кримінального правопорушення;
- відсутність випадків самовільного залишення сім'ї, навчально-виховного закладу чи спеціальної установи для дітей упродовж року з моменту взяття на облік;
- обрання стосовно дитини, яка перебуває на обліку, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

➤ відсутність випадків вчинення булінгу (цькування) впродовж року після останнього такого факту.

Якщо є підстави для зняття неповнолітнього з профілактичного обліку то поліцейський підрозділу ЮП протягом однієї доби виносить постанову про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття ОПС, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП. Далі вносить відповідні корективи до електронної картки інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, із обранням підстави зняття (зміни) відповідно до довідника електронної картки. Та письмово повідомляє батьків, законних представників, інші органи і служби, які раніше були інформовані про взяття дитини на профілактичний облік.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Завдання та повноваження підрозділів ювенальної превенції.
2. Визначення понять «неповнолітній» та «малолітній» в законодавстві України.
3. Система державних органів та інститутів, які здійснюють захист прав та інтересів дітей.
4. Спільні та відмінні риси понять «дитина, розлучена із сім'єю» та «діти, позбавлені батьківського піклування» в національному законодавстві.
5. Базові міжнародноправові акти у сфері захисту прав дитини.
6. Порядок проведення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини поліцейськими підрозділів ювенальної превенції визначено
7. Підстави для постановки та зняття з профілактичного обліку дитини.
8. Базові Конвенції Ради Європи у сфері захисту прав дитини, що є частиною національного законодавства України.
9. Діяльність підрозділів ЮП щодо встановлення місцезнаходження дитини, яка безвісти зникла.
10. Функції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
11. Органи і служби у справах дітей загальної компетенції
12. Повноваження поліцейських підрозділів ЮП у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.
13. Рекомендації Комітету Міністрів СМ/Рес у сфері захисту прав дитини, що є частиною національного законодавства України.
14. Повноваження дільничних офіцерів поліції у сфері захисту прав дитини.
15. Поліцейське піклування щодо дітей.

16. Нормативно-правові акти, що визначають діяльність підрозділів ювенальної превенції.

17. Поняття, завдання, функція та структура підрозділів ЮП.

18. Види процесуальних документів в діяльності працівників ЮП, особливості оформлення.

19. Основні напрями взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами НПУ, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями.

20. Повноваження підрозділів ЮП.

21. Ведення профілактичного обліку дітей підрозділами ЮП.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 9

1. *Надайте правильне визначення поняття «дитина», що закріплено Законом України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402–III:*

а) дитина – особа віком до 17 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше;

б) особа вважається дитиною у віці до шістнадцяти років;

в) правовий статус «дитини» має особа до досягнення нею 14 років;

г) дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

2. *Надайте правильне визначення поняття «неповнолітній», що закріплено в Сімейному кодексі України від 10.01.2002 №2947–III:*

а) віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років;

б) від народження до вісімнадцяти років;

в) віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років;

г) віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

3. *Малолітньою дитиною вважається:*

а) особа віком до 10 років;

б) особа віком до 12 років;

в) особа віком до 14 років;

г) особа віком до 16 років.

4. *Дитина, яка прибуває чи прибула на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи баби, повнолітніх брата чи сестри або опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяли на себе відповідальність за виховання дитини вважається:*

а) дитина без супроводу;

- б) дитина, що опинилася в складних умовах;
- в) діти, позбавлені батьківського піклування;
- г) дитина, розлучена із сім'єю;

5. Які заходи в діяльності підрозділів поліції спрямовані на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень:

- а) профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей;
- б) заходи індивідуальної профілактики серед дітей;
- в) заходи загальної профілактики серед дітей;
- г) заходи примусу щодо дітей.

6. До заходів загальної профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень підлітками, які перебувають у конфлікті з законом, не належать:

- а) проведення зустрічей з адміністрацією навчальних закладів та представниками батьківських комітетів;
- б) виявлення причини й умови, що призводять до вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень дітьми та ужиття організаційних і практичних заходів для їх усунення;
- в) поширення в засобах масової інформації ідей і поглядів, що призводять до зростання нетерпимості, насильства та обману;
- г) проведення у навчальних закладах лекцій та практичних занять, спрямованих на формування в дітей правосвідомої поведінки, навичок до здорового способу життя.

7. Підставою для зняття з профілактичного обліку дитини є?

- а) зміна фактичного проживання одного із батьків дитини;
- б) досягнення 16-річного віку;
- в) досягнення 18-річного віку;
- г) вчинення правопорушення протягом року.

8. Підставою для постановки на профілактичний облік до територіального органу поліції дитини є:

- а) письмове повідомлення слідчого, прокурора про вручення дитині повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення;
- б) закінчення строку покарання, визначеного вироком суду;
- в) постанова суду про притягнення дитини до адміністративної відповідальності за вчинення навіть одного адміністративного правопорушення;
- г) перебування на обліку в районній службі у справах дітей.

9. Декларація прав дитини прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН:

- а) 01 червня 1956 року;
- б) 20 листопада 1956 року;
- в) 20 листопада 1959 року;
- г) 01 червня 1959 року.

10. Міністерство соціальної політики України, як елемент системи органів, що забезпечує захист прав дітей, забезпечує:

- а) права та інтереси дітей у сфері освіти, вихованні та розвитку;
- б) моніторинг та контроль за дотриманням прав дітей;
- в) захист особистих та громадянських прав;
- г) захист дітей у сфері соціального захисту та соціального забезпечення.

11. Підрозділи ювенальної превенції є профільним підрозділом Національної поліції України, на якого покладено функції:

- а) захисту прав та інтересів малолітніх;
- б) захисту прав та інтересів дітей, що вчинили кримінальне правопорушення;
- в) захисту прав та інтересів неповнолітніх, що знаходяться на профілактичному обліку;
- г) захисту прав та інтересів дітей.

12. Основним нормативно-правовим актом, що регулює діяльність підрозділів ювенальної превенції, є:

- а) Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України затверджена наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044;
- б) Конституція України (1996 р.);
- в) Закон України «Про Національну поліцію» (2015 р.);
- г) Кодекс України про адміністративні правопорушення (1984 р.).

13. Генеральна прокуратура України як елемент системи органів, що забезпечує захист прав дітей, забезпечує:

- а) права та інтереси дітей у сфері освіти, вихованні та розвитку;
- б) моніторинг та контроль за дотриманням прав дітей;
- в) здійснює, переважно, контроль над іншими органами, що забезпечують захист прав дітей;
- г) захист дітей у сфері соціального захисту та соціального забезпечення.

14. У межах своїх повноважень та у випадках, визначених законодавством, поліцейські ювенальної превенції можуть притягати до адміністративної відповідальності:

- а) дітей віком від 16 до 18 років;
- б) дітей віком від 16 до 18 років та батьків чи осіб, що їх замінюють;
- в) поліцейські ювенальної превенції у межах своїх повноважень можуть здійснювати ли заходи індивідуальної та загальної профілактики;
- г) дітей віком від 14 до 16 років.

15. У разі виявлення дитини, розлученої із сім'єю, ДОП невідкладно:

- а) вживає заходів до відібрання дитини у батьків та тимчасово влаштовують її відповідно до чинного законодавства;
- б) повідомляє про такий факт територіальний підрозділ служб у справах дітей;
- в) повідомляє про такий факт територіальний підрозділ служб у справах дітей та центр сім'ї і молоді;
- г) повідомляє про такий факт територіальний орган ДМС і орган опіки та піклування за місцем виявлення дитини.

Розділ 10

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

10.1. Правова основа поліцейської діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

10.2. Спеціальні заходи, що застосовуються в ході поліцейської діяльності щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

10.3. Реагування працівників поліції на факти домашнього насильства.

10.1. Правова основа поліцейської діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Проблема домашнього насильства не є локальною та притаманною тільки нашій державі. Вона є предметом розгляду усієї світової спільноти та владних структур більшості держав світу. Громадськість давно назвала домашнє насильство «прихованою епідемією світового масштабу»¹. Міжнародною спільнотою усвідомлено всю важливість дилеми існування домашнього насилля та спрямовано зусилля на вироблення єдиної системи запобігання такого насилля і забезпечення захисту постраждалих від нього. Одна із пріоритетних складових такої системи – належність правового забезпечення.

Правовий базис запобігання та протидії домашньому насильству в Україні складається із міжнародного та вітчизняного нормативного правового забезпечення. Міжнародною спільнотою уже значно тривалий час здійснюються намагання створення ефективних засобів протидії домашньому насильству.

Так, Загальна декларація прав людини (1948 р.), проголошена Генеральною Асамблеєю ООН, містить норми, згідно яких кожна людина повинна мати усі права без будь-якої різниці (стаття 2); кожна

¹ Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навч. посібник ; за заг. ред. О. М. Джужі, І. В. Опришка, О. Г. Кулика. Київ, 2005. С. 85.

особа має право на життя особисту недоторканість та свободу (стаття 3); ніхто не може бути підданий тортурам та жорстокому, нелюдському чи принижуючому гідність поводженню й покаранню (стаття 5)¹.

Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (1966 р.) закріплено, що держави-учасниці зобов'язані забезпечувати рівну для чоловіків та жінок можливість у користуванні усіма громадянськими і політичними правами, передбаченими Пактом (стаття 3). У тому числі йдеться про право на життя (стаття 6) та повну заборону від катувань та інших форм жорстокого поводження (стаття 7)². Комітет з прав людини, що здійснює нагляд за дотриманням державами-учасницями норм Пакту, трактує цю заборону як зобов'язання держав належним чином запобігати актам насильницьких дій стосовно жінок в сім'ї та соціумі і притягати винних до відповідальності.

Свобода від катувань гарантована також «Конвенцією ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських та принижуючих гідність видів поводження та покарання»³ (1948 р.).

Положення Конвенції ООН про права дитини (1989 р.) закріплюють обов'язок держав щодо прийняття усіх необхідних заходів задля «захисту дитини від усіх форм фізичного чи психологічного насильства, образи чи зловживання, відсутності турботи чи недбалого ставлення, грубого звернення чи експлуатації, включаючи сексуальне зловживання»⁴ з боку батьків, законних опікунів чи іншої особи, що здійснює догляд за дитиною (п. 1 статті 19).

Ретельний міжнародний захист від домашнього насилля забезпечений для жінок. Питання закріплення прав жінок було актуальним в ООН із часу її заснування. Однак, масштабне розповсюдження насилля щодо жінок в світі відкрито не визнавалось світовою спільнотою до грудня 1993 р., коли учасниками Міжнародної конференції з прав людини офіційно було визнано насилля стосовно жінок порушенням прав людини та сформульовано вимогу рішучої та

¹ Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій*. Амстердам-Київ: Українсько-американське бюро захисту прав людини, 1996. С. 6-9.

² Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий і проголошений Резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1966 року. *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій*. 3-тє вид., доп. і перероб. Київ : Сфера, 2002. 378 с.

³ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

⁴ Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

термінової реакції. Цього ж року Генеральною Асамблеєю ООН було проголошено Декларацію про ліквідацію насильства щодо жінок, яка закріпила основні сфери прояву даного насилля і визначила практичні заходи боротьби із ним.

Відповідно до норм Декларації насильство щодо жінок є «будь-яким актом насильства як в громадському, так і в особистому житті, вчиненим з приводу статевої ознаки, який завдав чи здатен завдати фізичну чи психологічну шкоду». Декларація зазначає, що погроза вчинення таких діянь теж є насильницьким актом¹.

Зважаючи на світові масштаби поширеності домашнього насильства, ООН було розроблено рекомендації, втілені у Модельне законодавство, яке слугуватиме орієнтиром для держав при розробленні та запровадженні власного законодавства у вирішенні даної проблеми. Відповідно до рекомендацій ООН орієнтація національних законів щодо протидії домашньому насильству повинна бути спрямована на: захист жертв насилля; запобігання подальшому насиллю; притягнення до відповідальності осіб, які скоїли насилля.

До умов, необхідних для досягнення вказаних напрямків, рекомендації ООН відносять: здійснення у державі діяльності щодо формування суспільної думки та підвищення рівня обізнаності населення у заданій сфері; утворення служб надання допомоги постраждалим від різних форм насилля та їх сім'ям; просвітництво, надання консультацій, корекційні програми для кривдника, жертви, інших членів родини; підвищення кваліфікації суддів, прокурорів, працівників поліції та соціальної сфери щодо ефективних дій у ситуаціях домашнього насильства.

Отже, постулати, необхідні для здійснення правового захисту від домашнього насилля, є закріпленими міжнародними нормативними актами. Позитивним у сфері реалізації державної політики у заданому напрямку для України є підписання в 2011 році Конвенції Ради Європи № 210 про попередження та боротьбу із насильством щодо жінок та домашнім насильством².

Національне законодавство у напрямку запобігання й протидії домашньому насильству у нашій державі складається із Конституції

¹ Декларация об искоренении насилия в отношении женщин, провозглашенная резолюцией 48/104 Генеральной Ассамблеи ООН от 20 декабря 1993 года. Проблемы насилия в семье: правовые та социальные аспекты / Упоряд. О. М. Руднева. Харьков, 1999. С. 120-128.

² Конвенция Рады Европы про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 2011 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU11251>.

України, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», інших нормативних правових актів, що регулюють відносини в зазначеній сфері.

Базисом національного законодавства є Конституція України. Її нормами визначена охорона та захист прав, свобод та інтересів людини і сім'ї. Конституцією України закріплюється, що «ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя»¹, окрім випадків, передбачених Конституцією (стаття 32); встановлено принцип рівності кожного із подружжя в правах та обов'язках у шлюбі та сім'ї (стаття 51); закріплено гарантію права на захист свого життя та здоров'я, життя й здоров'я інших осіб від протиправних посягань (стаття 27); право володіння, користування та розпорядження своєю власністю (стаття 41); право на звернення до державних інституцій (стаття 40); право на знання своїх прав і обов'язків (стаття 57) та забезпечено «право на захист прав і свобод людини та громадянина у судовому порядку» (стаття 55)².

Довгоочікуваним та важливим для громадськості та органів державної влади було прийняття 7 грудня 2017 року парламентом України Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон), який набув чинності 7 січня 2018 року. Модельне законодавство ООН є врахованим при розробленні норм даного Закону. Закон гарантує забезпечення охорони прав членів сім'ї та інших осіб при здійсненні заходів із запобігання домашньому насильству, визначає організаційні та правові основи запобігання домашньому насильству, підстави для вжиття спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству стосовно кривдників, повноваження спеціально уповноважених суб'єктів, котрими здійснюються заходи в напрямку запобігання та протидії домашньому насильству, а також порядок їхньої взаємодії, закріплює права постраждалих від домашнього насильства осіб та відповідальність за вчинення домашнього насилля³.

Попереджувальна спрямованість Закону визначається його інноваційним характером та прогресивним напрямком розвитку сучасного законодавства. За умови, якщо домашнє насильство усе ж таки було вчинено, кривдник, який винен, несе юридичну відповідальність відповідно до діючого законодавства. Варто зауважити, що за загальним правилом особа буде вважатись суб'єктом

¹ Конституція України.

² Там само.

³ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

правопорушення якщо є осудною та досягла певного віку на момент його вчинення. Проте, передбачені в Законі спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству не являються видами юридичної відповідальності, а виступають в ролі своєрідних запобіжних заходів. Законодавцем при застосуванні таких заходів враховується 16-річний вік особи кривдника.

В Законі використано термін «домашнє насильство», що має більш широке значення; розширено коло осіб, на яких поширюється дія законодавства; розширено перелік суб'єктів, відповідальних за запобігання та протидію домашньому насильству; значної уваги приділено захисту прав та наданню допомоги різним категоріям постраждалих від домашнього насильства; спеціальним заходам протидії домашньому насильству тощо. Також Закон оперує поняттями «запобігання» та «протидія» домашньому насильству.

Запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються»¹.

Протидія домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки»².

Отже, Законом передбачається впровадження комплексного інтегрованого підходу до боротьби з домашнім насильством, який включає: «запобігання домашньому насильству; ефективне реагування

¹ Там само.

² Там само.

на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством; належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміну їхньої поведінки»¹.

Наступним етапом із конкретизації норм, зазначених у Законі, стало прийняття Кабінетом Міністрів України у серпні 2018 року постанови № 658 «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»², яка визначає механізм прийняття і розгляду заяв та повідомлень про факти домашнього насильства суб'єктами, що здійснюють заходи із запобігання та протидії такому насильству, а також а також декларує обов'язковість їх взаємодії³.

Розглядаючи правові засади запобігання домашньому насильству, доцільним є звернення уваги й на норми права, закріплені Сімейним кодексом України. Останній закріплює регулювання сімейних правових відносин із врахуванням «права на таємницю особистого життя їх учасників, їх права на особисту свободу та недопустимість свавільного втручання до сімейного життя. Учасник сімейних відносин не може мати привілеїв або обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, політичних, релігійних і інших переконань, етнічного і соціального походження, матеріального стану, місця проживання, мовними та іншими ознаками; жінка та чоловік мають рівні права та обов'язки у сімейних правових відносинах, шлюбі та сім'ї; сімейні відносини ґрунтуються на засадах справедливості, сумлінності, розумності, у відповідності із моральними засадами суспільства»⁴.

Окрім зазначених нормативних правових актів варто звернути увагу й на законодавчі акти, що закріплюють відповідальність за

¹ Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству : навч. посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству. Ч. I. Київ, 2020. С. 38-39.

² Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-п>.

³ Там само.

⁴ Сімейний кодекс України. Коментар основних положень / Упоряд. М. І. Хавронюк. Київ, 2006. 128 с.

скоєння домашнього насильства.

Перш за все особисті права людини охороняються Кримінальним кодексом України (далі – КК України), котрим передбачено склад злочину, за яким настає кримінальна відповідальність за вчинення домашнього насильства.

Так, стаття 126¹ КК України передбачає кримінальну відповідальність кривдника за «домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи»¹. Такий же вид юридичної відповідальності настає за вчинення сексуального насильства за статтею 153 КК України.

До загальної групи належать злочини, внаслідок скоєння яких людина позбавляється життя (ст. ст. 115-120 КК України). До іншої групи злочинів – злочинів проти здоров'я особи відносяться: заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, середньої тяжкості тілесних ушкоджень й легких тілесних ушкоджень; побої і мордування; катування та інші злочини, що можна віднести до категорії злочинів, пов'язаних із домашнім насильством.

Окрім цього, важливим є кримінальне покарання за «невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників»², передбачене статтею 390¹ КК України.

За вчинення суспільно небезпечного діяння, яке кваліфікується як домашнє насильство, проте не тягне настання кримінальної відповідальності, може наступати адміністративна відповідальність.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «передбачає відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису та неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»³.

Згідно зі статтею 173² КУпАП, вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного

¹ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26. Ст. 131.

² Там само.

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису, – тягнуть за собою накладення штрафу від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 30 до 40 годин, або адміністративний арешт на строк до 10 діб. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від 20 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 40 до 60 годин, або адміністративний арешт на строк до 15 діб¹.

Справи про правопорушення, передбачені статтею 173² КУпАП, згідно зі ст. 221 КУпАП, підлягають розгляду судьями районних, районних у містах, міських або міськрайонних судів. Якщо суддя встановить у діях особи наявність ознак правопорушення, відповідальність, за яке передбачена ст. 173² КУпАП, то на правопорушника накладається адміністративне стягнення у межах санкції даної статті.

Віднедавна новим в українському адміністративному законодавстві є те, що військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, поліцейські за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування у разі винесення термінового заборонного припису несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт. У разі притягнення таких осіб до відповідальності за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі направлення особи, яка вчинила таке насильство, на проходження програми для осіб,

¹ Там само.

які вчинили домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, здійснюється на загальних підставах»¹.

На захист від домашнього насильства осіб також спрямовуються й цивільно-правові норми. Основними цивільно-правовими засобами захисту постраждалої від домашнього насильства особи є обов'язок з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, обов'язок щодо виплати аліментів, а також винесення обмежувального припису стосовно кривдника².

Окрім проаналізованих вище законодавчих актів, нормативно-правове регулювання запобігання та протидії домашньому насильству в загальному закріплюється законами, що визначають правовий статус, повноваження, функції та завдання суб'єктів, що діють у цій сфері а також напрямки їх діяльності. До таких нормативних правових актів відносяться Закони України: «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру», «Про судоустрій та статус суддів», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про охорону дитинства», «Про безоплатну правову допомогу», «Про пробацію», «Про соціальні послуги», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та ін.; Указ Президента України від 21 вересня 2020 р. № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства»³; постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22 серпня 2018 р. № 655⁴, «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства

¹ Там само.

² Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

³ Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21.09.2020 № 398/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020>.

⁴ Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 655. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-п>.

за ознакою статі» від 22 серпня 2018 р. № 654¹ та ін.

Пріоритетне місце у запобіганні та протидії домашньому насильству належить наказам різних міністерств та відомств у цій сфері (в т.ч. й спільним наказам). До них можна віднести: наказ МВС України від 25 лютого 2019 р. № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України»²; наказ МВС України від 1 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника»³; наказ Міністерства соціальної політики України від 1 жовтня 2018 р. № 1434 «Про затвердження Типової програми для кривдників»⁴; наказ Міністерства соціальної політики України від 11 грудня 2018 р. № 1852 «Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»⁵; наказ Міністерства соціальної політики України, МВС України від 13 березня 2019 р. № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення

¹ Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 654. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018п>.

² Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>.

³ Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : наказ МВС України від 01.08.2018 № 654. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18>.

⁴ Про затвердження Типової програми для кривдників: наказ Міністерства соціальної політики України від 01.10.2018 № 1434. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18>.

⁵ Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей : наказ Міністерства соціальної політики України від 11.12.2018 № 1852. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18>.

домашнього насильства»¹ та ін.

Отже, законодавство із питань запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується на Конституції України, включає Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»² та інші міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти, які регулюють зазначені питання.

10.2. Спеціальні заходи, що застосовуються в ході поліцейської діяльності щодо запобігання та протидії домашньому насильству

Сукупність багатоманітних конкретних заходів разового або тривалого характеру, метою котрих є скорочення кількості проявів домашнього насильства та не допустити вчинення фізичного, сексуального, психологічного й економічного насильства або припинити вже почате насильство – є спеціальним запобіганням.

До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству Закон відносить:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників³.

Обмежувальний припис стосовно кривдника та направлення на проходження програми для кривдників застосовуються за рішенням судів загальної юрисдикції України. Терміновий заборонний припис стосовно кривдника та взяття на профілактичний облік кривдника та проведення із ним профілактичної роботи застосовуються уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України.

Обмежувальний припис стосовно кривдника – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на

¹ Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2019 № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>.

² Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України.

³ Там само.

забезпечення безпеки постраждалої особи»¹.

У відповідності з ЦПК України справи з приводу видачі обмежувального припису щодо кривдника розглядаються в порядку окремого провадження.

Прийняття рішення судом про видачу обмежувального припису є фактично заходом впливу на кривдника, до якого його застосовують у разі реального вчинення ним домашнього насильства, і цей захід вживається винятково в інтересах постраждалої особи.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;

4) заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;

5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;

6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб².

Обмежувальний припис є правовим інструментом, спрямованим на забезпечення безпеки постраждалої особи. Вітчизняна судова практика свідчить про те, що під час прийняття рішення про видання обмежувального припису особливого значення набувають: форми домашнього насильства; причинно-наслідковий зв'язок між діями та наслідком; наслідки для постраждалої особи або ті, що можуть настати в майбутньому; звернення постраждалої особи до відповідних служб (соціальних, служб підтримки, органів поліції, громадських організацій тощо); вірогідність повторення домашнього насильства; врахування думки дитини.

Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки

¹ Там само.

² Там само.

ризикі»¹.

Заява до суду про видачу обмежувального припису може бути подана:

1) особою, яка постраждала від домашнього насильства, або її представником;

2) особою, яка постраждала від насильства за ознакою статі, або її представником;

3) батьками та іншими законними представниками дитини, родичами дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачухою або вітчимою дитини, а також органом опіки та піклування в інтересах дитини, яка постраждала від домашнього насильства, або постраждала від насильства за ознакою статі;

4) опікуном, органом опіки та піклування в інтересах недієздатної особи, яка постраждала від домашнього насильства, або постраждала від насильства за ознакою статі².

Справа про видачу обмежувального припису розглядається судом за участю заявника та заінтересованих осіб. У разі якщо участь заявника становить загрозу подальшої дискримінації чи насильства для нього, справа може розглядатися без його участі. Неявка належним чином повідомлених заінтересованих осіб не перешкоджає розгляду справи про видачу обмежувального припису. *Суд розглядає справу про видачу обмежувального припису не пізніше 72 годин після надходження заяви про видачу обмежувального припису до суду.* Судові витрати, пов'язані з розглядом справи про видачу обмежувального припису, відносяться на рахунок держави³.

Розглянувши заяву про видачу обмежувального припису, суд ухвалює рішення про задоволення заяви або про відмову в її задоволенні. У разі задоволення заяви суд видає обмежувальний припис у вигляді одного чи декількох заходів тимчасового обмеження прав особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» або Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», на строк від одного до шести місяців. Обмежувальний припис, виданий судом стосовно особи, яка на момент винесення рішення суду не досягла вісімнадцятирічного віку, не може обмежувати право проживання (перебування) цієї особи у місці свого постійного проживання (перебування). Рішення суду про

¹ Там само.

² Цивільний процесуальний кодекс України.

³ Там само.

видачу обмежувального припису підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє його виконання¹.

За заявою осіб, визначених ч. 1 ст. 26 Закону, на підставі оцінки ризиків обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого судовим рішенням².

Необхідною умовою для можливості застосування судом до кривдника одного зі спеціальних заходів протидії домашньому насильству – обмежувального припису, є доведення у суді факту того, що кривдник вчинив стосовно заявника домашнє насильство.

Програма для кривдника – комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків»³.

*Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством*⁴.

Також кривдник може брати участь у програмі за власною ініціативою.

Програмою для кривдника «передбачено комплекс заходів за результатами оцінки ризиків, спрямованих на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до власних вчинків та їхніх наслідків, до виконання батьківських обов'язків, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків»⁵.

Мета програми для кривдників – корекція агресивної поведінки кривдників, формування соціально прийнятних норм, гуманістичних цінностей і ненасильницької поведінки»⁶.

¹ Там само.

² Там само.

³ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України.

⁴ Там само.

⁵ Про затвердження Типової програми для кривдників : наказ Міністерства соціальної політики України від 01.10.2018 № 1434. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18>.

⁶ Там само.

Завданнями програми для кривдників є:

- формування у кривдника відповідального ставлення до власної поведінки та її наслідків для себе та членів сім'ї;
- формування усвідомлення кривдником того, що домашнє насильство – це порушення прав людини, яке карається відповідно до чинного законодавства;
- сприяння зміні насильницької поведінки кривдника;
- формування у кривдника нової, неагресивної моделі поведінки у приватних стосунках;
- сприяння засвоєнню кривдниками моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, взаєморозуміння, взаємоповаги і дотримання прав усіх членів родини;
- сприяння оволодінню кривдниками навичок безконфліктного спілкування, ефективної комунікації»¹.

Розроблення, організація та виконання програм для кривдників, її проходження такими особами забезпечується місцевими державними адміністраціями й органами місцевого самоврядування у відповідності зі статтею 8 Закону.

Суб'єкти, що проводять заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, можуть залучати до виконання програми для кривдників підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, фізичних осіб – підприємців, а також фізичних осіб, які надають соціальні послуги (за їх згодою), відповідно до законодавства².

Заходи з організації та забезпечення проходження програми кривдниками проводяться на підставі інформації, отриманої відповідно до законодавства від уповноваженого підрозділу органу Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Інформування суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про ухвалення рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників здійснюється відповідно до частини першої статті 15 Закону. У разі неприбуття кривдника для проходження цієї програми для кривдників або ухилення від її проходження без поважних причин суб'єкти, відповідальні за її виконання, повідомляють про це письмово протягом трьох робочих днів уповноважений підрозділ органу Національної поліції для вжиття відповідних заходів. У цій програмі може взяти участь особа, яка належить до групи ризику щодо вчинення

¹ Там само.

² Там само.

домашнього насильства та насильства за ознакою статі¹.

У порядку, передбаченому *статтею 39¹ КУпАП*, у разі вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі суд під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» чи Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»².

На проходження програми для кривдників особу, яка вчинила домашнє насильство, за яке законом передбачено кримінальну відповідальність, суд має право направити на підставі статті 91¹ КК України.

Стаття 390¹ КК України передбачає кримінальну відповідальність за непроходження програми для кривдників.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника є спеціальним заходом протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя та здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства³.

Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника затверджений наказом МВС України від 1 серпня 2018 р. № 654⁴.

Припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівника уповноваженого підрозділу поліції за результатами оцінки ризиків⁵.

Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства затверджений спільним наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від

¹ Там само.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення

³ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України.

⁴ Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: наказ МВС України від 01.08.2018 № 654. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18>.

⁵ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України.

13 березня 2019 р. № 369/180¹.

Оцінка ризиків проводиться за факторами небезпеки/ризиків щодо вчинення домашнього насильства, передбачених у формі оцінки ризиків вчинення домашнього насильства згідно з додатком до Порядку, шляхом спілкування (бесіди) із постраждалою від такого насилля особою і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи².

За результатами заповнення форми оцінки ризиків вчинення домашнього насилля поліцейський уповноваженого підрозділу поліції визначає рівень небезпеки, який враховується під час винесення термінового заборонного припису щодо кривдника, ужиття інших заходів для припинення такого насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення, надання допомоги жертвам насилля. Фактори небезпеки/ризиків щодо вчинення домашнього насильства визначаються за результатами оцінки дій кривдника, які свідчать про ймовірність настання летальних наслідків у разі вчинення домашнього насильства, і представлені у формі оцінки ризиків вчинення домашнього насильства у вигляді питань, на які відповідає поліцейський уповноваженого підрозділу поліції за результатами спілкування із жертвою насилля, а також загальної оцінки ситуації факту домашнього насилля задля виявлення вірогідності продовження чи повторного скоєння домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті особи³.

Оскільки кожна окрема ситуація може мати унікальні чинники (обставини), що впливають на рівень небезпеки та ризик летального випадку, пов'язаного із насильством, які не передбачені формою оцінки ризиків, поліцейський на власний розсуд має право оцінити рівень небезпеки як високий, якщо вважає, що жертва знаходиться у потенційно небезпечній ситуації або такій, що може спричинити смерть особи або інші тяжкі наслідки. Про наявність та можливі наслідки дії таких обставин (чинників) поліцейський робить запис у відповідній позиції форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства⁴.

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи.

¹ Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2019 № 369/180. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення¹.

Терміновий заборонний припис, що вноситься поліцейським, може містити такі заходи стосовно кривдника:

1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;

2) заборона на вхід та проживання (перебування) постраждалої особи»

3) заборона у будь-який спосіб контактувати із постраждалою особою².

Припис вноситься строком до 10 діб. При винесенні припису працівник уповноваженого підрозділу поліції отримує пояснення від кривдника, постраждалої особи (її представника), свідка(ів) (у разі їх наявності)³.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника складається на бланку, виготовленому друкарським способом згідно з технічним описом бланка термінового заборонного припису щодо кривдника, на якому проставлено відповідні серію та номер. Припис складається в одному примірнику з утворенням двох копій через самокопіювальний папір. Оригінал вручається кривднику під підпис, перша копія – постраждалій особі або її представнику, друга копія залишається у працівника уповноваженого підрозділу поліції. Припис підписується поліцейським, який його виніс, постраждалою особою (її представником) та кривдником власноруч на оригіналі та кожній із копій⁴.

У разі відмови кривдника від підписання припису поліцейський у графі «*Кривдник від підпису відмовився у присутності*» проставляє особистий підпис та пропонує підписати постраждалій особі (її представнику) та свідку(кам) (у разі їх наявності).

Особа, щодо якої винесений припис, має право давати пояснення та зауваження стосовно змісту припису, а також пояснення по суті правопорушення, у тому числі викладати мотиви своєї відмови від його підпису, які додаються до копії припису поліцейського.

¹ Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: наказ МВС України від 01.08.2018 № 654. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18>.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

У разі вчинення домашнього насильства кількома особами, співробітник поліції виносить терміновий заборонний припис стосовно кожного кривдника окремо. Якщо від домашнього насилля постраждали кілька громадян, то працівник поліції виносить припис кривдника щодо кожної жертви окремо.

Припис не може включати заходів, передбачених пунктами 1 і 2 частини 2 статті 25 Закону (тобто: заборона на вхід й знаходження у місці проживання (перебування) постраждалої особи), у випадку коли кривдник є особою, яка на день винесення припису не досягла 18-річного віку та має спільне місце проживання (перебування) із постраждалою особою.

Чинність припису припиняється у випадку застосування судом щодо кривдника адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту чи обрання стосовно цієї особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у рамках кримінального провадження.

Кривдник, щодо якого є винесений припис, відповідно до якого він зобов'язаний залишити місце спільного проживання (перебування) із постраждалою особою, повинен повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ поліції за місцем вчинення домашнього насилля. Повідомлення кривдника до територіального органу поліції про місце свого тимчасового перебування фіксується у журналі реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено терміновий заборонний припис¹.

Співробітники поліції згідно чинного законодавства уповноважені застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно це зробити².

Громадянин, щодо якого винесено терміновий заборонний припис, має право на його оскарження до суду у загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівника поліції, який виносив припис³.

Термінові заборонні приписи в Україні на даний час виносяться поліцейськими ГРПП та СРПП, дільничними офіцерами поліції та інспекторами ювенальної превенції.

¹ Там само.

² Там само.

³ Там само.

Другим спеціальним заходом, що застосовують уповноважені підрозділи органів Національної поліції, являється профілактичний облік.

У відповідності з «Порядком взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України»¹, затвердженого наказом МВС України від 25 лютого 2019 р. № 124, уповноважений підрозділ поліції бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством термін та проводить із ним профілактичну роботу². Профілактичний облік кривдників, які не досягли 18-річного віку, здійснюється співробітниками підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

Профілактичний облік – здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно–практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов’язків, покладених на нього у зв’язку із вчиненням домашнього насильства³.

Ураховуючи важливість подальшого контролю за сім’ями, у яких було виявлено факт учинення домашнього насилля, та кривдниками, яким було винесено терміновий заборонний припис, дільничні офіцери поліції беруть їх на профілактичний облік та проводять із ними виховну та попереджувальну роботу.

До підстав для поставлення на профілактичний облік кривдника віднесено:

– складений протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173² КУпАП;

– винесений поліцією терміновий заборонний припис стосовно кривдника;

– надходження до територіального підрозділу поліції інформації про видачу судом обмежувального припису стосовно кривдника;

– судові рішення про накладення на кривдника адміністративного стягнення за правопорушення, передбачене ст. 173² КУпАП;

¹ Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: Наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>.

² Там само.

³ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України.

- відкриття кримінального провадження щодо кривдника за фактом вчинення ним домашнього насильства;
- повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбуття покарання кривдника, який був засуджений за домашнє насилля.

Працівники поліції, що здійснюють заходи із запобігання та протидії домашньому насиллю, протягом доби формують матеріали за фактами учинення домашнього насильства та інформують про це керівника територіального підрозділу поліції для постановки кривдника на профілактичний облік із одночасним поданням копій відповідних матеріалів.

Рішення щодо постановки кривдника на профілактичний облік приймається керівником територіального підрозділу поліції по результатах розгляду матеріалів, що є підставою для здійснення даних дій. Відомості про кривдника вносяться до журналу реєстрації осіб, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення домашнього насильства в електронному або друкованому вигляді працівником підрозділу поліції, відповідальним за даний напрямок роботи¹.

Інформація про постановлення кривдника на профілактичний облік протягом доби вноситься до інформаційно–телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України (далі – система ІНП) із дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних» працівником уповноваженого підрозділу поліції, відповідальним за цей напрямок роботи².

Строки тривалості профілактичного обліку кривдників встановлюються:

- відповідно до термінів застосування заходів тимчасового обмеження прав кривдника чи покладення на нього обов'язків, передбачених обмежувальним приписом стосовно кривдника, а у випадку продовження дії такого припису – на установлений судом термін;
- впродовж 1 року із дня виявлення факту вчинення домашнього насилля у разі, коли судом не виносився обмежувальний припис щодо кривдника;
- впродовж 1 року із дня накладення судом адміністративного

¹ Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>.

² Там само.

стягнення за вчинення домашнього насилля;

– до набуття законної сили вироком суду в кримінальному провадженні, порушеному щодо кривдника у зв'язку із скоєння ним домашнього насилля;

– до погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане із вчиненням домашнього насилля.

Термін зберігання інформації про кривдника, що знаходиться на превентивному обліку, складає 3 роки із дня зняття кривдника із даного обліку.

У випадку зміни кривдником місця проживання (перебування) територіальний підрозділ поліції, на території обслуговування якого знаходиться на превентивному обліку особа, що вчинила сімейне насилля, інформує територіальний підрозділ поліції, на території обслуговування якого буде проживати кривдник, із зазначенням його місця проживання (перебування). «Територіальний орган поліції, на території обслуговування якого вирішив проживати кривдник, після підтвердження факту прибуття особи, що учинила домашнє насильство, за цією адресою протягом 3 діб інформує про це територіальний орган поліції, на території якого перебуває на превентивному обліку кривдник, та вносить відповідні корективи до системи ПНП»¹. Заборонене зняття із профілактичного обліку кривдника, що змінив місце проживання (перебування), без отримання підтвердження із відповідного територіального підрозділу поліції про взяття кривдника на такий облік за новим місцем проживання (перебування).

Зняття кривдника із профілактичного обліку провадиться територіальним органом поліції за місцем проживання (перебування) кривдника за наявності однієї із таких підстав:

– відсутність повторних випадків вчинення кривдників домашнього насилля упродовж 1 року із дня взяття на профілактичний облік;

– спливання терміну дії обмежувального припису щодо кривдника;

– закриття справи про адміністративне правопорушення щодо кривдника;

– закриття кримінального провадження за відсутністю у діях складу злочину, розпочатого у зв'язку із скоєнням кривдником домашнього насилля;

– погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане із вчиненням домашнього насилля;

¹ Там само.

– набрання законної сили виправдувальним вироком суду, вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі за кримінальне правопорушення, пов'язане із вчиненням домашнього насилля;

– рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть»¹.

Працівником територіального органу поліції, відповідальним за організацію роботи із особами, які знаходяться на превентивному обліку, після завершеного терміну, проте не пізніше 3–денного строку із дати виникнення підстав для зняття кривдника із профілактичного обліку, за рішенням керівника територіального органу поліції вносить відповідні зміни до ІППІ².

10.3. Реагування працівників поліції на факти домашнього насильства

Прийняття працівниками поліції заяв і повідомлень про скоєння домашнього насильства

Чинні КПК України та КУпАП не містять чітких вимог щодо оформлення заяв та повідомлень про кримінальні та адміністративні правопорушення пов'язані з домашнім насильством.

Згідно з наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України»³ та Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, що затверджений наказом МВС України від 08 лютого 2019 р. № 100 заяви та повідомлення про правопорушення або події, пов'язані з домашнім насильством, надходять до підрозділу «102», після чого оператором уносяться до системи ІППІ.

Надалі оператор служби «102» унесу до системи ІППІ інформацію в електронному вигляді автоматично передає для реагування працівникам поліції, уповноваженим здійснювати

¹ Там само.

² Там само.

³ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.

організацію реагування на порушення або події.

Прийняття заяв (повідомлень) незалежно від місця і часу їх учинення, повноти отриманих даних, особи заявника здійснює цілодобово, безперервно та невідкладно орган (підрозділ) поліції, до якого надійшла така інформація.

Відмова в прийнятті та реєстрації повідомлень про скоєння домашнього насильства не допускається.

Доволі непросто відрізнити домашнє насильство (передусім психологічне) від конфліктних ситуацій, спорів, що виникають у кожній сім'ї та не становлять загрози подальшому розвитку здорових стосунків.

При прийнятті заяви або повідомлення зазначається прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання постраждалого від домашнього насильства або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства, а також міститься інформація про те, ким вчинено домашнє насильство, час і місце його вчинення, дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування і обов'язково повинні знайти відображення такі ознаки для визнання факту домашнього насильства, як:

1. умисність (з наміром досягнення бажаного результату);
2. спричинення шкоди;
3. порушення прав і свобод людини;
4. значна перевага сил (фізичних, психологічних, пов'язаних із вищою посадою тощо) того, хто чинить насильство.

Якщо в діях немає хоча б однієї з чотирьох наведених ознак, вони не є насильством.

Зразок описової частини заяви про психологічне насильство, що не містить складу злочину:

Прошу притягнути до відповідальності мого чоловіка Карпенка І.І., який 20.03.2021 року біля 20.00 год. за адресою спільного нашого проживання: м. Дніпро, вул. Шевченка, 21 кв. 3, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, в присутності нашого неповнолітнього сина Карпенка Максима, 2011 року народження, ображав мене нецензурною лайкою, принижував, погрожував фізичною розправою. Його неправомірні дії викликали у мене побоювання за свою безпеку та безпеку малолітнього сина, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе і завдало шкоди психічному здоров'ю. На мої неодноразові зауваження, прохання не реагує.

Зразок описової частини заяви про економічне насильство, що не містить складу злочину:

Прошу притягнути до відповідальності мого чоловіка Карпенка І.І., який 20.03.2021 року біля 20.00 год. за адресою спільного нашого проживання: м. Дніпро, вул. Шевченка, 21 кв. 3, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, в присутності нашого неповнолітнього сина Карпенка Максима, 2011 року народження, відібрав мій паспорт громадянки України, банківську платіжну картку і кошти, які приготувала на лікування нашої дитини. На мої неодноразові зауваження, прохання не реагує або починає вчиняти насильницькі діяння. Його неправомірні дії викликали у мене побоювання за свою безпеку та безпеку малолітнього сина.

Зразок описової частини заяви про фізичне насильство, що не містить складу злочину:

Прошу притягнути до відповідальності мого чоловіка Карпенка І.І., який 20.03.2021 року біля 20.00 год. за адресою спільного нашого проживання: м. Дніпро, вул. Шевченка, 21 кв. 3, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, в присутності нашого неповнолітнього сина Карпенка Максима, 2011 року народження, наніс рукою мені декілька ляпасів, стусанів, які не спричинили біль, штовхав, шарпав за волосся та кидав в мене різні предмети посуду. На мої неодноразові зауваження, прохання не реагував. Його неправомірні дії викликали у мене побоювання за свою безпеку та безпеку малолітнього сина.

Заяви й повідомлення про домашнє насильство, що надійшли до чергової служби центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів (управлінь, відділів, відділень) поліції, у яких немає відомостей, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, уповноважена службова особа після реєстрації в ІТС ПНП (журналі ЄО) невідкладно, але не пізніше 24 годин передає керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян» або КУпАП¹.

¹ Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08.02.2019 № 100. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>.

УВАГА! Заяви про будь-які діяння сексуального характеру, передбачені у визначенні сексуального насильства в Законі, передбачають тільки кримінальну відповідальність.

Особу, яка заявляє або повідомляє про кримінальне правопорушення (сексуальне насильство), уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції або інший поліцейський попереджає про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, передбачену статтею 383 КК України.

Зразок описової частини заяви про сексуальне насильство:

Прошу притягнути до відповідальності мого чоловіка Карпенка І.І., який 20.03.2021 року біля 20.00 год. за адресою спільного нашого проживання: м. Дніпро, вул. Шевченка, 21 кв. 3, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, почав змушувати мене вступити з ним у статевий зв'язок, стверджуючи, що це мій обов'язок перед ним як дружини. Отримавши відмову, наніс мені декілька ударів рукою, а потім звалтував.

Заяви та повідомлення про домашнє насильство сексуального характеру, що надійшли до чергової служби центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів (управлінь, відділів, відділень) поліції уповноважена службова особа реєструє в ІТС ІППП (журналі ЄО в разі тимчасової відсутності технічних можливостей унесення таких відомостей до ІТС ІППП) та невідкладно, але не пізніше 24 годин реєстрації передається до органу досудового розслідування для внесення відповідних відомостей до ЄРДР.

УВАГА! Заяви і повідомлення про домашнє насильство, що надійшли до чергової служби центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів (управлінь, відділів, відділень) поліції, у яких є відомості про особу кривдника, яка протягом року тричі і більше разів(систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства) притягувалася до адміністративної відповідальності за скоєння домашнього насильства, передбаченого ст. 173–2 КУпАП уповноважена службова особа реєструє в ІТС ІППП (журналі ЄО в разі тимчасової відсутності технічних можливостей унесення таких відомостей до ІТС ІППП) та невідкладно, але не пізніше 24 годин реєстрації передається до органу досудового розслідування для внесення відповідних відомостей до ЄРДР.

Зразок описової частини заяви про систематичне вчинення домашнього насильства, за яке особа неодноразово притягувалася до адміністративної відповідальності (кримінальне провадження):

Прошу притягнути до відповідальності мого чоловіка Карпенка І.І., який на протязі року, систематично в стані алкогольного/наркотичного сп'яніння (або в тверезому стані) за адресою спільного нашого проживання: м. Дніпро, вул. Шевченка, 21 кв. 3 ображає мене нецензурною лайкою, принижує, погрожує фізичною розправою, декілька разів виганяв мене з приміщення квартири, позбавляв житла, їжі, одягу, застосовує фізичне насильство, шляхом нанесення ляпасів, стусанів, що ображає мої почуття. За вказані неправомірні дія мій чоловік притягувався до відповідальності судом.

Сьогодні, 20.03.2021 року біля 20.00 год. мій чоловік Карпенко І.І., за адресою спільного нашого проживання: м. Дніпро, вул. Шевченка, 21 кв. 3, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, у присутності нашого неповнолітнього сина Карпенка Максима, 2011 року народження, ображав мене нецензурною лайкою, принижував, погрожував фізичною розправою. Його неправомірні дії викликали у мене побоювання за свою безпеку та безпеку малолітнього сина, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе і завдало шкоди психічному здоров'ю. На мої неодноразові зауваження, прохання не реагує.

Реагування працівників поліції на факти домашнього насильства

Особа, яка може звернутися до органів Національної поліції, де посадова особа такого органу:

1) приймає заяву та реєструє її в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;

2) при необхідності викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги або інформує відповідний заклад охорони здоров'я;

3) якщо особа, яка постраждала від домашнього насильства потребує невідкладного надання психологічної допомоги то інформує відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціально-психологічної допомоги, притулок для постраждалих осіб або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (у тому числі шляхом виклику психолога), у разі потреби направляє її до притулку для постраждалих осіб або іншого закладу, що надає послугу притулку;

4) якщо постраждалою від насильства або кривдником є дитина

або постраждала особа звернулася разом із дитиною працівник поліції не пізніше однієї доби, інформує відповідну службу у справах дітей за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;

5) інформує постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

6) у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти інформує уповноважених осіб, визначених відповідно до абзацу першого пункту 20 або пункту 23 цього Порядку;

7) у випадку, якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена:

– протягом доби інформує уповноважену посадову особу, визначену відповідно до абзацу першого пункту 20 або пункту 23 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 (далі – Порядку), за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти¹;

– залучає посадових осіб районної, районної у м. м. Києві і Севастополі держадміністрації або виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, у тому числі об'єднаної територіальної громади, до відвідування недієздатної особи чи особи, цивільна дієздатність якої обмежена, за місцем її проживання та до перевірки інформації про факт вчинення насильства стосовно особи;

– вживає заходів для належного реагування поліцейських на факт насильства та його припинення. До виїзду на місце події можуть залучатися представники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, мобільних бригад соціально–психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи;

– забезпечує взяття на профілактичний облік кривдників та проводить із ними профілактичну роботу в порядку, визначеному законодавством;

¹ Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-п>.

– протягом доби інформує уповноважених осіб, визначених відповідно до абзацу першого пункту 20 або пункту 23 цього Порядку про отримання повідомлення від суду про видачу або продовження обмежувального припису кривднику, ухвалення рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників відповідно до статті 39–1 КУпАП;

– у разі надходження від уповноважених осіб, визначених відповідно до абзацу першого пункту 20 або пункту 23 цього Порядку, письмового повідомлення про неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин вживає заходів для належного реагування на такі факти та притягнення кривдника до відповідальності згідно із законодавством;

– забезпечує контроль виконання кривдниками спеціальних заходів протидії насильству відповідно до Закону.

У разі звернення до підрозділу Національної поліції особи, яка заявляє про факт домашнього насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення домашнього насильства посадова особа цього органу:

– приймає письмове повідомлення або заяву;

– організовує реагування підрозділом Національної поліції на факт домашнього насильства та його припинення. До відвідування місця події можуть залучатися представники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, мобільних бригад соціально–психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи;

– у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення домашнього насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків не пізніше однієї доби інформує суб'єктів протидії домашньому насильству на місцевому за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;

– у разі підтвердження факту домашнього насильства вживає інших заходів стосовно постраждалої особи та кривдника відповідно до діючого законодавства.

У разі звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції дитини або особи, що заявляє про факт домашнього насильства щодо дитини

Згідно зі ст. 22 Закону постраждала дитина має всі права

постраждалої особи, реалізація яких забезпечується з урахуванням найкращих інтересів дитини, її віку, статі, стану здоров'я, інтелектуального та фізичного розвитку.

Звернення та повідомлення про вчинення домашнього насильства стосовно дітей приймаються і розглядаються згідно з порядком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Звернення (заява або повідомлення) до поліції про факт домашнього насильства щодо дитини може надходити цілодобово в усній, письмовій формі, за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти від:

- самої дитини;
- батьків або осіб, які їх заміняють;
- будь яких фізичних та юридичних осіб (громадян, іноземців або осіб без громадянства, громадських організацій);
- закладів освіти;
- служби у справах дітей;
- центрів соціальних служб сім'ї, дітей та молоді;
- установ охорони здоров'я;
- спеціально уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Поліцейський, незалежно від місця свого перебування, у разі виявлення або отримання інформації про скоєння домашнього насильства щодо дитини невідкладно повідомляє про це за скороченим номером екстреного виклику поліції «102» і вживає заходів щодо запобігання правопорушенню, його припинення, рятування дитини, надання їй допомоги, установлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, та охорони місця події.

Поліцейський у разі самотійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про факт скоєння домашнього насильства щодо дитини, невідкладно, але не пізніше 24 годин рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки.

В подальшому всі заяви, повідомлення, рапорти про факти скоєння домашнього насильства щодо дитини (загрозу його вчинення) розглядає керівництво територіальних органів Національної поліції та надає письмові резолюції працівникам уповноваженого підрозділу поліції щодо необхідних заходів для подальшого прийняття рішення згідно із законодавством.

Якщо у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно дитини вона не може проживати із своїми батьками, іншими законними

представниками, на час подолання причин і наслідків домашнього насильства дитина може бути влаштована до родичів, у сім'ю патронатного вихователя, до центру соціально-психологічної реабілітації дітей, притулку для дітей служб у справах дітей, інших установ для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб.

Захист прав та інтересів постраждалої дитини, у тому числі звернення до суду, представництво її прав та інтересів у суді, крім батьків та інших законних представників дитини, можуть здійснювати родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, якщо вони не є кривдниками дитини, а також орган опіки та піклування.

Під час розгляду судом та/або органом опіки та піклування спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, визначення місця проживання дитини, відібрання дитини, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька дитини, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на законних підставах або не на основі рішення суду, обов'язково беруться до уваги факти вчинення домашнього насильства стосовно дитини або за її присутності¹.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття та види домашнього насильства.
2. Правова основа діяльності поліції щодо запобігання та протидію домашньому насильству.
3. Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству.
4. Характеристика Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».
5. Спеціальний захід протидії домашньому насильству – терміновий заборонний припис. Підстави його винесення.
6. Дитина, яка постраждала від домашнього насильства.
7. Дитина – кривдник. Відповідальність цієї категорії громадян.
8. Насильство за ознакою статі. Відмінність від домашнього насильства.
9. Підстави для поставлення кривдника на профілактичний облік.
10. Особливості розгляду поліцейськими заяв і повідомлень про скоєння домашнього насильства.

¹ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України.

11. Підстави для зняття кривдника з профілактичного обліку.
12. Фізичне насильство. Прояви (ознаки) фізичного насильства.
13. Профілактична робота з кривдниками, які перебувають на профілактичному обліку, та контроль за її проведенням.
14. Психологічне насильство. Прояви (ознаки) психологічного насильства.
15. Процедура оцінки ризиків вчинення домашнього насильства.
16. Сексуальне насильство. Прояви (ознаки) сексуального насильства.
17. Економічне насильство. Прояви (ознаки) економічного насильства.
18. На яких осіб поширюється законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству.
19. Обмежувальний припис стосовно кривдника.
20. Права постраждалих осіб від домашнього насильства.
21. Направлення кривдника на проходження програми для кривдників.
22. Відповідальність за вчинення домашнього насильства.
23. Дії уповноваженого працівника поліції по прибутті на сімейно-побутовий конфлікт.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 10

1. *Домашнє насильство – це:*

- а) діяння (дії або бездіяльності) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства;
- б) будь які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного або економічного спрямування;
- в) суспільно небезпечне (шкідливе) діяння (дія чи бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, а також погрози вчинення таких діянь;
- г) діяння (дії або бездіяльності) фізичного, психологічного, матеріального, морального або економічного спрямування.

2. *Згідно з чинним законодавством України постраждалою особою від домашнього насильства є:*

- а) особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі;
- б) особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі і звернулася з заявою до правоохоронних та інших державних органів;
- в) особа, яку визнано судом постраждалою від домашнього насильства;
- г) особа, яка зазнала будь-яких актів насильства, що сталися в сім'ї незалежно від того, чи г)проживає або проживав кривдник у тому самому місці, що й постраждала особа.

3. Які спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству передбачені чинним законодавством?

а) терміновий заборонний припис; обмежувальний припис; взяття на профілактичний облік; направлення кривдника на проходження програми для кривдників;

б) терміновий заборонний припис, офіційне попередження, захисний припис, проходження корекційної програми;

в) терміновий заборонний припис, узяття на профілактичний облік, захисний припис, офіційне попередження;

г) обмежувальний припис, узяття на профілактичний облік, захисний припис, терміновий заборонний припис; направлення на проходження програми для кривдників;

4. Терміновий заборонний припис виноситься:

а) за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків;

б) за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України при погодженні з прокурором;

в) за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою прокурора за результатами оцінки ризиків за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником;

г) уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків при погодженні з прокурором.

5. Терміновий заборонний припис виноситься строком:

а) до 10 діб;

б) до 12 діб;

в) до 15 діб;

г) до 20 діб.

6. Термін взаємного інформування суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидію домашньому насильству про виявлені факти домашнього насильства:

а) не пізніше однієї доби;

б) негайно;

в) протягом 3 діб;

г) протягом 5 діб.

7. Кривдника може бути направлено на проходження програми для кривдників:

а) судом;

б) прокуратурою;

- в) поліцейським, який виявив факт вчинення домашнього насильства;
- г) керівником органу поліції при погодженні з прокурором.

8. *Справа про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173² КУпАП розглядається судом:*

- а) протягом доби;
- б) протягом 3 діб;
- в) у семиденний строк;
- г) у п'ятнадцятиденний строк.

9. *З метою недопущення конфліктної ситуації на місці сімейного конфлікту працівник поліції повинен:*

- а) провести бесіду без упередженого ставлення, критично ставлячись до отриманої інформації від учасників конфлікту
- б) запросити сусідів і в присутності їх провести бесіду із учасниками конфлікту;
- в) запросити рідних і близьких учасників конфлікту і провести з ними бесіду, виступаючи як сторонній, не підтримуючи жодного із учасників конфлікту;
- г) доставити учасників конфлікту до поліцейського відділення, де з'ясувати причини конфлікту.

10. *Під час спілкування з правопорушником працівник поліції заборонено:*

- а) провокувати правопорушника на скоєння правопорушення, внаслідок чого спричиняються (або він сам спричиняє собі) пошкодження;
- б) застосовувати заходи адміністративного примусу відповідно до правових норм та коли існує реальна загроза його життю та здоров'ю;
- в) підвищувати голос під час розмови лише для переконання правопорушника у слухності дій працівника поліції;
- г) протидіяти спробам правопорушника зменшити відповідальність за створену ситуацію та уникнути покарання.

12. *Термін перебування потерпілої особи від домашнього насильства в центрах медико–соціальної реабілітації жертв домашнього насильства:*

- а) до 90 діб;
- б) до 60 діб;
- в) до 30 діб;
- г) до 10 діб.

13. Перед виїздом на сімейний конфлікт працівнику поліції необхідно:

- а) уточнити у заявника дані про: характер насильства, учасників сімейного конфлікту, їх стан, необхідність надання медичної допомоги тощо;
- б) проінформувати органи державної влади і органи самоврядування про факт скоєння насильства в сім'ї і з їх представником виїхати на місце конфлікту;
- в) уточнити у заявника дані про судимість особи, що скоює насильство в сім'ї, місце відбування покарання і місце його роботи;
- г) зателефонувати сусідам заявника, щоб підтвердили факт скоєння насильства в сім'ї і після чого виїхати на місце конфлікту.

14. Під час спілкування з правопорушником, що перебуває у нетверезому стані, працівник поліції повинен:

- а) не реагувати на зачіпки, образи, лайку, погрози, спроби шантажу, підкупу;
- б) запропонувати піти спати, вийти прогулятися, брати обіцянку, що той не буде більше так поводитися;
- в) словами або діями образати, висміювати особу в нетверезому стані;
- г) усі вищеперераховані відповіді правильні.

15. Відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173² КупАП:

- а) дисциплінарна;
- б) кримінальна, адміністративна;
- в) адміністративна; цивільно-правова;
- г) кримінальна, адміністративна, цивільно-правова.

Розділ 11

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

11.1. Правова основа публічних послуг, що надаються Національною поліцією України

11.2. Поняття та ознаки публічних послуг, що надаються Національною поліцією України

11.3. Види публічних послуг, що надаються Національною поліцією України

11.1. Правова основа публічних послуг, що надаються Національною поліцією України

Конституція України статтею 3 визначила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави¹. Основним Законом України гарантовано право громадян брати участь в управлінні державними справами. Держава в цьому випадку є партнером, що надає послуги, а фізичні та юридичні особи є одержувачами послуг².

Удосконалення публічних послуг в Україні відбувається залежно від розвитку адміністративного права, діяльності суб'єктів публічної адміністрації, а їх подальше впорядкування – в основному шляхом спроб та помилок³. Кількість і якість публічних послуг контролюється органами державної влади, що виробляють політику щодо них і які їх

¹ Конституція України.

² Юнін О.С. Теоретико-правові засади надання послуг працівниками поліції / МВ Лошицький, ОС Юнін // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 18-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2017_1_4; Іванченко О. Ю., Легеза Є. О. Правові основи надання судових послуг у вітчизняному законодавстві. *Правова позиція*. 2017. № 2. С. 16-24.

³ Там само.

надають, а впорядкування час від часу ініціюється Кабінетом міністрів України як відповідь на резонансні викриття у пресі або результати проведених перевірок¹.

Адміністративна послуга – це здійснювана за заявою приватної (фізичної або юридичної) особи діяльність адміністративного органу та її результат щодо юридичного оформлення прав, свобод і законних інтересів особи (як правило видача дозвільно–реєстраційної документації, посвідчень на право зайняття окремими видами діяльності тощо), а також виконання обов’язків особи².

У своїй діяльності Національна поліція керується: «цілою низкою нормативно–правових «ктів різної юридичної сили: Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, закони України, акти Президента України та постанови Верховної Ради України, прийняті відповідно до Конституції та законів України, акти Кабінету Міністрів України, акти Міністерства внутрішніх справ України, інші нормативно–правові акти³. Але оскільки перелік таких нормативно–правових актів є досить великим, то ми пропонуємо розглянути лише деякі з них, які, на нашу думку, є ключовими»⁴.

Конституція України займає особливе місце в механізмі регулювання надання поліцейських послуг. Такі норми є універсальними та носять декларативний характер.

Варто зазначити, що наступною групою нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Національної поліції як суб’єкта надання публічних послуг, є міжнародні документи⁵. Так, Конституцією України передбачено, що чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства України. Міжнародні договори це угоди між державами або іншими суб’єктами міжнародного права, спрямовані на виникнення, зміну або припинення їх взаємних прав і обов’язків⁶. У

¹ Тимошук В., Стоян В. Кому 10 мільярдів або знову про державні послуги. *Юридичний вісник України*. 2009. № 30 (734). С. 14; № 31 (735). С. 15.

² Аналітичний звіт щодо корупційних ризиків у сферах надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності публічної адміністрації в Україні. URL : http://www.guds.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=198893; Ішханян А. Р. Поняття та сутність процедури надання електронних послуг в Україні. *Право і суспільство*. 2019. № 5. Ч. 1. С. 118-123.

³ Про Національну поліцію : Закон України; Ластович Д. М. Адміністративно-правові засади надання поліцейських послуг в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ХНУВС. Харків 2016. 224 с.

⁴ Ластович Д. М. Ззнач. твір.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

зв'язку з цим такі договори мають тільки їм властивий суб'єктний склад, а також явно виражену погоджувальну (договірну) основу.

Особливе місце посідають: міжнародні акти є гарантією того, щоб процес надання Національною поліцією України послуг населенню відповідатиме прийнятим і загальновизнаним у світовій демократичній спільноті стандартам діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення національної безпеки, захисту інтересів суспільства, прав і свобод громадян¹. Прикладом міжнародних договорів, що гарантують права і свободи людини і громадянина, якими у своїй діяльності керується поліція, є: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний договір про громадянські та політичні права (1966 р.), Міжнародний договір про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Європейська конвенція про захист прав та фундаментальних свобод людини з протоколами (1950 р.), Європейський соціальний статут (1961 р.), Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1975 р.)².

Як зазначає Д. Ластович, на основі міжнародних договорів при наданні послуг поліція здійснює взаємодію з органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями³. Поліцейські можуть направлятися до міжнародних організацій, іноземних держав як представники поліції з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції⁴.

Суто адміністративно-правову складову нормативного забезпечення представляють: Закон України «Про дорожній рух» від 30 червня 1993 р.⁵, який визначає правові та соціальні основи дорожнього руху з метою захисту життя та здоров'я громадян, створення безпечних і комфортних умов для учасників руху й охорони навколишнього природного середовища; Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р.⁶,

¹ Рудой К. М. Впровадження в практичну діяльність ОВС міжнародних правових актів. *Основні напрямки реформування ОВС в умовах розбудови демократичної держави : матеріали Міжнар. наук. практ. конф. (м. Одеса, 14-15 жовт. 2006 р.)*. Одеса, 2006. Ч. 1. С. 103-105.

² Конституційне право України: підруч. для студ. вищих навч. закл. ; за ред. акад. АПрН України, д-ра юрид. наук, проф. Ю. М. Годику, д-ра юрид. і політ. наук, проф. В. С. Журавського. Київ, 2002; Ластович Д. М. Зазнач. твір.

³ Ластович Д. М. Зазнач. твір.

⁴ Про Національну поліцію : Закон України.

⁵ Партнерство та співробітництво міліції з населенням: стан, проблеми, рекомендації ; за заг. ред. В. О. Соболева, Ю. О. Свеженцевої. Харків, 2005. 240 с.

⁶ Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навч. посібник. Чернігів, 2016.

який визначає, що громадські формування з охорони громадського порядку та державного кордону створюються й діють у взаємодії з правоохоронними органами, Державною прикордонною службою України, органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, додержуючись принципів гуманізму, законності, гласності, добровільності, додержання прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, рівноправності членів цих формувань.

Одну з провідних ролей виконують кодифіковані нормативно-правові акти, такі як Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП)¹. Так, згідно з КУпАП, основними завданнями кодексу є «охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням»². Саме у цьому нормативно-правовому розкрито суть процедурних норм, які регламентують матеріальні та процесуальні дії Національної поліції при реагуванні на факти вчинення адміністративно-деліктних дій³.

Як наголошує Д. Ластович, відповідно до вказаного кодексу визначаються меж відповідальності та порядок адміністративного стягнення з осіб, що вчинили правопорушення⁴. Окрім цього, визначається відповідальність посадових осіб Національної поліції за адміністративні правопорушення, що пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків⁵.

Основним законодавчим актом у системі адміністративно-правових засад надання публічних послуг є Закон України «Про Національну поліцію» від 07.11.2015, який визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України⁶. Першочергова роль даного нормативно-правового акта пояснюється тим, що саме він визначає ключові організаційно-правові аспекти діяльності Національної поліції як суб'єкта надання публічних послуг. Так, у Законі «Про Національну поліцію» закріплено принципи

¹ Ластович Д. М. Зазнач. твір.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення.

³ Ластович Д. М. Зазнач. твір

⁴ Там само.

⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

⁶ Про Національну поліцію : Закон України

діяльності Національної поліції, її організаційно-управлінську компетенцію¹.

Важливі положення діяльності з надання послуг Національною поліцією встановлено Постановами КМУ «Про затвердження Положення про дозвільну систему»², якою було визначено, що «дозвільна система являє собою особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку й використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян»³; «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» від 7 вересня 1993 р. № 706, метою прийняття якої було посилення захисту життя, здоров'я, честі та гідності громадян, захисту всіх форм власності від протиправних посягань⁴ тощо.

Підсумовуючи, варто констатувати факт наявності складної багаторівневої системи правових та організаційних засад надання публічних послуг органами Національної поліції⁵. На жаль, доводиться погодитися з тим, що наявна система далека від ідеалу, втім, з огляду на наявні обставини, вона містить основоположні засади для подальшого розвитку та вдосконалення⁶. При цьому, особлива роль у правовій регламентації надання публічних належить адміністративно-правовому регулюванню. Для підрозділів Національної поліції України адміністративні норми є домінуючими враховуючи їх специфіку та особливості регулювання⁷.

Отже, нині поняття «публічні послуги» регулюється тільки на підзаконному рівні, тобто на законодавчому рівні не має жодного нормативно-правового акта, крім характеристики деяких видів

¹ Ластович Д. М. Знач. твір. С. 157.

² Положення про дозвільну систему : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576. *Зібрання законодавства України*. 2000. Т.5. 5 (ПКМ) 6.

³ Проблеми теорії та практики інспекційної діяльності публічної адміністрації в Україні / авт.-упоряд. О. А. Банчук. Київ, 2009. 272 с.

⁴ Про заходи щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 07.09.1993 № 706 «Про затвердження Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» : наказ МВС України від 18.10.1993 № 642. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0163-93#Text>.

⁵ Ластович Д. М. Знач. твір. С. 160.

⁶ Там само.

⁷ Там само. С. 161.

публічних послуг (Закон України «Про адміністративні послуги»¹, Закон України «Про соціальні послуги»². Тому в наукових розробках запропоновано прийняти єдиний законодавчий кодифікований акт «Про публічні послуги», який би містив загальні положення, характеристику всіх послуг в Україні та практики реалізації надання публічних послуг.

11.2. Поняття та ознаки публічних послуг, що надаються Національною поліцією України

Терміна «послуга» різняться за сферами діяльності³. Так, за одним із визначень, *послуга* – «це особлива споживча вартість процесу праці, виражена в корисному ефекті, що задовольняє потреби людини, колективу й суспільства»; «вона корисна не як річ, а як діяльність»⁴. За п. 17 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023ХІІ – це діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб⁵.

Послуги розподіляються на матеріальні та нематеріальні (чисті); такі, що задовольняють потреби особисті або колективні. *Послуги характеризуються асортиментом* підбором або набором різноманітних послуг, що пропонується споживачу⁶. До сукупності *державних послуг*, як зазначає В. Сороко, «належить, перш за все, забезпечення зовнішньої і внутрішньої безпеки суспільства і громадянина, підтримання громадського порядку»⁷. Різновидом послуг, відповідно до п. 1 ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012⁸, є

¹ Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 32. Ст. 409.

² Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 358.

³ Зозуля І. В. Поліцейські послуги в законодавстві України та на практиці. *Форум права*. 2019. № 3. С. 21-38.

⁴ Послуга. URL: <http://ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/61p/3754posluga.html>.

⁵ Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 30. Ст. 379.

⁶ Асортимент послуг. URL : <http://ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/19a/760asortimentposlug.html>.

⁷ Сороко В. М. Надання публічних послуг органами державної влади та оцінка їх якості : навч. посібник. Київ : НАДУ, 2008. 104 с.

⁸ Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 409.

адміністративні послуги – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону¹.

Основним щодо послуг є те, що: їх надання починається з укладення договору про надання послуг; предметом договору про надання послуг вказується «не результат, який після його досягнення передається замовнику (як у договорі підряду), а сам процес (дія), що відразу споживається; сторонами договору про надання послуг є виконавець і замовник; договір про надання послуг може бути як оплатним, так і безоплатним»; встановлюється термін дії договору; вказується відповідальність виконавця; мають бути наявними дозвільні документи; обумовлюється «порядок і наслідки розірвання договору про надання послуг»².

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» основними завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах є: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (в межах, визначених законом)³.

Як зазначає Д. Денисюк, введення нового терміна «надання послуг» надало змогу зробити значний крок до переосмислення ролі, завдань і призначення Національної поліції, наближення її діяльності до європейських стандартів. Це має сприяти покращанню реагування на всі звернення громадян, поліпшенню виконання публічносервісної функції поліції шляхом надання якісних послуг населенню⁴.

За пропозицією Д. Денисюка, запровадження терміна «поліцейські послуги» для характеристики завдань Національної поліції свідчить про намагання змінити філософію цього виду правоохоронного органу – трансформувати його функції з контрольнорепресивних на сервісні⁵. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 задає правильний напрям для формування правоохоронного органу нової

¹ Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 409.

² Договір про надання послуг: важливі аспекти. URL : <https://devisu.ua/uk/stattia/dogovir-pro-nadannya-poslug-vazhlivi-aspekti>.

³ Про національну поліцію : Закон України

⁴ Денисюк Д. Завдання Національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 100-104.

⁵ Там само.

якості, хоча, безперечно, від тексту цього Закону та назви органу така якість залежить не настільки суттєво, наскільки на неї впливатиме подальша практика добору кадрів, організації їхньої роботи, матеріальнотехнічного забезпечення та комунікації поліцейських із суспільством¹.

А. Банчук та Д. Денисюк у своїх дослідженнях наголошують, що громадськість погоджується та насправді схвалює здійснення поліцією легітимної влади доти, доки помітно, що поліція виконує свої завдання в етично прийнятні способи й заради гідних демократичних цінностей². Своєю чергою, коли вона задовольняє ці вимоги, поліція має повне право розраховувати, що громадськість довірятиме їй виконувати її обов'язки та співпрацюватиме з нею в цьому³.

Д. Денисюк відстоює позицію, що забезпечення спокою та закону в суспільстві саме і є класичними загальними цілями поліції та її головною відповідальністю, яку часто називають завданням забезпечення поліцією «публічного порядку»⁴. Це дуже широке поняття, яке охоплює цілу низку заходів, що здійснює поліція, серед яких можна назвати охорону безпеки й недоторканності осіб (як фізичних, так і юридичних) і майна (як приватного, так і публічного) та застосування закону у відносинах між державою і приватними особами, а також між особами⁵.

Ми погоджуємося з тим, що у зв'язку з появою в Україні з 2015 року Національної поліції термін «поліцейська послуга» став новацією для вітчизняного законодавства та практики, а з'ясування змісту та сутності поліцейських послуг стало предметом ряду наукових досліджень⁶. Як зазначає Д. Денисюк із посиланням на О. Кузьменко, надання поліцейських послуг щодо підтримання публічного порядку та безпеки... відповідає розумінню поліції як цивільної організації та сприятиме досягненню мети реформи перетворення системи державного примусу (міліція) на сервісну службу (поліція)⁷. Зі свого боку І. Зозуля

¹ Чим відрізнятиметься нова поліція: головні факти. URL : <http://viv.vgorode.ua/news/sobytyia/263243-chym-vidrizniatymetsia-nova-politsiia-holovni-fakty>; Денисюк Д. Зазнач. твір.

² Там само.

³ Банчук А. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство. Київ, 2013. С. 24; Денисюк Д. Зазнач. твір.

⁴ Денисюк Д. Зазнач. твір.

⁵ Банчук А. Зазнач. твір; Денисюк Д. Зазнач. твір.

⁶ Зозуля І. В. Поліцейські послуги в законодавстві України та на практиці. *Форум права*. 2019. № 3. С. 21-38

⁷ Денисюк Д. С. Місце та особливості діяльності Національної поліції України в системі органів публічної адміністрації. *Право і суспільство*. 2016. № 4. С. 118.

стверджує, що: «Метою запровадження поліцейських послуг слід розуміти той результат (результати), якого (яких) прагне досягти влада, наділяючи органи внутрішніх справ відповідними функціями та повноваженнями щодо надання ними зазначених послуг. Але з цього, по-перше, не заперечується й можливість отримання «того результату (результатів), якого (яких) прагне досягти влада» іншими, а не лише поліцейськими, послугами (шляхами) тоді при цьому тут поліцейські послуги. По-друге, органи внутрішніх справ в їх тодішньому розумінні ще не вважались абсолютним аналогом майбутньої поліції. По-третє, визначення послуг саме як поліцейські, є ознакою властивості надання цих послуг виключно поліцією і ніким більше (наприклад, через особливість застосування тільки поліцією виключно професійних навичок, вмінь, знань або навіть зброї тощо). Тоді, виходячи з цього, абсолютно усі діяння поліції можуть вважатись поліцейськими, а, відповідно, усі діяння, які здійснює поліція, називатись послугами, оскільки вона, як вважається, працює заради суспільства а послуги (без різниці, які), що надаються поліцією як суб'єктом їх надання поліцейськими послугами. Тобто, узагальнюючи, будь-якій дії (послузі) відповідного закладу (органу) надається суб'єктна ознака наприклад, у нотаріуса це нотаріальні послуги, в медичному закладі медичні послуги, в поліції це поліцейські послуги та інше»¹.

Відповідно до п. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»², за яким сферами «надання поліцейських послуг» запропоновано розуміти всю діяльність поліції: 1. охорона публічного порядку та безпеки; 2. Забезпечення прав та свобод людини та громадянина а також інтересів держави; 3. Протидія злочинності; 4. Надання в межах компетенції допомоги особам, які її потребують. Таким чином, поліцейські послуги охоплюють всю сферу діяльності поліції. Однак їх особливістю є те, що надаватися вони можуть лише за потреби. Послуга не може надаватися тоді, коли в ній потреба відсутня.

При наданні поліцейських послуг мають бути дотримані всі норми процесуального та матеріального законодавства.

І. Зозуля наголошує, що в цілому, ці та інші зауваження стосуються й інших сфер «надання поліцейських послуг» «охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави», «протидії злочинності» тощо. Але, чи може діяльність Національної поліції, наприклад, із охорони інтересів суспільства і держави (як і інші

¹ Зозуля І. В. Поліцейські послуги в законодавстві України та на практиці. *Форум права*. 2019. № 3. С. 21-38.

² Про Національну поліцію : Закон України

«сфери»), розглядатись в якості поліцейської послуги?. Скоріше, це категорія обов'язків Національної поліції, яких остання фактично уникає, прикриваючись «послугами»¹. Зокрема, А. Овчаров з цього приводу вказує, що не варто поліцію перетворювати на суцільне бюро з надання певних послуг².

Д. Ластович пропонує запровадження терміна «*поліцейські послуги*» та введення його у правовий обіг спрямовано на те, щоб: по-перше, зробити поліцію захисником прав і свобод людини, а також прав і законних інтересів суспільства, як це, власне, має бути в сучасній демократичній державі; по-друге, повернути довіру населення насамперед шляхом наближення правоохоронців до громадян, через їх максимальне залучення до роботи на вулицях, а не в кабінетах; по-третє, підвищити якість та ефективність взаємодії правоохоронців з усіма інститутами громадськості, а також з іншими органами влади та місцевого самоврядування; по-четверте, забезпечити високий рівень мобільності та оснащеності поліцейських; по-п'яте, оптимізувати організаційнофункціональну та штатну структури поліцейських сил, а також витрати на їх утримання. Це має сприяти створенню поліції саме як сервісної служби, що відображає прагнення влади змусити правоохоронну систему служити інтересам громадян і суспільству в цілому, захищати та сприяти їх нормальній реалізації³.

Дослідниця О. Джафарова пропонує під публічно-сервісною функцією в діяльності Національної поліції України розглядати в широкому та вузькому розуміннях. У широкому розумінні – це нормативно визначена діяльність спеціально створеної державної інституції, яка спрямована на виконання завдань і функцій держави щодо забезпечення прав і свобод людини, а також захист інтересів суспільства й держави, підтримання публічного порядку та безпеки, протидії злочинності. Якщо розглядати публічно-сервісну функцію Національної поліції України у вузькому розумінні, то ця діяльність спрямована на надання публічних послуг у сфері публічної безпеки і порядку, що здійснюється за заявою фізичних та юридичних осіб, і на набуття, зміну чи припинення прав або обов'язків у відповідній сфері

¹ Зозуля І. В. Зазнач. твір.

² Овчаров А. Чому не всі завдання поліції мають реалізовуватися шляхом надання поліцейських послуг. URL : <https://vilneslovo.com/chomu-ne-vsi-zavdannya-policzii-povinni-realizovuvatisya-shlyahom-nadannya-policzejskix-poslug>.

³ Ластович Д. М. Місце та значення поліцейських послуг в діяльності Національної поліції. Форум *права*. 2016. № 1. С. 141–146. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_1_25.pdf.

публічних відносин¹.

В. Троян з цього приводу зазначав, що публічно-сервісна діяльність – це діяльність державних інституцій щодо надання публічних послуг», а публічносервісна діяльність Національної поліції пов'язана з видачею документів дозвільного характеру щодо вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів; ...у сфері дорожнього руху; у сфері охоронної діяльності (охорона майна громадян, організацій, а також об'єктів, що підлягають обов'язковій охороні, тощо)². Зі свого боку, О. Калюк та співавтори вважають, що публічно-сервісна діяльність поліції це діяльність з обслуговування потреб та інтересів приватних осіб у їхніх стосунках з органами публічної адміністрації органами внутрішніх справ³.

За Законом України «Про Національну поліцію» поліцейськими та послугами, що надаються Національною поліцією та МВС у сфері внутрішніх справ, з метою створення умов для реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою, доцільно вважати сервісними⁴. Тому, орієнтуючись на тодішні висловлювання керівництва Міністерства, можна зробити висновок про спробу створення окремого підрозділу – сервісної поліції, основним завданням якої буде надання населенню сервісних послуг. Крім того, до їх функцій входить вивчення соціальних проблем міста та здійснення комплексної допомоги громадянам⁵. Якщо звернутися до Великого тлумачного словника сучасної української мови, «сервіс» має цілком чітке і достатньо однозначне тлумачення. Це «обслуговування населення, забезпечення його побутових потреб»⁶.

Відповідно до наданого вище визначення поняття «публічні

¹ Джафарова О. В. Щодо розуміння категорії “публічно-сервісна діяльність” Національної поліції. *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти : матеріали XI Міжнар. наук.практ. конф. (м. Кривий Ріг, 22 листоп. 2016 р.)*. Кривий Ріг, 2016. С. 55-58.

² Троян В. А. Поняття та види публічно-сервісної діяльності Національної поліції України. *Право і безпека*. 2016. № 4. С. 91-93.

³ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посібник для підгот. до іспиту / Калюк О. М., Константінов С. Ф., Куліков В. А. та ін. ; за ред. В. А. Кулікова. Київ, 2016. 230 с.

⁴ Йосифович Д. Надання адміністративних послуг Міністерством внутрішніх справ України та Національною поліцією. URL : <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2018/jun/13175>.

⁵ Вдовіченко В. Субстанціональні якості правової категорії «поліцейські послуги». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 155.

⁶ Нова поліція: сервісна служба чи інститут боротьби із злочинністю? URL : <http://uire.org.ua/publikatsiyi/novapolitsiyaservisnasluzhbachiiinstitutborotbiizzlochinnistyuu>. 02.07.2016.

послуги» виділяють такі ознаки публічних послуг: по-перше, вони забезпечують діяльність загальнозначимої спрямованості; по-друге, мають безмежне коло суб'єктів, які ними користуються; по-третє, вони здійснюються державною та муніципальною владою або іншими суб'єктами; по-четверте, вони базуються як на публічній, так і на приватній власності.

Публічні послуги розподіляються за такими групами:

– захист: життя, власності, довкілля, інтелектуальної власності та ін.;

– соціальний захист: дітей, літніх людей, людей з особливими потребами, безробітних;

– реєстрація, ліцензування: змін громадського стану, стану об'єктів і суб'єктів; утворення громад, організацій; певних видів діяльності;

– повсякденна життєдіяльність: охорона здоров'я; забезпечення комунальною, побутовою сферами; аграрні питання та ін.;

– комунікація: пошта, телекомунікації, Інтернет; транспорт; засоби масової інформації;

– духовне та культурне самовиявлення: відпочинок, культурномасові заходи; фізична культура і спорт¹.

Основні ознаки публічних послуг, якими є суб'єктний склад, наявність публічного інтересу, індивідуальність та соціальна спрямованість публічних послуг як фундаментальна функція демократичної, правової, соціальної держави. До ознак, які характеризують публічні послуги, можна також додати такі: добровільність звернення, загальнодоступний характер послуг, перевага соціального результату над економічним, безпосередня взаємодія з органами державної влади².

Ознаки публічних послуг: 1) вони забезпечують діяльність загальнозначущої спрямованості; 2) мають необмежене коло суб'єктів, що користуються ними; 3) здійснюються або органом державної й муніципальної влади, або іншим суб'єктом; 4) ґрунтуються як на публічній, так і на приватній власності³.

¹ Сороко В. М., Ходорівська Н. В. Надання державних послуг як функція державного управління. *Вісник державної служби*. 2007. № 3. С. 17-28.

² Маниліч Л. І. Публічні послуги в діяльності державної податкової служби України: організаційноправові засади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2012. 242 с. С. 19.

³ Котюк І. Адміністративні послуги як категорія адміністративного права. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2010. № 84. С. 105.

В основу публічних послуг покладено публічний інтерес, під яким «розуміється визначений державою та забезпечений правом інтерес соціальної спільноти, задоволення якого служить умовою та гарантією її існування і розвитку»¹. У найбільш загальному вигляді публічний інтерес означає інтерес людської спільноти – населення, народу тощо². Що саме державна влада визначає як публічний інтерес, залежить від рівня правової культури та правосвідомості суб'єктів правотворчості³. Насправді те, що в чому влада бачить загальне благо, може йти в розріз із інтересами певної частини населення. Але у всякому разі вимоги, які висуваються до об'єктів публічного адміністрування, мають забезпечувати загальне благо народу України та не можуть виражати приватний інтерес суб'єктів публічного адміністрування. Саме в останній тезі й полягає сутнісна відмінність між приватним і публічним інтересами.

Т. Коломоєць зазначає, що публічний інтерес є не чим іншим, як певною сукупністю приватних інтересів⁴. Відповідно, не має значення, яку кількість осіб захищає суб'єкт публічного управління, – головне, щоб він діяв відповідно до принципу законності та не відстоював приватних особистих (третіх пов'язаних із ним осіб) і корпоративних інтересів.

Публічний інтерес становить категорію, яка виходить за межі особистості, перебуваючи на рівні суспільного інтересу. Основою публічного інтересу є об'єктивний інтерес усього суспільства⁵.

Під *публічним інтересом* розуміють *важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб потреби, які відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються суб'єктами публічної адміністрації*.

Проведеним аналізом наукових здобутків надав змогу виокремити ознаки адміністративних послуг, що надаються Національною поліцією України:

1. Специфічна сфера застосування. Відповідно до чинного законодавства, на сьогоднішній день сфера надання публічних послуг є

¹ Публічна адміністрація і публічний інтерес.

² Спасибо-Фатеева І. Бачення дій української влади крізь призму публічних і приватних інтересів. *Юридична газета*. 28 листоп. 2005 р. № 22 (58).

³ Галунько В. Публічний інтерес в адміністративному праві. *Форум права*. 2010. № 4. С. 178-182

⁴ Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : монограф. ; за ред. В. К. Шкарупи. Запоріжжя, 2004. С. 12.

⁵ Загальне адміністративне право / за ред. Р. С. Мельника. Київ, 2014. С. 38; Публічна адміністрація і публічний інтерес.

дозвільна система (обіг зброї, засоби самооборони тощо), ліцензійна діяльність пов'язана з торгівлею та продажем зброї тощо, публічних порядок та громадська безпеки, в тому числі у сфері безпеки дорожнього руху.

2. Публічний інтерес – це основна ознака публічної послуги, яка полягає в задоволенні потреби фізичної та/або юридичної особи відповідно до законодавчо встановленої компетенції та забезпечуються суб'єктами публічної адміністрації, зокрема Національною поліцією України¹.

3. Ініціатором надання адміністративних послуг має право виступати виключно зацікавлена особа (фізична або юридична). І. Коліушко наголошує, що немає значення, чи всі особи зобов'язані звертатися за конкретною публічною послугою, що надається Національною поліцією України².

4. Імперативність правового регулювання отримання публічної послуги, що надаються національною поліцією України. Надання публічної послуги можливе лише у разі, коли є спеціальне правове регулювання порядку надання такої послуги³. Ківалов С. наголошує, що «вимога особи до органу влади вчинити якісь дії на її користь може розглядатися як публічна послуга лише тоді, коли порядок розгляду цієї заяви є чітко регламентованим»⁴. Не можна вимагати від органу поліції надати публічну послугу, якщо її надання не передбачено законом⁵.

5. Публічні послуги надаються конкретним підрозділом Національної поліції України⁶. За загальним правилом, за конкретною адміністративною послугою можна звернутися до виключного підрозділу Національної поліції, уповноваженого на її надання. Таким чином, дані послуги є безапеляційними та безальтернативними та не можуть бути надані іншими органами чи посадовими особами⁷.

6. Надання публічних послуг Національною поліцією України

¹ Циндря В. Класифікація адміністративних послуг, що надаються органами внутрішніх справ. URL : [http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ucnavs_2010_4\(16\)__28.pdf](http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ucnavs_2010_4(16)__28.pdf).

² Коліушко І. Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні : монограф. Київ, 2002. С. 105; Циндря В. Зазнач. твір.

³ Циндря В. Зазнач. твір.

⁴ Ківалов С. В. Основні напрямки реформування адміністративного права. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 19. Одеса, 2003. С. 5.

⁵ Циндря В. Зазнач. твір.

⁶ Іванченко О. Ю. Поняття та ознаки судових послуг у сучасному адміністративному праві. URL : https://revolution.allbest.ru/law/00914748_0.html.

⁷ Циндря В. Зазнач. твір.

здійснюється за процедурою та чітким адміністративним (публічним) регламентом. Для отримання публічних послуг фізичним та юридичним особам необхідно виконати певні вимоги, визначені законом¹.

7. Результатом надання публічної послуги є індивідуальний акт типової форми (рішення, дозвіл, ліцензія, сертифікат, акт, посвідчення, реєстрація тощо)².

8. Фінансування здійснюється за рахунок державних коштів Національної поліції України, тобто законодавець не робить розподілу між державним рівнем та рівнем місцевого самоврядування³.

9. Відповідальність посадових і службових осіб Національної поліції України за ухилення від виконання, невиконання чи/або неякісне виконання своїх обов'язків з надання публічних послуг⁴.

Отже, вище розкрито розуміння категорій «публічна послуга», «поліцейська послуга». Під публічними послугами, що надаються Національною поліцією України варто розуміти результат діяльності органів і посадових осіб Національної поліції, який полягає в задоволенні публічного інтересу з розгляду заяви фізичної або юридичної особи щодо забезпечення необхідних умов для безпечного існування, нормальної життєдіяльності про видачу адміністративного акта (рішення, дозвіл, ліцензія, акт, посвідчення тощо), спрямовану на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків шляхом фінансування за рахунок коштів державного бюджету.

До ознак публічних послуг, що надаються Національною поліцією України, слід віднести: специфічна сфера застосування, публічний інтерес, безпосередня ініціатива (заява) фізичних та юридичних осіб, імперативність правового регулювання отримання публічної послуг; надання публічних послуг здійснюється за відповідною процедурою та чітким адміністративним (публічним) регламентом; результатом надання публічної послуги є індивідуальний акт типової форми (рішення, дозвіл, ліцензія, сертифікат, акт, посвідчення, реєстрація), індивідуальність, загальнодоступний характер, безпосередня взаємодія з органами публічної адміністрації, доступність, прозорість, фінансування за рахунок публічних коштів.

¹ Іванченко О. Ю. Поняття та ознаки судових послуг у сучасному адміністративному праві. URL : https://revolution.allbest.ru/law/00914748_0.html.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

11.3. Види публічних послуг, що надаються Національною поліцією України

Послуги у сфері адміністративно-політичної діяльності можна визначити як публічно-сервісну діяльність, пов'язану із взаємодією органів державної влади з населенням у питаннях стосовно ліцензування діяльності фізичних осіб підприємців, котрі виконують повноваження щодо розпорядження майном підприємств, установ організацій? що ліквідуються (арбітражні керуючі), ліквідатори (Указ Президента України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України»), видачі дозволів на виготовлення, придбання, зберігання, перевезення і використання вогнепальної зброї, отруйних речовин, вибухових матеріалів (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дозвільну систему»)[¹], видачі дозволів, висновків, погоджень, рішень суб'єктам господарювання для здійснення ними господарської діяльності (Закон України «Про дозвільну систему»), видачі свідоцтв платників податків (Закон України «Про державну податкову службу в Україні»), державної реєстрації суб'єктів господарювання та об'єднань громадян (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні») тощо. Тобто, послуги у сфері адміністративнополітичної діяльності є насамперед складовою публічних послуг, що надаються підрозділами Національної поліції України оскільки містять їх ознаки, і можуть бути віднесені як до державних, так і до муніципальних послуг, в залежності від суб'єкта їх надання.

Одним з різновидів класифікації публічних послуг є підхід, який передбачає виділення таких видів послуг: 1) послуги для громадян (видача особистих документів, здійснення реєстраційних дій, надання права користування публічними бібліотеками, освітні послуги тощо); 2) послуги для підприємців та юридичних осіб (реєстрація компаній, видача ліцензій, дозволів, консультації з питань оподаткування та інше); 3) послуги інформаційного характеру, які надаються органами державної влади та місцевого самоврядування. В основі такої класифікації – суб'єктний склад, однак увага акцентується не на суб'єкті надання послуг, а на їх отримувачі. І, дійсно, суб'єкти – як ті, що отримують публічні послуги, так і ті, що їх надають, – тісно пов'язані між собою, оскільки фактично відсутність однієї із цих складових унеможливило б надання послуг, а тим самим виключає їх

¹ Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576.

сутність і мету.

Ще одну класифікацію публічних послуг пропонує Л. Міцкевич, за якою: 1) публічні послуги – діяльність державного апарату, що служить платникам податків; 2) публічні послуги, які характеризують лише ту сферу діяльності держави, в якій організовується життєзабезпечення населення – містобудування, транспортне сполучення, каналізація, водопостачання, освіта, охорона здоров'я тощо; 3) публічні послуги, що уособлюють позитивне державне управління. У цьому випадку важливими будуть наслідки, на досягнення яких спрямовані послуги, та адресат їх надання; 4) публічні послуги як функції державних органів. Суб'єктами надання цих послуг є лише органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, державні та муніципальні установи; 5) публічні послуги як обслуговування громадян. Мається на увазі безпосередня взаємодія з громадянами при їх зверненні та прийомі.

О. Циганов поділяє адміністративні послуги на такі види залежно від галузі їх надання: 1) послуги у сфері землекористування (послуги з надання земельних ділянок із державної і муніципальної власності громадянам та юридичним особам, з постановки земельних ділянок на державний кадастровий реєстр земельних ділянок); 2) послуги з надання дозволів у сфері природокористування (державна експертиза запасів корисних копалин, геологічна, економічна, екологічна інформація про ділянки надр, що надаються у користування); 3) послуги в галузі підприємницької діяльності; 4) послуги в галузі соціальних відносин (призначення певних соціальних виплат)¹.

Також різні автор виділяють види адміністративних послуг за змістом адміністративної діяльності з їх надання, зокрема: 1) видача дозволів (на зайняття окремими видами підприємницької діяльності; на проведення мітингів, демонстрацій; на розміщення реклами; на зберігання і носіння зброї; на перевезення надгабаритних, великовагових вантажів та ін.), у тому числі акредитація, атестація, сертифікація (наприклад, акредитація вищих навчальних закладів, закладів охорони здоров'я; атестація підприємств, робочих місць; сертифікація товарів, робіт і послуг)²; 2) ведення реєстрів (актів громадського стану, видів підприємницької діяльності), в тому числі узаконення суб'єктів (реєстрація громадських об'єднань); 3) легалізація актів (як от консульська легалізація документів), нострифікація

¹ Циганов О. Г. Класифікація адміністративних послуг. *Наука і правоохорона*. 2013. № 1 (19). С. 64.

² Буличов Є. В. Класифікація адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 35.

(наприклад, визнання дипломів, виданих в інших країнах) та верифікація (зокрема, встановлення достовірності сертифікатів про походження товарів з України); 4) надання соціальних послуг (встановлення інвалідності, визнання родини такою, що потрапила в складні життєві обставин, тощо) соціальні послуги – призначення пенсій, субсидій¹.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» основними завданнями поліції є надання публічних послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Введення нового терміна «надання послуг» дозволило зробити значний крок до переосмислення ролі, завдань і призначення Національної поліції, наближення її діяльності до європейських стандартів. Це повинно сприяти поліпшенню реагування на всі звернення громадян, поліпшення виконання публічносервісної функції поліції шляхом надання якісних послуг населенню².

Запровадження терміна «поліцейські послуги» для характеристики завдань Національної поліції свідчить про намагання змінити філософію цього виду правоохоронного органу – трансформувати його функції з контрольнорепресивних публічно-сервісні. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 поліція виконує не лише правоохоронну репресивну функцію, але й забезпечує надання сервісно-публічних послуг та забезпечує комунікацію поліцейських із суспільством³.

Соціологічним дослідженням А. Банчука встановлено, що громадськість погоджується та насправді схвалює здійснення поліцією легітимної влади доти, доки помітно, що поліція виконує свої завдання в етично прийнятні способи й заради гідних демократичних цінностей. У свою чергу, коли вона задовольняє ці вимоги, поліція має повне право розраховувати, що громадськість довірятиме їй виконувати її обов'язки та співпрацюватиме з нею в цьому⁴.

¹ Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упоряд. В. П. Тимошук. Київ, 2003. 496 с.

² Про Національну поліцію : Закон України.

³ Чим відрізнятиметься нова поліція: головні факти. VGORODE.UA: сайт. URL : <http://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/263243chymvidrizniatymetsianovapolitsiiaholovnifakty>.

⁴ Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство ; за заг. ред. А. Банчука. Київ, 2013. С. 24-31.

Забезпечення правопорядку в суспільстві є основоположним завданням поліції. Однак, варто зазначити, що таке визначення є занадто широким та охоплює низку інституційних відносин, що часто є протилежними за своїм наповненням. Так, сюди варто віднести забезпечення особистої безпеки громадян, охорона майна від протиправних посягань, забезпечення можливостей громадян в реалізації їх конституційних прав і свобод тощо¹.

Д. Ластович пропонує запровадження терміна «поліцейські послуги» та введення його у правовий обіг спрямовано на те, щоби: по-перше, зробити поліцію захисником прав і свобод людини, а також прав і законних інтересів суспільства, як це, власне і повинно бути в сучасній демократичній державі; по-друге, повернути довіру населення, перш за все шляхом наближення правоохоронців до громадян, через їх максимальне залучення до роботи на вулицях, а не в кабінетах; по-третє, підвищити якість та ефективність взаємодії правоохоронців з усіма інститутами громадськості, а також з іншими органами влади та місцевого самоврядування; по-четверте, забезпечити високий рівень мобільності та оснащеності поліцейських; по-п'яте, оптимізувати організаційно-функціональну та штатну структури поліцейських сил, а також витрати на їх утримання. Це повинно сприяти створенню поліції саме як сервісної служби, що відображає прагнення влади змусити правоохоронну систему служити інтересам громадян і суспільству в цілому, захищати та сприяти їх нормальній реалізації².

Правовою основою публічносервісної функцією Національної поліції України є: постанови Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 № 1098 «Деякі питання надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг» (назва – в редакції 2015 р.), від 04.06.2007 № 795 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання» (те саме), від 28.10.2015 № 889 «Про утворення територіальних органів з надання сервісних послуг Міністерства внутрішніх справ», від 23.12.2015 № 1138 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності територіальних органів з надання сервісних

¹ Solntseva, K., Kurakin, O., Chanysheva, A., Sobakar, A. Classification of Personnel Procedures in the National Police of Ukraine / Amazonia investiga. Volume 9 - Issue 28:100-107 / April, 2020.

² Ластович Д. М. Місце та значення поліцейських послуг в діяльності Національної поліції. *Форум права*. 2016. № 1. С. 141–146. URL : http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_1_25.pdf;

послуг Міністерства внутрішніх справ», від 02.11.2016 № 770 «Деякі питання надання адміністративних послуг у сфері міграції», наказ МВС України від 18.01.2016 № 28 «Про організацію взаємодії підрозділів Експертної служби МВС із територіальними органами з надання сервісних послуг МВС».

Аналіз вищезазначених нормативно-правових актів надає можливість виокремити публічні послуги, що надаються підрозділами Національної поліції України, такі як:

1) підрозділами науково-дослідних експертно-криміналістичних експертиз:

– видання сертифікації зброї та предметам схожими за конструкцією зі зброєю, феєрверкам, піротехнічним виробам згідно норм та стандартів ДСТУ 3413;

2) органами та підрозділи Національної поліції:

– видача дозволів на придбання і перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система (для юридичних та фізичних осіб);

– видача дозволу на зберігання і носіння (реєстрація, перереєстрація): 1) нагородної зброї; 2) мисливської, холодної, пневматичної зброї, інших предметів, на які поширюється дозвільна система;

– переоформлення зброї за місцем її обліку з одного власника на іншого;

– видача дозволу (оформлення документів) на відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи, що працюють з вибуховими матеріалами, піротехнічних майстерень та інших об'єктів відповідно до Положення про дозвільну систему, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576;

– видача дублікатів документів дозвільного характеру в разі їх втрати або пошкодження;

– видача ліцензії: 1) на виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлю вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; 2) на виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж; 3) на надання послуг з охорони власності та громадян; 4) на провадження діяльності,

пов'язаної з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами; 5) на провадження діяльності, пов'язаної з наданням послуг стрільбищами невійськового призначення, та функціонування мисливських стендів;

– переоформлення ліцензії, видача дубліката ліцензії, видача копії ліцензії відповідно до вищезазначеного переліку;

– оформлення та видача: 1) дозволу на перевезення надгабаритних, великогабаритних вантажів; 2) документів щодо погодження маршрутів дорожнього перевезення небезпечних вантажів;

– забезпечення супроводження для безпечного перевезення негабаритних, великовагових і небезпечних вантажів, автобусів та інших транспортних засобів спеціалізованими автомобілями Національної поліції з використанням спеціальних світлових або звукових сигналів;

– обстеження з виїздом на місце території або окремих ділянок автомобільних доріг, вулиць і залізничних переїздів, на яких планується розміщення об'єктів дорожнього сервісу, малих архітектурних форм; ділянок вулично-дорожньої мережі, на яких планується відкриття нових або перегляд діючих маршрутів руху транспортних засобів, залучених до перевезення пасажирів;

– підготовка і видача технічних умов на розміщення об'єкта дорожнього сервісу та малої архітектурної форми;

– перевірка проектної документації щодо будівництва, реконструкції та ремонту автомобільних доріг, вулиць і залізничних переїздів, об'єктів дорожнього сервісу, інших дорожніх споруд; забудови окремих територій населених пунктів; генеральних планів окремих забудов у населених пунктах; проектів комплексних схем організації руху та спорудження ліній міського електричного транспорту; схем організації дорожнього руху на відповідність технічним умовам та нормативно-правовим актам з безпеки дорожнього руху з подальшим оформленням документів щодо її розгляду та затвердження з наданням погодження або відмови в наданні погодження;

– доставка, зокрема з використанням спеціальних транспортних засобів, затриманих за порушення правил, норм і стандартів у сфері безпеки дорожнього руху або технічно несправних транспортних

засобів до визначеного замовником місця їх зберігання»¹.

Отже, на підставі викладеного види публічних послуг, що надаються підрозділами Національної поліції України надаються в таких сферах:

1) видача дозвільних документів на зброю та боєприпаси, та інших об'єктів та предметів;

2) організації безпеки дорожнього руху (видача посвідчень водія, дозволів на перевезення негабаритних вантажів, тощо);

3) охоронна діяльність (охорона майна, заняття охоронною діяльністю, тощо).

Таким чином, публічні послуги, що надаються підрозділами Національної поліції України, потрібно класифікувати за: юридичними наслідками (юридичні; фактичні дії); суб'єктомспоживачем: послуги для громадян (видача особистих документів, здійснення реєстраційних дій, видача ліцензій юридичних особам тощо); послуги для підприємців та юридичних осіб (реєстрація компаній, видача ліцензій, дозволів, консультації з питань оподаткування та інше); послуги інформаційного характеру, що надаються підрозділами Національної поліції України тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поліцейські послуги.
2. Види поліцейських послуг.
3. Правова регламентація надання поліцейських послуг.
4. Суб'єкти надання поліцейських послуг.
5. Порядок визначення вартості та сплати коштів за надання поліцейських послуг.
6. Поняття та правове регулювання дозвільної системи.
7. Поняття та види об'єктів дозвільної системи.
8. Порядок видачі дозволів на придбання, зберігання, перевезення, виготовлення та використання предметів і засобів, які підпадають під дозвільну систему, відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи.
9. Превентивна діяльність органів Національної поліції із забезпечення дотримання правил дозвільної системи.
10. Відповідальність за порушення порядку надання поліцейських послуг.

¹ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 11

1. Поліцейські послуги це:

- а) це здійснювана за заявою приватної (фізичної або юридичної) особи діяльність поліції та її результат щодо юридичного оформлення прав, свобод і законних інтересів особи, а також виконання обов'язків особи;
- б) надання охоронних послуг на контрактній (платній) основі;
- в) діяльність поліції щодо прийняття, реєстрації, розгляду та надання відповідей на заяви, скарги та пропозиції громадян;
- г) це діяльність поліції по реагуванню повідомлення громадян, які надходять від громадян по лінії «102».

2. Суб'єктами надання поліцейських послуг є:

- а) підрозділи дозвільної системи Національної поліції України;
- б) підрозділи поліції охорони Національної поліції України;
- в) чергові частини підрозділів Національної поліції України;
- г) поліцейські офіцери громади Національної поліції України.

3. Дозвільна система це – :

- а) це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян;
- б) порядок видання дозволів фізичним та юридичним особам на певні види діяльності з метою захисту інтересів суспільства та держави;
- в) система дозволів та заборон;
- г) система органів та підрозділів Національної поліції, основним завданням яких є контроль за обігом зброї.

4. Види поліцейських послуг:

- а) видача дозволів, ліцензій, дублікатів актів;
- б) охорона об'єктів та фізичних осіб на контрактній основі;
- в) виїзд за повідомленням по лінії «102»;
- г) застосування «заходів поліцейського піклування»;

5. Не є предметом дозвільної системи:

- а) пневматична зброя калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду;
- б) мисливська вогнепальна зброя (нарізна та гладкоствольна);
- в) холодна зброя (мисливські ножі);
- г) револьвери моделі «ФЛОБЕР».

6. Вік для отримання дозволу на придбання, носіння, зберігання пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, становить:

- а) 21 рік;
- б) 18 років;
- в) 25 років;
- г) 16 років.

7. Вік для отримання дозволу на придбання, носіння, зберігання мисливської вогнепальної гладко ствольної зброї, та зазначених патронів, становить:

- а) 21 рік;
- б) 18 років;
- в) 25 років;
- г) 16 років.

8. Вік для отримання дозволу на придбання, носіння, зберігання мисливської вогнепальної нарізної зброї, та зазначених патронів, становить:

- а) 21 рік;
- б) 18 років;
- в) 25 років;
- г) 16 років.

9. Вік для отримання дозволу на придбання, носіння, зберігання мисливської холодної зброї, становить:

- а) 21 рік;
- б) 18 років;
- в) 25 років;
- г) 16 років.

10. Вік для отримання дозволу на носіння, зберігання нагородної зброї, становить:

- а) 21 рік;
- б) 18 років;
- в) 25 років;
- г) 16 років.

11. Публічно-сервісний характер адміністративної діяльності Національної поліції проявляється:

- а) в тому, що її органи, підрозділи і посадові особи в межах наданих їм відповідно до законодавства надають поліцейські послуги;
- б) в тому, що її підрозділи та посадові особи здійснюють повноваження

від імені держави, реалізуючи внутрішню функцію держави – охорону правопорядку;

в) в тому, що виконавчо–розпорядча діяльність здійснюється ними задля виконання приписів законів, на підставах, способами та в межах, визначених законом;

г) в тому, що Національна поліція в цілому, окремі її підрозділи, посадові особи звітують про результати своєї діяльності перед органами державного контролю, перед вищестоящими органами і підрозділами, а також перед громадськістю.

12. Письмовий договір, що укладається між громадянином України та державою, від імені якої виступає поліція, для визначення правових відносин між сторонами:

- а) контракт про проходження служби в поліції.
- б) адміністративний договір;
- в) трудова угода;
- г) трудовий контракт;

13. Що є предметом правового регулювання Закону України «Про адміністративні послуги»?

- а) правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг;
- б) правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян України у сфері послуг надання адміністративних послуг;
- в) правові засади реалізації законних інтересів юридичних осіб і суб'єктів господарської діяльності у сфері надання адміністративних;
- г) правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів інститутів громадянського суспільства у сфері надання адміністративних послуг.

14. Хто може бути суб'єктом звернення за отриманням адміністративних послуг?

- а) фізична особа;
- б) фізична особа, юридична особа;
- в) юридична особа;
- г) громадська організація.

15. Як надаються адміністративні послуги в електронній формі?

- а) використання Єдиного державного веб–порталу електронних послуг, у тому числі через інтегровані с ним інформація;
- б) системи державних органів та органів місцевого самоврядування;
- в) виключно через Єдиний державний портал адміністративних послуг, розміщений на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України;
- г) через інформаційні системи державних органів і органів місцевого самоврядування.

Розділ 12

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

12.1. Поняття надзвичайного стану і надзвичайної ситуації.

12.2. Функції та повноваження поліції під час запровадження надзвичайної ситуації.

12.3. Особливості діяльності поліції під час запровадження заходів, пов'язаних з поширення коронавірусу SARSCoV2.

12.4. Особливості застосування поліцейськими заходів примусу за порушення обмежень під час запровадження надзвичайної ситуації.

12.1. Поняття надзвичайного стану і надзвичайної ситуації

Захист населення, об'єктів економіки і національного надбання держави від негативних наслідків надзвичайних ситуацій розглядається як невід'ємна частина державної політики, національної безпеки і державного будівництва – і як одна з найважливіших функцій центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів рад.

Одним із основних нормативних актів у цій сфері є Закон України «Кодекс цивільного захисту України» – кодекс, що регулює «відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження органів влади, права та обов'язки громадян, підприємств, установ та організацій»¹

Кодекс прийнятий 2 жовтня 2012 року, введений у дію з 1 липня 2013 року. Замінив собою низку законів, у тому числі: «Про Цивільну

¹ Цивільний захист. Навчальний комплекс. / В. Ф. Нагорнюк, М. М. Сакун, В. П. Чучуй ; за ред. М. М. Сакуна. Одеса. 2014. 512 с. URI : <http://hdl.handle.net/123456789/647>.

оборону України», «Про пожежну безпеку», «Про загальну структуру і чисельність військ Цивільної оборони», «Про війська Цивільної оборони України», «Про аварійнорятувальні служби», «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», «Про правові засади цивільного захисту».

Основними принципами здійснення цивільного захисту є:

1) гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;

2) комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;

3) пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;

4) максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

5) централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни оперативнорятувальної служби цивільного захисту, аварійнорятувальних служб;

6) гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;

7) добровільності у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;

8) відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;

9) виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту за забезпечення безпеки під час проведення аварійнорятувальних та інших невідкладних робіт.¹

Розкриваючи тему «Особливості поліцейської діяльності у сфері забезпечення прав і свобод людей під час надзвичайних ситуацій.», слід чітко усвідомлювати різницю між поняттями «надзвичайний стан» і «надзвичайна ситуація». Одразу зауважемо це не одне і теж.

Законодавство України надає чітке визначення **надзвичайного стану**: *це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і*

¹ Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 (в редакції від 12.05.2017).

здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень¹.

Українське законодавство визначає поняття **надзвичайної ситуації**: обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності².

Надзвичайний стан оголошується з метою: «усунення загрози та як найшвидша ліквідація особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, нормалізація обстановки, відновлення правопорядку при спробах захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, для відновлення конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для нормального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших інститутів громадянського суспільства»³.

Можемо констатувати, що «надзвичайний стан може бути введений у разі:

1) масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

¹ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР).2000. № 23. ст.176.

² Кодекс цивільного захисту України.

³ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 23. Ст. 176.

- 2) здійснення масових терористичних актів;
- 3) виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо);
- 4) виникнення масових безпорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;
- 5) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей;
- 6) небезпека «життя нації»;
- 7) іноземна військова окупація;
- 8) соціальні заворушення, такі як бунти або інші види внутрішніх розбіжностей, які серйозно загрожують правопорядку в країні.

Режим надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях вводиться указом президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення президента України.

Указ Президента України про введення надзвичайного стану, затверджений Верховною Радою України, негайно оголошується через засоби масової інформації або в інший спосіб.

Надзвичайний стан в Україні може бути введено на строк не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях»¹.

У разі необхідності надзвичайний стан може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб. Указ Президента України про продовження дії надзвичайного стану набирає чинності після його затвердження Верховною Радою України.

Надзвичайний стан в Україні або в окремих її місцевостях може бути скасований Указом Президента України раніше строку, на який він вводився, в разі усунення обставин, що обумовили необхідність введення надзвичайного стану.

На відміну від режиму надзвичайного стану: «У разі виникнення надзвичайної ситуації за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим надзвичайної ситуації»².

¹ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України.

² Кодекс цивільного захисту України.

Режим надзвичайної ситуації вводиться у разі загрози виникнення надзвичайної ситуації із прогнозованими тяжкими наслідками або у разі виникнення самої надзвичайної ситуації.

Загальні ознаки надзвичайної ситуації:

- 1) наявність або загроза загибелі людей
- 2) значне погіршення умов життєдіяльності
- 3) істотне погіршення стану здоров'я людей
- 4) заподіяння економічних збитків.

Надзвичайні ситуації, які можуть виникати на території України і здійснювати негативний вплив на функціонування об'єктів економіки та життєдіяльність населення, поділяються за такими основними ознаками:

- 1) за галузевою ознакою;
- 2) за масштабами можливих наслідків.

Постанова Кабінету Міністрів України від 15 липня 1998 р. № 1099 (1099-98п) «Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій», яка виділила чотири класи надзвичайних ситуацій, втратила чинність. Постановою КМУ від 24 березня 2004 р. № 368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями» не передбачено класифікації надзвичайних ситуацій за джерелами їх виникнення. Вказана Постанова виділяє як основну підставу класифікації обсяг заподіяних наслідків, технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації.

Надзвичайні ситуації техногенного характеру це наслідок транспортних аварій, катастроф, пожеж, неспровокованих вибухів чи їх загроза, аварій з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних, радіоактивних, біологічних речовин, раптового руйнування споруд та будівель, аварій на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, гідродинамічних аварій на греблях, дамбах тощо.

Надзвичайні ситуації природного характеру це наслідки небезпечних геологічних, метеорологічних, гідрологічних, морських та прісноводних явищ, деградації ґрунтів чи надр, природних пожеж, змін стану повітряного басейну, інфекційних захворювань людей, сільськогосподарських тварин, масового ураження сільськогосподарських рослин хворобами чи шкідниками, зміни стану водних ресурсів та біосфери тощо.

Антиконституційного спрямування це здійснення або реальна загроза терористичного акту (збройний напад, захоплення і затримання важливих об'єктів ядерних устав і матеріалів, систем зв'язку та телекомунікації, напад чи замах на екіпаж повітряного чи морського судна), викрадення (спроба викрадення) чи знищення суден,

встановлення вибухових пристроїв у громадських місцях, викрадення зброї, виявлення застарілих боеприпасів тощо.

Надзвичайні ситуації військового характеру це ситуації, пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення внаслідок зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів і сховищ радіоактивних і токсичних речовин та відходів, нафтопродуктів, вибухівки, сильнодіючих отруйних речовин, токсичних відходів, транспортних та інженерних комунікацій.

Залежно від територіального поширення, обсягів, заподіяних або очікуваних економічних збитків, кількості людей, які загинули, розрізняють 4 рівні надзвичайних ситуацій загальнодержавний, регіональний, місцевий та об'єктовий.

Надзвичайна ситуація загальнодержавного рівня «це надзвичайна ситуація, яка розвивається на території двох та більше областей (Автономної республіки Крим, міст Києва та Севастополя) або загрожує транскордонним перенесенням, а також у разі, коли для її ліквідації необхідні матеріали і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості окремої області (Автономної республіки Крим, міст Києва та Севастополя), але не менше 1 % обсягів видатків відповідного бюджету»¹.

Надзвичайна ситуація регіонального рівня «це надзвичайна ситуація, яка розвивається на території двох або більше адміністративних районів (міст обласного значення), (Автономної республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя) або загрожує перенесенням на територію суміжної області, а також у разі, коли для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості окремого району, але не менше 1 % обсягів видатків відповідного бюджету»².

Надзвичайна ситуація місцевого рівня «це надзвичайна ситуація, яка виходить за межі потенційнонебезпечного об'єкта, загрожує поширенням самої ситуації або її вторинних наслідків на довкілля, сусідні населені пункти, інженерні споруди, а також у разі, коли для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості об'єкта. До місцевого рівня також належать всі надзвичайні ситуації, які виникають на об'єктах

¹ Надзвичайна ситуація загальнодержавного рівня. *Енциклопедія водного господарства, природокористування, природовідтворення, сталого розвитку* / А. В. Яцик, В. Я. Шевчук. Київ, 2006. С. 457.

² Там само.

житловокомунальної сфери та інших, що не входять до затверджених переліків потенційнонебезпечних об'єктів».¹

Очевидно, що «саме місцевий рівень найбільш наближений, як для кожного поліцейського, як суб'єкта взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, так і для органів місцевого самоврядування та місцевих державних органів, підприємств, установ, організацій, громадських організацій, для кожного мешканця територіальної громади, чії права, свободи та інтереси зачіпає загострення санітарноепідемічної ситуації у регіоні, де проживає людина, її оточуючих».²

Надзвичайна ситуація об'єктового рівня – «це надзвичайна ситуація, яка не підпадає під зазначені вище визначення, тобто така, що розгортається на території об'єкта або на самому об'єкті, її наслідки не виходять за межі об'єкта або його санітарнозахисної зони».³

12.2. Функції та повноваження поліції під час введення надзвичайного стану

Згідно з повноваженнями які закріплені в законодавстві України, поліція в умовах надзвичайних ситуацій виконує такі функції:

1. Охорони публічної безпеки в зоні надзвичайних ситуацій.
2. Протидії злочинам та правопорушенням у зоні надзвичайних ситуацій.
3. Надання всебічної допомоги постраждалому населенню.
4. Інформування населення про обстановку, що склалася в зоні надзвичайної ситуації.
5. Забезпечення режимних заходів під час введення надзвичайних адміністративно-правових режимів – зони надзвичайної ситуації та надзвичайного стану.⁴

Режим надзвичайної ситуації передбачає:

1. Запровадження карантину
2. Закриття освітніх установ
3. Зупинку громадського транспорту
4. Обмеження роботи торговельних центрів та інших об'єктів

¹ Там само.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Сергєєв А. В. Правові основи діяльності органів внутрішніх справ в умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. *Право і безпека*. 2002. № 2. С. 119.

торгівлі (крім продуктових магазинів і аптек).

При введенні режиму надзвичайної ситуації приймаються рішення про організацію та дії таких заходів:

1. Облаштування контрольнопропускних пунктів в зонах надзвичайної ситуації із залученням для роботи на них працівників МОЗ, Нацполіції, Нацгвардії, ДСНС, Держпродспоживслужби (на даних КПП проводиться обов'язковий санітарний огляд громадян та дезінфекція транспортних засобів)

2. Дезінфекція приміщень, доріг і тротуарів

3. Допомога малозахищеним верствам населення із залученням працівників соціальних служб

4. Забезпечення громадського порядку

5. Соціальний захист постраждалих.

На території держави, при введенні режиму надзвичайної ситуації, населення набуває певних прав:

1. Отримувати інформацію про надзвичайні ситуації або небезпечні події, що виникли або можуть виникнути, у тому числі у формі, доступній для осіб з вадами зору та слуху формі

2. Бути забезпеченими засобами колективного та індивідуального захисту та використовувати їх

3. Звертатись до органів влади, в тому числі місцевої, щодо захисту від надзвичайних ситуацій

4. Долучатися до запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільних формувань цивільного захисту

5. У випадку залучення до ліквідації за трудовим договором отримувати за це зарплату

6. Отримувати захист та відшкодування відповідно до законодавства шкоди, заподіяної їхньому життю, здоров'ю та майну внаслідок надзвичайних ситуацій або проведення робіт із запобігання та ліквідації наслідків.

Між тим громадяни України зобов'язані:

1. Дотримуватися правил поведінки, безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях

2. Дотримуватися заходів безпеки у побуті та повсякденній трудовій діяльності, не допускати порушень виробничої і технологічної дисципліни, вимог екологічної безпеки, охорони праці, що можуть призвести до надзвичайної ситуації

3. Вивчати способи захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення, надання домедичної допомоги постраждалим, правила користування засобами захисту

4. Повідомляти службі екстреної допомоги населенню про виникнення надзвичайних ситуацій

5. У разі виникнення надзвичайної ситуації до прибуття аварійнорятувальних підрозділів вживати заходів для рятування населення і майна

6. Дотримуватися протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режимів, режимів радіаційного захисту

7. Виконувати правила пожежної безпеки, забезпечувати будівлі, які їм належать на праві приватної власності, первинними засобами пожежогасіння, навчати дітей обережному поведженню з вогнем.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, у разі виникнення надзвичайних ситуацій користуються тими самими правами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України¹.

Згідно із Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» «в'їзд на територію України іноземних громадян та громадян України, а також транспортних засобів з країн (місцевостей), де зареєстровано особливо небезпечні хвороби, дозволяється за наявності документів, передбачених міжнародними угодами і санітарним законодавством України»².

«У разі загрози виникнення надзвичайної ситуації за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим підвищеної готовності»³.

¹ Кодекс цивільного захисту України.

² Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400412#Text>.

³ Кодекс цивільного захисту України.

12.3. Особливості діяльності поліції під час запровадження заходів, пов'язаних з поширення коронавірусу SARSCoV2

Стрімке поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV2 (далі – COVID-19) у світі обумовлює санітарноепідемічну ситуацію в державі. «Високий відсоток летальних випадків та відсутність дієвих медичних засобів для профілактики і лікування цієї хвороби, сприяли об'єднанню держав для подолання пандемії COVID-19 та пошуку найкращих практик для ефективної протидії її поширенню. В Україні, як і у переважній більшості країн, було запроваджено низку заходів державного та регіонального рівня, спрямовані на стримування поширення COVID-19 та мінімізації смертності від цього захворювання. Утім, від початку запровадження таких заходів, до сьогоднішнього дня не можна стверджувати про перемогу над хворобою та про контроль за її поширенням»¹

«В Україні коронавірусна інфекція вперше була діагностована 3 березня 2020 року в Чернівцях. 13 березня було зафіксовано перший летальний випадок внаслідок коронавірусної інфекції. Станом на початок 2021 в Україні налічувалося 1124430 занедужавших, з них померлих – 20019. Світова статистика виглядає таким чином: майже у всіх куточках світу у біль ніж 90.9 млн підтверджено захворювання, померлих 1.94 осіб, одужали 50.3 млн.»².

При поширенні серед населення конкретного інфекційного захворювання повинні бути передбачені адекватні заходи.

У загальній системі заходів, спрямованих на локалізацію та ліквідацію осередків інфекційної захворюваності велике значення належить режимнообмежувальним заходам. Для своєчасного та ефективного запровадження цих заходів на території України (регіона або адміністративнотериторіальної одиниці), установлюється одна з чотирьох зон для кожної з яких обов'язкові певні обмеження:

¹ Логвиненко Б. О. Організаційно-правові недоліки забезпечення поліцією заходів карантину (на прикладі запобігання поширенню COVID-19). *Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції : матеріали Регіонального круглого столу (м. Дніпро, 19 черв. 2020 р.)*. Дніпро, 2020. С. 14-18.

² URL: <https://covid19.rnbo.gov.ua/>.

«Зелена зона

немає спалаху захворювань, завантаженість ліжок у лікарні на рівні 5%.

- ✓ перебування у громадських будівлях в масках або респіраторях
- ✓ масові заходи за участі більше 50 осіб
- ✓ кінотеатри та заклади культури з наповненістю не більше 50% місць у кожному окремому кінозалі або залі
- ✓ перевезення пасажирів тільки в межах сидячих місць
- ✓ відвідування закладів дошкільної, шкільної, позашкільної та спеціалізованої освіти, якщо на самоізоляції понад 50% дітей та персоналу закладу.
- ✓ робота кафе, барів, ресторанів після 22ї та до 7ї години. Але дозволяється адресна доставка та на винос.

Жовта зона

5 днів поспіль змінюються показники захворювань. При цьому завантаженість лікарняних ліжок на рівні від 5% до 50%, не враховуючи у дитячих та пологових відділеннях.

- ✓ масові заходи за участі більше 30 осіб
- ✓ відвідування установ соціального захисту, в яких перебувають люди похилого віку, крім тих, що надають послуги кризово
- ✓ на вході до закладів чи заходів потрібно розмістити інформацію про можливу кількість відвідувачів. Контроль має здійснювати власник приміщення або організатор події.
- ✓ обмеження зеленої зони зберігаються

Помаранчева зона

завантаження ліжок становить від 50% до 75%, не враховуючи у дитячих та пологових відділеннях.

- ✓ масові заходи за участі більше 20 осіб
- ✓ робота закладів розміщення (хостели, туристичні бази тощо), окрім готелів
- ✓ планові госпіталізації в лікарнях
- ✓ спортзали, фітнесцентри, заклади культури
- ✓ прийом нових змін в дитячі табори
- ✓ обмеження жовтої і зеленої зон зберігаються.

Червона зона

спалах захворювань. Більше 320 хворих на 100 тис населення протягом 14 днів. Завантаженість ліжок понад 75% протягом, не враховуючи у дитячих та пологових відділеннях.

- ✓ робота громадського транспорту
- ✓ відвідування закладів освіти
- ✓ відвідування закладів сфери культури, кінотеатрів
- ✓ діяльність ТРЦ, кафе та ресторанів
- ✓ обмеження зеленої, жовтої та помаранчевої зон зберігаються
- ✓ відвідування закладів торговельного і побутового обслуговування населення»¹

Регіон вважається «зі значним поширенням COVID-19» якщо наявна хоча б одна з ознак:

1. Завантаженість ліжок у лікарнях понад 50% протягом п'яти днів поспіль (без урахування ліжок, відведених для лікування COVID-19 у дитячих та пологових відділеннях)

2. Середня кількість тестувань методом ПЛР та ІФА не менше 48 на 100 тис. населення протягом останніх семи днів

3. Коефіцієнт виявлення випадків інфікування COVID-19 (відношення кількості нових встановлених випадків захворювання до кількості проведених тестів) становить більш як 11%

4. Динаміка зростання випадків інфікування COVID-19 становить більш як 10%, що перевіряється у разі реєстрації більше 8 випадків на 100 тис. населення сумарно за останні сім днів.²

Режимно-обмежувальні заходи це система державних заходів, яка включає режимні, адміністративногосподарські, протиепідемічні, санітарні та лікувальнопрофілактичні заходи, які спрямовані на локалізацію та ліквідацію епідемічних осередків.

До режимнообмежувальних заходів належать карантин, самоізоляція та обсервація.

Карантин – адміністративні та медикосанітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб. Запроваджується рішенням надзвичайної протиепідемічної комісії. у разі виникнення захворювань на “карантинні” («конвенційні») інфекції або у разі появи масових

¹ URL: <https://covid19.gov.ua/karantynnizakhody>.

² Там само.

захворювань¹.

Карантин встановлюється та скасовується Кабінетом Міністрів України за поданням головного державного санітарного лікаря України. «Рішення про встановлення карантину, а також про його відміну негайно доводиться до відома населення відповідної території через засоби масової інформації.

Так, у рішенні про встановлення карантину зазначаються обставини, що призвели до цього, визначаються межі території карантину, затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їх виконавці та терміни проведення, встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них. Карантин встановлюється на період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби. На цей період можуть змінюватися режими роботи підприємств, установ, організацій, вноситися інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності.

Передбачено, що до відміни карантину його територію можуть залишити особи, які пред'явили довідку, що дає право на виїзд за межі території карантину.

Також, на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування покладається організація та контроль за дотриманням встановленого на території карантину правового режиму, своєчасним і повним проведенням профілактичних і протиепідемічних заходів.

Зазначеним органам на територіях, де встановлено карантин надається право залучати підприємства, установи, організації незалежно від форм власності до виконання заходів з локалізації та ліквідації епідемії чи спалаху інфекційної хвороби.

Крім того, вони мають право установлювати особливий режим в'їзду на територію карантину та виїзду з неї громадян і транспортних засобів, а у разі необхідності проводити санітарний огляд речей, багажу, транспортних засобів та вантажів»².

Так, на період дії карантину **на поліцейських покладається контроль за дотриманням громадянами певних обмежень (заборон)**, визначених постановою Кабінету Міністрів України, зокрема:

➤ Перебування в громадських будинках і спорудах, громадському транспорті без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та

¹ Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 29. Ст. 228.

² Там само.

рот, у тому числі виготовлених самостійно;

➤ Перебування на вулицях без документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство чи її спеціальний статус, без посвідчення про взяття на облік бездомної особи, довідки про звернення за захистом в Україні;

➤ Самовільно залишати місця самоізоляції, обсервації;

➤ Перетин державного кордону іноземцями та особами без громадянства (крім іноземців, осіб без громадянства, які постійно проживають на території України, та осіб, яких визнано біженцями, або осіб, які потребують додаткового захисту, працівників дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав, представництв офіційних міжнародних місій, організацій, акредитованих в Україні, та членів їх сімей, військовослужбовців (підрозділів) збройних сил держав членів НАТО та держав учасниць програми НАТО “Партнерство заради миру”, які беруть участь у заходах з підготовки підрозділів Збройних Сил) без наявного поліса (свідоцтва, сертифіката) страхування, що виданий страховою компанією, яка зареєстрована в Україні, або іноземною страховою компанією, яка має представництво на території України чи договірні відносини із страховою компанією партнером на території України (асистанс), та покриває витрати, пов’язані з лікуванням COVID-19, обсервацією, та діє на строк перебування в Україні;

➤ Перетинання контрольних пунктів в’їзду на тимчасово окуповані території в Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та виїзду з них іноземцями та особами без громадянства без наявного поліса (свідоцтва, сертифіката) страхування, що виданий страховою компанією, яка зареєстрована в Україні, або іноземною страховою компанією, яка має представництво на території України чи договірні відносини із страховою компанією партнером на території України (асистанс), та покриває витрати, пов’язані з лікуванням COVID-19, та діє на строк перебування в Україні;

➤ Проведення масових (культурних, у тому числі концертів, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних тощо) заходів за участю більш як 20 осіб (у разі проведення заходів з кількістю учасників до 20 осіб організатор забезпечує дотримання між учасниками фізичної дистанції не менш як 1,5 метра), крім проведення офіційних спортивних заходів, включених до Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, та матчів командних ігрових видів спорту професійних спортивних клубів без

глядачів за умови дотримання учасниками таких заходів відповідних санітарних і протиепідемічних заходів та здійснення обов'язкового щоденного контролю за станом здоров'я учасників;

➤ Діяльність культових споруд та приміщень, облаштованих для молитовних потреб, які не забезпечують можливість обмежити кількість відвідувачів з розрахунку одна особа на 5 кв. метрів споруди чи приміщення; проведення релігійних заходів на відкритому повітрі, під час яких не забезпечено дотримання дистанції 1,5 метра між присутніми;

➤ Приймання відвідувачів у кінотеатрах, інших закладах культури та приймання відвідувачів іншими суб'єктами діяльності у сфері культури з наповненістю кінозалів або залів понад 50 відсотків місць (розміщення здійснюється з вільним місцем поруч, спереду та позаду) у кожному окремому кінозалі або залі;

➤ Приймання відвідувачів у музеях, на виставках, в галереях, в яких не забезпечено можливість обмежити кількість відвідувачів у залі з розрахунку одна особа на 10 кв. метрів приміщення;

➤ Здійснення регулярних та нерегулярних перевезень пасажирів автомобільним транспортом, зокрема перевезень пасажирів на міських автобусних маршрутах у режимі маршрутного таксі, в електричному (трамвай, тролейбус), залізничному транспорті, у міському, приміському, міжміському, внутрішньообласному та міжобласному сполученні, в кількості більшій, ніж кількість місць для сидіння, що передбачена технічною характеристикою транспортного засобу, визначена в реєстраційних документах на цей транспортний засіб. Перевізник несе відповідальність за забезпечення водіїв засобами індивідуального захисту, зокрема респіраторами або захисними масками, та здійснює контроль за використанням засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, пасажирами під час перевезення, у тому числі виготовлених самостійно;

➤ Проведення дискотек, робота розважальних закладів (нічних клубів), діяльність закладів громадського харчування (ресторанів, кафе, барів, закусточних, їдалень, кафетеріїв, буфетів тощо) з організацією дозвілля, у тому числі проведення святкових заходів, банкетів, майстеркласів, публічних подій;

➤ Робота після 23-ї та до 7-ї години, із заборною проведення розрахункових операцій після 22-ї години, суб'єктів господарювання з надання послуг громадського харчування (ресторанів, кафе, барів, закусточних, їдалень, кафетеріїв, буфетів тощо), крім діяльності з надання послуг громадського харчування із здійсненням адресної

доставки замовлень та замовлень на винос і діяльності після 23-ї години;

➤ Розміщення відвідувачів у закладах громадського харчування на відстані меншій, ніж 2 метри між місцями для сидіння за сусідніми столиками та більш як чотири особи за одним столом (без урахування дітей віком до 18 років), за умови, що відвідувачі заходять до закладу і пересуваються по ньому з вдягненими засобами індивідуального захисту, зокрема респіраторами або захисними масками, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовленими самостійно (крім часу сидіння за столом для приймання їжі та/або напоїв);

➤ Діяльність суб'єктів господарювання, які обслуговують відвідувачів, в яких: не нанесено маркування для перебування в черзі з дотриманням дистанції між клієнтами не менш як 1,5 метра; не забезпечено працівників засобами індивідуального захисту органів дихання (захисні маски або респіратори) та не здійснюється належний контроль за їх використанням; не забезпечується централізований збір використаних засобів індивідуального захисту в окремі контейнери (урни);

➤ Діяльність закладів, що надають послуги з розміщення (крім готелів, установ і закладів, які надають соціальні послуги, реабілітаційних установ для осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, а також санаторнокурортних закладів та стаціонарних відділень первинного та складного протезування протезно-ортопедичних підприємств, що належать до сфери управління Міністерства соціальної політики);

➤ Відвідування закладів освіти здобувачами освіти групами кількістю більш як 20 осіб, крім закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної та спеціалізованої мистецької освіти;

➤ Відвідування закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної, спортивної та спеціалізованої мистецької освіти у разі, коли на самоізоляції через контакт з пацієнтом з підтвердженим випадком COVID-19 перебуває більш як 50 відсотків здобувачів освіти та персоналу закладу освіти;

➤ Проведення закладами охорони здоров'я планових заходів з госпіталізації, крім: надання медичної допомоги внаслідок ускладненого перебігу вагітності та пологів; надання медичної допомоги вагітним, роділлям, породіллям, новонародженим; надання медичної допомоги у спеціалізованих відділеннях закладів охорони здоров'я пацієнтам з онкологічними захворюваннями; надання паліативної медичної допомоги у стаціонарних умовах; надання планової медичної допомоги

зкладам охорони здоров'я національного рівня, що надають третинну (високоспеціалізовану) медичну допомогу, за умови дотримання відповідних санітарних та протиепідемічних заходів; проведення інших невідкладних і термінових заходів з госпіталізації, якщо внаслідок їх перенесення (відтермінування) існує значний ризик для життя або здоров'я людей;

➤ Діяльність спортивних залів, фітнесцентрів, які не забезпечують можливість обмежити кількість відвідувачів у залі з розрахунку 1 особа на 20 кв. метрів приміщення;

➤ Відвідування пунктів (місць) тимчасового тримання осіб, пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, та пунктів тимчасового розміщення біженців, крім осіб, які надають правову допомогу особам, які перебувають в таких пунктах;

➤ Відвідування сторонніми особами (крім законних представників, членів сім'ї, родичів за умови дотримання всіх протиепідемічних заходів, не частіше ніж один раз на тиждень) установ і закладів соціального захисту, в яких тимчасово або постійно проживають/перебувають громадяни похилого віку, ветерани війни і праці, особи з інвалідністю, особи із стійкими інтелектуальними або психічними порушеннями, установ і закладів, що надають соціальні послуги сім'ям/особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, крім установ і закладів, які надають соціальні послуги екстрено (кризово).

Поліцейські у разі виявлення особи, у якої наявні ознаки хвороби COVID-19, має застосувати всіх необхідних заходів для ізоляції її від оточуючих, застосувати засоби індивідуального захисту відносно себе, викликати швидку медичну допомогу. 102 – номер гарячої лінії швидкої медичної допомоги. У цьому випадку поліцейський керується нормами Закону України «Про Національну поліцію», а саме Розділа V «Поліцейські заходи»:

«Стаття 29. Вимоги до поліцейського заходу.

1. Поліцейський захід це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

2. Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

3. Обраний поліцейський захід є законним, якщо він визначений

законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України.

4. Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

5. Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

6. Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

7. Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

Ізоляція особи у якої виявлені наявні ознаки хвороби COVID-19 прямо передбачене пунктом 6, частиною 1, статті 31 «Превентивні поліцейські заходи» цього Закону обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю»¹.

Беручи до уваги стрімке поширення інфекційної хвороби, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, численні порушення дотримання вимог карантинних заходів, Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено ст. 443 «Порушення правил щодо карантину людей».

В разі порушення особами правил карантину, законодавством передбачена адміністративна відповідальність відповідно до ст. 443 Кодексу України про адміністративні правопорушення:

1. Порушення правил щодо карантину людей, санітарногігієнічних, санітарнопротиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами, тягне за собою накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

рот, у тому числі виготовлених самостійно, тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян¹.

Адміністративне правопорушення за ст. 443 КУпАП може бути вчинено як умисно, так і з необережності. Для дотримання фундаментальних принципів права і законодавства, таких як дотримання прав і свобод людини та громадянина, верховенства права, законності у діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, важливим є розуміння змісту практики застосування адміністративної відповідальності за ст. 443 КУпАП. Узагальнити вказану практику можливо виключно за результатами вивчення судових рішень – постанов у справах про адміністративні правопорушення ст. 443 КУпАП, розгляд яких у відповідності до ст. 221 КУпАП належить саме до повноважень судової гілки влади. Саме суди втілюють сучасні стандарти у галузі прав і свобод людини та громадянина, вмотивованості та обґрунтованості судових рішень, які спираються на встановлення факту адміністративного правопорушення, доведеність винуватості особи, чи підлягає така особа адміністративній відповідальності, чи існують обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, їх врахування при притягненні до відповідальності та призначенні стягнення тощо.

Дотримання правопорядку під час карантину відноситься до превентивних заходів, що вводяться для забезпечення стримування захворюваності серед населення. Тому основною функцією працівників поліції є не покарання порушників, а забезпечення правопорядку та недопущення порушення карантинних обмежень, у тому числі завдяки профілактичній та роз'яснювальній роботі серед населення².

Ізоляція – це відокремлення від оточуючих особи, яка має певну заразну форму хвороби, з метою унеможливлення передачі інфекції іншим особам, надання медичної допомоги та здійснення контролю за дотриманням протиепідемічного режиму цією особою.

Самоізоляція – це перебування особи, стосовно якої є обґрунтовані підстави щодо ризику інфікування або поширення нею інфекційної хвороби, у визначеному нею місці (приміщенні) з метою дотримання протиепідемічних заходів на основі зобов'язання особи.

Обов'язковій самоізоляції підлягають:

1. Особи, які мали контакт з пацієнтом з підтвердженим випадком

¹ Про Національну поліцію : Закон України.

² Превентивна діяльність Національної поліції в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації : наук.-практ. рекомендації ; за ред. авторів. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 115.

COVID-19, крім осіб, які під час виконання службових обов'язків використовували засоби індивідуального захисту відповідно до рекомендацій щодо їх застосування.

2. Особи з підозрою на інфікування або з підтвердженим діагнозом COVID-19 в легкій формі за умови, що особа не потребує госпіталізації.

3. Особи, які дали згоду на самоізоляцію з використанням електронного сервісу “Дій вдома” Єдиного державного вебпорталу електронних послуг до перетину державного кордону або контрольних пунктів в'їзду на тимчасово окуповані території у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та виїзду з них.

4. Особи, які досягли 60-річного віку, крім державних службовців і працівників державних органів та органів місцевого самоврядування, народних депутатів України всіх рівнів, суддів, військовослужбовців та працівників Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів, учасників та осіб, залучених до організації та проведення спортивних заходів, навчальнотренувального процесу, представників професійних спортивних клубів, а також осіб, які здійснюють заходи, пов'язані з недопущенням поширення COVID-19, забезпечують діяльність підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які:

а) провадять діяльність та надають послуги в галузях енергетики, хімічної промисловості, транспорту, у сферах інформаційно-комунікаційних технологій, електронних комунікацій, у банківському та фінансовому секторах, оборонній промисловості;

б) надають послуги у сферах життєзабезпечення населення, зокрема у сферах централізованого водопостачання, водовідведення, постачання електричної енергії і газу, виробництва продуктів харчування, сільського господарства, охорони здоров'я;

в) є комунальними, аварійними та рятувальними службами, службами екстреної допомоги населенню;

г) включені до переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави;

д) є об'єктами потенційно небезпечних технологій і виробництв.

З метою контролю за особами, які підлягають самоізоляції та протидії поширенню COVID-19 використовується електронний сервіс “Дій вдома” Єдиного державного вебпорталу електронних послуг. В цій частині слід зазначити тісну взаємодію між органами та підрозділами Міністерства охорони здоров'я та Національною поліцією України.

Така взаємодія врегульована постановою Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 № 641 «Про встановлення карантину та

запровадження посиленних протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV2»¹.

Порядок інформаційної взаємодії Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, інформаційних систем Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції, інформаційних систем Міністерства охорони здоров'я, державної установи “Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України”, Служби безпеки, Міністерства соціальної політики встановлюється Міністерством цифрової трансформації та держателем відповідної інформаційної системи в обов'язі, необхідному для виконання цієї постанови.²

Особи, які потребують самоізоляції, зобов'язані постійно перебувати у визначеному ними місці самоізоляції, утримуватися від контакту з іншими особами, крім тих, з якими спільно проживають.

Строк самоізоляції становить 14 днів для осіб, які мали контакт із хворим на COVID-19 (крім осіб, що виконували службові обов'язки та використовували засоби індивідуального захисту) та тих, хто здійснив перетин державного кордону або перетин контрольних пунктів в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Особи, про яких нікому піклуватися у період самоізоляції, повідомляють органам соціального захисту населення або вносять самостійно інформацію за допомогою мобільного додатка про неможливість одержати піклування. Органи соціального захисту населення забезпечують соціальний супровід осіб, хворих на COVID-19. Якщо є можливість, соціальний супровід забезпечується іншим особам, які потребують самоізоляції.

Поточний контроль за перебуванням особи в місці самоізоляції здійснюється за вибором особи в один із таких способів:

1. Працівниками Національної поліції, Національної гвардії відповідно до внутрішнього порядку заходів з контролю за самоізоляцією, державних установ МОЗ епідеміологічного профілю, посадовими особами, уповноваженими органами місцевого самоврядування – шляхом проведення перевірки фактичного перебування громадян за зазначеними ними адресами самоізоляції

2. За допомогою системи через мобільний додаток.

¹ Про встановлення карантину та запровадження посиленних протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV2 : постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6412020%D0%BF#Text>.

² Превентивна діяльність Національної поліції в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації... С. 115.

Особа вважається такою, що обрала здійснення контролю за допомогою системи через мобільний додаток, з моменту авторизації в ньому. Після встановлення мобільного додатку в будь-який час протягом доби особа отримує повідомлення (pushповідомлення). У разі отримання повідомлення особа повинна протягом 15 хвилин за допомоги мобільного додатка зробити фото свого обличчя.

Поточний контроль за додержанням умов самоізоляції з використанням мобільного додатка здійснюється за допомогою сукупності інформації, зокрема перевірки відповідності фотографії обличчя особи еталонній фотографії, зробленій під час встановлення мобільного додатка, та геолокації мобільного телефону в момент фотографування.

У разі невідповідності геолокації або фотографії, відсутності зв'язку з мобільним додатком, видалення, встановлення обмежень щодо передачі інформації за допомогою мобільного додатка до органів Національної поліції надсилається повідомлення про випадок порушення умов самоізоляції. Надсилання повідомлення є підставою для подальшого здійснення органами Національної поліції, Національної гвардії контролю за додержанням зобов'язання щодо самоізоляції. Однак надсилання повідомлення не може бути окремою підставою для притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення правил карантину.

Підсумовуючи, слід зазначити, що взаємодія Національної поліції та органів МОЗ України полягає у тому, що органи МОЗ вносять до системи «Дій удома» інформацію про осіб, які потребують самоізоляції, а Національна поліція здійснює поточний контроль дотримання правил самоізоляції.

Законом України «Про Національну поліцію» поліцейські уповноважені на здійснення контролю за дотриманням обмежень, установлених законом стосовно певної категорії осіб. В умовах загострення санітарноепідемічної ситуації поліцейські можуть здійснювати контроль за особами, до яких застосовані окремі карантинні заходи, наприклад зобов'язання самоізоляції, що також передбачено приписами п. 10 ч. 1 ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію»: перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно інших категорій осіб.

У разі порушення особами правил самоізоляції, законодавством передбачена адміністративна відповідальність відповідно до ст. 443 Кодекса України про адміністративні правопорушення¹.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

12.4. Особливості застосування поліцейськими заходів примусу за порушення обмежень під час запровадження надзвичайної ситуації

Слід окремо зупинитися на правових нормах застосування чинного законодавства (Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України) до осіб, які вчиняють правопорушення під час запровадження надзвичайного стану або надзвичайної ситуації, не дотримуються передбачених обмежень під час введення карантинних заходів.

Так, Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає:

«Стаття 44³. Порушення правил щодо карантину людей

Порушення правил щодо карантину людей, санітарногігієнічних, санітарнопротиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами, тягне за собою накладення штрафу на громадян і на посадових осіб.

Перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно, тягне за собою накладення штрафу»¹.

1. Зазначимо, що, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП, поліцейські уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 443 КУпАП, збирати докази відповідно до ст. 251 КУпАП.

Відповідно до ст. 257 КУпАП протокол надсилається органу (посадовій особі), уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення.

На підставі ст. ст. 213, 221 КУпАП справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 443 КУпАП розглядають судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів.

Частиною 1 ст. 276 КУпАП встановлено, що за загальним правилом справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення.

Отже, протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 443

¹ Там само.

КУпАП надсилаються органами (підрозділами) Національної поліції за підвідомчістю до судів, за принципом територіальності, а саме до того суду, чії повноваження поширюються на місце вчинення правопорушення ст. 443 КУпАП.

Нагадаємо, що встановлення складу адміністративного правопорушення за ст. 443 КУпАП здійснюється за допомогою доказів в справі про адміністративне правопорушення, якими є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото і кінозйомки, відеозапису, у тому числі тими, що використовуються особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, або свідками, а також працюючими в автоматичному режимі, чи засобів фото і кінозйомки, відеозапису, у тому числі тими, що використовуються особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, або свідками, а також працюючими в автоматичному режимі, які використовуються при нагляді за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами. Одним із ключових джерел доказів є пояснення особи.¹

При складанні протоколу про адміністративне правопорушення особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснюються її права, передбачені статтями 55, 56, 59, 63 Конституції України, статтею 268 КУпАП, повідомляється, що справу про адміністративне правопорушення буде розглянуто у строки, визначені статтею 277 КУпАП, про що робиться відмітка та ставиться підпис особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Протокол про адміністративне правопорушення підписується уповноваженою посадовою особою, яка його склала, і особою, яка притягається до адміністративної відповідальності. За наявності свідків і потерпілих протокол про адміністративне правопорушення може бути підписано також цими особами.

У разі відмови особи, яка притягається до адміністративної

¹ Превентивна діяльність Національної поліції в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації... С. 115.

відповідальності, підписати протокол про адміністративне правопорушення у ньому робиться запис про це.

Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу про адміністративне правопорушення та пояснення по суті адміністративного правопорушення, які додаються до протоколу про адміністративне правопорушення, а також викласти мотиви своєї відмови підписати його.

У разі якщо особа, стосовно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, не володіє українською мовою, протокол про адміністративне правопорушення складається за участю перекладача.

Особі, стосовно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, пропонується надати по суті вчиненого адміністративного правопорушення письмове пояснення, яке підписується зазначеною особою. Пояснення може додаватися до протоколу про адміністративне правопорушення окремо, про що робиться запис у ньому. Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, згідно зі ст. 63 Конституції України не несе відповідальності за відмову давати пояснення щодо себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів»¹.

Водночас доречно звернути увагу на основні недоліки у діяльності поліції під час затримання за порушення правил карантину, які виявлені Асоціацією українських моніторів дотримання прав людини у діяльності правоохоронних органів.

Зокрема, варто пам'ятати, що відповідно до ст. 262 КУпАП, сам по собі факт невиконання особою правил карантину не може бути підставою для її адміністративного затримання. Основне завдання поліцейського – зафіксувати правопорушення складанням протоколу та зібрати відповідні докази протиправної поведінки.

«Стаття 185. Злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця.

Злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, а також вчинення таких же дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку тягне за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних

¹ Там само.

мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб»¹.

У 2011 році Конституційний Суд України розтлумачив поняття «злісної непокори» як «відмову від виконання наполегливих неодноразово повторених законних вимог чи розпоряджень або відмову, виражену у зухвалій формі, що свідчить про явну зневагу до осіб, які охороняють громадський порядок».

При вчиненні особою правопорушення за ст. 185 КУпАП, поліцейський має право здійснити адміністративне затримання цієї особи керуючись нормами ст. 262 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Відповідно до ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» адміністративне затримання як поліцейський захід примусового характеру має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним. Відповідно ж до ст. ст. 43-44 цього Закону застосування фізичної сили та спецзасобів має відбуватись з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Крім того, поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили або спеціальних засобів і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги.

Для уникнення порушень прав громадян та непорозумінь під час виконання службових обов'язків важливо пам'ятати, що застосування до порушників карантину адміністративного затримання на підставі ст. 185 КУпАП «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця» у випадку відмови виконувати карантинні вимоги не у всіх випадках є виправдано та правомірно»².

Найбільш поширені порушення прав громадян при затриманні працівниками поліції:

1. Затримання без достатніх на те підстав.
2. Використання фізичної сили за відсутності для цього нагальної потреби.
3. Надмірне застосування фізичної сили, у тому числі з використанням небезпечних для життя прийомів.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

² Превентивна діяльність Національної поліції в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації... С. 115.

4. Застосування фізичних заходів впливу без урахування статті, віку та інших індивідуальних особливостей особи.
5. Невиправдане ситуацією застосування спеціальних засобів обмеження руху.
6. Відмова пояснити затримуваній особі підстави для затримання.
7. Застосування фізичної сили без попереднього попередження про такі наміри.
8. Відсутність фіксації обставин та порядку проведення затримання за допомогою портативних нагрудних відео реєстраторів¹.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке надзвичайний стан?
2. Який порядок введення надзвичайного стану?
3. Які органи наділені основними повноваженнями в період введення надзвичайного стану?
4. Які обмеження можуть запроваджуватись під час введення надзвичайного стану?
5. Які обмеження прав і свобод людини можуть запроваджуватись під час введення надзвичайного стану?
6. Які обмеження прав і свобод людини не можуть запроваджуватись під час введення надзвичайного стану?
7. Які основні функції поліції під час введення надзвичайного стану?
8. Якими додатковими повноваженнями наділяються поліцейські під час введення надзвичайного стану?
9. Які дії не має право вчиняти поліцейський під час введення надзвичайного стану?
10. Які сили поліції залучаються під час введення режиму надзвичайної ситуації?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ 12

1. Надзвичайний стан:

а) це особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України;

¹ Батчаєв В. Дотримання поліцією прав громадян при затриманні за порушення карантину. Київ, 2020. 30 с.

б) це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі надзвичайного рівня загрози порушення прав і свобод громадян та забезпечення їх безпеки;

в) Це порядок діяльності органів публічної влади, відповідно до якого можуть обмежуватись конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб безстроково;

г) це період запровадження окремого режиму забезпечення відсічі посягання на територіальну цілісність країни.

2. Надзвичайний стан може бути введений у разі:

а) виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

б) здійснення масових заворушень, що супроводжуються агресивною поведінкою групи людей;

в) блокування роботи органів державної влади;

г) масовим несанкціонованим перетином кордону України.

3. Спрямування, координацію та контроль за діяльністю обласних адміністрацій з питань забезпечення громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану здійснює:

а) Президент України через Офіс Президента;

б) Генеральний штаб Збройних Сил України;

в) Кабінет Міністрів України;

г) Міністр оборони України.

4. Який орган встановлює порядок особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів під час введення режиму надзвичайного стану:

а) Кабінет Міністрів України;

б) Генеральний штаб Збройних Сил України;

в) обласні державні адміністрації;

г) військові адміністрації.

5. Який орган встановлює порядок перевірки документів у осіб, а в разі потреби проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України під час введення режиму надзвичайного стану:

а) Національна поліція;

б) обласні державні адміністрації;

- в) Кабінет Міністрів України;
- г) військові адміністрації

6. На який строк вводиться режим надзвичайного стану:

- а) не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях;
- б) 45 діб;
- в) два місяці;
- г) на строк визначений в Постанові Кабінету Міністрів України.

7. Який нормативний акт скасовує режим надзвичайного стану:

- а) указ Президента України;
- б) постанова Верховної Ради України;
- в) рішення РНБО;
- г) наказ начальника Генерального штабу.

8. В Україні або в окремих її місцевостях, де введено надзвичайний стан, військово командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення надзвичайного стану, такі заходи правового режиму надзвичайного стану:

а) запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування;

б) запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України новий порядок оподаткування фізичних на юридичних осіб;

в) запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, обмеження щодо торгівлі предметами першої необхідності та медичними препаратами;

г) запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, новий порядок в'їзду та виїзду за межі населених пунктів.

9. В умовах надзвичайного стану забороняється:

а) проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування;

б) переміщення фізичних осіб за межі адміністративної одиниці їх проживання;

- в) рух транспортних засобів в період введення комендантської години;
- г) відвідування закладів культури, освіти.

10. Що заборонено законодавством на час дії воєнного стану:

а) під час воєнного стану неможливо припинити повноваження Президента України, Верховної Ради, уряду, омбудсмена, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування;

б) під час воєнного стану неможливо припинити діяльність окремих суб'єктів господарювання;

в) під час воєнного стану неможливо припинити діяльність громадських організацій;

г) під час воєнного стану неможливо припинити діяльність політичних партій.

11. Які особи підлягають призову на військову службу під час мобілізації (в період введення воєнного стану):

а) чоловіки, на утриманні яких перебувають троє і більше дітей віком до 18 років (такі чоловіки можуть бути призвані на військову службу у разі їх згоди тільки за місцем проживання);

б) жінки та чоловіки, які самостійно виховують дитину (дітей) віком до 18 років (такі особи можуть бути призвані на військову службу у разі їх згоди і тільки за місцем проживання);

в) жінки та чоловіки, на утриманні яких перебуває інвалід 1 або 2 групи інвалідності;

г) зайняті постійним доглядом за особами, що його потребують, відповідно до законодавства України, в разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд

12. Які заходи не можуть запроваджуватись під час введення правового режиму надзвичайного стану:

а) примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

б) встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

в) перевіряти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України;

г) забороняти зборів власників квартир багатоповерхового будинку та

зборів акціонерів акціонерного підприємства.

13. Які дії не мають право здійснювати працівники поліції у складі патруля на території, де встановлено особливий режим, в установленому законодавством порядку:

а) затримувати і доставляти до органів або підрозділів Національної поліції осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення;

б) вилучати в осіб предмети, які є знаряддям, засобом або предметом правопорушення, і передавати їх органам або підрозділам Національної поліції;

в) перевіряти в осіб документи, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, та перепустки, а в разі їх відсутності – затримувати відповідних осіб та доставляти до органів або підрозділів Національної поліції для встановлення особи; у разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, які перевозяться зазначеними особами;

г) тимчасово обмежувати або забороняти на вулицях та дорогах, окремих ділянках місцевості та в інших громадських місцях перебування або пересування осіб (крім введення комендантської години та у випадках загрози їх життю)

14. Які додаткові заходи правового режиму надзвичайного стану у зв'язку з масовими порушеннями громадського порядку не можуть бути запроваджені:

а) заборона виготовлення і розповсюдження інформаційних матеріалів, що вказують на можливі загрози;

б) запровадження комендантської години (заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи у встановлені години доби);

в) перевірка документів у громадян, а в необхідних випадках - проведення особистого огляду, огляду речей, транспортних засобів, багажу і вантажів, службових приміщень та житла громадян;

г) заборона призовникам, військовозобов'язаним та резервістам змінювати місце проживання без відома відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки, Центрального управління та/або регіонального органу Служби безпеки України, відповідного підрозділу Служби зовнішньої розвідки України.

15. В умовах надзвичайного стану забороняються:

а) зміна виборчих законів;

б) зміна законодавчих актів щодо проведення референдумів;

в) обмеження прав і повноважень депутатів місцевих рад;

г) виїзд громадян України за кордон;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативні акти

Виборчий кодекс України від 19.12.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.

Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью. Резолюция 40/34 Генеральной Ассамблеи от 29 ноября 1985 года. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_114#Text.

Декларация о защите всех лиц от насильственных исчезновений. Принята резолюцией 47/133 Генеральной Ассамблеи от 18 декабря 1992 года. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/enforced_disappearances.shtml.

Декларация об искоренении насилия в отношении женщин, провозглашенная резолюцией 48/104 Генеральной Ассамблеи ООН от 20 декабря 1993 года. Проблеми насильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти / Упоряд. О. М. Руднева. Харків : Право, 1999. 212 с.

Декларация прав дитини : Прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text

Декларация про поліцію : резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи від 08.05.1979 № 690. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_803.

Європейський кодекс поліцейської етики : ухвалений Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні Уповноважених представників міністрів. Рекомендація Rec(2001)10. URL : https://hrea.org/wpcontent/uploads/2021/02/RecommendationRec200110_EuropeanCodeofPoliceEthics_Ukrainian.pdf.

Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій* / упоряд. Т. Яблонська. Київ : [б.в.] ; Амстердам : Українсько-Американське бюро захисту людини, 1996. 342 с.

Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : затв. Законом України від 18.03.2004. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/162915>.

Кодекс адміністративного судочинства України від 03.10.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17.12.1979 : Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_282.

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 18.12.1984. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 (в редакції від

12.05.2017). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

Конституція України : прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ : Преса України, 1997. 80 с.

Конвенція про дорожній рух від 08.11.1968. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU11251>.

Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1987. № 13. Ст. 108.

Кримінальний кодекс України від 01.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465117#n3927>.

Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации. Принята резолюцией 2106 (XX) Генеральной Ассамблеи от 21 декабря 1965 года. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/racesconv.shtml.

Международные стандарты для органов по поддержанию правопорядка. Карманное пособие по правам человека для работников полиции. Организация Объединённых Наций. Нью-Йорк, Женева, 1996. URL : <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add1ru.pdf>.

Минимальные стандартные правила обращения с заключенными. Приняты на первом Конгрессе Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, состоявшемся в Женеве в 1955 году, и одобрены Экономическим и Социальным Советом в его резолюциях 663 С (XXIV) от 31 июля 1957 года и 2076 (LXII) от 13 мая 1977 года. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/prison.shtml.

Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних ("Пекинские правила"). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий і

проголошений Резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1966 року. *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій*. 3-тє вид., доп. і перероб. Київ : Сфера, 2002. 378 с.

Основные принципы применения силы и огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка. Приняты восьмым Конгрессом ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями Гавана, Куба, 27 августа – 7 сентября 1990 года. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/firearms.shtml.

Права людини і професійні стандарти для працівників міліції та пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій. Українсько-американське бюро захисту прав людини. Амстердам – Київ, 1996.

Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 834. *Офіційний вісник України*. 30.10.2015. № 84. Ст. 71.

Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>.

Правила дорожнього руху : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306. *Збірник урядових нормативних актів України*. 2001. № 35. Ст. 635.

Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

Про охоронну діяльність : Закон України від 22.03.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 2. Ст. 8.

Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

Про автомобільний транспорт : Закон України від 11.05.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 22. Ст. 105.

Про автомобільні дороги : Закон України від 08.09.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 51. Ст. 556.

Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 1705.

Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

Про взаємодію місцевих органів виконавчої влади з питань здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу : наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства внутрішніх справ

України від 01.06.2012 № 329/409/652/502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1007-12#Text>.

Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми : Закон України від 26.01.2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/936-19#Text>.

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою підвищення спроможності системи охорони здоров'я України протидіяти поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 07.05.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-20#Text>.

Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Закон України від 1 липня 2021 року № 1604–IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1604–20#Text>.

Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів : постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2020 № 392. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vstanovlennya-karantinu-z-metoyu-zapobigannya-poshirennyu-na-teritoriyi-ukrayini-gostroyi-respiratornoyi-hvorobi-COVID-19-sprichinenoyi-koronavirusom-sarscovi200520392>.

Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV2 : постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 № 641. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6412020%D0%BF#Text>.

Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223514#Text>.

Про День захисту дітей : Указ Президента України від 30.05.1998. № 568/98. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/568/98>.

Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.

Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України від 16.11.2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210914#Text>.

Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>.

Про діяльність поліції : Закон Литовської Республіки від 17.10.2000 № VIII-2048 URL : https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.288152/format/ISO_PDF/ (рос. мовою).

Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми «Діти України» на період до 2005 року : Указ Президента України від 24.01.2001 № 42/2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2001#Text>.

Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338.

Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 1491.

Про забезпечення організаційно правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234215#Text>.

Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400412#Text>.

Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах : постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 № 585 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5852020%D0%BF#Text>.

Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV2 : постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. *Урядовий кур'єр* від 12.03.2020. № 47.

Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

Про затвердження Єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, правил користування ними та охорони : постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1994 № 198. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19894%D0%BF>.

Про затвердження Змін до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 25.06.2020 № 488. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z073820#n2052>.

Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z104117>.

Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. *Офіційний вісник України* від 18.07.2017 р. № 56. Ст. 1656.

Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України : наказ МВС від 13.06.2016 № 503. *Офіційний вісник України* від 26.07.2016 р., № 56, стор. 260, стаття 1953.

Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text/>.

Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z068618#Text>.

Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z149615#Text>.

Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z140815>.

Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події : наказ МВС України від 22.08.2016 № 859. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#Text>.

Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.

Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : указ МВС та МОЗ України від 09.11.2015 № 1452/735. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z141315>.

Про затвердження Переліку документів, необхідних для здійснення перевезення вантажу автомобільним транспортом у внутрішньому сполученні : постанова Кабінету Міністрів України від 25.02.2009 № 207. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2009-%D0%BF#Text>.

Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання : постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2007 № 795. *Офіційний вісник України* від 18.06.2007. № 42. Ст. 1671.

Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 № 756-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2021-%D1%80#Text>.

Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з

охорони громадського порядку Національної гвардії України : наказ МВС України від 16.06.2014 № 567. *Офіційний вісник України* від 25.07.2014, № 57, ст. 1562.

Про затвердження Положення про Департамент патрульної поліції : наказ Національної поліції України від 02.07.2015 № 796. *Офіційний вісник України* від 17.07.2015 № 54, ст. 1767.

Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України : наказ МВС України від 17.11.2015 № 123. *Офіційний вісник України* від 06.02.2018 р., № 11, стор. 144.

Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України : постанова Кабінету Міністрів України від 25. 03. 2015 № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/2672015%D0%BF#Text>.

Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8772015п>.

Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення : наказ МВС України від 04.12.2017 № 987. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z156517>.

Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія і допуску громадян до керування транспортними засобами : постанова Кабінету Міністрів України від 08.05.1993 № 340. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34093%D0%BF>.

Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 10.10.2004 № 1177. *Офіційний вісник України* від 12.11.2004, № 43, ст. 2853.

Про затвердження Положення про територіальний сервісний центр МВС : наказ МВС України від 29.12.2015 № 1646. *Офіційний вісник України* від 19.02.2016, № 12, ст. 526.

Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08.02.2019 № 100. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z022319#n7>.

Про затвердження Порядку ведення обліку дітей шкільного віку та учнів: постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 684. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2017-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України. Наказ МВС України від 25.11.2016 № 1250. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z168216#top>.

Про затвердження Порядку взаємодії Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, з Національною поліцією України : рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації від 27.02.2018, № 117. *Офіційний вісник України* від 06.04.2018, № 27, ст. 993.

Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>.

Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : наказ МВС України від 01.08.2018 № 654. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18>.

Про затвердження Порядку державної реєстрації та обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів : постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.1998 № 1388. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138898%D0%BF>.

Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду : постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1103. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2008-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3. *Офіційний вісник України* від 25.01.2002. № 2. Ст. 57.

Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку : наказ МВС України від 10.08.2016 № 773. *Офіційний вісник України* від 07.10.2016 № 77, ст. 2582.

Про затвердження Порядку прийому, реєстрації і розгляду запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Національна поліція України, та відшкодування запитувачами фактичних витрат на копіювання і друк документів у Національній поліції України : наказ МВС України 07.02.2017 № 95. *Офіційний вісник України* від 14.04.2017. № 30. Ст. 908.

Про затвердження Порядку присвоєння спеціальних звань поліції та позбавлення спеціальних звань : наказ МВС України від 12.03.2016 № 177. *Офіційний вісник України* від 22.04.2016 № 30, ст. 1227.

Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 № 905. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008%D0%BF#Text>.

Про затвердження Порядку проведення обов'язкового технічного контролю та обсягів перевірки технічного стану транспортних засобів, технічного опису та зразка протоколу перевірки технічного стану транспортного засобу : постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2012 № 137. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-2012-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2019 № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>.

Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : наказ МВС України від 15.11.2017 № 930. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z149317#Text>.

Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення : наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1105-14#Text>.

Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення : постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2008-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Порядку тимчасового затримання інспекторами з паркування транспортних засобів та їх зберігання : постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2018 № 990. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9902018%D0%BF>.

Про затвердження Порядку тимчасового затримання працівниками уповноважених підрозділів Національної поліції транспортних засобів та їх зберігання : постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1102. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2008-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках : постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1102. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11022008%D0%BF>.

Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/z1576-16#Text.

Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 654. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018п>.

Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 655. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-п>.

Про затвердження Типової програми для кривдників : наказ Міністерства соціальної політики України від 01.10.2018 № 1434. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18>.

Про затвердження форм документів про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину та Інструкцій про порядок їх заповнення : наказ МОЗ України, МВС України 17.12.2013 № 1095/1239. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-14#Text>.

Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 29. Ст. 228.

Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 30. Ст. 379.

Про заходи щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 07.09.1993 № 706 «Про затвердження Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» : наказ МВС України від 18.10.1993 № 642. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0163-93#Text>.

Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування : постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2007. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2007-%D0%BF#Text>.

Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 565.

Про здійснення обстеження для встановлення віку дитини, яка залишилась без піклування батьків та потребує соціального захисту : наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України від 23.10.2013 № 903/1464/711. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1934-13#Text>.

Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

Про Національну програму «Діти України» : Указ Президента України від 18.01.1996 № 63/96. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63/96#Text>.

Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року : Указ Президента України від 22.10.2012 № 609/2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609/2012#Text>.

Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21.09.2020 № 398/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020>.

Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 01.07.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text>

Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.

Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z091817>.

Про організацію діяльності приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України : наказ МВС України від 03.07.2017 № 560. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-17#Text>.

Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських : наказ МВС України від 25.12.2015 № 1631. *Офіційний вісник України* від 29.01.2016, № 6, ст. 320.

Про організацію роботи із запитами на публічну інформацію в Національній поліції України : наказ МВС України від 07.02.2017 № 95. *Офіційний вісник України* від 14.04.2017. № 30. Ст. 908.

Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017 № 577. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-17#Text>.

Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/262315#Text>.

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240214#Text>.

Про перевезення небезпечних вантажів : Закон України від 06.04.2000. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 28. Ст. 222.

Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа : Указ Президента України від 12.01.2018 № 5/2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2018#Text>.

Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.

Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03.03.1998. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80/print>.

Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування : Закон України від 01.12.1994. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції : наказ МВС України та МОЗ України від 06.07.2016 № 612/679. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1051-16#Text>.

Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 176.

Про пробацію : Закон України від 05.02.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/16019>.

Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373917#Text>.

Про реалізацію експериментального проекту щодо застосування електронного посвідчення водія та електронного свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу : постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2019-%D0%BF#Text>.

Про рекомендації Парламентських слухань на тему: "Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист" : Постанова Верховної Ради України від 22.02.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-19#Text>.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 березня 2020 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV2». Указ Президента України від 13 березня 2020 року № 87. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/87202032741>.

Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 358.

Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17.03.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 380.

Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 26.01.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255814#Text>.

Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014. *Голос України* від 03.07.2014. № 124.

Про схвалення Концепції Державної соціальної програми "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2021 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 230-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/230-2017%D1%80#Text>.

Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних

послуг органами виконавчої влади : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 № 90. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/902006p>.

Про схвалення Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#Text>.

Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей : наказ Міністерства соціальної політики України від 11.12.2018 № 1852. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18#Text>.

Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/183514>.

Резолюція 43/173 Генеральної Ассамблеї ООН от 9 декабря 1988 года «Свод принципов защиты всех лиц, подвергаемых задержанию или заключению в какой бы то ни было форме». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_206#Text.

Рішення Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004, Справа № 133/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Case of Tomasi v. France, 12850/87 Council of Europe: European Court of Human Rights, 27 August 1992. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=00157796>.

Charter of Paris for a New Europe. Paris, 21 November 1990. URL: <https://www.osce.org/mc/39516>

Conference on Security and Cooperation in Europe Final Act. Done at Helsinki, on 1st August 1975. URL : <https://www.osce.org/helsinkifinalact?download=true>

Convention against Discrimination in Education Adopted by the General Conference of the UNESCO at its eleventh session, Paris, 14 December 1960. Entry into force: 22 May 1962, in accordance with Article 14. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. Approved by UN General Assembly Resolution 317(IV) of 2 December 1949. Entry into force: 25 July 1951. URL : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=VIII11a&chapter=7&clang=_en.

Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and

Cooperation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children. Done at The Hague, on the 19th day of October 1996. Entry into force: 1I2002. URL : <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/fulltext/?cid=70>.

Convention on Protection of Children and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption. Done at The Hague, on the 29th day of May 1993. Entry into force: 1V1995. URL: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/fulltext/?cid=69>.

Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction. Done at The Hague, on the 25th day of October, 1980. Entry into force: 1XII1983. URL : <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/fulltext/?cid=24>.

Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York, 13 December 2006. Entry into force: 3 May 2008, in accordance with article 45(1). URL : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV15&chapter=4&lang=_en&clang=_en.

Convention on the Rights of the Child 62021 09:15:39 EDT. URL : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV11&chapter=4.

Convention relating to the Status of Refugees. Geneva, 28 July 1951. Entry into force: 22 April 1954, in accordance with article 43. URL : https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V&chapter=5&Temp=mtdsg2&clang=_en.

Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (CETS No. 197). Warsaw, 16/05/2005, entry into force 01/02/2008. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist/conventions/treaty/197>.

Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (CETS No 201). Lanzarote, 25.X.2007, entry into force 01/07/2010. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist/conventions/treaty/201>.

Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016– 2021). Adopted in Sofia in April 2016. URL : <https://www.coe.int/en/web/children/childrensstrategy>.

Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict. Adopted by the UN General Assembly Resolution 3318(XXIX) on 14 December 1974. URL: <http://www.undocuments.net/a29r3318.htm>.

Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. Copenhagen, 29 June 1990. URL : <https://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>

European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (ETS No. 126). Strasbourg, 26/11/1987, entry into force 01/02/1989. URL : <https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist/conventions/treaty/126>.

International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI)

of 16 December 1966, entry into force 23 March 1976. URL : <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 3 January 1976. URL : <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>.

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. Adopted and opened for signature, ratification and accession by UN General Assembly Resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000, entry into force 12 February 2002. URL : <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opaccrc.aspx>.

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. Adopted and opened for signature, ratification and accession by UN General Assembly Resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000 entered into force on 18 January 2002. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opscrc.aspx>.

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. Adopted and opened for signature, ratification and accession by UN General Assembly Resolution A/RES/66/138 of 19 December 2011, entered into force on 14 April 2014. URL : <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPICCRC.aspx>.

Universal Children's Day, adopted by the UN General Assembly Resolution 836 (IX) of 14 December 1954. [https://undocs.org/fr/A/RES/836\(IX\)](https://undocs.org/fr/A/RES/836(IX)).

Спеціалізована література

Авер'янов В. Б. Проблеми поглиблення демократичних засад адміністративної реформи в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2002. Вип. 2. С. 3-16

Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ (Загальна частина) : підруч. ; за ред.: Є. М. Моїсєєва, Ю. І. Римаренка, В. І. Олефіра. Київ : КНТ, 2008. 816 с.

Адміністративна діяльність : навч. посібник / В. В. Новіков та ін. ; за заг. ред. О. І. Остапенка. Львів : Афіша, 2002. 252 с..

Адміністративна діяльність : навч. посібник. для студ. вищ. навч. закл. / М. В. Ковалів, З. Р. Кісіль, Д. П. Калаянов та ін. Київ : Правова єдність, 2009. 432 с.

Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посібник для підгот. до іспиту / Калюк О. М., Константінов С. Ф., Куліков В. А. та ін. ; за ред. В. А. Кулікова. Київ : Освіта України, 2016. 246 с.

Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В. А. Глуховець. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ, 2017. 248 с.

Адміністративна діяльність Національної поліції: загальна частина : навч. посібник / В. М. Бесчастний, О. М. Мердова, В. С. Тулінов та ін. ; за

ред. В. М. Бесчастного. Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2017. 204 с.

Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : навч. посібник / Сущенко В. Д., Олефір В. І., Константинов С. Ф. та ін. ; за заг. ред. Моїсеєва Є. М. Київ : КНТ, 2008. 264 с.

Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : навч. посібник / Черней В. В., Константинов С. Ф., Братель С. Г. та ін. ; під заг. ред. В. В. Коваленка. 5-е вид. Київ : ПП «Дірект Лайн», 2014. 408 с.

Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина / В. В. Серета, М. П. Гурковський, М. В. Ковалів, Ю. С. Назар та ін.; за ред. В. В. Середи. Львів : ЛьвДУВС, 2015. 548 с.

Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підруч. / І. П. Голосніченко (ред.) та ін. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 177 с.

Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / О. І. Беспалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків : Харків. нац. унт внутр. справ, 2017. 432 с.

Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упоряд. В. П. Тимошук. Київ : Факт, 2003. 496 с.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність міліції громадської безпеки : навч. посібник / С. М. Алфьоров, Т. П. Мінка, Р. В. Миронюк ; за заг. ред. С. М. Алфьорова. Харків : Право, 2014. 460 с.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посібник ; за заг. ред. засл. юриста України В. А. Глуховері. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 264 с.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції : навч. посібник / С. Ф. Константинов, С. Г. Братель, В. О. Басс, В. М. Білик та ін. Київ : Центр учбової літ-ри, 2016. 336 с.

Аналітичний звіт щодо корупційних ризиків у сферах надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності публічної адміністрації в Україні. URL : http://www.guds.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=198893.

Афанасьєв К. К. Адміністративні договори: реалії та перспективи : монограф. Луганськ : Луганськ. акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України, 2004. 320 с.

Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.

Бакаянова Н. М., Кубасєнко А. В., Свіда О. Г. Організація діяльності Національної поліції України та оперативних підрозділів [Електронне видання] : навч.-метод. посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса : Фенікс, 2020. 251 с.

Бандурка А. М., Тищенко Н. М. Адміністративний процес : учеб.

Харьков : Право, 2001. 352 с.

Банчук А. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство. Київ : Вид. Москаленко О. М., 2013. 588 с.

Батчаєв В. Дотримання поліцією прав громадян при затриманні за порушення карантину. Київ : Асоціація УМДПЛ, 2020. 30 с.

Бесчастний В. М. Імідж як складова успіху правоохоронця: до постановки проблеми. *Віче*. 2012. № 2. С. 6-8.

Бирюков П. Н. Полиция Австрии. URL : <https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/politsiya-gosudarstv-mira/politsiya-avstrii>.

Бирюков П. Н. Полиция Объединенных Арабских Эмиратов. URL : <https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/politsiya-gosudarstv-mira/politsiya-obedinennykh-arabskikh-emirатов>.

Бирюков П. Н. Полиция Японии. URL : <https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/politsiya-gosudarstv-mira/politsiya-yaponii>.

Бойко І. В. Основні види поліцейської діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 117-124.

Буличов Є. В. Класифікація адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 32-39.

Васильєв А. С. Административное право Украины (Общая часть) : учеб. пособие. Харьков : Одиссей, 2001. 288 с.

Вдовіченко В. Субстанціональні якості правової категорії «поліцейські послуги». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 152-156.

Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1728.

Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики // Вибр. наук. праці. Київ : НІСД, 2016. 528 с.

Галуцько В. Публічний інтерес в адміністративному праві. *Форум права*. 2010. № 4. С. 178-182.

Гаркуша В. В., Молчанов Р. Ю., Шевяков М. О. Діяльність поліції щодо оформлення матеріалів адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 120 с.

Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 496 с. С. 138.

Денисюк Д. Завдання Національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 100-104.

Денисюк Д. С. Місце та особливості діяльності Національної поліції України в системі органів публічної адміністрації. *Право і суспільство*. 2016. № 4. С. 115–120.

Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю чи здоров'ю : постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 800.

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF#Text>.

Джафарова О. В. Щодо розуміння категорії “публічно-сервісна діяльність” Національної поліції. *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти : матеріали XI Міжнар. наук.практ. конф. (м. Кривий Ріг, 22 листоп. 2016 р.)*. Кривий Ріг : Донецький юрид. ін-т МВС України, 2016. С. 55-58.

Дисциплінарний статут Національної поліції України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків : Майдан, 2019. 254 с.

Дії людини в умовах небезпечних подій / за заг. ред. М. А. Скидана. Київ : КІМ. 2010. 148 с.

Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству : навч. посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству. Ч. I. Київ : НАВС, 2020. 188 с..

Довідник працівника Національної поліції: електронний довідник «Міжнародні масові заходи» / Борець Т. О., Буряк М. В., Василичук В. І. та ін. URL : <http://elar.naiaau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5433>.

Договір про надання послуг: важливі аспекти. URL : <https://devisu.ua/uk/stattia/dogovirpronadannyaposlugvazhliviaspekti>.

Забезпечення Національною поліцією публічної безпеки і порядку під час проведення фінального матчу з футболу Ліги Чемпіонів УЕФА2018 у м. Києві : метод. рекомендації / А. Є. Крищенко, В. Л. Костюк, Р. А. Сербин, В. Г. Сюравичик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 88 с.

Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності : навч. посібник. 2-е вид. перероб. і доп. / Кол. авт.; за ред. д.ю.н., доц. В. О. Боняк. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2018. 260 с.

Загальне адміністративне право : навч. посібник / за ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваїте, 2014. 376 с.

Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. коментар / О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка. Харків : ХНУВС, 2016. 408 с.

Зеленський Є. С., Карпенко О. М. Особливості облікової діяльності поліцейських ювенальної превенції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 261-263.

Зозуля І. В. Поліцейські послуги в законодавстві України та на практиці. *Форум права*. 2019. № 3. С. 21-38.

Іванченко О. Ю. Поняття та ознаки судових послуг у сучасному адміністративному праві. URL : https://revolution.allbest.ru/law/00914748_0.html.

Іванченко О. Ю., Легеза Є. О. Правові основи надання судових послуг у вітчизняному законодавстві. *Правова позиція*. 2017. № 2. С. 16-24.

Ішханян А. Р. Поняття та сутність процедури надання електронних послуг в Україні. *Право і суспільство*. 2019. № 5. Ч. 1. С. 118–123.

Ішханян А. Р. Поняття та сутність процедури надання електронних

послуг в Україні. *Право і суспільство*. 2019. № 5. Ч. 1. С. 118-123.

Йосифович Д. Надання адміністративних послуг Міністерством внутрішніх справ України та Національною поліцією. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки. 2017. № 1. С. 131-137.

Калаянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України : теорія і практика : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2010. 455 с.

Касараба Ю. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2009. 190 с.

Касараба Ю. Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2009. 21 с.

Ківалов С. В. Основні напрямки реформування адміністративного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 19. С. 4-8.

Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монограф. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

Когут Я. М. Визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 173-180.

Коліушко І. Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні : монограф. Київ : Факт, 2002. 260 с.

Колодій А. М. Принципи права України : монограф. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : монограф. ; за ред. В. К. Шкарупи. Запоріжжя : Поліграф, 2004. 404 с.

Колпаков В. К. Адміністративне право України : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційноправові питання реалізації: монограф. ; за заг. ред. проф. О. М. Бандурки. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

Комісаров С. Структура та основні елементи дефініції «публічний порядок». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 116-120.

Конституційне право України : підруч. для студ. вищих навч. закл. ; за ред. акад. АПрН України, д-ра юрид. наук, проф. Ю. М. Тодики, д-ра юрид. і політ. наук, проф. В. С. Журавського. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 544 с.

Котюк І. Адміністративні послуги як категорія адміністративного права.

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2010. № 84. С. 104-107.

Крапивін Є. Що таке «імператив презумпції правоти поліцейського»? *Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів.* URL : <http://umdpd.info/police-experts.info/2016/09/28/presumption/>.

Кривицький Ю. Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України. *Юридична Україна.* 2013. № 8. С. 8-13. С. 11.

Ластович Д. М. Адміністративно-правові засади надання поліцейських послуг в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ХНУВС. Харків 2016. 224 с.

Ластович Д. М. Місце та значення поліцейських послуг в діяльності Національної поліції. *Форум права.* 2016. № 1. С. 141–146.

Логвиненко Б. О. Окремі аспекти досвіду Держави Ізраїль у протидії тероризму та нелегальній міграції. *Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.).* Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 197-199.

Логвиненко Б. О. Організаційно-правові недоліки забезпечення поліцією заходів карантину (на прикладі запобігання поширенню COVID-19). *Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції : матеріали Регіонального круглого столу (м. Дніпро, 19 черв. 2020 р.).* Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 14-18.

Лошицький М. В. Концептуальні підходи до діяльності поліції. *Вісник Запорізького національного університету. Серія : Юридичні науки.* 2014. № 1. С. 19-23.

Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монограф. Київ : МП «Лісся», 2013. 370 с.

Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2014. 403 с.

Лящук Р. М. Методи переконання та примусу в адміністративній діяльності правоохоронних органів. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 3. С. 148-150.

Маниліч Л. І. Публічні послуги в діяльності державної податкової служби України: організаційно-правові засади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2012. 242 с.

Миронюк Р. В. Органи внутрішніх справ як суб'єкти виконавчого провадження у справах про адміністративні правопорушення : монограф. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2006. 160 с.

Миронюк Р. В. Правовий статус суб'єктів адміністративно-деліктного процесу: теорія та практика реалізації: монограф. Дніпропетровськ : Ліра, 2013. 396 с.

Миронюк С. А. Поняття та види соціальних та сервісних послуг Національної поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №3. С. 231-234.

Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10-и т. ; відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Шемшученко та ін. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. Т. 1. 1230 с.

Надзвичайна ситуація загальнодержавного рівня. *Енциклопедія водного господарства, природокористування, природовідтворення, сталого розвитку* / А. В. Яцик, В. Я. Шевчук. Київ : Генеза. 2006. 1000 с.

Надзвичайні ситуації та цивільний захист населення : навч. посібник / Сонько С. П., Жупінас С. І., Пліщенко С. С. та ін. ; за ред. С. П. Сонько. Львів : Магнолія-2006. 2009. 232 с.

Надобко Т. Ю. Поняття «громадське місце» в науці адміністративного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2015. Вип. 17(1). С. 156-159.

Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 184 с.

Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / Т. П. Мінка, Р. В. Миронюк, В. А. Глуховеря та ін. ; за заг. ред. Т. П. Мінки. Харків : Право, 2016. 178 с.

Невядовський В. О. Щодо розуміння змісту окремих адміністративно-правових норм в діяльності Патрульної поліції. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів конф. (м. Харків, 21 квіт. 2017 р.)*. Харків : ХНУВС, 2017. С. 336-339.

Нікуліна А. Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / СумДУ. Суми, 2017. 241 с.

Олефір В. І. Адміністративно-правове регулювання протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми : монограф. Київ : Друкарня МВС України. 2004. 308 с.

Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. посібник / Братель С. Г., Константинов С. Ф., Лошицький М. В. та ін. ; за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ : КНТ, 2014. 572 с.

Організація охорони публічного порядку : навч. посібник / Д. В. Андреев, С. Г. Братель, Ю. А. Ваньчик та ін. ; за ред. Кулікова В. А. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 164 с.

Оцінка обстановки у надзвичайних ситуаціях : навч. посібник / В. Є. Гончарук, С. І. Качан, С. М. Орел, В. І. Пуцило. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2004. 184 с.

Партнерство та співробітництво міліції з населенням: стан, проблеми, рекомендації ; за заг. ред. В. О. Соболева, Ю. О. Свеженцевої. Харків : Поларт, 2005. 240 с.

Парханов Г. Превентивна діяльність поліції у сфері ювенальної превенції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки.* 2018. Вип. 2. Том 3. С. 80-84.

Педько Ю. С. Адміністративна юстиція і адміністративна юрисдикція: деякі теоретичні та практичні питання співвідношення. *Право України.* 2001. № 10. С. 72-75.

Політологія. Курс лекцій : навч. посібник / Дзюбка І. С., Панібудьласка В. Ф., Шемшученко Ю. С. та ін. ; за заг. ред. І. С. Дзюбка. Київ : Вища шк., 1993. 445 с.

Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посібник / О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; передм. О. І. Беспалової ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Беспалової. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.

Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепція, теорія та практика : серія посібників «Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN)». Посібник № 2. 2012. С. 136. URL : https://pravo.org.ua/img/books/files/14586534582015_community_oriented_policing_in_europe.pdf.

Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір : навч. посіб. / В. М. Стешенко. 2-ге вид., змінене. Харків : Право, 2019. 392 с.

Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навч. посібник ; за заг. ред. О. М. Джужі, І. В. Опришка, О. Г. Кулика. Київ : НАВС України. 2005. 124 с.

Превентивна діяльність Національної поліції в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації: наук.-практ. рекомед / А. Є. Фоменко, Л. Р. Наливайко, К. В. Бахчев, О. В. Бочковий та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 116 с.

Проблеми теорії та практики інспекційної діяльності публічної адміністрації в Україні / авт.-упоряд. О. А. Банчук. Київ : КонусЮ. 2009. 272 с.

Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державноуправлінської діяльності. *Форум права.* 2009. № 2. С. 350-356. URL : http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2009_2_55.pdf.

Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 36 с.

Рудой К. М. Впровадження в практичну діяльність ОВС міжнародних правових актів. *Основні напрямки реформування ОВС в умовах розбудови демократичної держави : матеріали Міжнар. наук. практ. конф. (м. Одеса, 14-15 жовт. 2006 р.).* Одеса : ОДУВС, 2006. Ч. 1. С. 103-105.

Рум'янцева-Козовник А. В. Форми та методи адміністративної діяльності ОВС з охорони прав дитини. *Європейські перспективи.* 2014. № 3. С. 116-122.

Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України: монограф. Харків : Панов, 2016. 460 с.

Сергеєв А. В. Правові основи діяльності органів внутрішніх справ в умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. *Право і безпека*. 2002. №2. С. 118-120.

Сімейний кодекс України від 10.01.2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294714#Text>.

Сімейний кодекс України. Коментар основних положень / Упоряд. М. І. Хавронюк. Київ : Літера ЛТД. 2006. 128 с.

Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Харків : Консум, 2006. 656 с.

Солоненко О. М. Сучасні міжнародні стандарти забезпечення прав і свобод людини в діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 6. С. 95–103.

Сороко В. М. Надання публічних послуг органами державної влади та оцінка їх якості : навч. посібник. Київ : НАДУ, 2008. 104 с.

Сороко В. М., Ходорівська Н. В. Надання державних послуг як функція державного управління. *Вісник державної служби*. 2007. № 3. С. 17-28.

Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : роз'яснення Міністерства юстиції України від 13.07.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0051323-11#Text>.

Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство ; за заг. ред. О. А. Банчука. Київ : Москаленко О. М., 2013. 588 с.

Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навч. посібник. Чернігів : ПАТ «Десна». 2016. 692 с.

Стешенко В. М. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір : навч. посібник. 2-е вид., змін. Харків : Право, 2019. 392 с.

Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі : монограф. ; за заг. ред. З. Р. Кісіль. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 600 с.

Тимошук В., Стоян В. Кому 10 мільярдів або знову про державні послуги. *Юридичний вісник України*. 2009. № 30 (734). С. 14; № 31 (735). С. 15.

Троян В. А. Поняття та види публічно-сервісної діяльності Національної поліції України. *Право і безпека*. 2016. № 4 (63). С. 90-94.

Тучак М. О. Форми адміністративної діяльності дільничних інспекторів міліції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Вип. 16. С. 137-142.

Управління органами Національної поліції України : підруч. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка]. Харків : Стильна типографія, 2017. 580 с.

Фатхутдінов В. Г. Адміністративно-правове забезпечення громадської безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. 449 с.

Фатхутдінов В. Г. Частотність операціоналізації та контекстуальність

використання терміна «публічна безпека» в Законі України «Про Національну поліцію України». URL : <http://goalint.org/chastotnist-operacionalizacii-ta-kontekstualnist-vikoristannya-terminu-publichna-bezpeka-v-zakoni-ukraini-pro-nacionalnu-policiyu-ukraini>.

Фільштейн В. Л. Організаційно-правові засади управління спеціальними підрозділами поліції (міліції) (на досвіді Національної поліції Держави Ізраїль). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2008. Вип. 18. С. 248-257.

Цивільний захист. Конспект лекцій / В. О. Васійчук, В. Є. Гончарук, О. С. Дацько та ін. ; за ред. В. Є. Гончарука. Львів : Вид-во Львівської політехніки. 2011. 208 с.

Цивільний захист. Навчальний комплекс. / В. Ф. Нагорнюк, М. М. Сакун, В. П. Чучуй ; за ред. М. М. Сакуна. Одеса : Одеськ. держ. аграрн. ун-т, 2014. 512 с.

Циганов О. Г. Класифікація адміністративних послуг. *Наука і правоохорона*. 2013. № 1 (19). С. 60-66.

Циндря В. Класифікація адміністративних послуг, що надаються органами внутрішніх справ. URL : [http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ucnavs_2010_4\(16\)__28.pdf](http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ucnavs_2010_4(16)__28.pdf).

Чишко К. О. Адміністративно-правова кваліфікація правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки : монограф. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Ю. Салманової. Харків : У справі, 2017. 232 с.

Юнін О. С. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних (поліцейських) підрозділів і можливості його застосування в Україні : монограф. Харків : Ніка Нова, 2014. 456 с.

Юнін О.С. Поняття громадського контролю над діяльністю Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №4. С. 200-204.

Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. №1. С. 85-86.

Юнін О.С. Робота підрозділів поліції з населенням під час забезпечення охорони громадського порядку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. №1. С.46-52.

Юнін О.С. Теоретико-правові засади надання послуг працівниками поліції / МВ Лошицький, ОС Юнін // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 18-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2017_1_4

Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ : Укр. енцикл, 1998. Т. 1 : А – Г. 672 с.

Grand dictionnaire universel du XIXe siècle, pp. 1866–1890. P. 179-180.

Waddington P.A. J. *The Strong Arm of the Law* Clarendon Press. Oxford, 1991.

Веб-ресурси

Асортимент послуг. URL : <http://ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/19a/760asortimentposlug.html>.

Взаємодія поліції та громади. URL : http://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/com_pol.pdf.

МВС запустило у Telegram чат-бот для протидії домашньому насильству. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubrictechnology/3002636-mvs-zapustilo-u-telegramcatbot-dla-protidii-domasnomu-nasilstvu.html>.

Нова поліція: сервісна служба чи інститут боротьби із злочинністю? URL : <http://uire.org.ua/publikatsiyi/nova-politsiya-servisna-sluzhba-chi-institut-borotbi-iz-zlochinnistyu>. 02.07.2016.

Порядок організації та проведення страйку. URL : <https://kievprofenergo.in.ua/page/554/>.

Послуга. URL: <http://ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/61p/3754posluga.html>.

Про проєкт «Шерифи для нових громад». URL : <https://sheriffua.org/about>.

Про раду Європи. URL <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/the-coe/about-coe>.

Сайт Міністерства юстиції. Новини. Інформація для громадян від 10.02.2020. Адреси центрів з надання безоплатної правової допомоги. URL : <https://minjust.gov.ua/news/info/adresitsentrivznadannyabezoplatnoipravovoidopomogi>.

«У нас на районі»: як громадське формування «Безпечне життя» допомагає поліції у забезпеченні громадського порядку в Дніпрі. URL : <https://sheriffua.org/news/dnipro/unasnarajonijakgromadskeformuvannjabezpechn ezhattja dopomagajepolitsijiuzabezpechennigromadskogoporjadkuvdnip>.

Цибулеве: на стовпах з'явилися «світлячки».. URL : <https://sheriffua.org/news/estonija/chomu-v-seli-tsibuleve-na-stovpah-zjavilisja-svitljachki>.

Чим відрізнятиметься нова поліція: головні факти. URL : <http://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/263243chym-vidrizniatymetsia-nova-politsiia-holovni-fakty>.

«Чужий в селі»: що робити волинянам, які зустріли підозрілих людей (фото). URL : <https://konkurent.ua/publication/73805/chuzhiy-v-seli-scho-robiti-volinyanam-yaki-zustrili-pidozrilih-ludey-foto>.

Члены Организации Объединённых Наций. Официальный сайт ООН. URL : <https://www.un.org/ru/aboutus/memberstates#goto%D0%A2>.

«Щоб завтра було краще, ніж сьогодні», у Богданівській ОТГ запроваджується програма наставництва для підлітків. URL : <https://sheriffua.org/news/dnipro/schobzavtrabulokraschenizhsogodniubogdanivskijotgzaprovadzhujetsjaprogramanastavnitstvadjapidlitkiv>.

Як «Козацька варта» дбає про безпеку Великобагачанської громади. URL : <https://sheriffua.org/news/poltava/jak-kozatska-varta-dbaje-pro-bezpeku-velikobagachanskoji-gromadi>.

Big Brothers Big Sisters of America. URL : <http://www.bbbsi.org/aboutus/>.

Forbes. URL : <http://m.forbes.ru/article.php?id=82511>.

Participating States OSCE. URL: <https://www.osce.org/participatingstates>.

Навчальне видання

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Підручник

Колектив авторів

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора,
Заслуженого діяча науки і техніки України
О. С. Юніна

Редактори, оригінал-макет:
Є. В. Коваленко-Марченкова, А. В. Самотуга

Редактори: *О. В. Галушко, Л. М. Котик*

Підп. до друку 28.01.2022. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Друк трафаретний (RISO), цифровий. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 25,20.
Обл.-вид. арк. 27,00. Тираж 50 прим. Зам. № 03/22-п

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018